Sven Hedin

TYSKLAND OCH VÄRLDSFREDEN

Bonnier

SVEN HEDIN

TYSKLAND OCH VÄRLDSFREDEN

Es schadet einem Volke nicht, weder in seiner Ehre, noch in seinem Glück, mal besiegt zu werden. Oft trifft das Gegenteil zu. Das niedergeworfene Volk muss nur die Kraft haben, sich aus sich selbst wieder aufzurichten. Dann ist es hinterher glücklicher, reicher, mächtiger als zuvor.

Theodor Fontane.

(Det skadar icke ett folk, vare sig i dess ära eller i dess lycka, att någon gång besegras. Ofta inträffar motsatsen. Det slagna folket måste blott ha kraft att återupprätta sig ur sig självt. Då blir det sedan lyckligare, rikare och mäktigare än förr.)

Adolf Hitler talar till krigsskadade.

98sd 27885

SVEN HEDIN

TYSKLAND
OCH
VÄRLDSFREDEN

ILLUSTRERAD MED 32
KONSTTRYCKSPLANSCHER

NB Rana
Depotbiblioteket

ANDRA UPPLAGAN

STOCKHOLM

MEDÉNS FÖRLAGS AKTIEBOLAG

W. d.

a 943.085
H358ty

Printed in Sweden

Copyright by
MEDÉNS FÖRLAGS AKTIEBOLAG
STOCKHOLM
1937

Omslaget till denna bok
är komponerat av
K. A. SVANHOLM

TRYCKERI AKTIEBOLAGET THULE
STOCKHOLM 1937
370357

F Ö R O R D

Fredrik [illegible] bibliotek

Nationalsocialismen har räddat Tyskland ur ett tillstånd av politisk och moralisk upplösning.

De svenskar, som drömma om att införa nazismen även hos oss, glömma, att vi i motsats till tyskarna, icke utkämpat ett fyraårigt världskrig mot en förkrossande övermakt, icke genomlevat ett totalt nederlag, ett sammanbrott, en förintande fred, en inflation och en femtonårig period av allmän förnedring. Hos oss saknas därför alla förutsättningar till införandet av nya styrelse- och levnadsformer. Vårt folk borde tacka Gud för att det, i en stormig och hotfull tid, lever under lyckligare och lugnare förhållanden än någon annan nation i världen.

Om upprinnelsen och förstudierna till denna bok lämnar inledningskapitlet besked. Jag fruktar att de flesta av mina läsare komma att finna denna inledning, "Upptäcktsfärd i ett okänt land", med dess otaliga namn på människor och städer och dess tidtabell mördande tråkig. Det är därför min plikt att i tid varna dem från att läsa detta första kapitel. Och likväl är det på sin plats, ty det dokumenterar boken och redogör för dess förhistoria.

Endast undantagsvis har jag gjort flyktiga jämförelser med svenska förhållanden — en utförlig analys hade fördubblat bokens omfång.

Jag ber att få uttala mitt uppriktiga tack till de herrar, vilka haft godheten att genomläsa de flesta kapitlen. Så har

26738

prof. Sven Tunberg läst "Germanernas forntid", generallöjtnant Henri de Champs de militära och politiska kapitlen, amiral Otto Lybeck "Skagerak", dr Erik Lundberg de sociala ämnena, prof. H. von Euler-Chelpin kapitlen om industri, kommunikationer och vetenskap, prof. Gunnar Dahlberg "Rasvård" och "Judarna" och biskop Tor Andræ "Kyrka och religion".

Kapitlet "Kvinnorna i Tredje riket" är skrivet av min syster Alma. För uppgifterna om nobelpristagare har jag att tacka kommerserådet Ragnar Sohlman och för olympiska data den XI Olympiadens generalsekreterare dr Diem.

De flesta av de tyskar som varit mig behjälpliga vid anskaffandet av det sakliga materialet äro nämnda i det följande.

Jag vill uttryckligen framhålla att de ovannämnda herrarna äro fullkomligt oskyldiga till de åsikter jag i olika ämnen uttalar. För dessa bär jag ensam ansvaret.

Om denna bok kunde bidraga till att skingra de häpnadsväckande vanföreställningar om Tyskland man så ofta möter i Sverige, skulle jag glädjas över att mitt arbete icke varit förgäves.

Så långt vågar jag däremot icke gå som till att hoppas, att de perspektiv jag i slutkapitlen upprullat skulle kunna lämna ett om än aldrig så bräckligt stöd åt den världsfred, efter vilken alla rättänkande människor längta.

Stockholm den 27 april 1937.

SVEN HEDIN

UPPTÄCKTSFÄRD I ETT OKÄNT LAND

Il est en général assez difficile de faire des découvertes dans un pays sans y avoir pénétré.
Abbé Huc.

Åren 1844 till 1846 utförde de båda franska lazaristerna, abbé Huc och abbé Gabet, en underbar resa i Tibet, av den förre skildrad i en berömd bok: "Souvenirs d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine", Paris 1853. Andra bandet av sin reseskildring avslutar abbé Huc med följande ord:

"Måhända skola vi komma i tillfälle att giva någon exakt föreställning om ett land, om vilket man utan gensägelse aldrig någonsin haft så oriktiga begrepp som i våra dagar. Det är inte att man lider brist på skildringar... Antalet verk som dessa sista år utkommit, är i sanning oerhört. Men skriftställarens nit är icke alltid tillräckligt att göra trakter kända, där han aldrig satt sin fot. Att skriva en *Resa i Kina* efter några promenader i Kantons faktorier eller i Macaos omgivningar är kanske att alltför mycket utsätta sig för att tala om saker som man icke känner tillräckligt. — I allmänhet är det tämligen svårt att göra upptäckter i ett land utan att ha trängt in i det."

Huc's uttalande passar i alla detaljer till den övriga världens dunkla begrepp om det nya Tyskland — om man i citatet blott utbyter "Kina" mot Tyskland, "Kanton" mot Berlin och "Macao" mot Hamburg eller någon annan tysk hamnstad. Ty om vårt södra grannland talas och skrives i sanning mycket av personer, som icke gjort sig mödan att utforska själva landet och

att lära känna det folk, som bor inom dess gränser. Liksom Huc har även jag eftersträvat att ge en exakt föreställning om det land jag skildrar i denna bok.

*

Då jag den 15 april 1935 efter flera års resor i Asien återvände till Stockholm, mottog jag från nästan alla Tysklands geografiska sällskap inbjudningar att inför dem redogöra för mina kamraters och mina egna forskningsresultat i det inre av jordens största kontinent.

I stället för att, såsom tyskarna önskat, tillbringa våren hos dem, började jag i Sverige en serie geografiska och offentliga föredrag och talade under sommaren vid många ungdomsmöten i svenska bygder.

Under tiden hade jag också fått anbud att företaga en offentlig turné i Tyskland och gjorde slutligen upp med impressariofirman Ebner i Berlin att tala från Tredje rikets tribuner och i dess städer förevisas ungefär som Barnums vita elefant. Det kan vara en risk att anförtro sig i händerna på en impressario. Men firmans chef, fru Gunderloch och hennes assistent, vitryssen herr Abanchine, skötte mig och mina irrfärder på ett sätt, som stod över allt beröm. Efter hand växte turnén ut, höstmånaderna räckte icke till och färden slutade först i början av april 1936. Jag hade då hållit föredrag 111 gånger i 91 tyska städer, vartill kommo 19 föredrag i Tjeckoslovakien, Österrike, Ungern, Schweiz, Danmark, Norge och Finland. Den ekonomiska vinsten satte mig i tillfälle att betala de skulder inom den sista asiatiska expeditionen, för vilka jag själv bar ansvaret samt att låta medlemmarna i min vetenskapliga stab begynna bearbetningen av sina samlingar och iakttagelser redan innan vi erhållit understöd av svenska staten.

Vid ankomsten till Tyskland i början av oktober 1935 hade jag en känsla att beträda ett för mig nytt och okänt land och jag beslöt att göra dagboksanteckningar, som sedan kunde utgivas i form av en samlad skildring av det nya Tyskland. Jag hade ju i gångna tider haft en mycket intim beröring med

detta land. Så hade jag, åren 1889—90 och 1892 vid Berlins universitet studerat hos den tidens och en av alla tiders yppersta asienkännare, frih. v. Richthofen.

Under världskriget hade jag i fjorton månader vistats vid alla tyska och österrikisk-ungerska fronter.

Ett års fältliv tillsammans med officerare och soldater hade skänkt mig rikligare tillfälle att lära känna tysk mentalitet än långa fredsår. Gemensamt upplevda våldsamma händelser av världshistorisk betydelse äro ägnade att förena människor med fastare band än allting annat. Dagligen hade jag anledning att beundra soldaternas tapperhet och dödsförakt, som endast kunde jämföras med fransmännens lysande krigiska egenskaper och patriotism.

I fyra böcker, "Från fronten i väster", "Kriget mot Ryssland", "Bagdad, Babylon och Ninive", samt "Till Jerusalem", har jag skildrat mina minnen från den tiden. Mina anteckningar från de tyska fronterna i de Baltiska provinserna och i norra Italien ha aldrig blivit utgivna.

I vår stora svenska expedition till Centralasien, 1927—28, deltogo elva tyskar, de flesta flygare. Även då hade min svenska stab och jag tillfälle att på fältfot träda i gott kamratskap med unga tyskar. Skildringen av våra öden finnes i "Åter till Asien" och i "Gobiöknens gåtor".

Då jag nu, i mitten av april 1935, kom hem, hade någonting hänt i Tyskland. Till hjärtat av Asien hade endast oklara rykten trängt fram. För mig var allting nytt. Alla mina erfarenheter och minnen voro från kejsartiden och Weimarrepubliken. Det nya, nationalsocialisternas och deras segerrika ledares världsåskådning och nydaning, betraktade jag med skeptiska blickar. Jag hade svårt att tro på möjligheten att så radikalt omskapa ett folk med tvåtusenåriga traditioner. Jag gick till studiet av den nya tidens människor med ungefär samma nyfikenhet och spänning som jag förr känt då jag trängt in i kirgisers, mongolers och tibetaners landsändar in partibus infidelium. Jag hade kommit hem för att vila och utarbeta vetenskapliga resultat. I stället blev det en ny upptäcktsresa i ett

terra incognita beläget utanför våra södra landamären. Så mycket hade jag klart för mig, att det skulle bli en skildring i bokform även av denna färd.

Den här följande berättelsen om själva resan kan synas överflödig. Den blir också kortklippt och avhuggen, nästan som ett namnregister. Men den är icke utan betydelse. Läsaren skall därav finna, att ganska omfattande och mödosamma upplevelser ligga till grund för denna bok. Fester och banketter äro varandra lika i alla städer och nämnas blott sällan och i förbigående. I de flesta av de 91 städerna hölls mottagning på rådhuset med tal av Herr Oberbürgermeister och i närvaro av stadsförvaltningen, och alltid måste jag skriva mitt namn i das Goldene Buch, där ibland kejsar Wilhelm, Hindenburg och Hitler skrivit sina.

Om man vid läsningen av denna inledning blir något andfådd av farten, så kan man trösta sig med att det var betydligt mera ansträngande för oss, som gjorde själva resan. Jag begagnar pluralisformerna "oss" och "vi" icke av majestätisk högdragenhet, utan därför att jag aldrig var ensam. Min syster Alma var med som sekreterare. Första tiden åtföljdes vi av dr David Hummel samt under större delen av färden av dr Gösta Montell och de sista dagarna av dr Erik Norin och dr Nils Ambolt.

Alltså! På morgonen den 8 oktober voro min syster, dr Hummel och jag i Berlin och kl. 6 följande e. m. blev jag mottagen av Adolf Hitler i hans väldiga arbetsrum. Jag hade aldrig sett honom förr, men hade erhållit två telegram från honom, ett till Peking om lycklig resa och ett till Nanking med födelsedagshälsning. För dessa artigheter frambar jag mitt tack sedan han med framsträckta händer välkomnat mig. Han var högrest och manlig. Vi slogo oss ned. Han berättade hur det såg ut i riket då han på folkets och särskilt arbetarnas röster övertog makten och hur han nu arbetade för hela folkets väl. Han talade med kraft och övertygelse som om han haft en tusenhövdad skara framför sig. Blott då vi slutligen gledo in på

asiatiska frågor blev hans stämma mera vek och mindre högtidlig.

I Marmorsalen i Zoo funno vi samma kväll en distingerad publik. Där satt generalöverste Hermann Göring med svåger och svägerska, greven och grevinnan Eric von Rosen, svenska ministern och fru af Wirsén, tyska ministern i Stockholm och prinsessan Wied, amiral Behncke, berömd från Hornsrevslaget, förre kolonialministern Solf, kinesiske ambassadören Liu Ching Chieh, min gamle vän prof. Albrecht Penck, flera av mina kamrater från Richthofens tid, bland dem prof. Georg Wegener och prof. Ernst Tiessen, och åtskilliga av reskamraterna från 1927—28, m. fl.

Ordföranden i Gesellschaft für Erdkunde, prof. Krebs, hälsade mig. Efter föredraget avtackades jag av prof. Hans Virchow i Antropologische Gesellschaft.

Den 10, intervjuer, fotografer, besök, blommor, radiotal, vernissage av en utställning av mina skisser i Gallerie Gurlitt, sammanträde i Akademie der Wissenschaften, föredrag i Filharmonien.

Nattåg till Köln, svenska generalkonsuln Schnitzler, Kölnische Zeitungs redaktion, radiointervju för fem miljoner lyssnare, föredrag. Tidningen, som vi besökte följande morgon, har 900 arbetare och 350 km papper om dagen. Sedan med bil till Duisburg och föredrag på kvällen.

Den 13 oktober tåg till Dresden, föredrag, bland åhörarna märktes riksståthållaren, överborgmästaren samt envoyén v. Blücher från Helsingfors. Dagen därpå mottagning i Rathaussaal i Leipzig med tal av överborgmästaren doktor Goerdeler, rector magnificus prof. Kreuger och professor Reinhart, ordförande i Verein für Erdkunde. På kvällen föredrag, som vanligt i nära två timmar, i den väldiga Alberthalle. I Leipzig bodde vi liksom förr så många gånger hos gamla och goda vänner, mina förläggare Hans och Fritz Brockhaus med fruar.

Den 15 gick färden över Bamberg till Augsburg, där vi möttes av furstinnan Elisabeth Fugger-Babenhausen, född Plessen, vars svenska mormor var född Lewenhaupt. Hos furst-

innan Elisabeth gästade vi ett par dagar på det minnesrika gamla slottet Wellenburg. Jag hade bott där många gånger förr, icke minst då jag forskade efter Resare-Bengt i Augsburgs arkiv.

Den 16 föredrag i Augsburg, på dagen trettio år efter mitt uppbrott till Transhimalaya.

Nästa föredrag hölls i München. Därpå följde Stuttgart, där svenske generalkonsuln Th. Wanner gjorde les honneurs. Efter föredraget, som åhördes av riksståthållaren Murr kom missionären Sebastian Schmidt från Leh fram och överlämnade ett paket, innehållande ett reseapotek från Burroughs Wellcome, som en av mina tjänare år 1907 funnit intressant och behållit. Han hade sedan kommit på bättre tankar och bett herr Schmidt återsända det till mig.

Sedan vi den 19 besökt Hitlerjungens utställning till förmån för Östpreussen och Memel, åkte vi med bil över Donaueschingen till Zürich, där prof. Arnold Heim tog emot oss.

Vid ankomsten till Innsbruck hälsades vi av en hedersvakt ur den Pfadfindergrupp som bär mitt namn. Efter föredraget sång av ungdomar och förärande av en lagerkrans samt scoutmärket i guld. Tåg till Wien, möttes av envoyén Undén m. fl. Sammanträde i Vetenskapsakademien med tal av professorerna Redlich och Oberhummer. Middag och mottagning hos statssekreterare Pernter. Vid föredraget i Koncerthussalen, den 22, närvoro Bundespräsident Miklas, Bundeskanzler Schuschnigg, kardinalen och regeringens samtliga ledamöter.

Den 23 föredrag i Aussig och nästa dag i Prag, där vi voro svenska ministerns och fru Lagerbergs gäster. En oerhörd trängsel rådde i den underjordiska föreläsningssalen. Tjeckiska vänsterelement hade hotat med spektakel på grund av min tyskvänlighet, som avlyssnats i radio. Därför voro poliser utposterade. Men det blev intet tumult förrän efter föredraget, då en kompakt massa stormade mot "Künstlerzimmers" enda tunna trädörr. Polisen höll emot, massan trängde på. Om den lyckats att tränga in dörren hade vi blivit kvävda. Ack, det var

blott beskedliga autogramjägare, ett släkte som man snart blir van vid.

Efter besök i det tjeckiska och det tyska geografiska institutet, som visades av prof. Swaboda och dr Julie Moscheles, bar det med bil av till föredraget i Karlsbad. Följde så Rumburg och Brünn. Den 28 passerade vi i bil minnesmärket på slagfältet vid Austerlitz. På vägen till Wien hade man ordnat folkdanser i nationaldräkter i en by och sång i en protestantisk kyrka. På kvällen i Wien föredrag och sedan fest hos envoyén och fru Undén.

På slottet Gutenstein återsåg jag min gamle vän från kriget greve Ernst Hoyos, som äger troligen den största samling av jakttroféer i världen. Nästa föredrag höllos i Graz och i Münchens geografiska sällskap under prof. Wilh. Credners ordförandeskap. Den 4 november med bil från Wellenburg till Freiburg, där vi träffade årets medicinske nobelpristagare, prof. Spemann, Heidelberg med sitt 550 år gamla universitet, åter till Stuttgart, sedan Karlsruhe, överallt föredrag.

Till Würzburg togo vi tåg och hade ett rörande mottagande av borgmästaren Memmel, universitetsprofessorer och studenter samt av skolbarn som bildade häck från bangården till vårt hotell. Würzburg, svenska minnen, "Burg" som erövrades av Gustaf Adolf 1631, rundkyrka från 706, furstebiskoparnas slott, ett av de vackraste i världen, där Napoleons en natt begagnade säng står kvar i en praktfull salong. "Detta är den finaste prästgård jag någonsin sett", lär han ha yttrat. Efter föredrag i Mannheim, där överborgmästar Renninger var vår värd, åkte vi med hans bil på autostradan till Frankfurt, där jag träffade dr Ting och prof. Rouselle, vänner från Kina, och geologen prof. Leusch. Till Wiesbaden, överallt föredrag. Efter besök i Hoesch's Hochofen bar det i väg till Düsseldorf och den 15 nov. till Mainz, där prof. Schmidtgen tog hand om oss. Med herr och fru Holtkott till värdfolk gick färden till Köln, sedan till Wuppertal och Kassel, där prins Filip av Hessen visade oss Landgrafenmuseum och Gemäldegallerie med 29 Rembrandttavlor.

Hannover och Magdeburg voro våra nästa hållplatser. Åter-

färd till Berlin, föredrag i Handelshögskolan för studenterna. Dagen därpå föredrag för Winterhilfe. Ett par stormiga dagar i rikshuvudstaden; festen hos Verband für den Fernen Osten, som ledes av dr Diehn och dr Linde, hos kinesiske ambassadören Liu och hos Kinas chargé d'affaires i Stockholm Tann, hos generalöverste och fru v. Seeckt, o. s. v. Den 24 nov. åkte vi bil till Bremen och Hamburg med föredrag, sedan till herresätet Sierhagen i Holstein, där natten tillbringades hos grevinnan Plessen. Det blev sent, vi sutto och pratade till kl. ½5, och åkte den 26 till Lübeck. Efter föredraget besågo vi den härliga Marienkirche och lyssnade till orgelns dånande tonvågor. Den 27 Greifswald, där vi återsågo prof. Johannes Paul samt Hindenburgs dotter, fru Brockhusen med söner och en ung Bismarck.

I den fullpackade Stadthalle i Stettin satt fältmarskalken v. Mackensen i sin vackra husaruniform. Genom mittgången gick jag fram till honom och de eviga kamerorna fångade den stora scenen då vi återsågo varandra efter så många år — Galizien 1915. I en intim aftonvard deltog fältmarskalken, ståtlig, rak och livlig ända till långt efter midnatt och ingen kunde ana att han var 86 år gammal. På natten åter till Berlin med nytt föredrag. Carl XII:s dödsdag tillbringades i Halle.

Söndagen den 1 december blev typisk för en blixtturné. Kl. 11 två timmars föredrag i Alberthalle i Leipzig. Lunch hos Hans och Suse Brockhaus, varpå Montell och jag åkte med bil till Schwedenstein, som vi hyllade med blottade huvuden i hällande regn och tätnande skymning. Tal av syndikus från Lützen, besök i Gustaf Adolfskapelle, åkfärd till Jena, middag och tal hos fru Rudolf Eucken, föredrag två timmar, åktur tillbaka till Leipzig, aftonvard kl. 1 på natten, — allt på en dag. Man har fått nog, när man äntligen kommer till ro!

Den 2 dec. föredrag i Görlitz. Vid midnatt voro vi i Breslau, mottagna av vår käre asienkamrat dr Waldemar Haude. Tre föredrag i Rundfunk: intervju, asiatisk jul och till Tysklands barn. Sedan föredrag i Gesellschaft für Erdkunde och Ges. für vaterländische Kultur med hälsningstal av prof. Max

Friedrichssen och magnificensen prof. Walz. Nästa dag föredrag i aulan som har 1200 platser; 2000 studenter av universitetets 4000 voro med. Bland andra höll studentkårens ordförande ett präktigt anförande. Te hos svenske konsuln Grund och hans maka, där vi återsågo förre tyske ministern i Stockholm, greve Pückler med grevinna.

Vidare bar det av till Beuten och Troppau med föredrag i båda, till Budapest, där vi bodde hos svenska generalkonsuln Bayer-Krucsay. Geografiskt föredrag. Vänner vi träffade: Grevinnorna Stella Andrassy, Hanna Karolyi, Alice Teleki, de båda senare döttrar till den berömde asienfararen greve Bela Szechenyi, samt prof. Cholnoky, Vald. Langlet, m. fl.

Den 9 dec. åter i Wien. Min utställning hade vernissage i närvaro av undervisningsministern Pernter, svenska, franska, rumänska, schweiziska och ryska ministrarna, prof. Oberhummer, m. fl. På kvällen föredrag i Koncerthaus, där jag återsåg min gamle vän från kriget, greve Emerich Thun. Följande dag föredrag i det förtjusande Salzburg. Den 10 stod jag på Schützenhaus' podium i S:t Gallen efter att ha vallfärdat till platsen, där den gästgivargård befunnit sig, i vilken Gustaf IV Adolf dog. På samma plats har i senare tid ett nytt hus blivit uppfört. Dess yttermur bär en minnestavla: "Hier im Gasthaus zu Rösli wohnte vier Jahre König Gustaf IV und ist hier d. 7. Februar 1837 gestorben". Prof. Schmid berättade att ett sympatiskt och vemodigt minne av konungen ännu lever kvar i S:t Gallen. Herr Oberst Gustafsson hade varit föremål för allmän aktning och vördnad på grund av sitt stillsamma, anspråkslösa och allvarliga uppträdande. Det låg något gåtfullt över hans väsen. Han var nästan alltid ensam och inbunden och den enda förströelse han hade var att drömma vid en spinett och att leka med värdens små döttrar som icke sökte genomtränga hans hemlighet och icke förstodo att den fattige, tyste gästen varit envåldshärskare i ett namnkunnigt rike. Då döden sent omsider förbarmade sig över honom och gjorde slut på hans sorg, saknades han av den lilla krets, som omgivit honom i S:t Gallen. Det var en stackars hemlös och bortglömd vand-

rare som gått bort och som fick sin upprättelse först då han som konung av Sverige fördes ned i Riddarholmskyrkans griftvalv att slumra nära Gustaf II Adolf och de Pfalziska kungarna.

Nu återstodo blott fem föredrag, Basel, Bern, Offenburg, Ulm och Pforzheim. Efter de sista månadernas kraftprov var det en hugsvalelse som ej kan beskrivas att den 19 åter vakna i Stockholm.

Den 27 januari 1936 befann jag mig åter ansikte mot ansikte med en fulltalig publik, nu i Brandenburg. Sedan följde slag i slag Potsdam, Köthen och Dessau, där vi besågo Junkersverkens enorma maskinhallar, genom det åldriga Quedlinburg med sin ståtliga romanska dom, i vars krypta Aurora Königsmarck, "högbarmad, smärt, gullhårig", ligger begravd; hon var, liksom senare Sofia Albertina, abbedissa i Quedlinburg; ännu 1910 visades hennes lik för nyfikna besökare.

I Halberstadt och Hildesheim, underbara städer, höllos föredrag, så även i Goslar och Göttingen, där Gesellschaft der Wissenschaften höll fest för oss i paleontologen prof. Abels präktiga hus; Paderborn, Soest, Osnabrück, där överborgmästar Gärtner i regeringspresidenten Eggers och andras närvaro hälsade oss i den rådhussal, där Johan Oxenstierna och Adler Salvius undertecknat westfaliska freden; deras och övriga undertecknares porträtt pryda väggarna i detta minnesrika rum.

Efter föredrag i Bielefeld åkte vi till Essen och sedan, den 13 febr., till Bonn, där jag i Beethoven Saal återsåg min gamle vän och kamrat från Richthofentiden, prof. Alfred Philippsson. Då jag coram publico uttalade min glädje över hans närvaro, applåderades kraftigt i salen; han hade gjort den geografiska forskningen stora tjänster och ingen fäste avseende vid hans judiska börd. Sitt i manuskript fullbordade verk om det bysantinska rikets antika geografi kan han icke få ut. Ingen förläggare vill trycka det. Med kännedom om Philippssons stora lärdom och grundlighet kan varje vän av vetenskaplig geografisk forskning endast beklaga att detta betydelsefulla verk

Reichsehrenmal vid Unter den Linden. Internationellt möte av frontkämpar. I förgrunden tyskar.

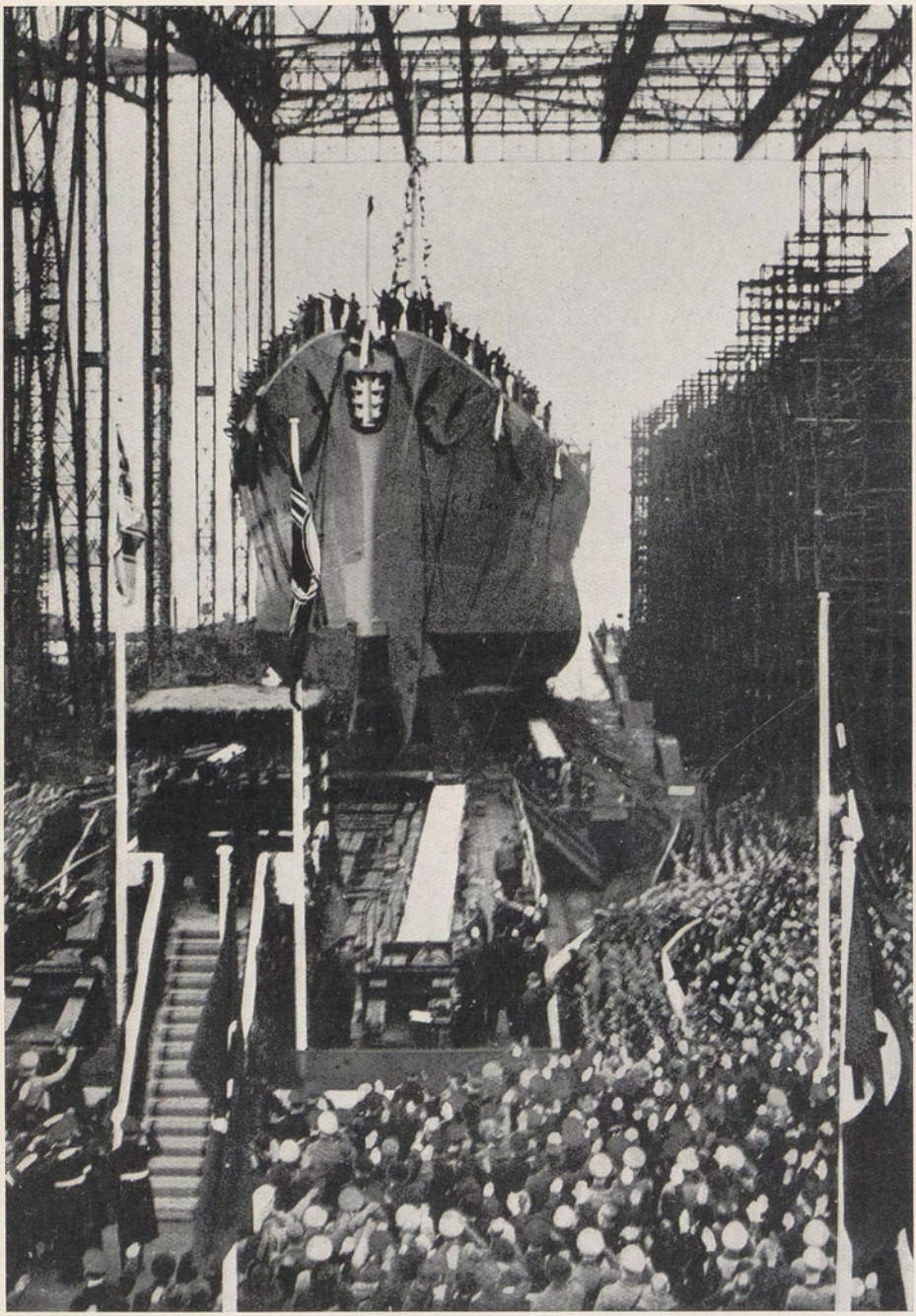

Kryssaren "Admiral Hipper" löper av stapeln i Hamburg.

icke kan fogas till fonden av mänskligt vetande. Prof. Meinardus hörde också till den gamla kamratkretsen för 47 år sedan.

Vi tittade upp i det hus där Beethoven föddes i en liten enkel kammare, snarare en skrubb under det sluttande taket, nu endast prydd med en byst av mästaren och ett par vissna kransar. I övrigt var våningen förvandlad till ett Beethovenmuseum, där glasmontrer inneslöto hans partitur, flera i original, hans ur, glasögon, hörlurar och andra småsaker. Där förvarades också hans skrivbord och en flygel, som han använt i Wien och vars strängar dallrat under hans odödliga skapelser.

I Landesmuseum stannar man inför de inifrån belysta montrer, där romerska och keltiska fornsaker från trakten kring Bonn förvaras. Därifrån åkte vi till Venusberget, från vars höjd utsikten över Rhen är imposant. Vid sina fötter har man den gamla förnäma staden och på andra sidan floden Siebengebirge med sina riddarborgar och torn.

På kvällen föredrag i Solingen, förr svärdsklingornas stad, nu en plats där mera fredliga instrument tillverkas. Sedan följde Recklinghausen och nästa dag bilfärd till Aachen, varifrån elektriska banor gå till Belgien och Holland. Fyra länder mötas här, de båda nämnda, Luxemburg och Tyskland. Festlig mottagning i den praktfulla rådhussalen, prydd med Rethels mästerliga målningar med motiv ur Karl den stores historia. Domen i Aachen hör till det mest fängslande en turist kan se i Tyskland. Framför altaret ha 32 kejsare krönts och i ett övre galleri står den tron, på vilken de, bland andra Karl den store, tagit plats efter kröningen. Till ciceron i domens skattkammare, som är fullkomligt överväldigande, hade vi en jovialisk pater, som visade och förklarade allt, Lothars kors, Karl den stores sarkofag, monstranser och relikskrin, heliga skrifter i praktfullt guldbeslagna pärmar — och de elektriska alarmklockorna som överallt, osynliga, anbringats som säkerhetsåtgärd mot tjuvar. För oss öppnade patern de vertikala montrernas knepiga lås, sköt undan de tjocka glasskivorna och tog ut de dyrbara föremålen. Han räckte mig Karl den stores juvelbe-

satta jaktkniv och sade: "Herr doktor, det gör mig ont att jag inte kan skänka er denna klenod till minne".

De följande föredragen höllos i Remscheid och Bochum. Essen förblev vårt högkvarter, varifrån vi utgingo i radier till de närbelägna städerna och vanligen förfogade över den gästfria borgmästar Richters bil. Efter föredraget i Mülheim intogs aftonvard hos fru Hugo Stinnes, änka efter den store industrimagnaten. Hon och hennes sympatiska döttrar och en liten svensk dotterdotter voro rörande i sin uppmärksamhet på min födelsedag.

Med den berömda syster Johanna besökte min syster diakonissornas högborg vid Düsseldorf, där Florence Nightingale fått sin första utbildning.

Dagen därpå voro vi i Reit. Som vanligt mottagning i rådhuset och namnteckning i das Goldene Buch. Vid föredraget återsåg jag pater Veltmann från Manas i Sinkiang. I snart sagt varenda stad träffade jag officerare som jag mött under kriget. Och alltid måste jag tillfredsställa hundratals autogramjägare och skriva mitt namn i album och i böcker som jag själv författat. Att neka hade varit småaktigt, alla voro så vänliga och intresserade, det var blott att hålla god min. Men nog blev namnteckningen litet slarvig ibland.

Den 22 februari var jag ledig. Vi hämtades av professor Kukuk som förde oss till Bochums Berggewerkschafts Museum och institut med dess upplysande modeller och reliefer av glas visande hur stenkolsflötserna (die Zechen) ligga under jorden. På ett djup av 1500 meter är det för hett att arbeta. Vid stenkolsbrytningen äro 240.000 arbetare anställda; med sina familjer utgöra de en miljon och därtill komma alla andra yrken som leva på bergverken. Stenkolslagren räcka i ännu 600 år; fördubblas produktionen äro förråden uttömda om 300 år. Men då har människoanden funnit nya utvägar, då ackumulerar man kraft ur luften eller ur vindarnas och vågornas gungande gång. *Vi* ha i intet fall anledning till oro. — Och dessa mäktiga stenkolsflötser hade en gång varit levande skogar fulla av myllrande liv. Ståtliga, färglagda bilder visade hur de

togo sig ut. Hela stammar av stenkolsträd voro utställda i museet, man smekte dem ofrivilligt med en känsla av helig rysning inför deras ålder, 350 miljoner år. Man svindlade vid tanken att vår tids astronomer upptäcka stjärnor i den eviga rymden, från vilka ljuset utgått vid den tid, då solskenet blixtrade mot dagsländornas vingar i stenkolsskogarnas kronor. Man förstår den politiker, som med fanatisk iver arbetade för sin kandidat vid ett presidentval i Amerika och som, efter att genom Mount Wilsons reflektor ha kastat en blick ut i rymden och hört några siffror om avstånd och ljusår, förvirrad reste sig, strök med handen över pannan och sade: Nu är det mig fullkomligt likgiltigt om Taft eller Bryan blir president!

Under de följande dagarna höllos föredrag i Hagen, Oberhausen, Hamm, Iserlohn, München-Gladbach, Gelsenkirchen, Krefeld och Hamborn. Jag erkänner gärna att jag aldrig hört namnen på några av de städer, vilkas gyllne böcker nu lades fram för mig. I Hamm hedrades vi av fyra bröder, alla Hitlerjungen som i mässing stämde upp Du gamla du fria. I München-Gladbach hyllades vi av överborgmästaren dr Poeschel, som i sitt tal berättade att den tusenåriga staden, som nu ägnade sig åt textilindustri, låg på gränsen mellan Deutschtum och Welschtum. Av dess 137.000 invånare voro 6.000 Hitlerjugend och av dessa hade ett par hundra samlats på rådhusgården med sin musikkår. Den 29 februari voro vi i Krefeld, sidenets och sammetens stad (90 % konst-, 10 % natursiden). Stadens kvinnor sägas vara de vackraste i västra Tyskland. I mina slutord till tack för den uppmärksamhet som ägnats mina skildringar från Asien, berättade jag att i Sverige den seden var gängse att flickor ägde rättighet att fria endast på skottdagen. "Jag är Jungeselle och det är skottdag i dag!" Hade jag varit yngre vet man aldrig vilken verkan dessa utmanande ord kunnat få.

Den 24 februari var en ledig dag. Då voro vi inbjudna till karnevalen i Düsseldorf. I ett gemak i rådhuset mottogos honoratiores och vi av överborgmästaren dr Wagenführ, regeringspresidenten och stadens rådsherrar, alla i gammaldags

rådsherredräkter, violetta sammetsmantlar och vita pudrade allongeperuker. I rådssalen stodo borden dukade. Vid tonerna av en dånande musik inträdde prins Karneval, Hermann II, med anspelning på Hermann Göring, och prinsessan Venetia. Alla ta plats vid borden. Oberbürgermeister håller tal för karnevalens kungligheter. Sedan gick det ut över mig, ett tal som slutade med att karnevalens Narrenorden hängdes kring min hals. Under karnevalen bli alla galna på ett förtjusande sätt. De allvarligaste rådsherrar, som eljes skipa lag och rätt, bli som uppsluppna barn. Endast upptåg, spektakel och tokiga påhitt passa i stämningen. I mitt svar försäkrade jag därför att jag varit gäst hos Darius då Alexander kom dit och satte eld på palatset, att jag varit med då Cæsar kastade en tärning över Rubikon, att jag ridit i kapp med Tjingis Khan vid Kaspiska havets kust och spelat schack med Tamerlan i Samarkand — men vad var allt detta mot karnevalen i Düsseldorf, där jag också smyckats av hans narraktiga höghet Hermann II med en orden, som jag skulle bära natt och dag, etc. etc., ju galnare desto bättre. — Efter måltiden tågade vi genom de till trängsel fyllda gatorna till en öppen plats, där vi slogo oss ned på uppradade stolar och ett par timmar betraktade karnevalens lustiga tåg, konstiga bussar, bilar, kärror och flakvagnar med livade utklädda människor i masker och fantasidräkter, ryttare, clowner, pjärråer, pojkar med skottkärror, dansare och gycklare, ett bedövande oljud av all världens musikinstrument, pipor och trummor. På ett otal vagnar åkte allehanda åbäken, anspelande på aktuella frågor. Stor som en afrikansk elefant tronade en vit anka, omgiven av ankungar, på en jättevagn med inskriften: "Den utländska pressen".

Så gick det till i den avmilitariserade zonen. Talrika tidningsmän från Belgien och Holland, kanske också från England och Frankrike, hade infunnit sig för att bevittna det skådespel, vars make saknades hos dem. Själva hade vi aldrig sett en karneval. Vi hunno också till Köln innan dess festtåg dragit förbi. Ett folk, som hade två sådana årtionden bakom sig och ändå kunde slita sig löst från vardagslivets grådaskiga

enformighet och pliktens smala väg och bli som ostyriga och lekfulla barn! För dess framtid behövde man inte hysa någon oro. Man tänkte på Karlfeldts epistel till Sabbacus och Frödings bild av Xenofon, som var stolt över att se hellener, efter hårda vedermödor och hungersnöd och frost och efterblivna döda, ändå kunna glädja sig...

Vår egen föredragskarneval nådde den 2 mars Detmold, "eine wunderschöne Stadt, darinnen ein Soldat", den 3 Münster med högtidlig mottagning i Friedenssaal, oförändrad sedan 1648, då 150 delegerade samlats där, och den 4 Koblenz. Flera av dessa namn äro ursprungligen latinska, Koblenz = Confluens (Rhen och Mosel), Münster = Monasterium, Köln = Colonia.

Våra följande städer voro Darmstadt, Giessen, Offenbach med det av doktor Eberhardt skapade lädermuseet samt Nürnberg. Det flaggades överallt, Hitler hade i sitt riksdagstal den 7 mars förkunnat regeringens beslut att åter besätta Rhenlandet.

I Nürnberg, partidagens stad, fördes vi omkring av stadsrådet Dürr och sågo Marsfältet, Zeppelinfältet, Konferenzhalle, m. m. Voro också i v. Peetz hus, där Gustaf Adolf och hans drottning bott 1632.

Sedan följde Fürth, Plauen och Koburg. Dess Veste på höjden försvarades 1632 av tusen svenska dragoner mot Wallenstein, som måste uppge belägringen. I Koburg residera nu tre hov, prinsessan Sibyllas fader, tsar Ferdinand av Bulgarien och storfurst Kyrill av Ryssland.

Trots den rastlösa brådskan hunno vi med ett besök på Wartburg, där Burghauptmann von der Gabelentz var ciceron och talade om Luther med en sakkännedom som om han varit med på hans tid. Efter riksdagen i Worms höll Luther sig dold ett år (1521—22) på Wartburg, där han på nio månader översatte Nya testamentet. Hans sovrum är blott en skrubb, hans arbetsrum är icke heller stort. Historien om djävulen och bläckhornet är icke autentisk, sannolikt tillverkad ett par hundra år efter Luthers död. I stället finnas utmärkta porträtt av

Luther och Melanchton målade av Cranach, samt en ståtlig livrustkammare med både ryttare och hästar i pansar.

I Eisenach föredrag den 13 mars och besök i de två små kammare i Lutherhaus, där Luther bott från sitt 15:e till sitt 18:e år; där visades flera minnen; värdinnan, en jovialisk gumma, talade om Luther som om det varit hos henne han varit inackorderad.

Johann Sebastian Bach var född i Eisenach och bodde där som gosse, till sitt nionde år.

Vid ankomsten till Weimar styrde vi kursen direkt till Goethehaus, där vi mottogos av professor Hans Wahl, själv till det yttre en Goethegestalt och som ingen annan bevandrad i den store mästarens liv och skrifter. Prof. Wahl förde oss genom det nya Goethemuseets 23 rum, där skisser, kopparstick, porträtt, böcker, saker som tillhört Goethe, hans naturvetenskapliga och konst- och arkeologisamlingar m. m. på ett överskådligt sätt blivit ordnade. På en vägg hade målats bilden av ett träd med kanske ett trettiotal grenar, var och en betecknande ett fack av vetenskaplig forskning, konst och litteratur, inom vilket Goethes insatser varit av banbrytande betydelse — en häpnadsväckande mångsidighet!

Vi tittade också in i den lilla anspråkslösa sovkammare där Goethe dog den 22 mars 1832. Den bäddade sängen, den enkla vilstolen med sin fotpall och mellan båda ett litet nattduksbord med två medikamentflaskor, allt fanns kvar i orubbat skick. Han dog sittande i stolen. Omedelbart före dödens inträde bad han de närvarande att öppna fönsterluckorna, sannolikt för att få mera ljus sedan hans ögon börjat att slockna. Han märkte icke att luckorna redan voro frändragna och att rummet var så ljust det kunde bli kl. ½12 på middagen. Slutligen frågade han vilken dag det var och efter erhållet svar yttrade han: "Na, da kommt bald wieder der Frühling". Han höjde sin högra arm liksom för att med pekfingret pröva om han kunde teckna sitt namn i luften. Men armen sjönk ned i hans knä och hans liv nådde sitt slut.

I Weimar finnes ett Deutsch-schwedische Gesellschaft där vi

hedrades av damer i svenska nationaldräkter och en liten pjäs från Goethes ungdomstid.

Den 15 mars föredrag kl. 11 i Erfurt, på e. m. en verkligt kunglig mottagning i slottets pelarsal i Weimar med tal av riksståthållaren Sauckel, på kvällen åter föredrag.

Efter föredraget i Gotha följande dag voro överborgmästaren Schmidt, frih. Schenk och vi inbjudna till dr Justus Perthes, professorerna Langhans och Haak, statsrådet Hennicke och Verlagsdirektor Flicek till aftonvard och högst intressanta överläggningar. Jag nämner namnen på det världsberömda förlagets ledare därför att de, om icke alla tecken svika och om pengar kunna anskaffas, skola utarbeta och publicera den jätteatlas över Centralasien, Tibet och Mongoliet, vilken är avsedd att omfatta icke blott de geografiska upptäckter som gjorts på alla de under mitt befäl stående expeditionerna, utan *allt* som överhuvudtaget är känt om denna del av jordytan.

På vägen till nästa föredrag, i Greiz, åkte vi förbi den runda stenkvarn, från vilken Napoleon ledde slaget vid Jena.

Och sedan gick färden till Gera, till det 800-åriga Zwickau, där Schumann föddes för 127 år sedan och där bergverkens stenkol räcka ännu i 80 år, samt till Chemnitz, där nazisterna, vid sitt tillträde till makten, funno, att kommunisternas förvaltning ådragit staden en skuld å hundra miljoner mark, en tryckande börda, som den nuvarande stadsförvaltningen med några få miljoner om året söker utplåna.

Vidare Pössneck, där år 1933 1800 arbetslösa funnos mot 500 nu. I Königsberg, där vi artigt mottogos av regeringspresidenten Friedrich och svenske konsuln Ostermeyer, höllos två föredrag. I rådhuset besökte vi Kantmuseet, där porträtt, handskrifter och böcker av den store filosofen förvaras jämte hans bibel, hans käpp och andra tillhörigheter, samt en avgjutning av hans skalle, vilken en gång togs upp ur hans grav. Till den senare vallfärdade vi.

Därefter föredrag i Insterburg och Elbing. I Marienwerder gav regeringspresidenten dr Budding gästabud i sin gammaldags förnämliga herrgård. Där voro också greven och gre-

vinnan Dohna och andra bärare av ärorika namn. Stämningen var i stil med Gösta Berlings saga. Foro med bil utmed Weichselstranden, där experterna i Versailles lagt gränsen så, att den ingenstädes berör floden, men löper ibland på åtta meters avstånd därifrån. Varför? Vem har fördel därav? Tyska fiskare, som för att gå åtta meter då de skola vittja sina nät, måste ha pass och, om de för tillfället icke bära passet på sig, bli häktade? Fred och god grannsämja mellan olika folk befordras icke av dylika "gränsregleringar".

Ni har kanske inte hört talas om Marienburg, en liten stad och ett av världens underbaraste slott, uppfört av tyska ordensriddare, och deras högsäte i 150 år, erövrat av Gustaf II Adolf och Karl X Gustaf.

I Danzig träffade vi den 28 mars senatspresidenten Greiser, som i så hög grad bidragit till närmandet mellan Tyskland och Polen och som lämnade förhandlingssalen i Génève stora ingången och med högburet huvud, ehuru han blivit tillrådd att gå en bakväg för att undvika attentat.

Dagen därpå, den 29 mars, skulle den stora omröstningen äga rum i Tyskland. Då skulle Danzigs rikstyskar bege sig på fartyg ut på havet för att utanför tvåmilsgränsen kunna rösta på tysk botten.

Mitt föredrag i Kolberg var utsatt till kl. 8. Men just då höll Hitler ett stort tal, som avlyssnades per radio. Mitt anförande följde därefter. Den 29 voro vi åter i Berlin och hade tillfälle att bevittna det myllrande livet, flaggorna och folket som strömmade till vallokalerna. 99 % röstade på Führern.

De sista städerna, i vilka jag talade, voro Rostock, Harburg, Kiel och Flensburg den 3 april. Den 5 kunde jag vara med då Svenska Akademien på 150-årsdagen nedlade en krans på sin stiftares kista i Riddarholmskyrkan i Stockholm.

Jag hade sålunda hållit föredrag i 91 rikstyska städer. Vi hade tillryggalagt 13.730 km med järnväg och 9.336 med automobil. Arbetsläger, Hitlerjugend, monumentala byggnader, autostrador och mycket annat hade vi sett och samtalat med ett stort antal av den nya tyska administrationens män, riksståt-

hållare, regeringspresidenter, Gauleiter, Kreisleiter och gemene man. Ett mäktigt intryck hade vi fått av det liv som levdes och det verk som sjöd i Tredje riket. Men dessa intryck, minnen och anteckningar bildade till slut endast ett "chaos, rudis et indigesta moles", ett oordnat, dimmigt material, som i sin dåvarande form var oanvändbart, men efter en systematisk studiekurs kunde bli av stort värde.

Efter att ha ägnat våren och sommaren åt min bok "Sidenvägen", de vetenskapliga arbetenas organisation och XI. Olympiaden, beslöt jag därför att återvända till Tyskland.

Vi bröto upp den 1 oktober och slogo oss den 3 ned i industrimagnaten herr Richard Heikes nobla villa vid Wannsee. Värden och hans familj voro själva frånvarande. Min syster Alma och jag bodde ensamma i det stora huset. Vi hade en kokerska, en Hausmeister Wobst med familj och chauffören Kurt Ewert. Hjulen på vår Mercedes-Benz hade rullat många varv innan vi sett vårt lystmäte av Tredje riket.

Statssekreteraren Walter Funk, ministerialrådet dr Ott och många andra ställde med största välvilja sina tjänster till mitt förfogande sedan jag förklarat för dem att jag önskade få se och lära så mycket som möjligt om det Tredje riket. Med Hitler talade jag aldrig ett ord om min plan att skriva en bok om Tyskland, och Göring meddelade jag min avsikt först den 12 december, tre dagar före vår hemresa.

På order av statssekreterare Funk blev Oberregierungsrat dr Wilhelm Ziegler, utgivare av Zeitschrift für Politik, min trogne och outtröttlige assistent och jag kan icke nog tacka honom för hans ovärderliga tjänster. Genom att organisera mitt studium och till mitt arbetsrum i Wannsee skaffa ett helt bibliotek av böcker, broschyrer, tidningar och tidskrifter, underlättade han mitt arbete i väsentlig grad.

Jag måste offra min ursprungliga avsikt att skildra våra fem bilfärder, i vilka dr Ziegler alltid, och tidtals även andra experter, deltog. För att ge ett begrepp om dessa resor anser jag mig dock böra meddela en "tidtabell", som blott upptager huvudstationerna:

Första resan, 11 till 16 oktober: Berlin, Magdeburg, Hildesheim, Essen, Mülheim, Leverkusen, Vogelsang, Bonn, Godesberg, Bad Brückenau, Rhön, Bad Neustadt, Erfurt, Leipzig, Berlin.

Andra resan, 28 till 30 oktober: Berlin, Elbing, Ermland, Allenstein, Ortelsburg, Lötzen, Jägerhöhe, Angerburg, Romintener Heide, Trakehnen, Insterburg, Kreis Labiau, Königsberg, Berlin.

Tredje resan, 4 till 13 november: Berlin, Leipzig, Bayreuth, Augsburg, Wellenburg, München, Straubing, Regensburg, Deggendorf, Bayrischer Wald, Passau, Holzhammerhof, Nürnberg, Würzburg, Rothenburg, Stuttgart, Hohenheim, Schwarzwald, Baden-Baden, Karlsruhe, Dorf Forst, Speyer, Worms, Dorf Riedrode, Bensheim, Gross-Gerau, Frankfurt a. M., Homburg, Saalburg, Frankfurt a. M., Giessen, Marburg, Kassel, Göttingen, Goslar, Berlin.

Fjärde resan, 6 till 11 december: Berlin, Lübeck, Plön, Kiel, Husum, Hamburg, Lingen, Meppen, Nordhorn, Arnhem, Doorn, Lingen, Emsland, Berlin.

Femte resan, 13 december: Berlin, Jüterbog, Meissen, Sachsenburg, Berlin.

De bilfärder vi utförde mellan den 11 oktober och den 13 december, uppgingo till något över 14.000 km. Därtill komma ungefär 2000 km med järnväg mellan Sassnitz och Berlin och tillbaka, mellan Berlin och Königsberg och tillbaka samt några sträckor där bilfärden stoppades av dimma. Inalles hade vi sålunda tillryggalagt 2400 sv. mil i bil och räkna vi både bil- och tågresor under de sju månader vi 1935 och 1936 tillbringade i Tyskland, komma vi upp till 39.100 km eller säkert betydligt över 40.000, om vi medtaga alla småfärder med lokalbilar i städerna. Den tillryggalagda sträckan är alltså lika lång som ekvatorn. Kastar man en blick på en jordglob och tänker sig ekvatorns väglängd i otaliga slingor inlagd inom Tysklands areal (469.000 kvkm), så skall man finna att dessa slingor komma att ligga ganska tätt. En översiktskarta över våra resor

under de sju månaderna återfinnes i slutet av boken. Den är med stor omsorg utförd på F. A. Brockhaus Kartografiska institut i Leipzig.

Man skall, hoppas jag, också känna, att det ligger både möda och arbete till grund för denna bok. Abbé Huc har rätt i de ord, som tjäna som motto till detta kapitel och liksom han hoppas även jag, att min bok i någon mån skall bidraga till att skingra de fantastiska föreställningar om våra dagars Tyskland, vilka äro så vanliga även bland mycket bildade svenskar.

GERMANERNAS FORNTID

Quod Germanorum consuetudo hæc sit a majoribus tradita, quicumque bellum inferant, resistere neque deprecari... sese unis Suebis concedere, quibus ne di quidem immortales pares esse possint, reliquum quidem in terris esse neminem quem non superare possint.[1]

Cæsar.

Svenskar, norrmän och danskar stå till tyskarna i ett närmare släktskapsförhållande än till något annat folk i Europa. Om arten av detta uråldriga blodsband säger Oscar Montelius i "Vår forntid":

"Våra ljusa, högresta, långskalliga förfäder hava bebott vårt land alltifrån tiden kort efter istidens slut, således i ungefär 15.000 år. Långt efter det att de utbredde sig över Skandinaviska norden blev deras stam världsberömd under germanernas namn. Under tidens lopp hade nämligen Skandinaviens och nordligaste Tysklands invånare blivit en folkgrupp för sig, germanerna, liksom Englands och Frankrikes inbyggare bildade en annan folkgrupp, kelternas, och i östligaste Europa en tredje folkgrupp, slavernas, avskilt sig."

Redan 2000 år f. Kr. hade de i det nuvarande norra Tysk-

[1] Germanerna hade ärvt av sina förfäder den seden att möta en fiende med vapen och icke med böner... Endast för sveverna gåvo de vika ty med dessa kunde inte en gång de odödliga gudarna mäta sig; för övrigt funnes ingen fiende på jorden, som de icke kunde övervinna.
De bello Gallico, Lib. IV.

land boende germanerna ett väl utvecklat åkerbruk, men levde också av jakt och fiske. Hos dem stod redan då den materiella kulturen högt. Det tekniska utförandet av deras vapen och verktyg var mycket förnämligt såsom framgår av talrika fynd. Huruvida de i ett så tidigt stadium hade sånger, sagor och sägner veta vi icke. I deras andliga liv och sociala organisation vid tiden omkring Kristi födelse ha vi först genom romerska forskare fått en inblick. Tack vare dessas meddelanden ligger den historiska tidens gryning längre tillbaka än något annat folks i Europa med undantag av den klassiska antikens stora nationers, romares och grekers.

Redan tidigt uppfattades och skildrades germanerna såsom ett enhetligt folk. Men var deras namn har sina språkliga rötter är icke bekant. Posidonius av Apamea (125—40 f. Kr.), Pompejus och Ciceros lärare, torde vara den förste som omnämner Germani, och under detta namn skildras de också av Tacitus och andra romerska författare. Det berömda verk Tacitus skrev om det i norr boende folket, bär också titeln Germania.

Omkring år 100 e. Kr. författade Tacitus sin bok. Men redan 150 år tidigare hade Julius Cæsar på sina fälttåg till Galliens underkuvande trängt fram ända till Rhen och i sin skildring "De bello Gallico" nedskrivit de första berättelserna om germanerna. Och ändå tidigare, eller år 113 f. Kr., hade germanerna själva dragit försorg om att det romerska världsväldet fått stifta en ganska hårdhänt bekantskap med deras vapen och deras kraft. Vid den tiden hade två germanska folkstammar på mäktiga härfärder plötsligt trängt fram till gränserna av det romerska imperiet, först i trakten av vår tids Kärnten och kort därpå i nedre Rhônedalen. Här hade år 105 f. Kr. två romerska fältherrar mot germaner lidit ett förintande nederlag, så mycket betänkligare och mera skräckinjagande som man icke ens visste med vem man haft att göra. Länge rådde den tron att motståndarna varit kelter eller skyter, men i själva verket utgjordes de av cimbrernas och teutonernas germanska stam-

mar. År 101 f. Kr. lyckades den romerska fältherren Marius att besegra de båda stammarna, den ena vid Aquæ Sixtiæ (Aix i Provence), den andra vid Vercillæ (NV Italien). Därmed avvärjdes nya, allvarligare missöden. Men sedan den tiden ägnade Rom dessa okända folkstammar den största uppmärksamhet och det är troligen detta intresse vi ha att tacka för den tämligen rikhaltiga kunskap vi nu i romerska källor äga om germanernas tidigaste historia.

Redan cimbrernas och teutonernas härfärder sprida ett förklarande ljus över dessa germanstammars levnadsförhållanden. Efter alla tecken att döma voro de åkerbrukare och man frågar sig därför vilken anledning som drivit dem fram ända till det romerska världsväldets yttersta gränsposter och hur de vågat en kamp mot en så överlägsen motståndare. Utan tvivel var det hungern efter land och utrymme som drev dem ut ur deras hemvist i norr. Förmodligen var det också förhärjande översvämningar som jagade bort dem. Sedan dess bli dylika bränningsvågor av germanska folk mellan Rhen och Donau mot romarrikets gränsvallar allt vanligare. Två gånger försökte Cæsar att göra framstötar över Rhen, varvid den första bron byggdes över floden. Han ville tränga in i denna okända del av världen och framflytta romarrikets gräns in på germanernas område. Den första framstöten hade räckt i endast aderton dagar, då han med oförrättat ärende måste vända om. Den andra, av något längre varaktighet, slutade icke bättre. Och på samma sätt som germanerna söka även romarna att genom ständigt återupprepade framryckningar hålla oron och spänningen vid makt, och de romerska fältherrarna eftersträva genom nya expeditioner att betrygga sin ställning i trakterna närmast utanför den romerska gränsen samt att underkuva de där boende folken.

Ingen av de båda motståndarna förmår att besegra den andra. Först år 9 e. Kr. utkämpades i Teutoburger Wald en drabbning, som slutade med ett av de svåraste nederlag Rom någonsin lidit. Den romerske fältherren Varus, som också var romersk ståthållare i Germanien, blev då anfallen av cherus-

kerfursten Arminius, och hans tre legioner nedgjordes nästan till sista man. Varus genomborrade sig med sitt svärd. Ett fåtal undkomna bringade nyheten om nederlaget över Rhen.

Då kejsar Augustus mottog olycksbudet, skall han ha utropat: Vare, Vare redde mihi legiones! (Varus, Varus, återgiv mig mina legioner!) Till Arminius ära restes för ett sjuttiotal år sedan nära Detmold i Teutoburger Wald en av v. Bandel utförd jättestaty av hjälten. Den 3 mars 1936 begav jag mig upp till Hermanndenkmal. På en 27 m hög piedestal reser sig Arminius, själv likaledes 27 m hög och med ett 7 m långt svärd i handen. Vacker och elegant är han icke, snarare en bild av germansk urkraft. Men på toppen av sin ås synes han vida över denna Teutoburgerskog, som var skådeplatsen för hans bragder och där hans anda ännu lever.

Romarna uppgåvo dock icke kampen. Offensiven leddes av Germanikus, kejsar Augustus sonson. Denna epok varade mer än ett århundrade och vid dess slut löper den romerska limes eller befästade gränslinjen som ett vårdtecken av Roms yttersta framträngande i Germanien. Den sträcker sig ungefär från Lahns mynning i Rhen tvärs över Taunus, Odenwald och de schwabiska Jura-bergen ända till Donau där nu staden Kelheim är belägen. Liksom Stora muren i Kina är denna gränslinje ett av historiens största minnesmärken. Nära Homburg vid foten av Taunus lät kejsar Wilhelm II i minsta detalj restaurera och rekonstruera det där befintliga romerska kastellet. Det kallas Die Saalburg. Jag besökte platsen den 12 november 1936. Man får där ett utomordentligt levande intryck av romersk befästningskonst för två tusen år sedan och av den systematiska målmedvetenhet, varmed Imperium romanum framflyttade sina gränser över ett grannlands område. På kastellets krenelerade murar mottogo kohorterna germanernas anfall. Bland andra minnen från denna tid förvaras ännu i dag på Saalburg gravstenen över centurionen Cælius från Xanten som stupade i Varusslaget och vars inskription förtäljer hur Cælius mötte döden.

Här, vid Germaniens gräns, var det alltså som det romerska

världsväldets expansion nådde sin gräns och här stötte legionerna på fiender, som voro dem vuxna och vilkas duglighet i krigets idrotter i hög grad väckt Tacitus uppmärksamhet. Han skriver: "Trotsiga, blåa ögon, rödblont hår, jättegestalter och en styrka, som visserligen blott passar för stormangreppet, men icke i samma mått för långvarig ansträngning eller uthålligt arbete." — "Att ha lämnat sin sköld i sticket räknas som den största skam."

Germanerna välja sina hertigar "på grund av deras personliga tapperhet", och hertigarna "utöva största inflytande genom vidden av sin maktbefogenhet, om de alltid äro beredda och synliga för allas ögon, om de alltid fäkta i spetsen för sin här, så stärkas de i sin ledarställning genom allmän beundran". Sin tanke om germanerna uttrycker Tacitus med följande ord: "Icke samniterna, punierna, spanjorerna eller parterna ha förstått att så ofta påminna om sin tillvaro; farligare än Arsakes parterrike är germanernas frihetskrav."

Germanernas duglighet inskränkte sig ingalunda till enbart krigisk idrott. Tacitus framhåller även andra, för dem karakteristiska drag. I vår tid då tyskarna så energiskt kräva rasens renhet, är det av intresse att lägga märke till Tacitus' försäkran, att "Germaniens befolkning genom äktenskap icke beblandar sig med främmande stammar, utan är rasren och helgjuten i sin art." Han nämner den stränghet, med vilken de hålla äktenskapet i ära, "att sätta gränser för barnalstringen eller att avdagataga ett efter faderns död fött barn räknas som gemen förbrytelse och i Germanien förmå goda seder mer än i andra länder goda lagar."

Tacitus talar också om vad vår tids tyskar kalla "Gefolgsschaft", d. v. s. följe eller riddarvakt. Det gäller bruket att vapenföra män frivilligt ansluta sig till en i ovanlig grad duktig, stark och ädel ledare och för alltid i liv och död ställa sig under hans befäl. I sin världshistoria kallar Hans Delbrück detta bruk "förening av tjänst och frihet", ett förhållande mellan ledaren och hans följe, som icke beror på tvång utan på obetingad trohet, ett drag som i enastående grad är karakteristiskt

för germanerna. Dock förbiser Tacitus ingalunda skuggsidorna i germanernas personliga frihetskrav. Som bevis härför antecknar han att "de, sedan befallning utgått, icke alla på en gång infinna sig i de fria männens församling (tinget), utan att de på grund av deltagarnas tröghet låta två eller tre dagar förflyta."

Hur länge dessa germanska stammar än bjudit romarriket motstånd och hur mycket de än utåt uppträtt såsom en enhet och måhända också känt sig såsom en sådan, så har det likväl krävt en lika lång tiderymd innan de förmått att tvinga sig fram till rangen av en egen positiv politisk enhetsställning. Väl ha de störtat det romerska riket. Väl bryter sig mellan 200 och 500 e. Kr. en flod av germanska folk in över Rom och dess provinser. Germanska riken, goternas, burgundernas och vandalernas, skjuta upp ur jorden och förgås lika hastigt. Det är det tidevarv, till vilket tyskarnas stora hjälteepos, Nibelungen Lied, går tillbaka. Ty denna har sitt ursprung i burgundernas hjältemodiga kamp mot de framstormande hunnerna och deras tragiska undergång vid hovet i Worms. För första gången uppträda här germanerna såsom en vakt och ett värn för Västerlandet mot de asiatiska hordernas inbrott.

Germanernas framstormande vid denna tid är som mäktiga vulkanutbrott, vilka långt ifrån att bilda nya berg begrava allt under sina lavaströmmar. Under Karl den store göras de första försöken att politiskt sammansluta och hopgjuta stammar och bygder till en enhet. Ett nytt rike, som når det romerska imperiets dimensioner, uppstår. Det sträcker sig från Jutland till Pyrenéerna och Tibern, från Bretagne till Donauslätten.

Men icke heller detta rike är av varaktighet. Det är för stort. Att sammangjuta Gallien och Germanien till en enhet visar sig omöjligt. Till och med i det egentliga Germanien har det politiskt nödvändiga, men med grym hårdhet genomförda underkuvandet av Sachsen kvarlämnat så djupa sår i denna folkstams medvetande, att det krävde århundraden att utplåna det blodiga minnet.

Även dualismen gent emot det nya andliga imperium, som

under påvedömet höjer sig i Rom, börjar att göra sig kännbar. Medan kejsaren vid julfesten år 800 under mässan står i bön framför altaret i Peterskyrkan, sätter påven oförmodat kejsarkronan på hans huvud. Sambandet och kontinuiteten med romerska imperiet synes återställd. Från denna dag börjar det eviga pendlandet av den återupprättade tyska kejsarmakten mellan Germanien och Italien, mellan norr och söder och de ofta upprepade tågen över Alperna. Genom delningsfördraget i Verdun 843, trettio år efter Karls död, sönderbrytes hans verk i tre delar: det västra riket under Karl den skallige, det mellersta under Lothar och det östra under Ludwig. Detta sistnämnda rike utvidgas både mot öster och väster under de sachsiska kejsarna Henrik I, Otto I och saliern Konrad II, vilka bringa landet både i materiellt och ideellt avseende till en dominerande ställning. Här finner man det föredöme som Karl den store skapat i sitt imperium sedan det frankiska riket fallit sönder. Det är Europas mäktigaste rike och därtill också ett bålverk mot asiatiska horder, hunner, ungrare och avarer. Och därigenom att den romerska kejsarkronan av påven sättes på de tyska kejsarnas huvud vinna dessa också en större nimbus för sin makt. Den tyska kejsarmakten blir så stor, att till och med påven måste foga sig därefter. Henrik III bringar denna maktställning ända därhän, att han på synoden i Sutri tvingar påven Gregor VI från ämbetet (1046) och inalles tillsätter fyra påvar. Men snart kommer motdraget. Hans son och efterträdare, Henrik IV, blir bannlyst av den helige fadern och måste, för att befria sig därifrån, som botgörare gå till Canossa och tre dagar barfota och i tagelskjorta vänta vid Gregor VII:s port.

Med Hohenstaufern Fredrik Barbarossa inträder det tyska kejsardömet i en ny period av glans och storhet. Steg för steg växer Tyskland fram såsom Europas centrum och såsom förkämpe för Västerlandet. Fem gånger drar Fredrik Barbarossa mot söder. År 1167 tågar han i spetsen för sina trupper med motpåven Pachalis III till Rom och påtvingar påvedömet sin vilja. Han är på samma gång tysk kejsare och en kyrkans son.

Under det andra korståget drunknade han i floden Salef i Mindre Asien och nådde aldrig det heliga landet.

Under denna tid blanda sig den tyska, den europeiska och den kristna historiens trådar till en enda enhetlig vävnad. Ett mäktigt intryck av denna sanning vinner man vid besök i Speyers och Worms imposanta katedraler vid Rhen. Djupast fäster sig i vårt minne kejsargravarnas krypta under Speyerdomens stengolv, över vilket detta i romansk stil uppförda mästerverk reser sitt välvda skepp. Där vila Konrad II, Henrik III, som besegrade påvarna, och Henrik IV, vandraren till Canossa. Där slumrar också kejsarinnan Beatrix, Barbarossas gemål, och hennes dotter Agnes. Den plats som Barbarossa utsett till sin vilostad invid Konrad II:s grav, förblev tom ända till ett århundrade senare då Rudolf av Habsburg, den förste av denna ätt, där överlämnades åt förgängelsen.

Här, i gravarnas skymning, får man en stark förnimmelse av tysk storhet och tysk tragik, av det världsfamnande drag som alltid utmärkt tyskt väsen och av detta folks fallenhet för sönderslitande och förlamande partikularism.

Välståndet i landet stiger och i de tyska städerna utvecklar sig en säregen kultur, som endast i norra Italien överträffas. Det är den kultur vi beundra i Kölns, Mainz', Frankfurts och Ulms domer, i Goslars, Lindaus eller Braunschweigs rådhus och i Augsburgs och Nürnbergs praktbyggnader. Knappt i någon annan stad finner man denna arkitektoniska kultur på ett mera förtjusande och elegant sätt bevarad än i Rothenburg, en stad, som hel och hållen utgör ett minnesmärke över en förgången storhetstid av mänsklig skaparkraft.

Men centralmakten inom tyska riket har alltmer förfallit. Furstarnas makt växer och kejsardömet förlorar i inflytande. Habsburgarnas herravälde, som trätt i Staufernas ställe, förskjuter sig alltmer mot öster och rikets tyngdpunkt förflyttar sig mot periferien.

När tyskt väsen ånyo gör sin stämma hörd i världen, är det icke längre på politikens område utan på trons och andens. I kampen mot påvedömet övertar Tyskland den andliga ledningen

i Västerlandet. Det skedde då Martin Luther den 31 oktober 1517 med sina 95 teser på slottskyrkans port i Wittenberg tände reformationens fackla.

Åter blir Tyskland medelpunkten i Europa; där uppstår en ny anda, men detta land blir därmed icke blott de andliga utan också de militära kraftmätningarnas slagfält i vår världsdel. Splittrat genom de båda konfessionernas, den protestantiska och den katolska, inbördes kamp, förvandlas det till ett politiskt objekt mellan tävlande makter. I trettioåriga kriget nå religionsstriderna sin höjdpunkt. För första gången ingriper Sverige i den europeiska storpolitiken. Vid Breitenfeld och Lützen räddar Gustaf Adolf protestantismens sak. På tysk jord får man ett mäktigare intryck av hjältekonungens storhet och betydelse än i Sverige. I tyska läroböcker kallas han "Protestantismens räddare" och i alla Tysklands protestantiska kyrkor firas minnesfester den 6 november varmare och djupare än hos oss. Westfaliska freden skänkte trosfriheten dess rättmätiga plats. Det var Gustaf Adolf och Axel Oxenstierna, som räddade religionsfrihetens princip, på vilken den moderna världen uppbyggdes.

Under krigen var det Tyskland, som hemsöktes, skövlades och avfolkades. Och dessutom blev det politiskt förlamat och förvandlat till ett stridsäpple. Frankrike var garant för freden i Münster och Sverige för freden i Osnabrück. "Tyska riket stod under kuratel" — så bedömer Alois Schulte, den tyske statshistorieskrivaren, denna tid. Visserligen bibehöll det ännu författningsenligt benämningen "det heliga romerska riket av tysk nation". Men i verkligheten var det blott, såsom Samuel Pufendorf säger, ett "monstrum" med sina 1800 andliga och världsliga furstendömen av alla storlekar. Främmande makter såsom Spanien, Sverige och Danmark voro delägare i detta rike. Huset Habsburg, bäraren av kejsarkronan, intresserade sig mindre för detta rike än för Spanien och länderna utmed Donau. I det inre hade principen om landsfurstarnas suveränitet segrat. Både politiskt och konfessionellt var Tyskland sönderstyckat i en grad som aldrig något rike. Rikstanken hade

dött bort. Det berodde mindre på denna tankes styrka än helt enkelt på bristande föresats och vilja hos dess yttre motståndare om detta tyskarnas "första rike" ännu till år 1806 fick existera eller till det år, då habsburgaren Frans I nedlade den tyska kejsarkronan.

Det habsburgska väldet har spelat en förtjänstfull roll i Västerlandets historia. Det upptog och fullföljde de sachsiska kejsarnas traditioner, vilka år 955 på Lechfeld slogo ungrarna. På samma sätt har den habsburgska dynastien hejdat de återupprepade mongolstormarna och tjänat som en skyddsvall mot dessa bränningsvågor från Centralasien.

Napoleon gav dödsstöten åt detta "heliga romerska rike av tysk nation". Men redan hade bakom förlåten av detta rike en ny makt vuxit upp i hjärtat av Tyskland. Fredrik den store hade gjort Preussen till en stormakt, och under kommande tider skulle det taga ledningen i Tyskland.

Kampen för Tysklands enhet behärskade hela det 19 århundradet; tävlingen mellan Preussen och Österrike kämpade om herraväldet och den ledande ställningen i Tyskland. Genom Bismarcks snille löstes striden till Preussens förmån. Dock kunde det högsta målet icke nås. Österrike och därmed miljoner tyskar förblevo utanför rikets gränser. Även i det inre var detta "andra rike" alltför starkt federalistiskt fjättrat vid förbundsstaternas olika dynastiska särintressen för att kunna göra anspråk på benämningen nationalstat såsom England och Frankrike för länge sedan lyckats och Italien i en senare tid.

Även socialt var detta nya rike skådeplatsen för starka slitningar. Från 24.8 miljoner år 1816 hade rikets befolkning under ett sekel eller till 1914 vuxit till över 65 miljoner. Under samma tid hade Frankrikes befolkning stigit från 28 till 39 miljoner.

Med mineralförekomster var Tyskland tämligen väl försett. Det hade gott om kol och även en del järn. Andra råvaror saknades såsom koppar, bomull, kautschuk och olja. För åkerbruk var dess jordmån icke vidare tacksam. Stora områden av god åkerjord funnos, men de avbrötos av vidsträckta ytor av mager, ofruktbar jord. Så utgjordes Mark Brandenburg kring

Berlin av idel sandmark, som först genom oerhört energiskt arbete kunnat göras fruktbar.

Här uppdyker åter utrymmesproblemet i Tysklands historia. De båda första årtiondena efter rikets grundläggning började en emigrantström utan like att lämna det överbefolkade landet. Åren 1871—1890 utvandrade nära två miljoner människor, de flesta till Förenta staterna, alltså omkring 100.000 om året. Bismarcks efterträdare, rikskansler Caprivi, fann sig ställd inför alternativet att exportera varor eller människor såsom han i riksdagstalet av den 10 december 1891 uttryckte sig. Han valde varuexporten. Industrialiseringen bedrevs med större energi än förr. Utvandringsströmmen avtog efter hand. Industrien utvecklades hastigt. Tyskland, som ännu 1890 i avseende på järnproduktion intagit tredje rummet efter England och Förenta staterna, hade år 1913 överflyglat England med det dubbla och intog andra rummet bland jordens järnproducerande länder.

Inom kolproduktionen rådde samma förhållande. Här följde Tyskland tätt i hälarna på England, vars överflyglande blott tycktes vara en tidsfråga. År 1913 hade Tyskland det största antalet järnvägskilometer i Europa och dess handelsflotta kom närmast efter Englands och stod före Förenta staternas och i utlandshandeln var förhållandet likadant.

Det snabba tempot inom utvecklingen hade också sina skuggsidor. Såsom en följd därav växte proletariatet och en socialdemokrati, som ställde sig fientlig mot staten. Den sociala frågan var ingenstädes radikalare i sin klasskamp än i Tyskland. Detta gällde det inre. Men också utåt fick det lysande uppsvinget under kejsar Wilhelm II vissa konsekvenser.

England såg i Tyskland en farlig och obekväm konkurrent i den lukrativa världshandeln.

De tyska koloniernas utveckling var av så färskt datum, att de ännu icke kunde tjäna moderlandet till avsättningsplatser för varor eller människor. Vid fördelningen av världen hade Tyskland kommit för sent. Blott vissa kolonier såsom Tyska Östafrika, Togo och Kamerun stodo i avseende på lanthushållningen högt.

Det nyskapade riket hade ännu en börda att draga på. Det hade blivit hopsmitt 1871 i det fransk-tyska krigets eld; och fransmännen hade icke kunnat smälta förlusten av Elsass-Lothringen. Därmed hade det fransk-tyska motsatsförhållandet, vars begynnelse låg väl femhundra år tillbaka i Europas historia, också smugit sig in i det nya rikets tillvaro.

Sådana voro i den inre och den yttre politiken, i ekonomiska och sociala frågor de omständigheter, under vilka tyskarnas andra rike rycktes med i världskrigets virvel. Nu skulle det visa sig om det blivit hopsmitt av hårdare metall än det "heliga romerska riket av tysk nation!"

VÄRLDSKRIGET

Vi själva förstår det ju inte,
vi var inte heller med.
Vi vet bara: kriget dräpte vår
och världens fred —

det krig då vår människostolthet
blev skam, som aldrig förgår,
och årtusens drömmar vissnade ner
på fyra år.

Sten Selander.

Skottet i Serajevo den 28 juni 1914 var gnistan som tände världshistoriens största, olyckligaste och mest vanvettiga krig, en brand, som bokstavligen omfattade hela världen och icke lämnade ett enda folk oberört, en kraftmätning, vars sår ännu efter tjugu år hållas mera öppna och ymnigt blödande än den dag då kanonernas åskor förstummats och en gravlik tystnad sänkt sina vingar över blodiga slagfält.

Vad Tyskland angår började detta stora krig med ett politiskt-diplomatiskt nederlag, vars upptakt gavs av det sorgligt ryktbara samtalet mellan rikskansleren Bethmann-Hollweg och engelske ambassadören i Berlin Sir William Goschen. Mot den förres och de flesta tyskars förmodan inträdde Storbritannien i kriget på Frankrikes och Rysslands sida mot Tyskland. Därmed skapades från början den mest ogynnsamma militära konstellation, som för Tyskland över huvud taget var tänkbar. Moltke och Schlieffen hade uppbjudit hela sin genialiska skarpsinnighet på lösandet av problemet att hemföra segern i ett tvåfrontskrig, och ändå hade de alltid känt utsikten att en gång

tvingas till krig mot två fiender som en tryckande mara. Och nu, i augusti 1914, ställdes tyska generalstaben plötsligt inför ett krig på tre fronter, en i och för sig nästan övermänsklig uppgift.

Vid krigets början stod sålunda på den ena sidan Tyskland med Österrike-Ungern, på den andra de tre stormakterna Frankrike, Ryssland och England. Redan då var kraftförhållandet ytterst ogynnsamt för centralmakterna. Till lands kunde Tyskland ställa 3,8 miljoner soldater i fält, Österrike-Ungern 2,3, eller inalles 6,1 miljoner. Frankrike förfogade över 3,8 miljoner, Ryssland över 4,5, England över 1 miljon. Därtill kom Serbien med 330.000 och Belgien med 300.000 man, eller inalles 9.930.000 man.

Till sjöss voro styrkeförhållandena ändå mera ojämnt fördelade. England hade 2.200.000 ton i krigsfartyg, Frankrike 614.000 och Ryssland 256.000, varemot Tyskland kunde uppbringa 980.000 ton och Österrike-Ungern 237.000. Alltså plöjdes de europeiska farvattnen av 3.070.000 ton på ententens sida och av 1.217.000 på centralmakternas.

Trots övermakten, trots nederlaget vid Marne och den ryska invasionen i Östpreussen i krigets början lyckades tyskarna dock under de följande åren att hålla krigets ödeläggelse fjärran från sitt eget land och att förlägga krigsskådeplatserna till sina motståndares områden. Så utfördes på sommaren 1915 offensiverna i Galizien och Polen och på hösten samma år ockupationen av Serbien. År 1916 besattes Rumänien och verkställdes framstötarna i Mesopotamien till Bagdad och Kut-el-Amara och genom Syrien och Palestina till Suezkanalen. Tyskland och dess bundsförvanter lyckades sålunda föra kriget offensivt, ehuru styrkeförhållandena steg för steg förskötos till deras nackdel.

Väl slöt sig i slutet av år 1914 Turkiet och på hösten 1915 Bulgarien till centralmakterna, men denna förstärkning kompenserades av Japans och Italiens anslutning till ententen. Ända till våren 1918 behöllo tyskarna initiativet i sin hand. Först på sommaren 1918 sjunker vågskålen till ententens förmån och för

centralmakterna kännes övermakten förkrossande. Amerikas inträde i kriget blev tungan på vågen; i februari 1917 avbrötos de diplomatiska förhandlingarna och den 5 april följde Förenta staternas krigsförklaring. Därtill slöto sig under åren 1917 och 1918 en hel rad av nya motståndare i alla kontinenter och zoner till ententen. Allt intill sommaren 1918 stodo mot Tyskland, Österrike-Ungern, Bulgarien och Turkiet 27 stater, nämligen Ryssland, Frankrike, England, Belgien, Serbien, Montenegro, Japan, Italien, Rumänien, Förenta staterna, Cuba, Panama, Siam, Kina, Brasilien, Bolivia, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Haiti, Peru, Uruguay, Ekvador, Grekland, Portugal, Hedschas och Liberia.

Vid slutet av kriget stodo av jordens 1.800 miljoner människor 163 miljoner på centralmakternas sida och 1.400 miljoner på ententens.[1]

Av 147 miljoner kvkm på jordens fasta yta voro 5,7 miljoner kvkm. i centralmakternas besittning och omkring 100 miljoner i ententens. I avseende på människor var ententen alltså nio gånger starkare än centralmakterna och i avseende på land sjutton gånger. Denna jämförelse är blott av kvantitativ art. I kvalitativt hänseende var centralmakternas läge ändå mycket ogynnsammare. Jordens råvaror och kornkammare voro alla i ententens besittning, så också herraväldet över världshavens stråkvägar, under det att centralmakterna genom blockaden voro så gott som hermetiskt avstängda från tillförsel.

Det kan icke komma i fråga att här lämna en om än aldrig så kort skildring av världskrigets gång. In i minsta detalj har det beskrivits av all världens generalstaber och det har dryftats av otaliga statsmän i deras memoarer. Själv har jag berättat vad jag sett på olika krigsskådeplatser under mer än ett år. Medvetandet att allt vad framtiden under årtionden, ja kanske sekel bure i sitt sköte på jorden skulle bli naturliga konsekvenser av världskriget, var anledningen till mina besök vid fronterna i väster och öster, i de baltiska provinserna, i Italien,

[1] År 1935 beräknades jordens befolkning till 1.991.000.000 alltså kan den år 1937 anslås till två miljarder människor.

Mesopotamien, Syrien, Palestina och Sinaihalvön. Vad ett världskrig betyder stod redan då klart — och nu, i den fruktansvärda villervalla av misstro och krigspsykos som skakar alla folk, ändå tydligare för min syn. De bilder jag såg av förödelse, förintelse och dödande, av offervilja, tapperhet och dödsförakt stå outplånligt kvar i mitt minne. När jag i denna bok direkt eller indirekt varnar mot krig, är det därför icke fråga om tomma ord och deklamationer utan om erfarenheter jag själv samlat och om scener jag med egna ögon bevittnat i fält.

Men den ungdom, som föddes under krigsåren och omedelbart därefter, har icke och kan icke ha något intryck eller minne av krigets fasor. Den läser på sin höjd därom på samma sätt som om fransk-tyska eller trettioåriga kriget. Det hör redan till historien. Den nu uppväxande generationen har ingenting lärt av den föregåendes bittra erfarenheter. Redan nu talas det öppet om ett nytt världskrig, Europas stater befinna sig i en period av feberaktig kapprustning och gruppera sig till nästa kraftmätning, det krig som skall ge dödsstöten åt Västerlandets kultur och föra vrakspillrorna in i en ny medeltid.

Det kan därför icke vara ur vägen att för den ungdom som glömt kriget återkalla minnet av två episoder, vilka med blodigt allvar visa vad det moderna kriget innebär av fasa och ödeläggelse. I följande skildring har jag anlitat rapporter av män, som själva deltagit i dessa slag, mättade med dramatisk storhet och förkrossande tragik.

Märken I ej hur det grånar
åter till medeltid?
Luften morlar och dånar:
storm, ström, strid.

Karlfeldt.

V E R D U N

Verdun — Europas kyrkogård.
Man firar en minnesfest.
Det står en soldat vid varje vård
som väns eller fiendes gäst.
De hälsa med blommor i natt de män,
som de hälsade förr med granater.
Europa har glömt. Men *de* stå här igen
som sörjande krigskamrater.

En flickröst stavar i mörkret en ed,
och tusen stämmor ge eko:
Vi viga vårt liv åt den världens fred,
som en gång de våra sveko...
...Men det seglar ett moln, som är svart av hot,
för en vind, som visslar av hat.
I jorden ligger vid vallmons rot
en laddad granat.

Karl Asplund.

Året 1915 hade för centralmakterna varit framgångsrikt på olika fronter. Sommaren 1915 flyttades östfronten över till ryskt område och på hösten samma år underkuvades Serbien, varigenom förbindelsen mellan Berlin och Konstantinopel öppnades. De franska angreppen i Champagne blevo överallt tillbakaslagna. Därmed kunde Tyskland taga initiativet i sin hand. Den nya generalstabschefen, Falkenhayn, hade 26 divisioner arméreserv till sitt förfogande, därav 16 eller 18 divisioner inom omedelbart räckhåll.

Falkenhayn begagnar sig av tillfället och beslutar att den 12 februari 1916 göra en offensiv vid västfronten. Han hade helst velat träffa England, ty det är denna makt som "sammanpiskar" alla mer eller mindre motspänstiga element. Då England

emellertid icke kan drabbas i sitt eget land utan endast indirekt, återstår blott Frankrike såsom mål för ett angrepp.

Så mognar hos Falkenhayn beslutet att gå löst på Verdun. Enligt hans mening finnas bakom det franska avsnittet av västfronten "mål inom räckhåll, för vilkas försvar den franska ledningen skulle tvingas att offra sin sista man". Gör den det, så anser Falkenhayn, att "Frankrikes krafter måste förblöda". Gör den det icke, så faller det eftersträvansvärda målet i tyskarnas händer, vilket i Frankrike skulle framkalla en oerhörd moralisk verkan. Det gäller Belfort eller Verdun. Och av dessa väljer Falkenhayn Verdun, som är den franska frontens mäktigaste stöd. På grund av dessa förutsättningar uppbygges beslutet att angripa världens kanske starkaste fästning — jämförbar endast med Metz[1], och målet är icke blott och bart att taga Verdun, utan snarare att tvinga den franska armén att "förblöda". Sådan den är, framstår hans strategiska tanke i gigantisk, nästan hemsk vidd och det militära försök han vågade är av oerhörda, ja fantastiska mått.

Den 12 februari skall angreppet insättas. Alla förberedelserna ha kunnat hemlighållas för motståndaren. Men den ogenomträngliga dimma och den snöyra som ständigt rådde förlamade angriparens rörelsefrihet. I nio dagar tvingas tyskarna till overksamhet, tiden förgår och fransmännen få känning av vad som förestår. Då den tyska fronten äntligen den 21 februari börjar röra sig, är det gynnsamma ögonblicket redan försuttet. På en angreppsfront av tolv kilometer stå nio divisioner tätt sammanträngda invid varandra. Och bakom denna front ha 1.225 kanoner och 152 minkastare blivit framförda.

Under de första dagarna går framryckningen långsamt. Men den 24 februari gör angreppets vänstra flygel en lika hastig som häftig framstöt. Nästa dag tagas genom överrumpling av 24 infanteriregementet Fort Douaumont. Det kanske starkaste och modernaste av alla världens fästningsfort hade erövrats, och därmed gapar en lucka i fortgördeln.

[1] Boden med sina granitfort och fullt moderniserat skulle kunna upptaga jämförelse med Verdun.

Louis Madelin av Franska Akademien, vilken då tjänstgjorde som ordonnans vid Verdunfronten, skriver: "Denna dag tycktes en mur störta samman framför oss".

Men den tyska ledningen grep icke detta nya tillfälle. De behövliga reserverna fördes icke fram. Väl utvecklade sig under de följande dagarna förtvivlade strider om byn Douaumont på ena sidan av Fort Douaumont och om Fort Vaux' höjdställning på den andra. Med feberaktig och passionerad iver bemöda sig tyskarna att utvidga breschen kring Fort Douaumont. Men med samma järnhårda beslutsamhet och oböjliga energi bjuda fransmännen motstånd. Den tyska ledningens försök att genom att utsträcka angreppet till vänstra Maas-stranden åter sätta den hejdade attacken igång, leder icke till avsedd framgång.

Striden föres vidare. Blott tekniken och metoderna ändras nu. I stället för ockupation genom djärv och hastig överrumpling träder den taktiken, att "med mejseln lösgöra och bryta ut fästningssockelns kvaderstenar". I detta tecken stodo de båda månaderna april och maj, under vilka striderna på östra och västra Maas-stränderna rörde sig fram och tillbaka. April visar en förlust av 38.299 man på tyska sidan och 42.000 på den franska. Men under maj månad ha de motsvarande förlustsiffrorna stigit till 54.309 och 59.000 man.

Under april och maj inträffa dock trots de stora förlustsiffrorna inga avgörande händelser. Icke en dag förgår utan tallösa hjältedåd utförda av fransmän och tyskar, bragder värda att minnas och hyllas av ett helt folk, men dömda att för evigt glömmas, därför att hjältarna själva stupat och deras kamrater, som kunnat berätta därom, i tur och ordning fallit i detta historiens största, blodigaste och mest vanvettiga slag. Sådant är det moderna kriget. Ingen pardon, ingen försoning, endast död och förintelse.

Under striderna om Verdun inträffade också händelser av den mest upprörande tragik, händelser, som i ironisk grymhet vida överträffade den mest brutala fantasi. Så hade den 7 maj ett tyskt angrepp bortom Fort Douaumont icke lyckats att ut-

veckla sig efter önskan, utan slutat med ett sammanbrott. Sårade och själsligt upprivna och förstörda angripare hade på aftonen i stort antal strömmat tillbaka till fortet för att söka skydd innanför dess murar.

Klockan 5 följande morgon väcktes fortets invånare av en fruktansvärd explosion. De mäktiga murarna skakades i sina grundvalar. Alla ljus slocknade. Ingen visste, ingen förstod vad som hänt. Gas- och rökmoln vältra sig fram genom kasematter och gångar. Är det en fullträff av någon nyuppfunnen helvetesmaskin som slagit ned eller är det en mina under fortet som sprungit? Eller var det en explosion som ägt rum inom fortets egna murar? Ingen visste det och för de flesta olyckliga i Fort Douaumont förblev anledningen till detta fruktansvärda drama en hemlighet under de sista minuter de hade kvar innan de togo avsked från livet.

Redan några ögonblick efter explosionen, då de livdömda vaknat till sans ur sin första bedövning, irra i de mörka kasematterna och gångarna spöklika gestalter utan mål, utan besinning om varandra. De fly för de dunkla, kvävande gasmolnen och på sin irrande flykt möta de från andra hållet framrusande skugglika gestalter, ramsvarta av sot och rök. Många tro att det är de svarta från Afrika, som trängt in i fortet, och ropa med hesa, vrålande stämmor: "De svarta komma!" Och med förtvivlans mod kasta de sina handgranater mot dem. Ett fruktansvärt handgemäng, en villervalla utan like utspinner sig. Många lyckas nå utgången, dagsljuset och fria luften. De voro för tillfället räddade — tills deras timme slog. Men skuggestalterna, som mottogos med handgranater, hörde icke till Frankrikes kolonialtrupper. De voro tyskar, kamrater till handgranaternas slungare, de hade blivit ramsvarta av sot och rök och mejades ned som mogen säd av sina egna!

De flesta stupade inom fortets murar i de ändlösa stengångarna, i mörka kasematter och kalla, fuktiga källare. De kvävdes, förgiftades av gaser eller brändes till döds. Många, i synnerhet de sårade, trampades ihjäl av de flyende.

Vad hade hänt? Det är alltjämt en gåta. Man tror att vid kaffekokning en lampa fallit till golvet och antänt utrunnen olja och att elden spritt sig till ett upplag av handgranater och till det stora ammunitionsförrådet av 15 cm franska granater, som gått i luften. Den 8 maj 1916 dogo 28 tyska officerare och 650 soldater i Fort Douaumont. Omkring 400 av dessa dödsoffer måste två dagar efter olyckan muras in i en av fortets sidogångar, emedan deras jordande i det fria hade betytt livsfara för dödgrävarna.

I början av juni inträdde en ny fas i offensiven. Slaget arbetar sig nu fram till en ny höjdpunkt. Den 2 juni stormade tyskarna Fort Vaux och besatte det. På en kvadrat av mark, 100 × 150 m stor, rasade under sex dagar ett slags guerillakrig. Den 7 juni kapitulerade fransmännen. Det säges i rapporterna att detaljerna i denna raffinerade och förbittrade tvekamp icke med ord kunna skildras. Både angripare och försvarare kämpade med hjältemod och endast en brännande törst under glödande junisol tvingade fransmännen att hissa den vita flaggan.

Alltifrån denna dag ryckte tyskarna med oemotståndlig våldsamhet fram mot fästningens inre fortgördel. Man slår in på en ny taktik. I stället för att med mejseln bryta ut kvaderstenarna en efter annan gör man nu försöket att med storsläggan krossa den sista spärrporten. Den 23 juni har drabbningen nått sitt zenit. I form av en grekisk falang tränga bayerska trupper fram genom en terräng, som liknar ett kraterlandskap och som är fullt av befästade bastioner. Framför dem synes det lockande Fort Souville, Verduns sista rigel. Under av hjältedåd och dödsförakt följa varandra, men den taktiska framgången motsvaras icke av strategiska fördelar. Den egentliga anledningen därtill är bristen på dricksvatten. Soldaterna försmäkta av törst. De stå icke ut. Och alla offer av järnhård viljestyrka och människoliv äro förgäves. Visserligen heter det i franska generalstabens verk om denna dag att "situationen förblev kritisk". Men ett avgörande hade icke kunnat framtvingas.

Och likväl försöka tyskarna den 11 juli ånyo att spränga

Bondflickor från Bückeburg på besök ombord på kryssaren "Königsberg".

En bondbrud från Spreewald.

fästningsporten. Åter rycka stormtrupperna fram över denna terräng, vars luft förpestas av stanken från tallösa lik, vars mark är upplöjd av granaternas nedslag och som nu är föremål för en mördande koncentrisk trumeld. Det lyckas denna gång några desperata oberschlesare att bestiga Fort Souvilles glacis. Här gapade redan sedan föregående dag "en lucka i den franska linjen", såsom det heter i det franska generalstabsverket. Där nere synes redan katedralen i Verdun med sina torn. Men de fåtaliga tyskarna nedmejas utan förbarmande i närstrid av fortets besättning eller bortföras som fångar.

Och nu svikta de tyska styrkorna. Redan den 1 juli hade den fransk-engelska offensiven vid Somme flammat upp. Den sög alla de tyska reserverna till sig. Till följd därav lydde general Falkenhayns order av den 11 juli: "Strikt defensiv vid Verdun".

Nu lämna fransmännen tyskarna ingen ro. I början av augusti blossar striden upp med förnyad häftighet. Den 29 augusti avträder general Falkenhayn som chef för generalstaben — han är det offer som misslyckandet vid Verdun krävt. Hindenburg och Ludendorff träda i hans ställe. Deras första order (av den 2 september) lyder: "Angreppet vid Verdun inställes; den besatta linjen skall utbyggas som varaktig ställning." Man hade länge väntat detta som helt naturligt.

Men nu inträffar något ofattbart. Ledningens order hörsammas icke. Att avbryta slaget visar sig omöjligt. Ordern har kommit för sent!

Och åter blossar drabbningen upp i oerhörda dimensioner, men rörelsen sker nu i omvänd riktning mot förr. Dess drag bli demoniska. För att understryka Verduns moraliska och strategiska betydelse blir det en prestigefråga för den franska ledningen att åter kasta ut tyskarna ur deras vunna ställningar. Den första akten begynner den 24 oktober. Efter tre dagars trumeld sätter sig en 7 km bred fransk frontlinje i rörelse. Man hade avlossat 790.200 granater. Allt som liv och anda hade i terrängen framför den franska fronten hade utsläckts. Där funnos endast lik. För övrigt utgjordes denna terräng av

ett enda träsk. I tät dimma lyckas det fransmännen att inom loppet av fem timmar svepa över hela området ända till Fort Douaumont och att besätta själva fortet. Den franska beskjutningens våldsamhet var så stor att knappt en enda man i tyskarnas främsta linjer kom undan med livet. Den enda officer som lyckades bringa rapport om ställningen befann sig i ett miserabelt skick. Med sex man hade han slagit sig igenom, men bakom honom skymtade redan franska hjälmar.

Vad tyskarna under fem månaders vilda strider, i strömmar av blod och med fruktansvärda förluster i människoliv lyckats vinna, gick nu under loppet av en enda dag åter förlorat. Den franska offensiven hade utvecklat sig med underbar precision liksom ett urverk. Tyskarna hade överrumplats därav, men Fort Vaux och den övriga fortterrängen var ännu i deras händer. Ty vid Fort Douaumont hade den franska stormningen stannat.

Den 2 november utrymde tyskarna frivilligt Fort Vaux. Men fransmännen läto sig icke nöja därmed. Den 15 december rycka de fram till ett nytt avgörande slag. Som en 10 km. lång vinge sveper deras angreppsfront kring byn Vacherauville vid Maas och åter måste tyskarna vika. Efter tre dagar stå fransmännen på nästan samma linje, där det tyska angreppet av den 21 februari hade funnit dem.

Strategiskt hade sålunda intet vunnits genom slaget vid Verdun, som fyllt större delen av 1916. Inalles uppgingo förlusterna till 700.000 man i döda, sårade och saknade. Fransmännen förlorade 362.000 och tyskarna 336.831 man. På franska sidan stupade över 100.000 man och på den tyska lika många. De övriga, en halv miljon, voro krymplingar för livet. En av dem som lämnat sitt ena ben kvar, regeringsrådet dr Wilh. Ziegler, höll den 27 oktober 1936 i Reichsbund Deutscher Offiziere, dit jag var inbjuden, ett föredrag om slaget vid Verdun. Ovanstående skildring är byggd på hans framställning.

Man ryste vid den lugna, behärskade och icke minst därför så drastiska berättelsen om ett av historiens största dramer, där på ett försvinnande litet område allt vad krigsteknikens genialiska hjärnor utfunderat i 38 och 42 cm kanoner, minkastare,

handgranater, "Flammenwerfer", "eldsprutor" med brinnande olja, gas, flygarbomber, maskingevär, etc. förvandlade platsen till ett helvete.

Två fältherrar förlorade vid Verdun sina poster, Falkenhayn, som förflyttades till Rumänien och efter dess erövring till Syrien, och Joffre, segraren vid Marne, som till tröst fick mottaga den lysande titeln marskalk av Frankrike.

Och slagfältet, denna jordens tätast hoppackade och belastade kyrkogård! Där ligger hälften av de döda tyskarna och fransmännen begravd, den andra hälften hade av granaterna blivit sönderskjuten, och huvuden, bålar, armar och ben lågo kringströdda bland jorden, sanden och morasens tuvor. Bland dödskallar, revben och andra skelettdelar stodo blommorna och nickade för sommarvinden.

Världens två största soldatfolk hade mötts vid Verdun för att mäta sina krafter i en tvekamp, vars like aldrig skådats. Två hundra tusen man hade stupat till ingen nytta. Av manlig kraft och hänförelse, av offervilja och patriotism voro dessa unga män på livets middagshöjd de yppersta representanterna av sina folk. Varken Tyskland eller Frankrike hade råd att mista dem. Både Frankrike och Tyskland voro fattigare efter slaget vid Verdun. Var och en av dessa hjältar hade en framtid, en mission att fylla i livet till ära och fromma för sitt land och kanske till båtnad för hela mänskligheten. Vem vet om icke i någon av dessa hundratusentals gravar en okänd soldat sover sin sista sömn, en yngling, som, om han fått leva, hade blivit en Pasteurs eller en Röntgens like.

I tallösa hem väntade man, hoppades och längtade efter underrättelser från en son, en far, en make eller en bror. Men han kom aldrig tillbaka. Åren gingo obevekligt sin gång, hoppet slocknade och dog bort, endast minnet levde kvar.

På en stugvägg i en fjärran by hängde den bleknade bilden av en hjälte omgiven av en vissnad lagerkrans. Han hade stupat vid Verdun och han var blott en av tvåhundra tusen.

S K A G E R A K

We have fed our sea for a thousand years
and she calls us, still unfed,
Though there's never a wave of all her waves
But marks our English dead —
There's never a flood goes shoreward now
But lifts a keel we manned
There's never an ebb goes seaward now
But drops our dead on the sand —
We have strawed our best to the weed's unrest
To the shark and the sheering gull.
If blood be the price of admiralty,
Lord God, we ha' paid in full!

Kipling.

(Vi ha gött vårt hav i tusende år
och än kallar det, skummande vitt,
fast icke en våg bland dess vågor går
som ej gungat en drunknad britt!
Och aldrig går floden upp mot en strand,
som ej lyfter en köl vi bemannat,
och aldrig går ebben ut från land,
som ej lämnar döda på sanden!
Vi ha strött våra bästa i sjögräsets natt
åt hajar och girande måsar.
Vill befälet ha blod — ha vi gäldat vår skatt
vid Gud liksom penningpåsar.)

I nära två år hade huvudstyrkorna, slagskeppsförbanden, av de båda mäktigaste motståndarnas, Englands och Tysklands, högsjöflottor legat i det stora hela overksamma i sina örlogshamnar.

Man behöver icke sväva i ovisshet om frågan för vem denna avvaktandets strategi var skadligast. Säkerligen ledo tyskarna i högre grad men därav än engelsmännen. Ty de senare behär-

skade alla tillträden till Nordsjön och de tyska hamnarna. Realpolitiskt sett kunde de nöja sig med att spela dörrvaktarens roll.

För Tyskland var läget ett annat. Ville det spränga den engelska blockaden, så kunde det ske endast med insatsen av hela högsjöflottan. Måhända bröt den engelska överbefälhavaren, amiral Jellicoe i sin strategi mot gammal engelsk tradition. Men utan tvivel handlade han klokt.

Så mycket mera gåtfull är den tyska krigföringen till sjöss. Det är därför ingenting att förvåna sig över, att den tyska marinens skarpaste huvud, storamiralen v. Tirpitz, gång på gång revolterade mot denna overksamhet. Det blev friskare tag i den tyska krigföringen till sjöss först efter den 16 mars 1916.

För den tyska politiken under världskriget var det ett slag av tragisk innebörd att skaparen av den tyska högsjöflottan och den drivande anden vid dess uppbyggande måste gå innan denna hans förstklassiga flotta fått göra sin insats. Detta skedde sedan viceamiral Scheer blivit utnämnd till chef för högsjöflottan, den 24 januari 1916. Sjökriget, ja, kanske världskriget, hade säkerligen fått en annan utgång om den djärve och kloke Scheer i tid hade ställts i spetsen för högsjöflottan under överkommando av en så beprövad ledarpersonlighet som storamiralen v. Tirpitz. Sjöslaget vid Skagerak, den första och enda kraftmätningen mellan världens båda största krigsflottor, låter oss ana vilka perspektiv hade kunnat upprulla sig ur samarbetet mellan två så nära besläktade andar som dessa båda tyska amiraler.

Före Skagerakslaget hade det blott en gång under världskriget kommit till ett vapenskifte mellan större styrkor till sjöss, oavsett de båda i främmande farvatten utkämpade storartade sjödrabbningarna vid Coronel den 1 november 1914 och vid Falklandsöarna den 8 december samma år, vilket sistnämnda efter hjältemodigt motstånd slutade med amiralens greve Spees kryssareskaders undergång. Men de ligga utanför det nordeuropeiska stridsfältets område.

Den första verkliga tvekampen ägde rum vid Doggerbanken den 24 januari 1915. Men denna sammanstötning var blott en

fäktning. Ett sjöslag av högsta rang utkämpades först ett och ett halvt år senare i Skagerak. För första gången löpte då den tyska högsjöflottan i sin helhet ut för att uppsöka motståndaren och mäta sina krafter med hans. Här märktes redan den friska vind som börjat blåsa sedan amiral Scheer tillträtt sin post.

Var det av en ren tillfällighet som hans motståndare, amiral Jellicoe, nästan samma dag planerade en liknande framstöt mot samma operationsområde och i samma avsikt, nämligen att tvinga motståndaren till strid?

Men Scheer förekom Jellicoe, ehuru han på grund av oförutsedda skäl nödgats uppskjuta utförandet av sin plan ett par veckor. Hans avsikt hade varit att löpa ut redan den 17 maj, men vädret och skador på ett par örlogsmän nödgade honom att vänta.

Den 28 maj meddelade Scheer sina underbefälhavare att flottan den 30 skulle göra en framstöt mot Skagerak. Genom att visa sig vid norska kusten och genom handelskriget i därvarande farvatten ville Scheer locka fram sin motståndare till strid. Men denna beräkning visade sig alldeles överflödig. Den engelska underrättelsetjänsten hade redan åt Jellicoe förrått de tyskas avsikter. Och således korsade Jellicoes och Scheers offensivplaner varandra. Följden blev att de båda flottorna nästan samma timme lyfte ankar, engelsmännen i Scapa Flows och Rosyths hamnar i Firth of Forth före midnatt den 30 maj och Scheers slagkryssare under amiral Hipper två timmar senare från Jadebukten vid Wilhelmshafen och från Elbemynningen.

Men ingen av de två motståndarna visste något närmare om den andre. Genom en tillfällighet fördes de båda främsta styrkorna hastigare i beröring med varandra än man tänkt. En harmlös norsk ångare låg mellan båda linjerna och skulle nu från två håll underkastas en undersökning. Den 31 maj kl. 2,40 e. m. växlades de första skotten mellan de båda lätta kryssarna "Galatea" och "Elbing". Vädret var tämligen klart och solen synlig. Kl. 3,50 öppnar Hippers flaggskepp "Lützow" elden mot Beatty's flaggskepp "Lion". De båda slagkryssarstyrkorna befinna sig c. 14.000 m från varandra.

Och så börjar i ett slag kanonaden på bred front. På den engelska sidan fördes striden av sex slagkryssare, på tyska sidan av fem. De båda kommenderande, engelsmannen liksom tysken, äro män av djärvhet och framåtanda. Redan efter knappa två minuter äro de engelska fartygen omgivna av fontänerna från exploderande granater.

Från den engelska sidan rikta 32 stycken 34,3 cms kanoner och 16 st. 30,5 cms sina mynningar mot den tyska linjens 16 kanoner med 30,5 cms och 28 st. 28 cms kanoner. Tyskarna äro sålunda i detta stridsskede något underlägsna i artilleristyrka. Men de ha en annan fördel, nämligen att solen i väster står bakom den engelska linjen så att de engelska fartygen skarpt avteckna sig mot himlens bakgrund.

Den engelska elden börjar sex minuter efter den tyska. Och engelsmännen lida därför de första förlusterna. Det sista skeppet i den engelska slagkryssarkolonnen, "Indefatigable", träffas inom några minuter av flera skott och bringas att sjunka. "Skeppet stod ett ögonblick i ett hav av eld. Omedelbart därefter uppsteg ett tätt svart rökmoln som gjorde det osynligt. Med en dånande knall flög det därpå i luften och tog med sig hela sin besättning i djupet." Så beskriver "New Zealands" navigationsofficer, som gick närmast framför "Indefatigable", denna scen. Även "Lion", amiral Beatty's flaggskepp, drabbades av träffar.

Av "Seydlitz" och "Derfflingers" förenade eld bringas den engelska eskaderns stoltaste fartyg "Queen Mary", en slagkryssare om 26.350 ton, till förintelse. De tyska pansargranaterna, som slå igenom allt, ha tydligen träffat ammunitionsdurken och bringat den att explodera. Väldiga gula lågor stiga mot himlen, omgivna av svarta rökmoln. När dessa skingrat sig, ser man över vattenytan den bakre hälften av ett skepp, där några förvirrade och förtvivlade matroser söka rädda sig. Men inom en minut har havet uppslukat även denna rest av det stolta fartyget. Hela besättningen uppgives till 1.275 man, av vilka åtta räddades; de övriga drogos ned i djupet.

Även de tyska fartygen hade mycket att utstå. Särskilt slag-

kryssaren "Von der Tann" var svårt medtagen. Han träffades av en 38 cms granat från ett av de engelska slagskeppen som nu ingripit i striden. Det väldiga fartyget råkar i häftig darrning "som en stämgaffel". Men rodret är oskadat och "Von der Tann" är ännu manöverduglig.

Nu rusa också motståndarnas jagarflottiljer fram genom artillerielden för att avskjuta sina torpeder.

Föga mer än en halvtimme har förflutit sedan slagets början. Rökmoln vid den fjärran horisonten förkunna, att huvudstyrkan av den tyska slagflottan är i antågande. Amiral Beatty har iakttagit den och sänder rapport till sin chef, amiral Jellicoe.

Beatty finner det rådligast att kasta om kursen mot norr, för att söka anslutning till Jellicoe och huvudflottan. Därmed går slagets ledning över till de stora slagskeppen och till överbefälhavarne, Jellicoe och Scheer. Englands och Tysklands högsjöflottor möta varandra på havet och den stora turneringens timme har slagit. Amiral Hippers flaggskepp hade från engelska slagskepp fått mottaga tvenne träffar, som demolerat båda hans radiostationer. Endast med strålkastarsignaler kan Hipper komma i förbindelse med Scheer. Vågskålen sjunker till nackdel för Hippers framskjutna kryssare. Även belysningen blir nu ofördelaktig för tyskarna, vilkas fartyg i rådande dager erbjuda ett bättre mål. Detta gäller även högsjöflottan som just gripit in i striden.

Med sin huvudflotta ångar Jellicoe fram från nordväst. Hans slagskepp äro ordnade på sex kolonner med fyra skepp i varje. Åtta lätta kryssare jämte ett femtiotal jagare betäcka tät och flanker av slagflottan, som dessutom föregicks av åtta äldre pansarkryssare, formerade på linje med pansarkryssaren "Defence" i mitten.

Men ännu har Jellicoe icke absolut säkerhet om den tyska huvudflottans verkliga läge, vilket alltid är ett riskmoment, ej minst i ett modernt sjöslag. På havet finnas inga fasta orienteringspunkter. Därför dröjer det innan den engelska slagflottans huvudkrafter utvecklats till sådan stridsformering, att

eldgivningen kan öppnas mot de tyska slagkryssarna och slagskeppen.

Några minuter dessförinnan har den engelska pansarkryssaren "Defence", förande konteramiral Arbuthnot's flagga, och just sysselsatt med att beskjuta den lätta tyska kryssaren "Wiesbaden", efter en våldsam explosion gått i djupet medtagande amiralen och hela besättningen. Engelsmännen ha nu den fördelen att de döljas av rökmolnen från artillerielden, under det att tyskarna avteckna sig mindre otydligt vid horisonten. Slagkryssaren "Lützow" och linjeskeppet "König" träffas gång på gång. Det visar sig nu att de tyska fartygsskroven äro mästerligt byggda, och i detta hänseende de engelska överlägsna. Hur svårt de än demoleras sjunka de tyska pansarskeppen icke så lätt.

Plötsligt — omkring kl. 6.35 e. m. — skingras de skyddande rökmolnen framför den engelska linjen, och genast koncentrerar sig de tyska slagkryssarnas eld på den tredje engelska slagkryssareskaderns flaggskepp "Invincible". Avståndet mellan de båda slaglinjerna är omkring 9,000 m. Eskaderchefen, konteramiral Hood, ropar just till sina artilleriofficerare: "Er eld är god, varje skott är en fullträff!" Men några ögonblick senare sjunker däcket under hans fötter. Liksom på "Indefatigable", "Queen Mary" och "Defence" har "Invincibles" ammunitionsdurkar blivit sprängda och fartyget liksom brytes itu på mitten. De båda hälfterna flyta blott ett ögonblick. Ett halvt dussin matroser hålla sig uppe med tillhjälp av vrakspillror.

Även för den tyska slagflottan blev läget nu kritiskt. Till följd av sin okuvliga framåtanda var amiral Scheer nära att komma rakt in i en halvkrets av fientliga slagskepp. I detta farliga läge beslöt han sig för en svår manöver. Han lät alla tyska linjer gira samtidigt runt styrbord hän till västlig kurs. Och manövern lyckades! Den hade i fredstid övats tillräckligt grundligt och hade krävt blott 12 minuter. Nu var klockan 6.40 e. m.

Amiral Hipper måste, sedan hans flaggskepp "Lützow" fått

sitt dödssår, med tillhjälp av en jagare gå över på en annan slagkryssare.

Amiral Scheers berömda svängning av hela tyska flottan, förändrade situationen i ett slag. Amiral Jellicoe vet inte rätt hur han skall tyda den tyska manövern. Han tror att motståndaren drar sig tillbaka och ämnar spärra hans återtåg till Tyska bukten.

Då låter amiral Scheer ännu en gång flottan göra helt om, denna gång till östlig kurs, och skickar, under betäckning av slagkryssarna, fram sina jagare för att skydda slagskeppsförbanden ur den hotande omfattningen av engelska flottan. Den gigantiska duellen mellan de båda slagflottorna har nu nått sin höjdpunkt. Solen står lågt och döljes av moln. De tyska skeppen bilda skarpa silhuetter vid horisonten och erbjuda engelsmännen ypperliga mål. Av den engelska flottan synes alltjämt intet annat än den gulröda mynningselden.

Då utsänder, kl. 7.20 på kvällen, den tyska flottchefen följander order:

"Slagkryssarna gå fram för full maskin rakt mot fienden!"

Det var som en befallning att rusa rakt i gapet på undergången. Ty framför de tyska slagkryssarna syntes ett enda hav av eld och ett svalg som sprutade fördärv.

Nu visade sig den tyska marinens anda i hela sin storhet. På "Seydlitz", som lidit svårt, besvarades ordern spontant av manskapet med "Deutschland über alles". Över hela skeppet gick ett brusande jubel. Med dödsförakt går det rakt in i elden på de engelska linjeskeppen, och bakom denna första front rusa nu också de tyska jagarna fram mot fienden, och de engelska linjeskeppen råka i någon oordning då de gira undan för torpedanfallet.

Nu har tyska flottan, som åter girat till västlig kurs, för tillfället lösgjort sig från Jellicoes hotande omfattning. Känningen är för tillfället avbruten och amiral Jellicoe försöker att återvinna densamma. Beatty kan dock inom kort meddela sin chef de tyska fartygens kurs. Han sänder Jellicoe följande budskap:

"Föreslår att slagskeppens avantgarde följer slagkryssarna — vi kunna då avskära hela den fientliga slagflottan."

Och så var det också, ty amiral Scheer hade beslutit att för natten dirigera hela sin flotta i sluten ordning till Hornsrev vid Jutlands västkust för att där återupptaga striden i dagbräckningen den 1 juni.

Men på färden dit måste han korsa de engelska eskadrarnas marschväg. Klockan är omkring 9.15, solen har gått ned och den inbrytande skymningen har gjort vänner och fiender osynliga för varandra. Striden har småningom upphört.

Även under natten inträffa lokala sammanstötningar då de båda flottorna korsa varandras kurser. Med spänning ser man mörka skuggor som jättelika fantom skrida över havet utan att veta om det är vänner eller fiender.

Så drabbas den engelska pansarkryssaren "Black Prince" av det ödesdigra misstaget att han tror de plötsligt om styrbord uppdykande konturerna av slagskepp vara engelska och styr rakt mot dem. Han styr mot sin undergång. Innan han själv hunnit att ge eld är han offer för de tyska linjeskeppens granater. Det är ett rysansvärt, spöklikt skådespel. Mitt i mörka natten framträder plötsligt i en kägla av tyska strålkastare pansarkryssaren "Black Prince". Man ser manskapet i förvirring springa av och an på däck. Redan slå de första granaterna in. Luften darrar av explosioner. Vålmar av eld stiga från skeppet, och lågorna flamma mot höjden. Skeppet är ett enda gungande bål av eld. Slutligen går en darrning genom dess tunga skrov och i nästa ögonblick — klockan är 12.15 — går "Black Prince" till botten i en fruktansvärd explosion.

Ännu ett engelskt fartyg, jagaren "Turbulent" gick under denna natt.

Just i dagbräckningen sjunker det gamla tyska slagskeppet "Pommern", som träffats av en engelsk torped. Denna gång var det ett tyskt slagskepp som mötte samma öde som de engelska, vilka exploderat. Och skådespelet är detsamma. Innan dånet av explosionen höres på de andra skeppen ser man "Pom-

mern" inhöljt i ett jättemoln, än svart, än gult. Och efter några få sekunder rämnar det itu och sjunker i havet.

Nu börjar den nya dagen, den 1 juni, sitt tåg och en annan tavla rullar upp sig. Den engelska flottchefen tror alltjämt att han står med sin Grand Fleet mellan Scheer och Tyska bukten. Först efter två timmar, kl. 5.15 f. m. den 1 juni, mottar han en trådlös rapport, att tyska flottan redan befinner sig icke långt från Hornsrev. Därmed har planen att avskära Scheers återtåg gått om intet. Scheer befinner sig nu inom räckhåll av sina stödjepunkter. Jellicoe har icke längre någon utsikt att förnya striden. Han vänder därför nordvart och stävar hemåt.

Slaget i Skagerak har nått sitt slut. Men ännu veta de båda flottcheferna intet definitivt om dess resultat. Först då Jellicoe på hemfärden passerar slagets farvatten och siktar vrak och kringdrivande livräddningsgördlar, får han kännedom om förlusten av två jagare och av pansarkryssaren "Black Prince". Från de båda förra, "Fortune" och "Tipperary", upptagas överlevande som hållit sig kvar över vatten. Och först fram på middagen erfar amiralen, att utom slagkryssaren "Invincible" även "Queen Mary" och "Indefatigable" sjunkit. Sammanlagt hade engelsmännen förlorat slagkryssarna "Queen Mary", "Indefatigable" och "Invincible", pansarkryssarna "Defence", "Warrior" och "Black Prince" samt åtta jagare.

Den tyska flottchefen erhåller omedelbart efter återkomsten till Wilhelmshafen en definitiv bild av slagets utgång. Tyskarna hade förlorat slagkryssaren "Lützow", äldre slagskeppet "Pommern", lätta kryssarna "Wiesbaden", "Elbing", "Rostock" och "Frauenlob" samt fem jagare.

Ett efterspel hade slaget i Skagerak genom följande händelse: En av de U-båtar som löpt ut före slagets början och vilkas uppgift var att störa engelsmännen, hade den 29 maj utlagt minor väster om Orkneyöarna, där farvattnen betraktades som minfria. Det var U 75 under kaptenlöjtnant Kurt Beitzen som väster om Orkneyöarna släppt sina minor. Några få dagar senare eller den 6 juni gick pansarkryssaren "Hamp-

shire" på en av dessa minor och sjönk med hjälten från Omdurman och boerkriget fältmarskalken Kitchener ombord.

Skagerak är världshistoriens största sjöslag, icke blott i avseende på storleken av enheterna på båda sidor, utan också med avseende på den förstörande karaktären hos de vapen och verktyg, med vilka man fäktade.

Den största av Englands slagflottor stod här emot tyska slagflottan.

Tyskarna hade 22 slagskepp, engelsmännen 28.

Dessutom förfogade tyskarna över 5 slagkryssare och 11 lätta kryssare mot engelsmännens 9 slagkryssare, 8 pansarkryssare och 25 lätta kryssare.

Därtill kommer jagare, flottiljledare m. m. å ömse sidor.

Frågan om vem som blev segrare i Skagerakslaget besvaras olika. Fäster man avseende vid förlusterna, så faller slaget till Tysklands fördel. Engelsmännen förlorade 3 slagkryssare, 3 pansarkryssare, 8 jagare eller inalles 117,750 ton. Tyskarna förlorade 1 slagkryssare, 1 äldre slagskepp, 4 små kryssare och 5 jagare eller inalles 60,730 ton.

Manskapsförlusterna uppgingo på den engelska sidan till 6,097 döda och omkomna, 674 sårade och 177 fångar, och på den tyska till 2,551 döda och omkomna och 507 sårade, men inga fångar.

Dessa siffror tala alltså till Tysklands förmån. Men slaget fick ingen betydelse för krigets utgång. De offer som hemburits i människoliv och materiel voro förgäves. Otaliga prov å båda sidor på ett sagolikt hjältemod, andlig energi i sin högsta potens, lidanden och en spänning gränsande till sinnesförvirring, sorg och tårar i tusentals hem — allt hade varit förgäves.

Liksom vid Verdun världens två starkaste lantarméer, den tyska och den franska, i månader kämpat jämnstarka mot varandra, hade i Skagerakslaget under kortare tid än ett dygn världens två starkaste flottor, den tyska och den engelska, prövat varandras krafter. Och både till lands och sjöss var krigsläget oförändrat efter slagens slut.

Vad tjänade det då till! Varför utgöts allt detta dyrbara blod, det yppersta inom Västerlandets tre största kulturbärande nationer! Varför offrades människoliv i hundratusental vid Verdun och varför drunknade tiotusen matroser, sönderslitna och sargade i Skagerak! Ingen vann därpå, de tre nationerna förlorade, ja, hela mänskligheten led förluster, som ingen tid kan ersätta. Och dock hade alla dessa offer icke varit förgäves om de i världskriget segrande makterna lärt sig förstå, att ett folk, som både vid Verdun och i Skagerak och på hundratals andra slagfält lämnat prov på övermänsklig tapperhet, stolthet och patriotism, aldrig skulle glömma att det i Versailles behandlades som trälar, som parias utan delaktighet av ett kulturfolks elementära rättigheter. Hade Versaillestraktaten fått en förnuftig innebörd, så hade mänskligheten förskonats från den fruktansvärda oro som nu skakar hela världen. De ansvariga statsmän, som dikterade "freden" och av vilka de flesta vid gälla pipors gnäll och under svarta fanor äro på väg till underjordens floder, kunna ju, om de *kunna* det, kasta en blick tillbaka över jorden och begrunda det verk de skapade i spegelsalen. Om förnuftet och försoningen i stället för hatet styrt deras statskonst, hade människors barn förskonats från denna tidens oro, från hotet om ett nära förestående världskrig, från orättvisor mot folk och stater, från villervalla i handel och ekonomi, misstänksamhet, misstro och hat — och en feberaktig upprustning.

Vad tyska flottan angår så uppskattades dess kvalitativa egenskaper till fullo av engelsmännen, vilket tydligt framgår därav, att dessa, oaktat sitt gynnsamma utgångsläge och sin övermakt blott försiktigt sökte efter anledning till ett nytt slag. Detta yttras av storamiralen v. Tirpitz, som också säger om sjöslagen i början av kriget: "Sedan segern vid Coronel hos våra landsmän över hela världen stärkt deras stolthet över att vara tyskar, väckte undergången av de besättningar, vilka med greve Spee och hans söner i spetsen, avböjde underkastelse, aktning och vemod i alla bröst."

Flera år efter krigets slut hade jag i Svensk-tyska sällskapet

i Stockholm i en fullsatt sal förmånen att lyssna till den mest vederhäftiga skildring av Skagerakslaget som överhuvud var tänkbar, — amiral Scheer själv var talaren. Med stöd av ljusbilder som visade de kämpande styrkornas växlande lägen vid olika klockslag under denna den tyska flottans största dag, talade han sakligt, enkelt, anspråkslöst som om det gällt en manöver i fredstid, och just därför var hans föredrag i sin dramatiska storhet gripande, oförgätligt. Han skildrade djärva angrepp, lyckade manövrer och en genialisk taktik utan att med ett ord nämna att det hela tiden var han själv som flyttade pjäserna i detta det mest gigantiska schackparti som någonsin gått av stapeln på ett av jordens hav.

Med någon fantasi trodde man sig höra de malakitgröna nordsjövågorna koka och fräsa då glödande flak av sönderskjutna fartygsskrov och projektiler av härdat stål slungades i havet och man tyckte sig från tyska pansardäck se den "brinnande allé" av de i brand satta engelska fartygen, vilkas lågor stego högt mot himlen. Under tiden lyste strålkastarna och spelade gnisttelegraferna och därför, säger amiral v. Tirpitz, är det icke möjligt att engelska högsjöflottan, som icke var långt borta, kunnat sväva i okunnighet om att våra skepp ännu voro kvar på skådeplatsen för slaget.

Om Jellicoe, Beatty och de övriga engelska amiralerna talade amiral Scheer med den aktning och respekt, som dikteras av vetskapen att de genomgått samma skärseld under slaget som han själv och hans folk och liksom tyskarna kämpat — icke för livet utan för fosterlandet och segern. Sedan han till sist givit amiralerna och de övriga officerare som stått under hans kommando den heder som tillkom dem, fick hans stämma en varmare klang då han talade om manskapet. "Befälet fyllde alla de krav som kunde ställas på dess förmåga och stridsduglighet. Men slaget hade för oss aldrig blivit vad det blev om icke varenda man på vartenda fartyg gjort sin plikt."

Viceamiral Behncke, som var chef för tredje eskadern av slagskepp, de största och modernaste, har berättat för mig att inga ord kunna skildra den oerhörda spänning, i vilken man

befinner sig ombord på ett pansarskepp under eld. En fullträff framkallar ett bedövande, skrällande dån, som tyckes räcka en evighet, hela skeppet darrar och i varje ögonblick väntar man dess undergång. Det blixtrar gulrött ur de fientliga kanonmynningarna, man vet att nya projektiler äro på väg och är beredd på ett nytt, ödesdigert inslag.

De, som varit med om sådana timmar, få sitt nervsystem upprivet och förbli själsligt och kroppsligt reducerade i åratal. Ännu i fjol berättade amiral Behncke att han aldrig kommit i full jämvikt efter det stora sjöslaget. Och då han i början av januari 1937 lade sig till vila för alltid, måste hans sista förnimmelse ha varit det bortdöende ekot av de åskor i Skagerak, till vilkas minne han lyssnat i tjugu långa år.

Måhända får man icke alltför strängt fördöma mentaliteten hos de sjömän och marinsoldater, som i Kiel den 9 november 1918 tände revolutionens facklor. De voro trötta, de voro utslitna och förbi och orkade helt enkelt inte att ånyo låta föra sig till Skagerak eller Storbritanniens kust. De, liksom hela tyska folket, hade slitit i fyra år och till sist också hungrat. Nu föredrogo de att bryta sönder alla disciplinens och manstuktens band och göra slut på ett tillstånd, i vilket de redan uttömt sina sista krafter.

Men ännu en gång uppenbarade sig tyska flottans gamla kraft och stolthet, nämligen då konteramiral von Reuter den 21 juni 1919 sänkte den i Scapa Flow internerade tyska krigsflottan för att icke låta den falla i fiendehand. Vid detta tillfälle gingo 11 slagskepp, 5 slagkryssare, 8 små kryssare och 50 torpedbåtar till botten.

Germanernas ödestimma hade slagit. Redan började dödsklockorna ringa i Versailles.

En ny tid, förnedringens och skammens, hade gått upp över detta stora, tappra och beprövade folk.

I den grönskimrande skymningen på Nordsjöns botten resa sig som spöklika skuggor ur slammet de sönderskjutna vraken av sänkta slagskepp. I maskinrum och tjänstehytter äro de döda kvar på sina poster. En långsam strömsättning av salt-

Nya bondgårdar i Mecklenburg.

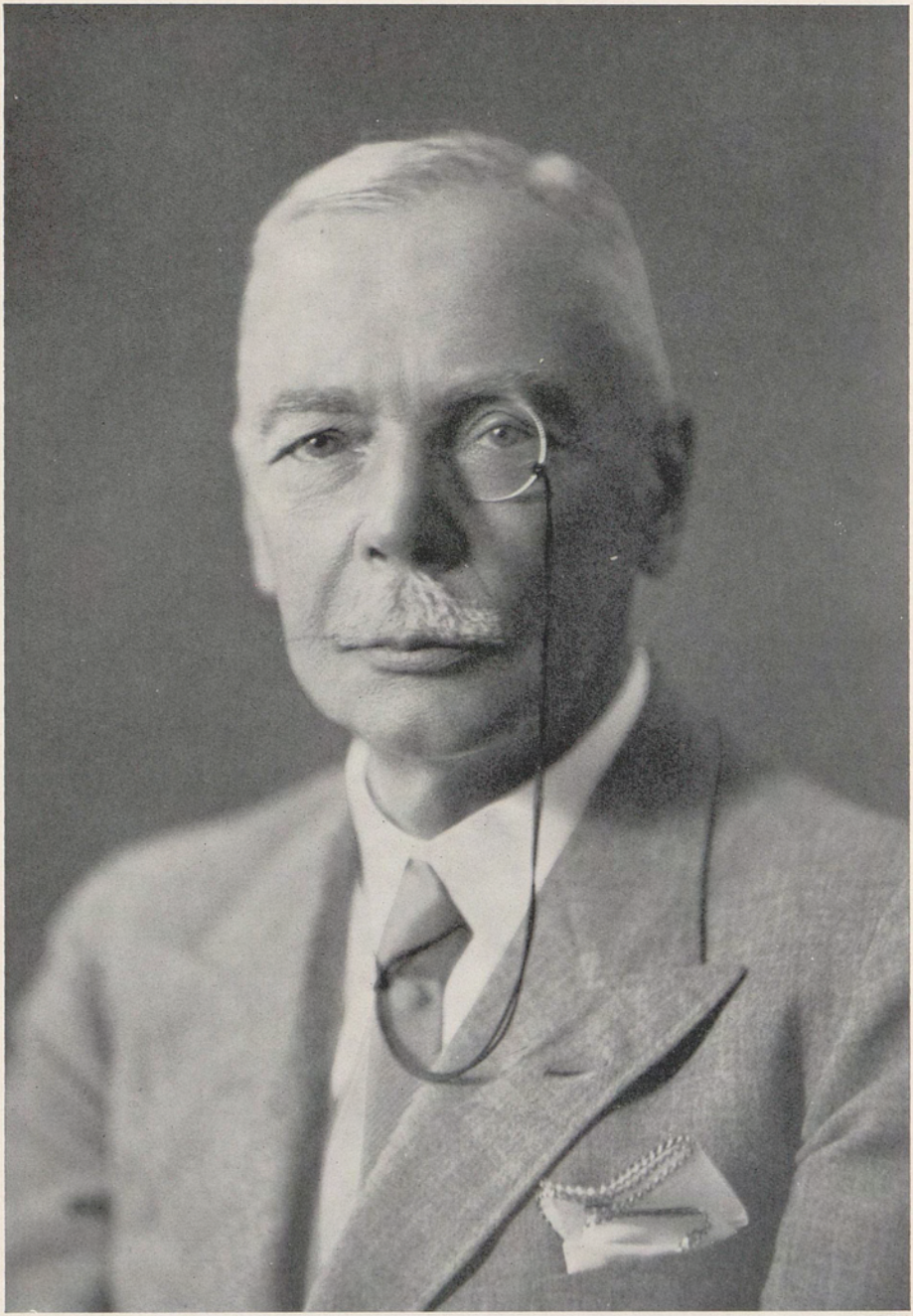

Generalöverste v. Seeckt.

vatten kringsveper dem. Nio tusen av deras kamrater ligga kringströdda, de flesta kanske redan inbäddade i bottenslam. Nu återstår intet annat än skeletten i deras tillknäppta uniformer. En gravlik tystnad vilar över denna kyrkogård, dit aldrig en solstråle når och där månen aldrig skiner över de döda.

Kanske ännu någon gång då en anförvant eller en trolovad till någon av de fallna färdas över skådeplatsen, vemodsfyllda blickar sväva över havet och en krans sänkes över de lekfullt dansande vågorna.

VAPENSTILLESTÅNDET

Vad är det man högmodas över? Att hela världen efter fyra års kamp övervunnit en nation, sedan den fått hjälp även ur denna nations inre?

"Combien étiez vous de corbeaux contre l'aigle expirant?"

Så skrev en gång harmset Alfred de Musset om de segrande 1815; så kan man med ännu mera skäl ropa åt de segrande 1918.

Per Hallström.

Fyra långa år hade tyskarna sålunda hållit stånd mot den förkrossande övermakten. Fyra år av prövningar, lidanden och nöd, en hungerblockad som med varje månad blev allt hårdare, de själskval som riva upp även de starkaste nerver och en spänning som aldrig släppte sitt tag, allt detta blev för mycket för de härdade germanerna, deras tålamod hade nått sin yttersta gräns, de voro utan hopp, dödströtta, och sammanbrottet kom plötsligt som ett slag.

Sedan Ludendorffs tre tätt på varandra följande mäktiga offensiver, av vilka den första på ett hår när hade sprängt den engelsk-franska fronten, misslyckats, kunde man med matematisk säkerhet förutsäga, att kriget som sådant var förlorat för centralmakterna. För varje ärlig tysk står ännu i dag läget i mars 1918 som ett tragiskt minne, då Ludendorff tycktes ha endast ett steg kvar till den avgörande militära framgång, som skulle ha givit världskriget en annan utgång och i alla händelser förskonat tyskarna från en femtonårig skärseld av

förnedring och förödmjukelse. Han, den störste fältherren vid alla världskrigets fronter, höll redan handen på bommarna i de väldiga kopparportar, som skilde honom och hans här från fria luften och segern, och de tyska stormtrupperna sågo redan på avstånd tornen och tinnarna i Amiens.

Men annorlunda stod det skrivet i stjärnorna! Kriget skulle få en utgång, om vilken inte ens de svartaste olyckskorpar vågat kraxa.

Dock, ännu var frågan öppen huruvida nederlaget skulle taga formen av en kapitulation i smälek och förödmjukelse eller om det skulle bli en hedersam, i varje fall icke kränkande underkastelse? Skulle det bli en uppgivelse av allt och utan alla villkor eller skulle man måhända, genom ett sista, förtvivlat massuppbåd åtminstone lyckas avvända de värsta och mest ödesdigra krav, som av segrarne kunde uppställas?

Det som i verkligheten inträffade var vapenstilleståndet av den 11 november 1918, vilket gjorde Tyskland militärt värnlöst och genomdrevs under för Tyskland vanhedrande former.

I vapenstilleståndet förpliktade sig Tyskland att utrymma alla besatta områden under det att segrarmakterna besatte hela vänstra Rhenstranden. Dessutom tvingades Tyskland att till ententen utlämna 5,000 kanoner, 25,000 maskingevär, 3,000 minkastare, 1,700 flygmaskiner, hela högsjöflottan jämte alla U-båtar, 5,000 lokomotiv, 150,000 järnvägsvagnar, 5,000 lastautomobiler och 584,000 lantbruksmaskiner och redskap (ångplogar, såningsmaskiner, symaskiner o. s. v.)

Genom dessa oerhörda krav förlamades Tyskland fullständigt som militärstat.

Sedermera stannade det icke vid de militära kraven utan man krävde också prestanda in natura, vilka syntes gå ut på att beröva hela folket möjligheten att leva inom sina egna gränser — det skulle dö av svält liksom under krigets sista skede. Jag anför siffrorna i detta sammanhang.

Under tre månader, efter Versaillesfördragets ikraftträdande, måste Tyskland som en första avbetalning till Belgien och Frankrike överlämna:

700 avelshingstar
40,000 ston och föl
4,000 tjurar
140,000 mjölkkor
40,000 kvigor
1,200 gumsar
120,000 får
10,000 getter, och
15,000 suggor.

Intill början av Dawesplanen överlämnade Tyskland till Belgien, Frankrike, Italien och Jugoslavien följande mängder av boskap och andra husdjur:

	I Reparation.	I Restitution och substitution	Inalles.
Hästar	107,818	72,804	180,622
Hornboskap	177,954	19,076	197,030
Får	231,393	34,362	265,755
Getter	21,664	——	21,664
Höns	275,738	——	275,738
Bikupor	——	39,036	39,036

Tyskarna plundrades till och med på sina bikupor! Kravet på mjölkkor stod förmodligen i något samband med det från ansvarigt håll uttalade önskemålet att tyska folkstocken skulle sänkas från 65 till 45 miljoner människor.

De som ständigt klandra nationalsocialismen böra icke glömma ovanstående siffror och allt vad de innebära av förlamning av näringslivet, jordbruk och boskapsskötsel, av hunger, lidande och nöd och av försämrandet av de nyföddas fysiska kraft; och de böra icke heller förvånas över att tyska folket, då äntligen en Führer med vilja av järn, framsynthet och klokhet höjde revolutionsfacklan, som *en* man samlades kring honom.

Men låt oss återvända till tiden för vapenstilleståndet!

Samtidigt ströko kors och tvärs genom riket horder av eldröda arbetare- och soldatråd, för vilka det endast gällde att

till varje pris erövra den inre politiska makten. Folkets bättre och bästa element kände denna ovärdiga kapitulation som en brännande och förnedrande skam.

Här uppträda judarna i den ödesdigra roll de spelade i den tyska politiken. För att förstå nationalsocialismens i det följande berörda behandling av judarna måste vi i detta sammanhang påminna om Israels uppträdande i det slagna Tyskland, vilket nu som en ruggig och plockad, en vingklippt och skamfilad fågel Fenix låg och ruvade på sammanbrottets askhög.

I likhet med hela världens judar och otaliga kristna beklagar även jag det öde som drabbade judendomen på våren 1933 och jag ogillar på väsentliga punkter både den metod och den stränghet, med vilken nationalsocialismen for fram mot den. Men i sanningens och rättfärdighetens namn kräver jag för min del, också ett audiatur et altera pars, en opartisk undersökning av judarnas eget handlingssätt under tiden efter vapenstilleståndet och under följande år. Man förstår då bättre den förbittring, som blossade upp mot alla av judisk ras inom Tysklands gränser.

Överallt där underkastelsens, defaitismens politik bedrevs voro några av de ledande judar, och vanligen var det samma judar, som rekryterade kommunismens och bolschevismens förtrupper. I de så kallade folkrepresentanternas (Volksbeauftragten) råd, som nu hade ryckt till sig högsta makten inom riksregeringen, voro bland sex medlemmar två judar (Hugo Haase och Otto Landsberg). I spetsen för de båda största förbundsstaterna stodo judar, i Preussen Paul Hirsch som ministerpresident och i Bayern Kurt Eisner. Det förnämsta riksministeriet, Reichsamt des Inneren, förvaltades av doktor Hugo Preusz, som var jude. I det första parlamentariska kabinettet, som bildades den 13 februari 1919, sutto fem judar eller ickearier (Eugen Schiffer, Hugo Preusz, Otto Landsberg, Georg Gotheim och dr Bernhard Dernburg).

Det vore orättvist och ensidigt att bedöma alla dessa män efter en och samma måttstock. Men det står fast att det alltid var judar som spelade den första fiolen där underkastelsens

politik predikades och att de ledande apostlarna för bolschevismen, som då var identisk med underkastelse utan alla villkor, till allra största delen voro av judisk ras. Värst bland dem var säkerligen den bayerska ministerpresidenten Kurt Eisner, en judisk litteratör och f. d. redaktör av socialdemokraternas huvudorgan Vorwärts. Redan två dagar före omstörtningen i Berlin hade han i München svingat sig upp till den makt, från vilken han störtat konungen av Wittelsbachska huset. Han var en radikal förespråkare för freden till varje pris, och hade egenmäktigt offentliggjort hemliga akter ur bayerska arkiv, och därtill i förfalskad form. De oavhängiga socialdemokraterna och den så kallade spartakusgruppen, defaitismens båda radikalaste förfäktare och anhängare av sovietsystemet, stodo till största delen under judisk ledning, de oavhängiga under Hugo Haase, spartakisterna under Rosa Luxemburg.

Nästan alltid återkomma samma personligheter, vilka redan under kriget korresponderat med myteristerna inom marinen. Och då slutligen på hösten 1919 det skamlösa skådespelet upprullades, att Hindenburg och Ludendorff ställdes under förhör vid ett parlamentariskt undersökningsutskott, var det åter judar som uppträdde i egenskap av huvudinkvisitorer och korade sig till domare över världskrigets två största män. Den ivrigaste bland dem var den socialdemokratiske riksdagsmannen, juden dr Oscar Cohn, som själv i november 1918 mottagit tio miljoner rubel av sovietunionens chargé d'affaires i Berlin, juden Joffe, "för den tyska revolutionens ändamål". Han blev efter revolutionen statssekreterare i riksjustitieämbetet, alltså den högsta representanten för tysk rättsskipning. Och det var han, som senare, då han i riksdagen ställdes till ansvar för att ha mottagit de nyssnämnda ryska revolutionspengarna, uttryckligen erkände detta med orden: "att han gärna hade emottagit dem" och blott beklagade att han inte hade kunnat använda hela beloppet. Här uppträdde för första gången den destruktiva judiska andan ohöljd, den anda, som slutligen blev ödesdiger för den på nederlaget uppbyggda Weimarrepubliken.

Med dessa mörka minnen för ögonen och med tanken riktad

på det faktum, att de ledande männen i nederlagets Tyskland till stor del voro judar, vilka tänkte och handlade icke som tyskar utan som ryssar, blir det lättare att förstå det öde som drabbade deras ras femton år senare. Ty att ansvaret för deras gamla ärekrönta och nationalstolta kejsarrike skulle omhändertagas av från Österlandet härstammande och sovietryskt orienterade främlingar, blev även i sammanbrottets djupaste förnedring litet för starkt för germanerna. I omvänd ordning återkommer här den gamla tragiska sanning som Shakespeare låtit Shylock uttala i enkla och flärdfria ord: "If a Jew wrong a Christian, what is his humility? Revenge. If a Christian wrong a Jew what should his sufferance be by Christian example? Why, revenge."

I vilken välgörande och nobel kontrast till detta vidriga blad i Tysklands historia står icke den pliktuppfyllelse och värdighet, varmed den gamle fältmarskalken Hindenburg uppträdde efter nederlaget! Även för honom, jämte Ludendorff, segrarne vid Tannenberg och på otaliga andra slagfält i öster, var kriget förlorat. Men likväl förde Hindenburg den slagna armén med exemplarisk ordning och disciplin tillbaka hemåt över Rhen och nedlade först efter månader den förtroendepost som överbefälhavare han beklätt sedan han vunnit den övertygelsen, att han fullgjort sin plikt och betryggat riksgränsen mot öster — förvisso den största självövervinnelse och den största självuppoffring som var tänkbar för en så segerrik och ärekrönt fältherre.

VERSAILLES

> .... Enfin, déclarée responsable de la guerre, elle (l'Allemagne) était mise au banc de pénitence de l'Europe, et même de l'Univers. Pour la première fois, une flétrissure morale intervenait dans un traité de paix. — Il faut bien le reconnaitre: jamais nation vaincue n'avait été sousmise à un pareil traitement... C'est nous et nos alliés qui avons imposé ces conditions, sans exemple dans l'histoire, si non peut-être au temps des Sennanchérib et des Tamerlan. D'un point de vue de la justice, on doit réprouver ces écrasements collectifs de tout un peuple, de toute une race, de toute une civilisation.
>
> *Louis Bertrand.*
>
> (... Nåväl, förklarat ansvarigt för kriget sattes Tyskland på de anklagades bänk inför Europa, ja inför hela världen. För första gången upptogs en moralisk skamfläck som en del av ett fredsförslag. — Man måste i alla fall erkänna, att aldrig en besegrad nation blivit underkastad en dylik behandling... Det är vi och våra allierade som uppställt dessa villkor, exempellösa i historien — om icke i Sanheribs och Tamerlans tid. Från en synpunkt av rättvisa bör man fördöma detta kollektiva krossande av ett helt folk, en hel ras, en hel civilisation.)

Världshistoriens största krig hade sålunda nått sitt slut. Nu återstod fredens verk. Ty först genom fredsslutet skulle det politiska avgörandet över de besegrades öde beseglas.

Om denna fredstraktat, det sätt, varpå den kom till stånd, dess innebörd och dess anda måste några ord yttras. Ty Versailles är och förblir nationalsocialismens vagga, i Versailles föddes den förnyelserörelse, som växte och hade mognat i ja-

nuari 1933, i Versailles tändes den gnista, som i tidens fullbordan flammade upp i en återuppståndеn nationalstolthet, den hänfärelse, som lik en stäppbrand flög över Tyskland, det självförtroende, som revolterade mot orättvisan och som, efter femton år, svepte som en vårvind över germanerna. I Versailles lades av segrarmakternas ledande statsmän, "fredens" diktatorer, i jorden det utsäde, som nu, vart vi än kasta blicken, mognat till skörd, i Sovietryssland och Moskva med dess segervissa röda världsrevolution, i Abessinien, vilket som självständig stat ströks ut från Afrikas karta, emedan Italien vid fördelningen av rovet i Versailles blivit bortglömt, i Spanien, som förvandlats till en blodig slaktarbod, i Japan, som rest sig i oemotståndlig makt, i Kina, där jag för två år sedan med egna ögon bevittnade att krigslågan nått själva hjärtat av Asien, ja, i den oro och förvirring som råder överallt i hela världen, men särskilt i Europa, vilket under [illegible] darrar i sina grundvalar och där stormakterna rusta sig ti[illegible]terna, och de små staterna efter bästa förmåga stärka si[illegible]svar för att möta den förintande storm, som alla vänta, fr[illegible] och beklaga.

Om diktatorerna i Versailles låtit leda sig av klokhetens, framsynthetens och försonlighetens anda, icke av hatets och hämndens, så hade den nu rådande världskrisen uteblivit och mänskligheten icke upprörts av oro för nya världsfamnande blodsdåd.

Utan en om också flyktig kännedom om Versailles finnes alltså ingen möjlighet att förstå Tredje riket, dess uppkomst, mål och världsåskådning, och, vad mera är, ingen möjlighet att råda bot på det onda i världen och att söka efter utvägar till en allmän, en verklig fred, som vore i stånd att återskänka mänskligheten trygghet, vila och ro.

"Ni håller världens framtid i edra händer!" Dessa ord yttrade franska republikens president, herr Poincaré, i sitt festliga hälsningstal, då han den 18 januari 1919 i Paris öppnade fredskongressen.

Representanterna för 27 nationer eller tre fjärdedelar av jordens befolkning, voro församlade omkring honom.

"Ni håller världens framtid i edra händer!" Dessa ord voro blott allt för sanna! Ty aldrig någonsin hade en så oinskränkt makt och ett så fruktansvärt ansvar blivit lagt i några statsmäns händer som i denna stund mellan krig och fred, då den utpinade mänskligheten efter alla tiders blodigaste kraftmätning, längtade efter en verklig världsfred, och då en fullständig seger över ett totalt slaget folk hade gjort segrarna till oinskränkta herrar över avgörandet.

"Ni håller världens framtid i edra händer!" Dessa ord riktades framför allt till Wilson, Lloyd George och Clemenceau, ty utan överdrift kan sägas, att dessa tre voro världens härskare och buro det största ansvaret för dess framtid. Av hela mänskligheten hyllades och vördades ingen i högre grad än Wilson, den nye Messias, som med säker och rättfärdig hand skulle leda alla jordens folk in i en ny tidsålder av fred, välstånd och försoning.

Presidenten Wilson talade och hela världen lyssnade. Han fångade alla i sina fagra löftens förtrollning och dårar voro de, vilka icke redan på avstånd sågo fridspalmerna vaja för vinden. Efter Kristus har väl ingen enda man på jorden åtnjutit ett så gränslöst förtroende som herr Wilson i den stund, då han begick det ödesdigra misstaget att gå ombord på ett fartyg, som förde honom till Europa och till den spegelsal, där hans makt, efter den behandling han undergått i Clemenceaus och Lloyd Georges skola, krympte ihop till blott ett eko av en ropandes röst i öknen.

President Wilsons fjorton punkter borde ha varit programmet för den blivande freden. Tyskarna hade icke utlämnat sig på nåd och onåd. Tvärtom! I den åttafaldiga notväxlingen mellan den 4 oktober och den 5 november, som beseglades genom vapenstilleståndet den 11 november, hade uttryckligen överenskommits mellan båda de förhandlande parterna, att president Wilsons punkter skulle läggas till grund för fredsvillkoren och att själva freden skulle bli en *förhandling* och icke ett *diktat*.

"Inga annektioner, inga kontributioner och ett folkens för-

bund" — i dessa tre punkter kan man sammanfatta president Wilsons program.

Knappast en bråkdel av detta ideella program återfinnes i det slutgiltiga fredsfördrag, som den 28 juni 1919 undertecknades av tyskarna. Nästan över hela linjen hade man fastslagit raka motsatsen till det, som ursprungligen lovats världen i allmänhet och Tyskland i synnerhet.

Elsass-Lothringen, Eupen-Malmédy, östra Oberschlesien, das Hultschiner Ländchen (1919 avträtt till Tjeckoslovakien), de båda provinserna Posen och Västpreussen, Memelområdet, Hansestaden Danzig och Nordschlesien — allt detta togs från Tyskland. Det utgjorde 12 % av rikets hela areal, och amputationerna skedde till största delen utan folkomröstning. Endast i Nordschleswig och Oberschlesien hade en folkomröstning anordnats, under det att förfarandet i Eupen-Malmédy på sin höjd kan betraktas som en fars.

Vidare berövades Tyskland alla sina kolonier, Tyska Östafrika, Sydvästafrika, Kamerun, Togo, Nya Guinea, Samoa, Marianerna, Bismarck-arkipelagen och Kiaotschao.

I avseende på egendomsvärden måste Tyskland utlämna 90 % av sin handelsflotta, största delen av sin inlandsflotta, en fjärdedel av sina fiskefartyg, alla sina transmarina kablar och allt vad tysk privategendom i utlandet hette.

Därtill måste det såsom redan nämnts, avträda all sin krigsmateriel till lands och vatten. Tyskland tilläts endast att hålla en här om 100.000 man. Den allmänna värnplikten måste avskaffas. Tillverkningen och användandet av U-båtar, tanks och tungt artilleri förbjöds liksom också militära flygmaskiner och luftskepp.

Slutligen belastades Tyskland med ett så kallat reparationsbelopp, vars totalsumma i fredsdokumentet lämnades öppen och först senare skulle fastslås genom en reparationskommission.

I verkligheten och i motsats till Wilsons löften blev resultatet av Versailleskonferensen sålunda både en annektions- och en kontributionsfred. Versailles blev en diktatfred. Ty under hela konferensen tillkallades eller hördes tyskar inte en enda

gång. Man beviljade den besegrade endast skriftliga anmärkningar till det färdiga dokumentet och tvingade honom slutligen i form av ett ultimatum och med hotelser om inmarsch att underteckna.

Detta är nakna yttre fakta, som redan i denna gestalt äro tillräckliga att väcka betänkligheter. Men ännu betänkligare och farligare äro de metoder, som ligga bakom de anförda bestämmelserna och betingelserna.

Därmed komma vi in på andan och andemeningen i detta så kallade "fredsfördrag", som är ödesdigrare och till sina konsekvenser farligare än paragrafverket självt.

10 % av befolkningen blev avskuren från Tyskland och, som nämnt, 12 % av dess areal.

Detta innebär att Tyskland förlorade ¾ av sina järnmalmlager, ⅔ av sina zinkmalmer, 26 % av sin stenkolsproduktion, 17 % av sin för brödsäd odlade mark och lika mycket av potatisodlingen.

Bland de avträdda områdena befunno sig de bästa agrarprovinserna, Posen och Västpreussen, de rika järnmalmsfyndigheterna i Lothringen, zinkgruvorna och kolfälten i Oberschlesien.

Tyskland hade sålunda förlorat mer i jordens och markens produktiva avkastning än i befolkning och tvingades därför att inom ett mindre område än förut skaffa bröd och arbete åt ett proportionsvis större antal människor.

Detta exempel och denna metod är icke tillfällig eller enstaka. Den går konsekvent igenom hela nätet av 440 artiklar i detta fredsinstrument. Överallt visar sig samma kortsynthet och förblindelse, samma girighet, som icke tänker på annat än den egna fördelen. Man får det intrycket att fredsdiktatorerna icke försummat något i djävulskt raffinemang och genialisk grymhet för att göra livet så outhärdligt som möjligt för tyskarna och att tvinga ned detta stora folk på en levnadsstandard, som, om den fått fortsätta, med tiden hade lett till fullständig kvävning. Men tyskarna höllo i längden icke tillgodo med ett sådant behandlingssätt. Sedan de under en tidsrymd, som efter historiska mått kan anses mycket kort, av Adolf Hitler väckts

till eftertanke och besinning, sleto de sönder sina bojor och trampade Versaillesparagraferna under sina fötter.

Samma anda av kortsynt politik behärskade diktatorerna då de berövade Tyskland alla dess kolonier och råvaror, dess viktigaste produktionsmedel, dess handelsflotta, dess kablar, enorma delar av dess kommunikationsapparat såsom lokomotiv, järnvägsvagnar, lastbilar och slutligen hela dess privategendom i utlandet och, såsom kronan på verket, uppställde det obegränsade kravet på reparationsbetalningar. Lloyd George, en av de tre som bära huvudansvaret för dödsmässan över Tyskland, har, förmodligen efter närmare begrundande, om detta förfarande sagt, att det vore som ville man på samma gång mjölka den tyska kon och skära saftiga biffstekar ur hennes sidor.

Detta om Versaillesfördragets kortsynthet i lanthushållning, jordbruk och nationalekonomi. Men utvecklingens gång och händelsernas makt kunde möjligen, sedan fredsapostlarnas pannor svalnat, korrigeras med tiden.

Mycket mera kritisk och fullkomligt irreparabel var den dårskap, med vilken man trodde, att man för den besegrade motståndaren skulle kunna suspendera och sätta ur kraft de ledande principerna för den då rådande världsordningen *utan* att därmed på samma gång antasta och rubba grundvalen för denna världsordning själv. Man hade fört kriget mot centralmakterna såsom ett heligt krig under ett banér med devisen: Demokrati mot autokrati och för principen om de undertryckta folkens och de små nationernas självbestämningsrätt.

Nu, då man kommit till verkliga livet och den praktiska tillämpningen av alla de ideella teorierna, ville man icke kännas vid dem. Utan att fråga befolkningen om dess önskemål blev självbestämningsrätten förvägrad i Elsass-Lothringen, i Posen och Västpreussen, i Danzig och Memel, förvägrades likaledes de 3½ miljonerna tyskar i Böhmen, de två miljonerna slovaker i Mähren, en miljon ungrare och tre miljoner kroater. Ja, man gick så långt, att man förvägrade sex miljoner tyskar i Österrike, som högtidligt förkunnat sin vilja att ansluta sig till Tyska riket, deras fria val. De besegrade berövades till och med demo-

kratiens första och högsta rätt, nämligen rätten att försvara sitt land på grundvalen av allmän värnplikt.

Och slutligen var man naiv nog att tro, att man kunde bilda ett omfattande demokratiskt folkförbund, — *utan* tillträde för de besegrade!

I nationalekonomi och lanthushållning hängåvo sig segrarmakterna åt den lättfärdiga och farliga illusionen, att de för en rad av årtionden framåt kunde tappa Tyskland på tributbetalningar utan att själva röra ett finger för saken. Och dock hade centralmakterna omedelbart efter vapenstilleståndets trädande i kraft befordrat sina fångar hem till deras land igen, under det att de tyska krigsfångarna delvis ännu i åratal kvarhöllos av ententen. Åter tänker man på Shylock: "I'll plague him; I'll torture him; I am glad of it... I will have the heart of him, if he forfeit; for, were he out of Venice, I can make what merchandise I will."

Kronan på detta verk av oklokhet, hat och hämnd satte man ändå när man i artikel 231 avpressade Tyskland bekännelsen av dess skuld till kriget och trodde att denna gemenhet för evigt skulle få stå kvar såsom en vapensköld över Germanien, ett outplånligt Kainsmärke på varenda tysk panna. Hur kunde man vara så enfaldig att tro, att en framtvingad lögnaktig bekännelse för alla tider skulle få fortleva oanfäktad som en dogm och förbli utan följder för vederbörande själva och för den västerländska folkgemenskapen i dess helhet? Man ville med ett ord för alltid fastslå och föreviga förhållandet mellan segrare och besegrade sådant det tett sig i segerns berusade ögonblick, och därvid ryggade man icke tillbaka för skändligheten att utan vidare bryta sitt ord. Man bör icke glömma dessa episoder då man nu klandrar Hitler för att ha brutit Versaillesdiktatet!

Då, i det ögonblick då underskriften under Versaillesdiktatet framtvingades, tillfogades principen om tro och loven, som är varje folkordnings grundval och stödjepelare, dödsstöten, från vilken världen ännu den dag som är, icke hämtat sig. Och om i våra dagar demokratiens sak genom auktoritetstankens fram-

marsch förlorar terräng — om världshandeln och det internationella umgänget krympt ihop till en tredjedel av sin högsta siffra och, framför allt, om det ömsesidiga förtroendet och den ekonomiska krediten, civilisationens kostbaraste besittning, drabbats av det hårdaste slag, så ligger den förnämsta orsaken därtill hos den anda, som rådde i Versailles och den största skulden hos de tre skaparna av Versaillesdiktatet, Wilson, Lloyd George och Clemenceau. Dessa män gåvo världsordningen i den form den ägt före världskriget, dödsstöten.

Nu höra vi dagligen hur den överallt ingripande krisen kommer världsordningen att knaka i sina fogar. De förblindade statsmännen i Versailles lade icke två strån i kors för att hejda den redan då — på våren 1919, hotfullt mot Centraleuropa framträngande bolschevismen — om man inte vill betrakta de militära interventionerna som verklig politik. Genom sin hänsynslösa utplundring av centralmakterna förberedde man snarare ett tacksamt fält för bolschevismens sådd. Och om det lyckades Bulgarien, Ungern, Österrike och Tyskland att trots inflationen efter 1920 hålla stånd mot bolschevismen, så är detta minst av allt de maktägandes i Versailles förtjänst. Den fred de skapade var en våldsfred och skiljer sig sålunda från alla andra fredsslut i världshistorien. Politiken är alltid en kamp om makten och efter makt trakta även parterna i ett fredsslut. Men, frånsett Kartagofreden efter andra puniska kriget stämplad med Catos ord: praeterea censeo Carthaginem esse delendam, gives det intet exempel på en fred som i våldsamhet och förblindelse kan tävla med "fredsfördraget" i Versailles.

Även i den inre politiken i Tyskland satte Versailles sina ödesdigra spår. Den vida största delen av tyska folket var i maj och juni 1919 emot ett undertecknande av diktatet. En stormvåg av protestskrivelser svepte över hela landet. I upprörd vrede reste sig folket som *en* man. Och om det ändå lyckades att avtvinga tyska folket dess underskrift, så vilar skulden därför nästan uteslutande på tre män, vilka alla tre intogo representativa ställningar, var och en efter sin art.

Dessa män voro: Mathias Erzberger, centrumpartiets verk-

lige ledare, Hugo Haase, de oavhängiga socialdemokraternas ledare och Georg Bernhard, chefredaktör för den ansedda Vossische Zeitung. I samband med en senare tids händelser är det av vikt att minnas, att två av de tre huvudansvarige för underskriften voro judar.

Erzberger bedrev i rikskabinettet planmässigt eftergiftens politik och stod därvid i förbindelse med franska ambassaden. Under och efter världskriget var han den onde anden inom tysk politik. Haase ledde det parti, som, redan dagen efter dokumentets översändande, i sitt organ promulgerade parollen: "Vi måste underteckna!" Bernhard hjälpte till med att i borgerliga läger underminera den ursprungligen enhetliga fronten. Och ännu i sista ögonblicket, då den socialdemokratiska regeringen Bauer försökte att åtminstone undslippa att underteckna de så kallade "hederspunkterna", hade han panna att tala om "Geschimpfe in der Schuldfrage".

Detta skedde i en ödestimma av det slag, som varje folk har att genomgå kanske en gång på tusen år. Att tyska folket aldrig kan glömma det förräderi som då begicks mot dess ära, är lätt att förstå.

Studiet av Versailles och dess akter av 1919 är ingen uppbygglig läsning. En och annan skall måhända finna det onödigt att skänka detta ämne så stort utrymme i en bok om Tredje riket — infandem regina jubes renovare dolorem! Jag upprepar därför den sats, som icke nog kraftigt kan inpräntas i det allmänna medvetandet: nationalsocialismen har sina rötter och sitt ursprung i Versailles' fredsinstrument. Nationalsocialismen var en nödfallsutväg att rädda ett helt folk, som var nära att kvävas under tyngden av kraven i Versailles. Utan Versailles hade Adolf Hitler förmodligen förblivit en obemärkt arkitekt på gränsen av Bayerns Östmark.

Om de tre stora i Versailles lagt grunden till en redbar världsfred, så hade den oro, misstro och osäkerhet uteblivit, som nu kommer hela jorden att darra och som synes lika nära en allmän explosion som under julidagarna 1914. Att draga de politiska gränserna utan minsta hänsyn till de etnologiska och

därigenom utestänga miljoner tyskar, ungrare och andra folk från deras hem och fädernesland, att trampa på folkviljan, att sträcka en korridor genom en urgammal tysk besittning och att lägga gränsen några få meter från högra Weichselstranden för att hindra tyska bönder och fiskare att utan pass gå ned till floden, att låta den politiska gränsen mellan å ena sidan Polen och Tjeckoslovakien, å den andra Tyskland löpa tvärs genom byar och gårdar, varigenom anförvanter och familjemedlemmar bli undersåtar i olika stater — allt detta är ett spel av raffinerad grymhet, som skapar lika många ständiga oroshärdar, en situation, som är ohållbar och som förr eller senare *måste* leda till nya krig.

Genom att avväpna Tyskland och göra det militärt vanmäktigt och genom att beröva tyska folket de livsmedel och råvaror som äro oumbärliga för livets uppehälle skapade männen i Versailles ett vacuum i hjärtat av Europa, som enligt naturens och politikens elementära lagar måste bli en oroshärd av första ordningen. Redan Aristoteles uppställde horror vacui eller avskyn för tomrummet såsom en av naturens grundprinciper. Ett barometriskt minimum, ett område med förtunnad luft eller utan luft verkar som en aspirationshärd och ger upphov till cykloner där vindarna med stormande hastighet från sidorna sugas in för att ersätta den luft som saknas. På samma sätt verkar ett politiskt vacuum. Ett land utan försvar är och förblir en lockelse för dess grannar. Ett obeväpnat Abessinien faller offer för en målmedveten inkräktare. Ett svagt Kina kan icke bjuda motstånd mot Japans angrepp. Ett Spanien utan härsmakt kan icke hålla stånd mot kommunistiska revolter.

Men den största faran för krig erbjöd ändå ett avväpnat och i fysisk motståndskraft deprimerat Tyskland. Just nu, då Sovietryssland i fantastisk storhet ökar sina rustningar och arbetar på sin röda världsrevolution, hade ett obeväpnat Tyskland motståndslöst fallit offer för dess invasion. Vad detta betytt för Europa i dess helhet och för Frankrike, Belgien, Holland och de nordiska staterna i synnerhet, är icke svårt att räkna ut.

Och utan tvivel hade kräftsmittan spritt sig till alla kontinentens länder och slutligen till Storbritannien.

I det exemplar av sin bok "Erinnerungen", som amiral v. Tirpitz 1919 sände mig, har han i dedikationen skrivit: "Deutschland fällt mit Europa — und Europa mit ihm."

Den fara, som i det föregående antytts och som är en direkt följd av Tysklands avväpning, har, åtminstone för närvarande, avvärjts genom den tyska upprustningen och återinförandet av den allmänna värnplikten.

Ett starkt Tyskland är en garanti för Europas fred. Därmed skapas ett jämviktsläge, som är otänkbart så länge ett vanmäktigt Tyskland på alla håll är omgivet av grannar, beväpnade till tänderna.

Versaillesfreden var sålunda ett nidingsdåd mot hela mänskligheten, framför allt mot Europa och isynnerhet mot Tyskland. Kriget var en förbrytelse, en universell olycka. De sår kriget slagit läktes icke i Versailles, de förvärrades och hållas ännu efter aderton år öppna och blödande. Följderna av Versailles äro mera olycksbringande än kriget självt.

I höstas gjorde Lloyd George en resa genom Tyskland. Han besökte därvid bland annat ett läger inom den stora organisation, som kallas Arbeitsdienst och där unga flickor voro i arbete. Jag hade före honom varit där och känner den unga dam, en jur. dr, som var hans ledsagarinna. Hon har berättat för mig att den gamle walesaren bland annat frågat henne när och varför hon blivit nationalsocialist. Hon hade svarat: "Efter Versaillesfreden, som var en skymf mot mitt folk! Jag hade legat till sängs ett år, därför att jag ej fått nog att äta och ej orkade att stå på benen. Jag hade suttit vid min brors dödsbädd. Han var sexton år då han dog av hunger. *Därför* blev jag nationalsocialist och är lycklig och stolt över att vara det."

Lloyd George böjde sitt vita huvud och torkade med handen bort kallsvetten från sin panna. Det konkreta fallet gjorde djupare intryck på honom än de volymer han läst om läget i Tyskland efter 1919.

Vi kunna icke öppna en tidning utan att spalt upp och spalt ned läsa om den korseld av noter, som dagligen och stundligen växlas mellan de olika ländernas ledande statsmän. De besöka varandra, de träffas vid mer eller mindre hemliga konferenser, de hålla tal i parlamenten och vid banketterna, de begära och giva förklaringar, deras handlingar väcka misstankar och farhågor, som måste utplånas, de stifta noninterventionspakter, som icke kunna kontrolleras och icke upprätthållas, de beskylla varandra för onda planer i Spanien och Marocko, de samlas i Génève, deras diplomater äro i feberaktig verksamhet och alla rusta till lands och vatten i ett tempo, vars yttersta gräns icke blir uppnådd förrän alla, dödströtta, fallit ihop efter det nya världskrig, till vilket de förbereda sig.

Allt detta är halvmesyrer och spegelfäkteri utan skymten av effektiv innebörd.

Det enda som i nu rådande förtvivlade läge kunde rädda världen från en katastrof, vilken ofelbart bleve den västerländska kulturens undergång, vore en ny världskonferens med uppgiften att för alltid utplåna de sista spåren av Versaillesfreden — som öppet och redbart nämnde saker vid deras rätta namn och som i försoningens och klokhetens anda droge upp konturerna till en ny, en förnuftig världsordning.

De rättänkande i alla länder skulle, var och en i sin stad, väcka sina folk och medborgare till en enda, samfälld folkopinion, som oemotståndligt av sina ledande statsmän krävde, att de äntligen efter nära tjugu år gjorde slut på den famlande obeslutsamhet, vilken ständigt gjort bankrutt. I stället skulle de yppersta i varje stat samlas till en kongress, där egennyttan icke sutte i högsätet utan där allas välfärd stode främst på programmet.

Världskartan skulle genom en sådan kongress icke undergå någon radikal förändring. Endast i trakter, där gränserna äro onaturliga och orättfärdiga skulle de korrigeras. Och nationer, som äro i behov av råvaror skulle icke längre ogint utestängas från jordens produktiva områden.

Kostnaderna för en dylik gemensam handling skulle bli mindre än för ett nytt världskrig! Och följderna därav skulle bli — icke förlusten av miljoner människoliv, icke ödeläggelse av omätliga värden, icke ruin för kultur, internationellt samliv och handel, utan fred och trygghet för alla jordens folk.

WEIMARREPUBLIKEN

Det är skam att sitta som vi ha gjort
och tempel åt andra välva,
men kasta stenar på egen port
och tala ont om oss själva.
Vi tröttnat att blöda för egen dolk,
att hjärtat från huvudet skilja,
vi vilja bliva ett enda folk,
och vi äro och bli det vi vilja.
Verner von Heidenstam.

När Weimardemokratien trädde fram på historiens skarpt belysta scen för att börja sin fjortonåriga bana, var den, såsom vi sett, redan behäftad med två outplånliga skamfläckar; den hade påskyndat och förvärrat det militära nederlaget och den bar ensam ansvaret för det politiska nederlag, som stod skrivet i diktatfredens paragrafer. Weimardemokratien hade med andra ord både förlusten av kriget och av freden på sitt samvete och den hämtade sig aldrig från konsekvenserna av sina gärningar. Genom att underteckna fredskraven i Versailles hade den upptornat berg av svårigheter i sin egen väg.

Och dock såg det till en början ut som om dess ledande män skulle lyckas att draga sig ur spelet. Så nedslogs i mars 1920 Kappkuppen, vilken hade utgått från oppositionella högerelement. Inflationskrisen mellan 1920 och 1923, som gick tyska folket inpå märg och ben, blev övervunnen tack vare det lyckliga sätt, varpå den skarpsynte och kloke dr Luther stabiliserade marken. Och då den uppgående konjunkturen år 1926 också inverkade på Tyskland, trodde man, att de nyss så hotande molnen lättat och detta trots de två och en halv miljarder mark, som i krigsskadestånd årligen måste betalas till segrarmakterna.

Men de förhoppningar man hyst slogo fel. För den tyska nationalekonomien och hushållningen var denna blomstring endast skenbar. Den politiska grundvalen för den nya ordningen var alltjämt lika vacklande och bräcklig som förr. Den 24 oktober 1929 inträffade den stora börskraschen i New York, och då den amerikanska prosperitybyggnaden sammanstörtade, framstod med skrämmande tydlighet hur intimt det internationella och ekonomiska livets tusentals trådar voro hopflätade med varandra. Från den dagen sjönk den tyska hushållningens barometer allt djupare och den dittills maskerade sociala och politiska krisen blev åter akut.

Den tyska demokratien förmådde icke att rida ut de nya stormarna. Den saknade både stolthet och mod att bjuda ententen spetsen då den kom med ständigt nya orättfärdiga och hänsynslösa krav. I detta läge hade ett manligt och värdigt uppträdande från den tyska regeringens sida varit på sin plats.

De 158 artiklar, som det parlamentariska systemet med tysk grundlighet författat och som utgjorde Weimarförfattningen, fungerade en tid. Men krisen fortfor och författningens brister trädde allt tydligare i dagen. Den ena artikeln efter den andra blev struken, och den 30 mars 1930, då medlemmen av centrumpartiet, dr Brüning, blev utnämnd till rikskansler, var artikel 48 den enda som fanns kvar av Weimarförfattningen.

Artikel 48 var den undantagsklausul, som anlitades i fall, där den offentliga ordningen och säkerheten hotades och denna artikel lade i rikspresidentens händer makten och möjligheten, att på eget bevåg taga mått och steg, vilka sedan förelades riksdagen. Efter den tiden tillkommo i Weimarrepubliken inga lagar på normal väg. Riksregeringen regerade med s. k. "nödförordningar", vilka utfärdades med stöd av artikel 48. Inte ens en ordnad rikshushållning med parlamentariskt stöd existerade. Riksdagen plottrade bort sig i småaktiga demonstrationer och i gräl. Den hindrade mer än den hjälpte sakerna framåt. Trots sitt passiva motstånd vågade den icke att göra sina rättigheter gällande gentemot rikspresidenten. Ju längre krisen varade, i desto högre grad levde republiken på riks-

presidenten Hindenburgs auktoritet och på det stora anseende han åtnjöt i alla läger och länder. I denna sanning ligger också ett bevis på Hindenburgs orubbliga lojalitet och hans omutliga krav på rättfärdighet och ansvarskänsla.

De tre sista rikskanslerna före Hitlers uppstigande till makten levde likaledes på Hindenburgs storhet: Brüning, von Papen och Schleicher. Weimardemokratiens grav grävdes dock av Weimarpartierna själva. I stället för att samla de splittrade krafterna och rikta ett samfällt dråpslag mot den storm, som kom den allt närmare, förlamade koryféerna från Weimar sig själva i inbördes avund och intriger och påskyndade genom en förblindad formalism partisystemets upplösningsprocess.

Vid varje nytt riksdagsval uppdöko nya, betydelselösa dvärgpartier: år 1932 räknade man 36 partier, vilka alla giljade till folkets gunst. Icke *en* demokratisk hand höjdes för att bjuda detta brokiga tåg att stoppa.

Fatum, ödet! Det stod tydligen skrivet i stjärnorna att den uppluckrade demokratien själv skulle bli överkörd av nationalsocialismens målmedvetet och oemotståndligt framstormande vagnar. Vid varje nytt val växer antalet av dess röster. Den 14 september 1930 har framtidspartiet av 577 mandat erövrat 107 och intar nu andra rummet efter socialdemokraterna.

Den 31 juli 1932 har Hitler 230 av 608 mandat eller nära två femtedelar. Segersälla rycka nazisterna fram och trampa sönder alla barrikader, som av det härskande partiet resas i deras väg.

Redan på våren 1925 hade Hitler förbjudits att hålla offentliga tal i Preussen, Bayern, Baden, Sachsen, Hamburg och Oldenburg. Två år senare hade förbudet upphävts i Sachsen och efter ännu ett år följde Preussen exemplet. I Berlin och Köln portförbjöds samtidigt hela partiet.

Under de följande åren hagla undantagslagarna över NSDAP (nationalsocialistiska tyska arbetarpartiet). I flera förbundsstater utfärdas förbud mot att bära uniform. Hitlerjugend (Hitlerungdomen) undertrycktes. Ämbetsmännen förvägrades

tillstånd att gå med nazisterna. Under Brüning stryptes press- och församlingsfriheten för att få det obekväma partiets tidningar att tiga och dess möten att förlamas.

På våren 1932 öppnas en kampanj av husundersökningar hos de ledande nazisterna. Man är hungrig som vargar att få dem fast. De skola anklagas för högförräderi. Preussiska inrikesministern och riksinrikesministern låta verkligen förmå sig att utfärda förbud mot partiets "stormavdelningar" och "skyddstrupper" (Sturmabteilungen, S. A. och Schutz Staffel, S. S.) och därmed tror man att partiet fått sitt banesår.

På grund av material, funnet vid husundersökningar hos nazisterna, anklagades dessa av preussiska inrikesministern för högförräderi. Överrikssakföraren (Oberreichsanwalt) i Leipzig förklarade dessa anklagelser ogrundade, men förbudet förblev likväl i kraft.

Regeringen fick också hjälp av polisen, vars verkställande organ vanligen voro mera ivriga än uppdragsgivarna själva. Gång på gång förbjödos möten på grund av något yttrande, som icke passade den tjänstförrättande polisofficeren. Vid sammanstötningar med kommunister och marxister är det över nationalsocialisternas ryggar som ordningsmakten med förkärlek låter sina batonger vina. Och med samma vapen blandar den sig i demonstrationstågen mot Versailles och Youngplanen. Med stöd av nödförordningen mot pressens frihet dömas nazistredaktörerna ideligen till böter och fängelsestraff, under det att lagens och polisens nitälskan blundar för kommunisternas förlöpningar, vilka förvisso tillfogade staten större skada än det nya partiets patriotiska hänförelse.

Nationalsocialistiska tyska arbetarpartiet beslöt slutligen att vid sina demonstrationståg självt draga försorg om sin säkerhet. Med stigande entusiasm strömma folkmassorna till deras möten. Kommunisternas raseri når kokpunkten. På sommaren 1932 föröva de röda frontkämparnas förbund och "järnfronten" allt oftare överfall mot NSDAP. Från den 17 juni till den 31 juli 1932 dödades 32 nationalsocialister och flera

hundra sårades. Vid självförsvaret fingo sannolikt lika många av angriparna sätta livet till.

Den socialdemokratiska regeringen i Preussen ser intet annat än nazipartiets frammarsch och märker knappt hur kommunistpartiet växer i styrka. Vid riksdagsvalet i juli 1932 uppgår dess väljarsiffra till sex miljoner och i Berlin är deras parti det starkaste. Mot den hotande röda floden anlitas icke lagen och polisen i samma grad som mot nazismen.

Folket tänker annorlunda. Ofta bjöd det polisen emot att fungera som hyrda verktyg mot en nationell rörelse. Ämbetsmän råkade i pliktkonflikter och samvetsförebråelser därför att de order som gåvos dem stodo i strid mot deras egen övertygelse.

Den nya riksdagens första sammanträde, den 30 augusti 1932, bjöd på en föga uppbygglig sensation. Det öppnades av den kommunistiska deputerade Klara Zetkin i egenskap av ålderspresident. Oförsonlig fiende till Tyskland och demokratien hade hon bosatt sig i Ryssland, men nu kommit över för att slå sitt slag.

De nationella partierna hade gjort allt för att förhindra detta uppträde, som av tyska folkets flertal betraktades som en fräck provokation. Psykologiskt och taktiskt sett var detta tilltag den största dumhet Weimarpartierna kunnat begå. De påskyndade sin bankrutt. Icke en enda klarsynt personlighet reste sig som det vacklande systemets väktare och varnare. Ödet hade sin gång, obevekligt, hänsynslöst.

Inom alla politikens och det offentliga livets områden var upplösningen fullständig. Den sträckte också sina verkningar till förhållandet mellan riket och förbundsstaterna. I de senare sätta sig regeringar av olika färg vid rodret, än, såsom i Preussen, Bayern och Baden är det vänstern eller centrum, än, såsom i Württemberg, är det högern som segrar. Men i Thüringen och Oldenburg ha nationalsocialisterna redan tagit ledningen i sin hand. De olika regeringarna drogo åt diametralt motsatta håll och de centrifugala krafterna förlamade riksmakten allt mer.

Spänningen mellan riket och förbundsstaterna Preussen och Bayern tilltog, och 1932 kom det till öppen konflikt. I rikshuvudstaden sutto två regeringar av olika färg, rikets och Preussens, i opposition mot varandra. Med tillhjälp av ett militärkommando avsatte riksregeringen den 20 juli Preussens ministerpresident och inrikesministern. Samma dag avskedades alla de preussiska ministrarna.

På denna händelse följde processen inför riksdomstolen i Leipzig där Preussen och Bayern stodo mot riket. Den 25 oktober föll domen. Riket fick icke full rätt, men de steg riksregeringen tagit upphävdes icke. Striden fortfor och skärptes och syntes hotande för riket självt. Läget blev outhärdligt. Den politiska förruttnelsen var fullständig. Om inte ett under skedde, stod anarkien för dörren.

Parallellt med denna upplösning av den politiska ordningen gick förfallet i moralen och det dagliga liv, som brusade på gator och torg, i salonger och offentliga lokaler. På teatern, i filmen, i litteratur och press utövades en alltmera hänsynslös och lättsinnig kritik mot den offentliga ordningens grundbegrepp. Lagen, rättsskipningen, straffbestämmelserna, äktenskapet, familjen och riksförsvaret voro de mest omtyckta föremålen för denna upplösande kritik. Teaterpjäser uppfördes, i vilka bevisades att "icke mördaren utan den mördade bär skulden". I andra idealiserades brottet och förhånades straffrätten. Med iver gjordes propaganda för avskaffandet av dödsstraffet och upphävandet av förbudet mot fosterfördrivning. Med förkärlek förlöjligades äktenskapet och familjen såsom föråldrade institutioner. Med alla de hjälpmedel vår tid har i sin hand att nå allmänheten, böcker, tidningar, magasin, teater, föredrag, film, radio, arbetades systematiskt på att fördärva moralen och sederna. Jag minns från den tiden ett par teaterpjäser i Berlin av den art, att man häpnade över att sådant, utan polisens ingripande, fick uppföras i ett civiliserat land. Man skapade en sumpmark, en förpestad atmosfär, i vilken allt flera sexuella och pornografiska tidskrifter sköto upp som svampar om hösten. Där funnos skabröst illustrerade magasin, vilkas blotta tit-

lar läto ana de spörsmål i pervers riktning som dryftades. Denna verksamhet var helt simpelt ett lönande geschäft, som spekulerade på massornas lägsta drifter.

Det farligaste av allt var att ungdomen hotades med fördärv av detta gift, ty de skamliga skrifterna salubjödos i alla bokhandelsfönster och kiosker och voro sålunda tillgängliga för den ungdom, som, lämnad vind för våg, icke förstod att tvåbenta hyenor och schakaler lurade på dess själ och dess framtid. Allt detta skedde öppet inför lagens väktare utan att ett finger höjdes till de ungas skydd.

I denna sorgliga trafik buro judiska skriftställare och konstnärer en stor del av ansvaret, ty de hade ledningen inom den så kallade kulturbolschevismen. Det hat som 1933 bröt ut mot judarna hade framför allt sin rot i dessas litterära verksamhet under förnedringens tid, då de levde flott på att "analysera" allt det, som tyska folket av gammalt ansett heligt och oantastligt.

Men samma skuldbörda vilar på den då sittande regering, som förblev en tyst och overksam åskådare av förvildningen. Genom sin slöhet undergrävde den sin egen ställning.

Och om det behövdes någon ytterligare hjälp vid upplucknandet av den tyska motståndskraften, så kom den utifrån, från segrarmakterna. Ty deras politik var, sedd från Weimarrepublikens horisont, en enda kedja av missgrepp och försummelser. I stället för att göra Versaillesdiktatets förkrossande tyngd något så när dräglig, lade de nya stenar på bördan. Det började redan med Poincarés oberättigade besättande av Ruhrlandet mitt i fredstid, vilket var en bestraffning för ett par tusen uteblivna telegrafstolpar och ett par hundra järnvägsvagnar med kol, vilkas avlämnande blivit försenat.

Till sista styvern försökte de också att utpressa de så kallade reparationerna. Ännu 1929, då högkonjunkturen i Amerika ramlat, påtvingades Tyskland Youngplanen, som krävde två tusen miljoner mark om året ända till år 1987! Och då de på sommaren 1932 under Lausannekonferensen beslutit, att äntligen avstå från dessa absurda fordringar, framställde de kra-

vet på en avbetalning av tre miljarder, av vilken summa dock aldrig en pfennig betalades.

Detta "för sent" stod skrivet över nästan alla koncessioner av segermakterna, över utrymmandet av Rhenlandet, över tillåtelsen för Tyskland att inträda i folkförbundet, vilken dessutom skedde i ovärdig, förödmjukande ton. Detta "för sent" stod framför allt över politiken i avrustningsfrågan. Ty segrarmakternas avrustning såsom en följd av den tyska var längesedan förfallen.

Vilket stöd hade Frankrike icke kunnat skänka Weimardemokratien om det avstått från folkomröstningen i Saarområdet, som inte kunde få mer än en utgång! Det såg ut som om segrarmakterna i likhet med de återvända Bourbonerna glömt allt och icke lärt sig något nytt av tidens händelser. Demokratiens fanbärare själva ha tillfogat Weimardemokratien den största skadan. Och då det år 1932 kom till den ovan skildrade krisen på alla områden inom det demokratiska systemet, kan man icke undgå att häpna över den förblindelse som slagit både dess ledare och dess anhängare. Den stöt som den 30 januari 1933 drabbade detta system, träffade en redan vacklande byggnad. Då omsattes i stora mått Nietzsches ord: "Was stürzt, soll man noch stossen" eller "det som lutar mot sitt fall skall man slå till marken".

Det var i tolvte timmen dödsklockorna förkunnade domen över det sätt, varpå Weimarfolket ridit för rusthållet. Om deras verk oantastat fått fullföljas, så hade Tyskland sönderfallit i ett antal sinsemellan fientligt inställda småstater, i vilkas inre den politiska och moraliska förruttnelsen ohejdat gripit omkring sig. Betänka vi läget 1932 då kommunisterna hade majoritet i Berlin, måste vi med nödvändighet erkänna, att fältet låg färdigt att mottaga bolschevismens från öster framstormande flodvåg.

Tacitus säger om germanerna:

"Med slumpen — såsom med något vacklande — räkna de icke och förlita sig hellre på sin tapperhet såsom något bestående, och, något som är mycket sällsynt och endast för den

rska manstukten egendomligt, de förlita sig mer på leda- n på hären."

, då klockan stod i begrepp att slå tolv, hade en Führer ram, som förmådde att samla germanerna.

n, frågar någon, var togo alla de sex miljonerna kom- er vägen, som i slutet av 1932 uppträdde så hotfullt och s förtjusning skulle ha gjort gemensam sak med Soviet- ryss.

Den frågan framställde även jag mer än en gång under mina resor i Tyskland på senhösten 1936.

Man svarade: Till följd av arbetslösheten och nöden gingo massor av arbetare över till det kommunistiska partiet, vars medlemmar framför andra blevo omhändertagna av den då sittande regeringen. Sedan Tredje rikets män redan i ett tidigt skede efter sitt tillträde till makten lyckats skapa arbetstillfällen i stor skala, bröts udden av den kommunistiska makten. I stort antal internerades också kommunister i koncentrationslägren, där många av dem kommo på andra tankar. Många återfingo snart sin frihet. Ett ringa antal är ännu kvar i de fem sista lägren.

HITLER KOMMER TILL MAKTEN

Bliv ung på nytt och en hjälte bliv,
ty nu, just nu, vore liv ett liv,
när allt vad du älskar och allt vad du ärar
förtrampas av hunnernas stormande härar!
Verner v. Heidenstam.

Det parlamentariska systemet hade gjort bankrutt. Vid valen till riksdagen den 31 juli 1932 hade den av Adolf Hitler ledda rörelsen tagit ett nytt steg framåt. Hans parti, det nationalsocialistiska, hade erövrat 37,8 % av de avgivna rösterna eller 230 av 608 mandat. Vid det närmast föregående valet, den 14 september 1930, hade det tagit blott 107 platser — och nu mer än dubbelt så många.

Den inre politiska spänningen växte alltså, de republikanska partiernas utrymme blev allt mer kringskuret och under tiden ökades de arbetslösas antal hastigt.

Riksdagsvalen den 6 november 1932 medförde för nationalsocialisterna ett bakslag i det att partiet erhöll blott 33,3 % av avgivna röster. Det visade sig dock snart att nedgången blott var tillfällig. Marken darrade under det gamla systemet. En oerhörd spänning rådde. Den kom till en urladdning då rikskansler Schleicher den 28 januari 1933 till rikspresidenten Hindenburg framställde kravet på upplösning av den riksdag, som skulle sammanträda den 31 januari.

I och för sig var detta krav logiskt och berättigat, ty riksdagen ägde ingen parlamentarisk majoritet och måste därför upplösas utan nyval. Utlysta nyval skulle icke ha inverkat på ställningen, vilket framgått redan av juli- och novembervalen.

Ett författningsbrott hade dock otvivelaktigt blivit begånget, och ett sådant ville Hindenburg icke ta på sitt ansvar. Den enda

möjliga lösning ur det kritiska läget, som rikspresidenten kunde finna, var att den 30 januari 1933 utnämna Hitler, ledaren av det vida starkaste partiet, till rikskansler. Att Hindenburgs beslut gav uttryck åt tyska folkets vilja visade sig sedan riksdagen omedelbart blivit upplöst och nya riksdagsval anställts den 5 mars.

Detta val, vid vilket alla de gamla partierna spände sina krafter till det yttersta, skänkte NSDAP (nationalsocialistiska tyska arbetarepartiet) 43,9 % av de avgivna rösterna eller 288 av de 647 mandaten. Därtill kommo 8 % av de tysknationella och Stahlhelm, 52 mandat. I spetsen för Schwarz-Weiss-Rots kampfront förfogade Hitler sålunda i riksdagen över 340 av 647 mandat eller absolut majoritet.

Alltså hade Hitler på fullkomligt legal väg, den parlamentariska demokratiens, stigit till maktens tinnar.

Därmed hade Weimarsystemet upphört. Det stupade på sin egen svaghet och sina egna brister.

Hitlers levnadsöden äro så väl kända, att vi här icke behöva ingå närmare på dem. För bättre minnes skull nämner jag blott några viktiga data. Han är född 1889, försökte förgäves att få inträde i konstakademien i Wien och tog sig fram så gott han kunde som arbetare vid olika byggnadsföretag och även som murarhantlangare. En tid vann han sin utkomst som tecknare av reklamplakat och andra mindre krävande konstverk. År 1912 flyttade han över till München. Vid krigets utbrott tog han tjänst som frivillig i tyska armén och kämpade, med järnkorsets första klass på bröstet, genom de fyra hårda åren.

Nationalsocialistiska tyska arbetarepartiet, som grundats 1920, valde honom redan följande år till sin Führer eller ledare.

Den 9 november 1923 ledde han i förening med generalöverste Ludendorff den misslyckade kuppen i München, som för honom medförde en längre tid på fästning.

Åter på fri fot samlade han den 24 februari 1925 sina spridda skaror. Med glödande folklig vältalighet vädjade den borne agitatorn till de med Weimarrepublikens styrelse missnöjda

massorna och tände genom sin egen hänförelse deras sinnen i brand. Han bekämpade den judiska marxismen som brutit ned det tyska motståndet och talade för den fasta Volksgemeinschaft som skulle bygga upp det nya riket. Allt tätare skaror samlade sig kring den outtröttlige folktribunen, hans Gefolgschaft eller meningsfränder blevo allt talrikare, särskilt bland de unga, de rakryggade, vilka kände det rådande läget som en skam och bland de miljoner, som förgäves sökte arbete.

Redan i september 1930 förkunnade Hitler sin avsikt att på legal väg eftersträva högsta makten. I sina tal utlovade han arbetslöshetens förintelse, full sysselsättning och säkerhet åt hela folket och suverän återupprättelse åt riket.

Den föreställning man så ofta möter utanför Tysklands gränser, att Hitler är en usurpator, som genom någon listig kupp tillvällat sig makten, har sålunda intet med sanning och verklighet att göra. Han har steg för steg burits uppåt och framåt av folket i val, särskilt av det arbetande folkets röster, tills han slutligen såsom ledare av det största och starkaste partiet *måste* övertaga den ansvarsfulla posten som rikskansler och Führer, en titel, som efter Hindenburgs död den 2 augusti 1934 också innesluter rikspresidentens värdighet.

Även i den höga ställning han nu innehar framhåller han i sina offentliga tal med stolthet, att han icke är något annat än en arbetare. Till det yttre och i sitt uppträdande verkar han också som en sådan. Hans dräkt är enkel och utan alla insignier på hans värdighet. I sitt dagliga liv är han anspråkslös och återhållsam. Tobak och sprit försmår han. Naturligt nog äger han ingen akademisk bildning, men har alltifrån sin ungdom och särskilt under fängelsetiden och de därpå följande åren läst och arbetat hårt och läser alltjämt halva nätterna för att inhämta det vetande han gått miste om. Så t. ex. hörde jag helt nyligen att han studerat Michael Prawdins båda böcker om Tjingis Khan och dennes söner och sonsöner, ett ämne som på grund av det nu rådande världsläget måste väcka hans livliga intresse och som är i samklang med mottot till detta kapitel. Hitler talar intet främmande språk och måste därför an-

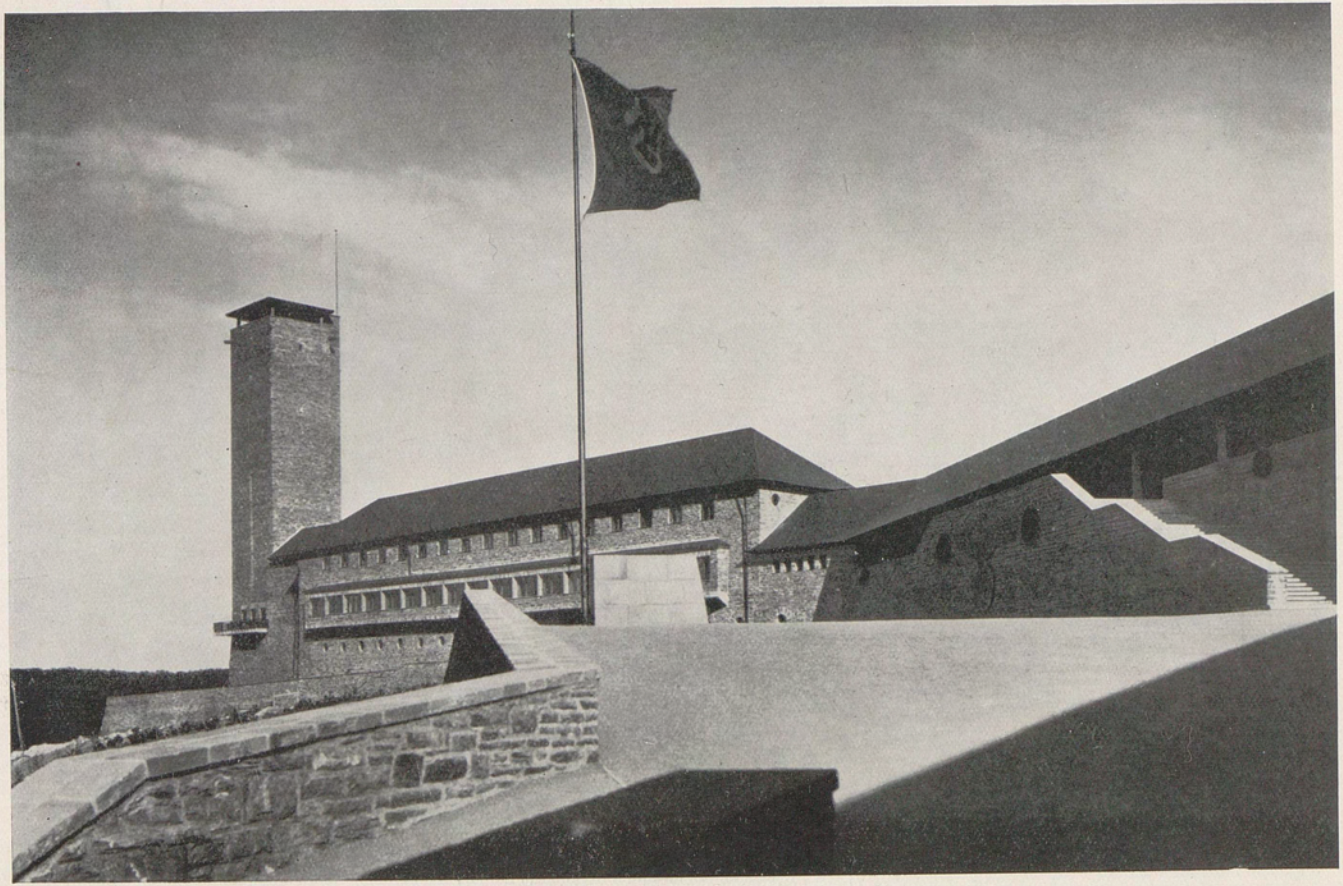

Ordensborgen Vogelsang.

Bondson från Pfalz.

Hitler i samspråk med bayerska byggnadsarbetare.

lita tolk vid samtal med sändebud, vilka ej förstå tyska. Franska ambassadören, François Poncet, talar klassisk tyska flytande.

Man kan dock lugnt säga att denne arbetare, som så många gånger hållit hela världen i spänning, icke är någon alldaglig representant för arbetarklassen. I alla sina handlingar har han utvecklat en oerhörd energi, en järnhård viljestyrka, en djärvhet, som trotsat de andra stormakternas drivna och grundligt skolade statsmän, ett rättfärdighetskrav, som aldrig kapitulerat, en politisk klarsynthet och ett förutseende, som aldrig tagit miste om den rätta vägen och en hänsyn för de nödlidande bland sina landsmän, som icke tål att en enda medborgare fryser eller hungrar.

De löften Hitler gav i sina agitationstal 1925—33, har han hållit. Tyskland har återvunnit sin fulla suveränitet och sin likställighet med de andra stormakterna. Nationalskulden är i sjunkande. Kommunernas under Weimarrepubliken hopade skulder, utplånas långsamt, men säkert. Då han tillträdde sin post, den 30 januari 1933, hade riket över sex miljoner arbetslösa. Nu går en miljon utan arbete, men av dessa äro många arbetsodugliga som hämmas av kroppsliga defekter samt associala eller mindervärdiga element, som icke ens under stark efterfrågan kunna användas till ordnat arbete. Klasskillnaden är utplånad. Börd, högadliga namn och förmögenhet ha ingen kurs längre. Här besannas Kiplings ord: "It is not birth, nor name, nor wealth, nor state, but git up and git that makes a man great." Ungdomen, som var på väg att förråas och förvildas, tuktas nu och fostras. Vad riket behöver är kolonier, råvaror och ett miljardlån.

Intet annat land i världen har lyckats att så grundligt genomföra socialdemokratiens teorier och principer och omsätta dem i praktiken som Tyskland. Därför blir man förbryllad och söker förgäves efter en förnuftig anledning till det språk och den ton, som våra arbetarorgan anslå mot nationalsocialismen och dess ledare. Man frestas tro, att denna press erkänner socialismens raison d'être endast så länge den står i harnesk mot andra partier, men underkänner dess existensberättigande sedan den

segrat över hela linjen och alla andra partier försvunnit spårlöst. Eller ger arbetarpressen kanske icke ett fullt pålitligt uttryck åt de innersta tankar och åsikter arbetarna själva hysa och vilka de förmodligen icke skulle ikläda översittarens hånfulla tonfall om de vore i tillfälle att ärligt och öppet tala för sig själva? De borde i varje fall ägna socialismens genomförande i Tyskland det allvarliga studium och den grundliga analys det förtjänar.

Ett gränslöst förtroende åtnjuter Führern hos sitt eget folk. Hos utlandets statsmän och nationer möter han vanligen misstro, fruktan eller ovilja. I en amerikansk tidning som just kommit mig tillhanda läses dock en artikel om Hitler under följande motto, som säges härstamma från Konfucius: "In judging the work and character of a ruler, the opinion of his own nation is of primal importance, the opinion of other nations are of secondary consideration." Kanske Hitlers tankar någon gång gå i samma riktning som andemeningen i Tegnérs strof:

Varför smädar du mig ständigt,
ögonblickets lumpna skara,
utan vilja, utan märg?
Fånga fjärilar behändigt,
men, jag ber, låt örnen fara
fri kring sina blåa berg!

Han kan ju också trösta sig med en av Napoleons maximer:

L'homme supérieur est impassible de sa nature; on le loue, on le blâme, peu lui importe; c'est sa conscience qu'il écoute.

En man, som på fyra år ur den djupaste förnedring höjt sitt folk till självkänsla, stolthet, disciplin och makt, är värd sina landsmäns tacksamhet och samtidens beundran. I Tysklands historia skall Adolf Hitler alltid räknas bland de störste.

TREDJE RIKET

"Der Staat... kennt keine selbständigen Individuen von denen jedes nur sein eigenes Wohl im Auge haben und verfolgen dürfte; im Staate ist das Ganze Zweck und der Einzelne Mittel".
Leopold von Ranke.

(Staten... känner inga självständiga individer, av vilka var och en kunde få ha sitt eget väl för ögonen och eftersträva det; i staten är det hela mål och den enskilde medel.)

a 943.085 H398t

Den nationalsocialistiska statens väsen.

Den nationalsocialistiska staten är en folkstat. "Den nationalsocialistiska lärans utgångspunkt ligger", såsom Führern sagt, "icke i staten, utan i folket".

Denna stat är också en Führerstat. På den grund att den är en folkstat skiljer den sig från diktaturen och då den är en Führerstat, skiljer den sig från den parlamentariska staten.

Den är en folkstat både i den nationella och den socialistiska statens anda. Blod och jord äro det tyska folkets livskälla som ständigt förnyas. Det tyska blodets renhet och vidmakthållandet av dess friskhet är förutsättningen för det tyska folkets och rikets bestånd. Endast tyska eller artbesläktade människor kunna bestämma över det tyska folkets öde och framtid. Hela folkets välfärd går före egennyttan. Det som gagnar folkgemenskapen är rätt, det som länder den till skada är orätt.

Den nationalsocialistiska staten är en Führerstat därutinnan, att i spetsen står en Führer, som, ansvarig inför Gud och sitt samvete går framför sitt folk samt därutinnan att även de särskilda enheterna av folk och stat ledas enligt Führerprincipen.

Att denna Führerstat på samma gång är en folkstat kommer till uttryck däruti, att Führern genom sina anhängares trohet

Fredriksted Folkbibliotek

(Gefolgstreue) är fast förbunden med sitt folk och att Führern ungefär en gång om året genom omröstning underkastar sin politik folkets dom.

Führern och den nationella gemenskapen äro alltså de båda kardinalpunkter, kring vilka hela folk- och statslivet kretsar.

De sedliga principer som gälla i staten äro verksamhet för det allmännas bästa, auktoritet nedåt och ansvar uppåt, d. v. s. att alla ledare i olika ställningar kräva lydnad av sina underordnade och bära ansvaret för sina handlingar inför sina överordnade.

Den konkreta bäraren av folkviljan är partiet. Den nationalsocialistiska staten äger sålunda endast *ett* parti. Partiet leder statens politik och gestaltar dess världsåskådning. Det skänker också riket dess Führer.

Partiets organisation.

Partiet äger omkring fyra miljoner medlemmar. De äldsta räkna sitt medlemskap alltifrån år 1919. Sedan den 1 maj 1933 upptagas inga nya medlemmar i partiet. För vidmakthållandet av partiets bestånd sörjer Hitlerungdomen (Hitlerjugend), genom vars organisation tyska folkets hela ungdom skall gå.

Partiet kommer således ständigt att förnyas och uppehållas ur folkets egna led. Härigenom skapas ett utomordentligt starkt bindemedel mellan folk och parti. Partiet kan därför aldrig slita sig löst från gemenskapen och samhörigheten med folket. Folk och parti måste under årens lopp växa tillsammans till allt starkare gemenskap och enhetlighet.

I Führerns avslutningstal på partidagen 1934 heter det: "För all framtid skall partiet skänka det tyska folket ett urval av politiska ledare... Men målet måste vara: alla rättsinniga tyskar bli nationalsocialister... Endast de bästa nationalsocialisterna äro partimedlemmar."

Partiet självt ledes enligt Führerprincipen. Alla funktioner i det offentliga livet omfattas av partiet genom dess avdel-

ningar och de förband, som äro anslutna därtill. I vertikal led är partiet indelat i 31 landskap eller provinser (Gau), ett stort antal kretsar (Kreis) och otaliga ortsgrupper (Ortsgruppen), och i horisontal led i de olika huvudämbetena och avdelningarna, riksorganisationsledare, riksskattmästare, rikspropagandaledning, nationalsocialistiska kvinnosammanslutningen, nationalsocialistiska folkvälfärden, riksarbetstjänsten, tyska arbetsfronten, Hitlerungdomen, huvudskolningsämbetet (Hauptschulungsamt), raspolitiska ämbetet, huvudämbetet för kommunalpolitik, huvudämbetet för ämbetsmän, ämbetet för uppfostrare, nationalsocialistiska studentförbundet, nationalsocialistiska docentförbundet, nationalsocialistiska lärarförbundet och nationalsocialistiska läkarförbundet.

Till partiet höra dessutom S. A. (Sturm-Abteilungen), S. S. (Schutz-Staffel) och N. S. K. K. (Nationalsocialistische Kraftfahrerkorps).

Sambandet mellan parti och stat.

En obetingad förutsättning för rikets styrka är det enhetliga samarbetet mellan parti och stat.

I första rummet garanteras denna enhet genom Führerns person, som på samma gång är partiets ledare och rikets överhuvud liksom också högste befälhavare för försvarsmakten. Denna enhet förstärkes ytterligare därigenom, att Führerns ställföreträdare i partiet på samma gång såsom riksminister är medlem av regeringen. Dessutom äro Göring, Goebbels, Frick och Darré, medlemmar av riksregeringen. Även i riket självt finnas på de ledande posterna omfattande personalunioner mellan parti och stat. Så äro alla riksståthållare partimedlemmar och de flesta av dem på samma gång gauledare inom partiet. De preussiska överpresidenterna äro till stor del gauledare inom partiet. Andra personalförbindelser finnas ofta i lantrådets och kretsledarnas ämbeten.

I sin egenskap av folkviljans bärare är partiet den kraft som driver staten och folket. Från partiet utgår det pulserande livet i staten. Det "kommenderar staten", d. v. s. anger den

politiska riktning, i vilken staten regeras. Detta betyder icke att enskilda partitjänstemän omedelbart kunna ingripa i någon viss myndighets arbete. Enligt Führerns vilja får ett sådant ingripande endast i lagbundna former äga rum. Vägen går över Führerns ställföreträdare, Rudolf Hess, såsom den av Führern korade förmedlaren mellan parti och stat.

Genom en sådan sammansmältning mellan stat och parti undvikes att staten stelnar till en livlös byråkrati.

Liksom partiet är nationens viljecentrum i politiska angelägenheter, så är försvarsmakten dess enda vapenbärare. Partiet leder den andliga kampen inåt och utåt till genomförande av folkets intressen, och krigsmakten är beväpnad till *försvar* utåt för folk och land. S. A. (Stormavdelningarna) och S. S. (Skyddsechelongerna) bära icke vapen, utan äro endast de mest aktiva representanterna och försvararna av nationalsocialismens idé mot alla till äventyrs uppdykande innerpolitiska motståndare. Partiet och försvarsmakten utgöra alltså de båda hörnstenar som uppbära den nationalsocialistiska statsbyggnaden.

Riket.

Liksom åt partiet och staten har Hitler också skänkt riket en enhetlig överhöghet och centralmakt. Måhända är detta hans största bedrift till tyska folkets fromma. Han har utplånat de delvis urgamla landgränserna och skapat enhetsstaten Tyskland. I vart och ett av de gamla länderna, Preussen, Bayern, Sachsen, Württemberg, Baden, etc., i vilka ända till år 1933 självständiga regeringar med egna parlament och egna färger förde en skentillvaro och med förkärlek lågo i småkrig mot riket, regerar nu en riksståthållare, vald av Führern och sorterande direkt under honom. Betydelsen och innebörden av detta jättesteg kan endast den uppskatta och förstå, som är förtrogen med tyskens inbitna sympati för partikularism och som vet vilka massor av andlig energi och hur många rådplägningar, betänkanden och avhandlingar ännu under åren närmast före 1933 slösades på problemet om de författningsrefor-

mer, vilka borde genomföras till förbättring av förhållandet mellan riket och förbundsstaterna. De dugligaste ämbets- och fackmän hade förgäves ägnat sig åt den brännande frågan. I ett drag löste Hitler problemet, icke blott tekniskt och administrativt utan också politiskt.

I det föregående har skildrats hur det såg ut i Tyskland ännu i juni 1932, då ett slags krigstillstånd rådde mellan riket och dess största delstat, Preussen, hur detta krigstillstånd på våldsam väg måste nedslås därigenom, att den preussiska regeringen avsattes och häktades, och hur de båda största delstaterna, Preussen och Bayern, förde långvariga processer mot riket inför tyska rikets statsdomstol. Och vi minnas också hur Hitler efter sitt makttillträde, genom att helt enkelt utplåna de inre statsgränserna, gjorde slut på den förbittrade striden mellan riket och dess delar. I verkligheten har han genom denna handling givit ett årtusendes tyska historia dess slutliga mening. Vad engelsmän och fransmän redan ett halvt årtusende tidigare förmått att fullborda, det skänkte han nu äntligen det tyska folket, nämligen enhetsstaten. Icke ens en statsman av Bismarcks gigantiska storhet hade förmått att genomdriva denna reform, då varken dynastierna eller partierna med sina partikularistiska tendenser ville höra talas därom — allra minst efter ett segerrikt krig. I januari 1933 var läget ett motsatt och Tyskland hade länge nog förtryckts under Versailles diktat. Tiden var mogen och arbetade för Hitlers planer. Genom den klarsynthet, kraft och framgång, varmed han utförde den radikala reformen steg han upp i främsta ledet av Tysklands politiska nyskapare och skänkte det slumrande riket en väckelse och ett nytt blad av verklig, handlingskraftig historia. Endast mot bakgrunden av detta historiska verk kan man fatta Führerns oerhörda auktoritet och den obegränsade tro på hans mission, som i denna stund orubbligt hyses av hela tyska folket.

FOLKET OCH DEN NYA FOLKORDNINGEN

> Der Staat ist "kein landwirtschaftlicher oder Fabrikenverein, sondern sein Zweck ist religiössittliche, geistige und körperliche Entwicklung; es soll durch seine Einrichtungen ein kräftiges, mutiges, sittliches, geistvolles Volk, nicht allein ein kunstreiches, gewerbfleissiges gebildet werden".
>
> *Frhr. vom Stein.*
>
> (Staten är ingen lanthushållnings- eller fabriksförening, utan dess mål är en religiöst-sedlig, andlig och kroppslig utveckling; genom dess inrättningar skall bildas ett kraftigt, modigt, sedligt och sprituellt folk, icke blott ett konstskickligt, yrkesflitigt.)

Minst lika viktigt som folkets politiska infogande i staten är enligt nationalsocialismen organisationen av en ny ordning inom folket självt.

Den radikala reform som i detta hänseende skett i Tyskland, innebär ett förverkligande av socialismens grundtankar och principer.

Numera betraktar man folket icke längre blott såsom ett löst hopfogat sällskap eller en hop avgivna röster av olika klasser, vilka ständigt ligga i fejd med varandra. Enligt den nya läran är folket en enhetligt sammansluten och i väl och ve fast hopgjuten folkgemenskap (Volksgemeinschaft), där varje stånd och yrke på grund av sina insatser till det allmännas bästa åtnjuter samma rättigheter. Men rättigheter förutsätta fullgjorda förpliktelser. Om rättigheter kan endast den tala, som utfört nyttigt och välsignelsebringande arbete; börd, stånd och förmögenhet spelar ingen roll. En greve, en furste eller en arvtagare är icke förmer än en arbetare.

Det första och viktigaste av alla de problem, som trängde sig på de nya männen var också frågan om övervinnandet och utplånandet av den förlamande klasskampen, en fråga som berör den moderna industristaten i dess innersta rötter och arbetarens plats i folkgemenskapen.

Här gäller det lösandet av det sociala problemet i hela dess vidd!

Och sedan: hur skola vi kunna återskänka bonden känslan av och vissheten om en betryggad och orubbad tillvaro på egen grund och torva? Hur skola vi kunna förvandla bondens mark till ett varaktigt hem för honom, hans familj och hans arvingar?

Kring dessa båda frågor, arbetaren och bonden, rör sig nationalsocialismens konstruktiva tänkande vid uppbyggandet av den nya folkordningen. Hitler anser med rätta, att arbetare och bönder äro de båda grundpelare, på vilka hela folkets liv och tillvaro vilar.

Det stora problemet kan också formuleras i orden: hur skall man av en människomassa skapa ett homogent folk?

Arbetaren i Tredje riket sorterar under den organisation, som kallas Tyska arbetsfronten (DAF — Deutsche Arbeitsfront). Enligt Führerns grundläggande förordning av den 24 oktober 1934 är DAF "en organisation av alla de tyskar, som skapa värden med hjärnan och händerna".

Till denna organisation höra alltså alla de arbetare, anställda och direktörer, vilka äro verksamma i hela det tyska folkhushållet. Dess mål är att bilda en helgjuten sammanslutning av hela folket och allt vad det genom sitt arbete åstadkommer. För det arbetande folket är samhörighetstanken viktigast av allt. Arbetaren måste vinna en känsla och en övertygelse om sin likvärdighet med direktörer och anställda och att hans insats är lika betydelsefull som deras. Han skall icke — såsom under klasstatens tid — känna sig deklasserad. Alla stå på samma nivå, skillnaden och motsättningen mellan arbetsgivaren och arbetstagaren är därmed utplånad. På partidagen i Nürn-

berg 1936 förklarade Führern att alla, arbetare, anställda och generaldirektörer, arbeta "på uppdrag av hela tyska folket".

Den anda, som tar sig uttryck i dessa principer, är icke säregen för Tyskland allena. Den går segrande fram även hos oss. På tal om förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare i Bofors säger Fredrik Böök (Det rika och fattiga Sverige): "Det som ytterst ligger till grund för denna förändrade inställning hos båda parter, vad är det om inte den klarnande insikten om att arbetets frukter utgöra den naturliga, den legitima belöningen för alla dem som haft sin del i produktionsprocessen? Det gamla förhållandet mellan herrar och tjänare håller sålunda på att i all stillhet, genom en långsamt fortskridande psykologisk och materiell omdaningsprocess, som går sin väg tämligen oberoende av politiska doktriner och slagord, ersättas av en ny gemensamhetskänsla: alla äro vi inordnade på vår plats i det stora företaget, som skapar värden till allas vårt bästa".

Vid arbetarens infogande inom ramen av folkgemenskapen (Volksgemeinschaft) och hans likställighet på arbetsplatsen (Betriebsgemeinschaft) handlar det alltså om "gemensamhetsbildning" (Gemeinschaftsbildung) såsom det heter på nationalsocialismens språk.

Både i folkgemenskapen och på arbetsplatsen har arbetarens ställning förändrats. Förut var han tolererad och måste tilltvinga sig sina rättigheter. Nu är han en folkmedlem, en "kamrat" lika god som vilken annan som helst.

Den revolutionära omvärderingen av arbetarens ställning kommer med särskild styrka till synes vid firandet av 1 maj.

Förr, under det marxistiska herraväldets dagar, var den 1 maj de rebelliska demonstrationernas dag, då en folkgrupp samlades under sina röda fanor och genom sina massuppbåd påminde det gensträviga borgerskapet om sin makt; då kom det till kravaller med polisen; då utkämpades, såsom den 1 maj 1928 i Berlin, blodiga gatustrider, barrikader uppfördes och ett litet krig var under flera dagar i gång.

Nu däremot är den 1 maj hela tyska folkets, men i främsta

rummet arbetarens stora högtidsdag. I alla Tysklands städer strömma då oöverskådliga massor av alla stånd och yrken tillsammans för att lyssna till Führerns budskap och dagen avslutas med en folkfest av ovanliga mått.

Någon tvivlare kan säga att detta blott är yttre åthävor utan djupare innebörd. Men då kan man peka på de positiva steg som tagits till den tyska arbetarens fromma och man tänker inte minst på två viktiga ämbeten: "Kraft genom glädje" (KdF, Kraft durch Freude) och "Skönhet i arbetet" (Schönheit der Arbeit), organisationer, vilka, även om de sporadiskt uppträda här och där i andra länder, ingenstädes utvecklats till en sådan omfattning som i Tyskland.

I det följande skall jag anföra några av de steg, som tagits för att göra livet ljusare för Tredje rikets arbetande folk.

Lustresor.

Tack vare det ämbete och den centralhärd, som kallas "Kraft durch Freude" och vars anslag, plakat och annonser man möter på alla husknutar, kiosker och i tidningarna, kommer den tyske arbetaren och hans familj i åtnjutande av sitt folks kulturella värden och skapelser.

Till de uppfriskande förströelserna höra bland annat alla de olika slagen av resor med bilbussar eller tåg genom alla delar av Tyskland, icke minst i de natursköna trakterna bland bergen. Alla dessa utfärder företagas naturligtvis under den lagstadgade semestertiden.

Dit höra också de i stor skala anordnade sjöfärderna till Norges kust, genom Östersjön och till Engelska kanalen samt den fjorton dagar krävande resan till Madeira. Redan nu, innan denna organisation kommit fullt i gång, ha nära nog 500.000 arbetare varit i tillfälle att på stora oceanångare göra dylika semesterresor, som för dem öppnat en värld, om vilken de förut blott hört talas och som det förunnats endast ett fåtal att lära känna.

Resenärerna få själva betala sina biljetter, men prisen äro,

även för dem, överkomliga. Så till exempel kostar en veckas resa genom Tysklands bergstrakter eller på havet, inklusive kost, logi och sakkunnig ledning, i ett för allt ca 24 mark. Dessa resor sträcka sig i allmänhet över 300 km. Den åtta dagar krävande färden till de norska fjordarna är dyrare och betingar, från hamnen räknat, 40 mark.

Två nya oceanångare av 25.000 tons kapacitet och med en för ändamålet lämpad inredning skola nästa år vara färdiga att föra massor av tyska arbetare ut över havet. De skola uteslutande stå till arbetarnas förfogande och kallas "den tyske arbetarens egna fartyg".

Jag har varit ombord på den första av dessa båda jätteångare. Den 8 december 1936 hämtades jag i mitt hotell i Hamburg av två ingeniörer från Blohm & Voss' varv, där man sedan ett halvt år var sysselsatt med att bygga det första av arbetarnas egna fartyg. På trappor och ramper klättrade vi upp till det översta av de sju däcken, där man redan nu bland plåtflak, ställningar, skenssträngar och ett bedövande dån av hammarslag och elektriska borrar, fick ett högst imponerande intryck av den 210 meter långa kolossen. Den 5 maj i år skall detta fartyg vara färdigt att löpa av stapeln. Vad skall det heta? Ja, det visste man inte, men någon mera invigd anade att "Der Deutsche" skulle bli dess namn. Ombord finnas bekväma hytter för 1.500 arbetare och deras familjer.

Naturligtvis är det otänkbart att alla Tysklands fjorton millioner arbetare förr eller senare skulle få tillfälle att göra en tripp till Madeira! Fartygen äro två till antalet, 1.500 platser finnas ombord. Dessutom står fem eller sex hyrda fartyg för samma ändamål till arbetarnas förfogande. Principerna för urvalet äro ännu icke fastslagna. Det blir ordnat så, att i främsta rummet de arbetare, som äro i ogynsamma sociala förhållanden, t. ex. bo tarvligt eller ha många barn, vidare sådana som äro framstående i sina yrken, eller de, som på grund av vacklande hälsa äro särskilt i behov av rekreation, i främsta rummet komma i åtnjutande av en långfärd på havet.

Under min vistelse i Berlin begärde jag en gång från KdF

några trycksaker om de nöjen och förströelser, som i rikshuvudstaden stodo till arbetarvärldens förfogande. Följande dag hade jag på mitt bord ett helt berg av broschyrer, häften, program, plakat och annonsblad. Jag skall skona läsaren från en analys av den litteratur, som blott rörde den löpande veckan. Det gällde teatrarna, icke blott enkla folkteatrar, utan operan, Schauspielhaus och alla andra stora och små teatrar i Berlin. Det var inte lätta operetter, dålig musik och stycken av effemärt värde, nej, det var klassiska operor, framför allt av Wagner och det var den höga, förnäma teaterkonsten.

Där annonserades också konserter av sångare och musiker med ryktbara namn och föredrag om alla ämnen mellan himmel och jord. Jag har själv ett par gånger haft tillfälle att för tyska arbetare tala om det gamla Asien.

I Frankfurt a. M. besökte vi det hus, där KdF har sin förnämsta centralhärd och där de olika avdelningscheferna redogjorde för sin verksamhet. Man häpnade över denna väldiga organisation och gladde sig åt den energi och kärlek, varmed den stora staden omfattade sin uppgift att göra livet ljusare och lättare för Tysklands arbetande folk.

Till frågan om nationalsocialismens strävan att göra kulturen, konst och vetenskap, till en hela folkets egendom, återkomma vi i ett senare kapitel.

Skönhet i arbetet.

Arbetsorganisationen DAF (Deutsche Arbeitsfront) ägnar också mycken uppmärksamhet åt arbetarhemmens trevnad och arbetsplatsens prydande så långt det låter sig göra.

Till detta ändamål har man inrättat ett särskilt ämbetsverk, "Skönhet i arbetet" (Schönheit der Arbeit) som redan efter en systematisk plan förskönat och förbättrat arbetslokalerna i över 20.000 fabriker. Hur få voro icke förr de industriella företag, som fäste särskild vikt därvid! Nu däremot insläppes systematiskt så mycket ljus, luft och sol som möjligt både i arbetarhemmen och på arbetsplatserna, och man fordrar obevek-

ligt den största renlighet överallt. Även fabrikernas närmaste omgivningar planeras och prydas med träd och grönska, allt i avsikt att den högre estetiska nivån skall skänka arbetaren en känsla av trevnad och behag, som är otänkbar bland högar av kolstybb, aska och sot och bland moln av stenkolsrök.

Det kräves också att marketenterierna på alla arbetsplatser icke blott i avseende på trakteringen, utan också i arkitektur och dekorering äro tilltalande och välskötta. Vi ha besökt några dylika lokaler och även avprovat maten och funnit att både det ena och det andra skötes av folk som anser att endast det bästa är gott nog för Tredje rikets arbetare. I samma riktning går också den rörelse, som kallas "Schönheit der Dörfer" och som går ut på att hålla lantbyar och gårdar snygga, prydda med klängväxter, omgärdade med välskötta häckar och staket och förenade med vägar i bästa skick.

Icke heller i fråga om "Skönhet i arbetet" är Tyskland föregångslandet. Böök har i sin förträffliga profil genom hela Sverige givit oss många tilltalande prov på hur det nu är ställt för våra arbetare. Redan 1920 skrev min syster Alma efter en studieresa i Amerika en bok, "Arbetsglädje", där man får veta vad de stora amerikanska industrimännen, t. ex. Patterson i Dayton, Ohio, och Doubleday Page & Co i Garden City på Long Island, redan då hade gjort för sina arbetares trevnad och förströelse.

Det som är nytt och banbrytande i Tredje riket är, att den radikala reformen till arbetarnas välfärd omfattar *hela* folket och att inga underhaltiga bostäder och inga osunda och smutsiga arbetslokaler längre tålas.

Badorter för arbetare.

Alla dessa anordningar och förbättringar förändra arbetarens ställning i hans förhållande till det övriga folket. Han har icke längre minsta anledning att känna sig ställd i skuggan. Han vet att han intar en hedersplats i folkgemenskapen. Semester, resor, teatrar och konserter äro icke längre ett privilegium för de burgna i samhället.

Enastående i sin art är den storslagna och redan igångsatta planen att anlägga badorter enkom för arbetarna. På Rügen, ej långt från Sassnitz, växer just nu vid Östersjökusten den första av dessa sommarstäder upp.

På en sträcka av två kilometer utmed stranden uppföres en rad av badhotell och kurhus i fyra våningar, beräknade att samtidigt härbärgera 20.000 personer. Som genom ett trollslag reser sig vid den förr så fridfulla stranden, där endast bränningen rullade sina skumfransar över sanden, en hel stad med terrasser och promenader, planteringar och alléer, en fridlyst badstrand för gästernas räkning, bryggor för rodd-, segel- och motorbåtar, som stå till deras förfogande, en teater och en biograf, kaféer och restauranger och tre järnvägsstationer, från vilka varje vecka tjugu tusen nya gäster skola styra sina steg till en sagostad, där de, trötta efter svänghjulens entoniga surr, maskinernas rassel och släggornas slag, under några dagar få lyssna till vågornas och vindarnas sånger som föra budskap från havet och skänka dem ro och vila för själen. Varje sommar kommer här en halv miljon arbetare och deras familjer att föra en idyllisk tillvaro för att sedan uppfriskade och med stärkta krafter återvända till sina dagliga värv.

Denna sommarstad är den första i sitt slag. Under stundande år skall den efterföljas av flera andra dylika utmed Tysklands Östersjö- och Nordsjökuster. Och var och en av dem skall årligen mottaga en halv miljon arbetare.

Om någonsin den segslitna sociala huvudfrågan, arbetarens ställning i samhället, blivit löst på allvar, grundligt och med djärv och vidsynt fantasi, så är det förvisso här, i det av utlandet så ofta förkättrade och förhånade Tredje riket. Alla de tjocka volymer Karl Marx skrivit om kapitalismens utrotande och om "framtidsstaten" väga fjäderlätt i jämförelse med den verklighet, som nu överallt växer upp ur Tysklands jord i form av monumentala skapelser till arbetarstammens fromma.

I Tredje riket möta vi handlingens positiva socialism, de tomma ordens och demonstrationernas drömbilder omsatta i praktisk och påtaglig verklighet.

Nationalsocialismen har inte heller blundat för arbetarnas ställning inom de olika företagen. Även här har man gått fram med handling, med de trassliga teoriernas krav omklädda i den enklaste praktik. Det har redan sagts, att arbetarna i ett företag stå på samma nivå som de ledande och som direktören. Alla tillhöra samma företag och samma intressesfär. Liksom i Sverige har arbetaren samma rätt till årlig semester som andra löntagare. Och har han anledning till klagomål eller vill han i någon riktning göra sina önskningar gällande, så vänder han sig till det förtroenderåd han själv och hans kamrater valt.

Ledaren bär i främsta rummet ansvaret för företagets skötsel och välfärd och ingen får utan vidare störa honom eller utöva kritik mot hans gärning. Men även han arbetar till hela folkets bästa och det är hans plikt att göra det företag han förestår så produktivt och lukrativt som möjligt.

Uppkommer trots allt meningsskiljaktighet eller tvist mellan arbetarna och ledningen, står alltid tyska arbetsfrontens juridiska upplysnings- och rådgivande byrå till förfogande. Allt göres för att betrygga arbetarnas och de anställdas tillvaro på de olika arbetsplatserna.

Riksyrkestävlan.

Tyska arbetsfronten (DAF) har också inrättat den s. k. riksyrkestävlingen (Reichsberufswettkampf), som utgör en sporre för arbetarens ambition och uppmuntrar honom att inom sitt yrke hinna så nära fullkomlighetens gräns som möjligt. Vid sidan av sin sociala mission utför DAF genom dessa tävlingar även en folkuppfostrande gärning.

Lärlingar inom alla yrken, snickare, smeder, bagare, frisörer, föra årligen sina mästerprov till ledningen inom vars och ens ortsgrupp, krets eller Gau (provins). År 1937 deltogo i denna tävlan 1.800.000 man. Där underkastas proven en grundlig granskning, varefter de bästa sändas till Berlin. Slutligen belönas de yppersta bland de bästa. Segrarna i denna riksyrkestävlan mottagas den 1 maj, "Det nationella arbetets dag", av

"Tyska flickors förbund". Gymnastiska övningar vid stranden.

En trupp av "Tyska flickors förbund" på vandring.

Führern själv, bli av honom avtackade och mottaga ur hans hand sina pris.

Där finsmeden sitter och filar på ett konstlås, där sadelmakaren spänner det smidiga lädret över stommen till en kavallerisadel, där snickaren hyvlar och polerar boaseringen till en järnvägskupé eller där bokbindaren gör sitt yppersta för att åstadkomma ett paradnummer i sitt hantverk — överallt gå tankarna till den 1 maj och till det drömda hoppet att en gång bli föremål för erkännande ord av Führern. Detta är varje tysk hantverkares högsta ärelystnad, och genom riksyrkestävlingen har man utan tvivel insatt en sporre till hantverkets uppmuntran och höjande.

ARBETSLÖSHET — FYRAÅRSPLAN — "WIRTSCHAFT" — KAMP MOT SLÖSERIET

Wohl unglückselig ist der Mann,
Der unterlässt das, was er kann,
Und unterfängt sich, was er nicht versteht,
Kein Wunder, dass er zu Grunde geht.
Goethe.

Bland de uppgifter inom rikshushållningen, vilka vid nazisternas maktttillträde väntade på sin lösning, var arbetslösheten den mest påtagliga, den viktigaste och den som först av allt måste bli föremål för ledningens energiska handling.

I Tyskland funnos då, i januari 1933, mer än sex miljoner arbetslösa, en skrämmande siffra motsvarande nära 600.000 hos oss. Denna siffra betydde att sex miljoner män och deras familjer ledo nöd och att deras levnadsstandard var dragen långt under gränsen för en människovärdig tillvaro. Den betydde också, att av tre tyska arbetare *en* var utan arbete och att de båda andra måste bidraga till att uppehålla livet på den tredje. Och det fanns intet som antydde att de sex miljonerna betecknade en slutgiltig siffra. Om revolutionen uteblivit eller av någon anledning misslyckats, så är det sannolikt att de arbetslösas antal ytterligare ökats.

Rikshushållningen befann sig i en kris, som redan var katastrofal. Till följd av arbetslöshets- och välfärdsunderstöden voro finanserna inom stat och kommun till den grad ansträngda, att de lågo vid randen av fullständig upplösning, och många kommuner (Gemeinde) kunde icke längre betala löner och andra utgifter och kunde blott genom statens ingripande räddas från konkurs.

Den tyska bonden hade det om möjligt ändå svårare än arbetaren. Han var skuldsatt över öronen och i agrarprovinsen Schleswig-Holstein samlade sig bönderna till motstånd, då statens rättstjänare kommo för att hämta den sista kon ur ladugården och den sista centnern säd ur ladan. Det var där icke ovanligt att grödan pantsattes medan den ännu stod i ax. All ordning upphörde, alla band sletos. Hemfridsbrott blevo allt vanligare. De svarta bondefanorna, upprorets fälttecken, lockade växande skaror till motstånd mot staten. Gränserna mellan rätt och orätt suddades ut, inte minst därför att en stor del av ungdomen blott som genom sägner ur det förflutna visste vad *arbete* var, sedan den genom den allmänna förruttnelsen berövats sin urgamla rätt till arbete och därmed också uppfattningen av livets mål och mening. Den moraliska krisen var på väg att urarta till en politisk.

Fyrtioåtta timmar efter övertagandet av makten, den 1 februari 1933, förkunnade Hitler sitt räddningsprojekt i form av en dubbel fyraårsplan. Det första gällde räddningen av den tyske arbetaren genom ett väldigt och omfattande angrepp mot arbetslösheten, den andra räddningen av den tyske bonden till upprätthållandet av folknäringen och därmed nationens livsbetingelse.

Man skred till verket. Staten vidtog sina mått och steg för att uppmuntra och uppliva lanthushållningen. Så föddes det gigantiska projektet att anlägga riksautomobilvägarna (Reichsautobahnen) i ett strålformigt nät av 7.000 km. Även på andra sätt uppmuntrades så vitt möjligt var byggnadsverksamheten. Byggnader för allmänna ändamål, för regeringen, för skolorna, för sjukhusen uppfördes i rikshuvudstaden och i provinserna. Mittellandkanalen och Neckarkanalen fullbordades med kraft och energi. Elektrifieringen av vissa järnvägar genomfördes. Landsvägar förbättrades och förkortades. Dalfördämningar och broar byggdes. Även den enskilda byggnadsverksamheten understöddes genom beviljandet av anslag eller billiga lån. Äktenskapslånen satte flera hundra miljoner i omlopp

inom det förtorkade hantverkslivet. Skattepolitiken trädde i arbetsanskaffningens tjänst.

Det stora slagordet under den första kampanjen i den s. k. "arbetsbataljen" (Arbeitsschlacht) var arbetsanskaffning. — Det var den vilja som gick tändande genom nationen sedan Hitler den 1 maj 1933, det nationella arbetets första dag, utslungat denna paroll och hamrat in den i folkets medvetande. Ett särskilt arbetsanskaffningsmaskineri sattes i gång, som likaledes mobiliserade flera hundra miljoner mark för detta ändamål. Man kan teoretiskt strida om detta system av nödhjälp och diskutera dess värde. Framgången har dock visat dess berättigande. Redan på rikspartidagen 1936, då den första fyraårsplanen ännu icke var utlupen, kunde Führern framhålla det goda resultatet. De arbetslösas antal uppgick då till föga mer än en miljon. Fem miljoner hade åter fått arbete och bröd. Även den kritiske iakttagaren måste erkänna, att till och med en normalt fungerande folkhushållning av en storlek av 66 miljoner människor måste släpa på en "eiserne Reserve" av sjuka, arbetsovilliga och fluktuerande element.

Den första fyraårsplanen har således framgångsrikt genomförts. Dess betydelse för folkstocken, folkmoralen, folkhälsan, folkstämningen och det växande släktet ligger i öppen dag. Därvid har intet ändrats i den tyska hushållningens privaträttsliga grunder. Den enskilda egendomen förblir oantastad och betryggad. Men arbetarens ställning i fabriksarbetet (Betrieb) har ryckt upp på en högre nivå.

Varenda i Tyskland arbetande människa anses verksam i ett i folkgemenskapens tjänst stående ämbete. Hela terminologin om arbetsgivare och arbetstagare med sin ödesdigra dualism har försvunnit inom nationalsocialismen, ty själva den organisation som betecknades så är borta. På partidagen 1936 förklarade Führern att arbetare och arbetsgivare utan åtskillnad hade av hela tyska folket fått arbetet i uppdrag. ("Arbeitsbeauftragte"). Var och en har plikter och således även rättigheter. Ledaren har plikten att förvalta sin fabrik efter bästa förmåga. Arbetarens plikt är att anmäla och — om de äro berättigade

— genomdriva sina önskningar och klagomål genom fabrikschefen, fabrikens förtroenderåd eller arbetsfrontens stora organisation. Därmed ha strejker och lockouter såsom vapen i intressekampen skaffats ur världen. Fabrikens ägare är å andra sidan förpliktad att icke giva mer än 6 % i utdelning, eller, inom företag som före 1934 betalade mer än 6 %, högst 8 %. Resten lägges till en lånefond som förvaltas av Guldiskontobanken och för ägarens räkning placeras i rikslån. Detta belopp kommer alltså likaledes folkhushållningen tillgodo och återbetalas till ägaren först efter en längre tids förlopp.

För att få färska underrättelser om arbetslösheten i vinter, skaffade jag mig det senaste numret av den ansedda tidskriften "Wochenbericht des Institutes für Konjunkturforschung" (16 dec. 1936) vars första artikel behandlar "Arbetsläget i vinter". Där får man veta att konjunkturerna inom arbetsvärlden äro i uppåtgående. "Visserligen har arbetslösheten från slutet av september 1936 (1.040.000) till slutet av november stigit med 162.000, men detta beror på den annalkande vinterns vanliga säsonginverkan. Förra året steg arbetslösheten under samma tid med 278.000." I slutet av oktober 1936 fördelade sig de arbetslösa på följande grupper:

548.000	arbetslösa	fackarbetare
333.000	„	ej utbildade arbetare
34.000	„	hembiträden, uppasserskor o. s. v.
161.000	„	anställda
1.076.000	arbetslösa.	

"Av dessa arbetslösa voro 237.000 icke längre fullt arbetsdugliga".

Hemma i Sverige har jag flera gånger funnit den meningen gängse, att en stor del av Tysklands arbetslösa består av judar. En av mina judiska vänner försäkrade nyligen att deras antal uppgick till 200.000 och att dessa olyckliga voro dömda att dö av svält i vinter. Jag har därför tagit reda på förhållandet och fått veta, att om den uppgivna siffran vore riktig,

skulle det betyda att *alla* i olika yrken sysselsatta judar vore utan arbete, vilket ingalunda är fallet. Arbetslösa judar understödas av staten på alldeles samma sätt som andra medborgare (Staatsbürger). De erhålla arbetslöshetsunderstöd och annan hjälp ur den offentliga försörjningen (Fürsorge). Med Vinterhjälpen förhåller det sig så, att Tysklands judar ha sin egen vinterinsamling och hjälpa varandra med understöd. Men de få dessutom bistånd från den allmänna vinterhjälpen. Jag hoppas därför, att den ovan nämnda uppgiften är lika förhastad som en annan, vilken också framförts till mig, nämligen att koncentrationslägren till stor del fyllas av judar. Då det nu endast existerar fem sådana läger, där blott ca 4.000 fångar hållas, vilka till allra största delen äro tyskar, kan det icke bli tal om mer än ett ytterst ringa antal judar i koncentrationslägren.

Vid diplomaternas nyårsuppvaktning i år yttrade Hitler följande ord om sina förhoppningar att arbetslösheten snart helt skulle kunna övervinnas: "Mest glädjas vi i Tyskland åt att vi lyckats ytterligare lindra arbetslöshetens för så många folk hårt tryckande nöd. Vi äro beslutna att under det nya året fortsätta detta verk med alla krafter. Om vi i detta syfte ytterligare höja och säkra det tyska folkets ekonomiska självständighet, så sker det icke för att avskilja oss från den övriga världen utan i övertygelsen att en verkligt sund världsekonomi kan byggas endast på sund ekonomi för de enskilda staterna och att över huvud taget lösningen av den ekonomiska världskrisen i första rummet måste utgå från en lösning av de olika folkens inre politiska och ekonomiska kriser.

När vi bemöda oss att åstadkomma politisk, moralisk och ekonomisk ordning inom det tyska folket, säkra vi därmed icke blott den egna framtiden utan vi tjäna därigenom enligt vår egen övertygelse också den övriga världen, ty detta bålverk av europeisk kultur och stark social rättvisa kommer att vara ett tillförlitligare element för ordning och fred i Europa än en orolig, av olika meningar söndersliten och ekonomiskt nödlidande stat. Jag hoppas att denna vår ärliga vilja, att genom vår medverkan göra en betydande insats för alla folks fram-

åtskridande i allt större grad skall finna förståelse hos de andra regeringarna. De nuvarande bekymren böra för alla folk vara en maning och en sporre till att i rätt tid inse de faror, som hota Europas fred och utveckling, och beslutsamt arbeta på samförstånd och försoning mellan folken, varigenom alla länder få möjlighet att betrygga sin egen ekonomiska existens, vilket därmed blir den säkraste garantien för hela mänskligheten välfärd och framåtskridande."

Det nya året, 1937, hade ännu icke börjat, då den andra fyraårsplanen proklamerades. Om dess mål yttrar Hitler:

"Det är den nationalsocialistiska statens uppgift och en uppgift för ledningen av dess rikshushållning, att noggrant undersöka vilka oumbärliga råämnen, som kunna anskaffas inom Tysklands gränser. De därigenom inbesparade deviserna skola framdeles bilda en reservfond för inköp av livsmedel och sådana råvaror, som icke äro möjliga att åstadkomma hos oss ... Om fyra år måste vi vara fullständigt oberoende av utlandet i avseende på sådana råvaror som vi genom tysk duglighet, kemi och maskinindustri, och genom vårt bergsbruk själva kunna åstadkomma."

Generalöverste Göring har fått i uppdrag, att genomföra planen och han har blivit beklädd med diktatorisk makt i alla frågor som beröra rikshushållningen. Årsplanen är varken rysk kommunism eller liberal kapitalism med oinskränkt frihet till penningförvärv och jobb på mer eller mindre rättfärdiga vägar. Årsplanen är ett nytt försök att lösa den mänskliga hushållsordningen och den sociala frågan. Som sådant är den mera förtjänt av intresse och aktning än begabberi och överlägset hån.

Tyskland har för övrigt av sina forna fiender tvingats in på denna väg, vars första milstolpe restes i Versailles. Där berövades Tyskland sina rika kolonier och deras tillgång på råvaror, sina bästa agrarprovinser och sina kol- och malmförekomster i Oberschlesien och Lothringen. Det som sedan fanns kvar av Tyskland skulle kvävas under reparationernas vansinniga skuldbörda. "Man försökte att strypa gåsen, som skulle värpa guldäggen", såsom en herre yttrade, vilken spelade en viss roll i

spegelsalen — Lloyd George. "Det var som att med en pennkniv röra om i ett urverk", sade samme herre då segermakterna bringade hopplös oordning i det invecklade, under generationer uppvuxna och i vartannat hopflätade systemet av internationellt varu- och kapitalutbyte. Ännu i åratal efter denna hämndens fred höll man fast vid den abnorma idén, blött och stött av namnkunniga experter, att man årligen kunde mjölka den tyska kon utan att ge henne foder. Det var en ny världshushållning som uppfunnits, under vars förlamande verkningar *alla* fingo lida i ett par årtionden.

Därmed tvingades Tyskland till en skarp avkoppling från utlandet och till en förtvivlad kamp att utveckla sina egna naturtillgångar. Det hade intet annat val, ingen annan utväg. Icke av egen fri vilja slog Tyskland in på sin nya politik. Världsutvecklingen hade både för besegrade, segrare och neutrala kommit in på andra banor om man strukit alla internationella skulder. Det hade blott behövts *en* stor statsman för att framtvinga en världsordning, som varit till välsignelse för *alla* jordens folk. Men en sådan man fanns icke. Världen fick sköta sig själv liksom en pestsjuk utan läkare.

Jag har redan sagt, att tyskarna själva icke betrakta sin nuvarande politik som ett idealtillstånd. Den är blott ett experiment, som man liknar vid merkantilismen i Fredrik den stores tidevarv — även den var svaret på ödeläggelser under en tidsålder av krig. Även då grundades på statens initiativ manufakturer, hantverket befordrades och befolkningspolitiken omhuldades genom överflyttning av dugliga människor till trakter, som väntade på odlarens spade och plog. Även då ville man utnyttja det egna landets kapacitet till det yttersta. Sedan de sista spåren av Versaillesfreden utplånats skall Tyskland som fullgod medlem intaga sin plats i den nya världshushållningens sunda organisation.

I ett samtal om Goethe yttrade Napoleon: "Politiken är ödet" (Die Politik ist das Schicksal). Nationalsocialismen hyser samma uppfattning.

Även inom den ekonomiska hushållningen bildar därför be-

varandet av folkets existens kärnan. Den ekonomiska hushållningen måste vara avpassad efter folkets behov. Om även andra folk följde samma praktiska principer, kunde en välordnad världshushållning skapas.

I samband därmed står en annan nationalsocialistisk övertygelse, som är grundläggande för dess ekonomiska tankegång. Den lyder: arbetet och *icke* kapitalet är ursprunget och källan till alla värden i hushållningen. För nationalsocialismen finnes intet annat kapital än det, som skapats genom arbete och lever och förkovras genom arbete. Somliga av nazismens nationalekonomer säga, att det väl finnes nationalekonomi utan kapital, men icke utan arbete. Den skapande människan är sålunda nationalhushållningens både rot, medel och mål. Människan är dess värdefullaste besittning — icke bankkontot, dividenderna eller kapitalet. Därför är nationalsocialismen lika fjärran från marxismen som från kapitalismen. Den delar icke marxismens uppfattning att kapitalet är det onda som givit upphov till allt elände i världen. För nazismen är kapitalet blott en produkt av hela folkgemenskapens arbete. I uppbyggandet av folkgemenskapen står därför arbetaren högre än alla andra. I sedligt och moraliskt hänseende hyllar nazismen satsen: "Allmännytta går före egennytta" (Gemeinnutz vor Eigennutz). Därmed förnekas eller undertryckes ingalunda den enskildes nytta, man erkänner tvärtom att denna är drivfjädern till all mänsklig handling. Högst av allt är dock välfärd för alla, res publica. Det som länder till det allmännas fromma, befordrar också den enskildes väl.

Nationalsocialismen har sålunda snarare en ideell än en materiell uppfattning av nationalekonomien, och enligt Kant länder viljan och handlingen inom hushållningen till det allmännas bästa.

Till frågan om arbetet, dess helgd och betydelse hör också en nyinrättad institution, som vi den 12 november lärde känna vid vårt besök i Centralstelle der DAF (Deutsche Arbeitsfront) i Frankfurt a. M. I ett större hus voro alla de olika avdelningar (Kraft durch Freude, etc.) inhysta, vilka organisera vården av

arbetarnas intressen och nöjen i det Gau, vars huvudstad är Frankfurt a. M. Fyra hundra personer äro här sysselsatta.

Utrymmet tillåter mig icke att skildra allt vad vi hörde och sågo under vandringen genom de olika avdelningarna, av vilka var och en har sin chef. Väl ett dussin av dessa underchefer höll i tur och ordning föredrag, var och en om sin detalj, medan vi sutto i huvudchefens kontor. I stort sett får man intrycket, att ingenting är för smått för att tillvaratagas, ehuru man tycker att ledarna skulle vara så överhopade med stora och viktiga problem, att de kunde förbise bagatellerna. Ett myllrande liv och en sjudande brådska råder i arbetsrum, korridorer och kontorslokaler. Bud kommo och gingo med hela travar av program och affischer över veckans nöjen och utfärder, man organiserade och planerade och man grupperade arbetarkontingenter, som skulle befordras än hit än dit. En helt ung avdelningschef förklarade: "Jag kan inte tänka mig ett roligare arbete än detta, ty man möter bara glada och nöjda människor."

Det som särskilt intresserade oss var upplysningen, att det i Tyskland finnes tre och en halv miljoner arbetare, vilka på grund av olika omständigheter i samband med tillgång och efterfrågan icke kommit på sina rätta platser och därför äro missnöjda. Icke sällan händer det att en ung arbetare, som besitter medfödda anlag och ett vaket intresse för ett visst fack, genom ödets skickelse råkat in på orätt spår och kommit att ägna sig åt ett yrke, för vilket han varken hyser intresse eller äger de nödvändiga förutsättningarna. I alla dylika fall sker en omflyttning.

DAF har i varje Gau ett särskilt departement, vars uppgift är att se till att de rätta arbetarna komma på sina rätta platser. Överflyttningen från det ena yrket till det andra sker icke på en dag. Arbetaren måste genomgå en s. k. Umschulung i sitt nya fack.

Sedan denna en gång blivit genomförd i hela Tyskland bli arbetsprestationerna överallt av vida större värde än nu, och arbetarna själva få icke längre anledning till klagomål. Här har man sålunda individens bästa för ögonen, men liksom inom

alla andra områden står ändå omsorgen för hela folkets väl främst.

Kampen mot slöseriet.

"Kampf dem Verderb" är ett av dessa nya stridsrop, som genljuda över hela Tyskland. Det är helt enkelt en maning, att icke lättsinnigt och tanklöst slösa med Guds gåvor, att icke låta nyttiga föremål förfaras och att icke kasta bort något som är användbart.

Man har beräknat kvantiteten och värdet av alla de matvaror, metallföremål, kläder och annat, som helt enkelt förfaras, och man har uppskattat värdet av allt detta avfall till omkring två miljarder mark! Två tusen miljoner mark hamnade ännu år 1933 på avskrädeshögarna. Man får en viss respekt för sopbackarna när man hör sådana siffror. Det är siffror som tävla med de belopp Kreugerkoncernen förfogade över, då den stod på sin höjdpunkt.

Man beräknar att i medeltal varje tysk dagligen bortkastar rester av mat och metall m. m. till ett värde av åtta pfennige, däri inberäknat vad som förfares vid fabriker, restauranger, i affärer o. s. v. Om det bortkastade brödet beräknas till blott en skiva per dag och hushåll, får man en brödmassa, som fyller 400 godsvagnar. Den som är road av jämförelser, kan räkna ut hur mycket detta motsvarar i spannmål, åkerareal och pengar.

Det är för att rädda åtminstone en del av detta dyrbara avfall som "Kampf dem Verderb" igångsatt sin aktion, och med den energi och grundlighet, som karaktäriserar allt vad tyskarna företaga sig, vore det icke underligt om deras strid mot slöseriet besparade dem ett belopp dubbelt eller tre gånger så stort som Vinterhjälpen.

Sveriges folkmängd är ungefär en tiondel av Tysklands. Om de tyska beräkningsgrunderna anses giltiga även i vårt land, skulle vi i avfall vräka bort ett värde av två hundra miljoner om året eller mer än hela försvaret kostar. Sannolikt är beloppet relativt större här än i Tyskland, då vår levnadsstandard är högre.

I varje fall skulle det löna sig att efter tyskt föredöme insätta en riksorganisation, som ginge i "Kamp mot slöseriet". Genomfördes en sådan aktion systematiskt, skulle vi ha råd till ett betryggande luftförsvar och kunna bringa Bodens fästning i ett sådant skick, att ingen makt i världen förmådde taga den.

Vidare har man beräknat, att råttorna i hela Tyskland årligen äta upp matvaror till ett värde av två hundra miljoner mark. Det är icke för råttornas skull man odlar sin jord och uppföder sin boskap! Därför måste dessa skadedjur utrotas och man för krig mot dem.

"Unfallsverhütung" är en organisation, vars mål är att förebygga olycksfall och sjukdomar. Man talar till arbetaren och säger: om du råkar ut för ett olycksfall eller om du inte vårdar din hälsa, så är det icke endast du, som lider skada. Fabriken, din familj, försäkringsbolaget och hela folket drabbas därav. Därför måste du se upp och icke i onödan utsätta dig för olyckstillbud. På samma sätt predikas för allmänheten att vara försiktig med elden så att inga värden onödigtvis förstöras. Redan nu har eldsvådornas antal nedgått i rent förbluffande grad. Under de fyra första åren ha olycksfallen sjunkit till hälften och självmordens antal har minskats med 30 %.

Vart man vänder sig i Tredje riket möter man nya prov på kloka och praktiska förordningar, vilkas efterlevnad länder till båtnad för rikshushållningen och till folkets väl.

I Tyskland har den verkliga socialismen blivit genomförd såsom i intet annat land i världen. Och intet annat land skulle fara illa av att i många stycken följa dess föredöme: att utnyttja alla möjligheter, att hjälpa varandra, att uppfostra människorna, att utnyttja jorden. När alla andra nationer i detta avseende kommit lika långt som tyskarna, skall planeten Jorden icke längre synas oss för liten och intet folk skall behöva med våld frångtaga ett annat dess mark.

Den tyska principen att göra erövringar inom sina egna gränser är ett betydelsefullt steg till världsfredens fromma.

Gravar och kransar.

Vi ha besökt den grav, där en av de största bland konungar slumrar, Fredrik den store i Garnisonskyrkan i Potsdam. Det är en helt liten, obetydlig och enkel grift, där blott två sarkofager få plats — Fredrik Wilhelm I:s och hans sons. Denna karga, fältmässiga enkelhet står i full harmoni med sinnelaget hos en soldatkonung, en tänkare, en drömmare. Och förvisso skulle Fredrik den stores gravkammare göra ett utplånligt intryck av stolt och förnäm värdighet om endast en söndersliten segerfana stod lutad över hans sarkofag och locket pryddes av en enda lagerkrans.

Men hur såg det ut i verkligheten i denna minnesrika gravkammare! Det var sommar, i Sanssoucis park utvecklade blommorna hela sin prakt och doft. I Fredrik den stores och hans faders krypta syntes knappt ett par hörn av de båda sarkofagerna. De voro totalt överhöljda av kransar och band. De flesta av blommorna voro vissna och förtorkade och de solkiga banden skreko ännu i sin ilskna eldröda färg. En från lukt av torr klöver utgick från gravkammaren. Om man icke vetat att två stora konungar slumrade därinne, hade man minst av allt kunnat tro att denna plats var en av de för tyska folket dyrbaraste och mest minnesvärda.

Hur mycket värdigare står icke Gustaf Adolfs och Carl XII:s sarkofager i sitt kor i Riddarholmskyrkan! Deras mäktiga linjer och deras glänsande ytor av porfyr störas icke av vissnade kransar och brokiga band. Man ser dem öppet och klart i det dämpade ljuset från korets fönster och man vet att Sveriges två största konungar slumra i dem. Den 30 november, Carl XII:s dödsdag, fattas aldrig en lagerkrans ägnad åt hjältekonungens minne. Men den lägges icke på eller vid sidan av sarkofagen, utan ställes utanför kyrkan lutande mot gallret i en glugg vid markytan. All annan blomsterhyllning skulle synas oss pietetslös.

Den 10 mars 1936 vandra vi genom Johannis Friedhof i Nürnberg med dess tätt hopade vackra, mörka, de flesta liggande gravstenar. Bland dessa funno vi en häll lika värdig och

enkel som de andra, men det namn, som huggits in i stenen, kom oss att stanna, ty det hade burits av en av konstens stormän, Albrecht Dürer (1471—1528), målaren, kopparstickaren, etsaren och tecknaren, vars hus ovan jord vi samma dag besett. Hans gravsten var ren från alla blomstergärder, men många av de andra doldes av blommor och kransar som redan vissnat.

Kort efter Allhelgonadag (d. 1 nov.) i fjol besökte vi en av de stora kyrkogårdarna i Berlins utkanter. På de dödas dag bära de efterlevande årligen kransar och blommor till sina kära bortgångnas gravar och nu fanns knappast en, som icke i sin blomstergärd bar vittne om saknad, kärlek och pietet. Den rika skörden var ännu frisk och brokig, men efter en frostnatt skulle den förvandlas till hö och gravarna likna avskrädeshögar. Det enda som kan sprida ett försonande och förskönande skimmer över en dylik överlastad kyrkogård är ett tätt och ihållande snöfall.

I München har den okände soldaten fått en stämningsfull gravkammare. Utför några trappsteg kommer man ned i ett, till hälften öppet rum, i vars mitt man finner skulpturen av en liggande soldat. Man måste dock gissa sig till hans därvaro, ty endast den främre hjälmskärmen, näsan och de kring gevärsmynningen knäppta händerna dyka fram ur en vålm av halvvissna blommor och skrynkliga band.

I en sudettysk tidning för den 7 februari i år finner jag ett upprop, som börjar med orden:

"Det stora kriget har gjorts levande i den okände soldatens gestalt. Våra dagars stora nöd, sudettyskarnas hunger och fattigdom har skapat en liknande gestalt: den okände arbetslöse. . ."

Bruket av ett slösande överflöd av blommor åt de döda är ganska nytt. Heidenstam säger, att en krans till en död icke skall vara större än den lagerkrans, som i livet kunnat kröna hans huvud. Och Tacitus säger om sin tids germaner:

"Vid begravningar förekommer intet prål: de fästa avseende blott vid att bränna liken av sina berömda män med vissa träslag. Bålets bjälkar belasta de icke med mattor och rökverk... En gräskulle bildar vården. Höga, mödosamma minnesvårdar till

den dödes ära tåla germanerna icke: sådana trycka den döde. ... Klagan passar kvinnan, en trofast åminnelse mannen."

Man förvånar sig över att det praktiska, efter gedigen skönhet törstande Tyskland ännu tolererar hopandet av blommor i smaklös brokighet inför dödens majestät.

BÖNDERNA I TREDJE RIKET

Må ho som vill gå kring världens rund:
Vare herre och dräng den det kan!
Men jag står helst på min egen grund
Och är helst min egen man.
E. G. Geijer.

Rikets folkförsörjningsstånd.

När det blev fråga om böndernas plats i den nya folkordningen, gällde det helt enkelt det tyska bondeståndets räddning. Bondefrågan betydde lika mycket som arbetarfrågan, emedan de tyska bönderna i sina livsrötter och sin existens voro hotade av den ödeläggande agrarkris, vilken jagade tiotusental av dem från hem och grund och bringade dem till tiggarstaven.

Ett radikalt återuppbyggande måste ske för att betrygga den tyska bondens äganderätt till gård och grund och för att återskänka honom den plats i rikshushållningen och i folkets liv, som med rätta tillkom honom.

Vid bondeståndets rehabilitering gällde det tre ofrånkomliga uppgifter. Den första var att tillförsäkra bönderna stabila pris för deras produkter, den andra att sätta stopp för vidare uppdelning av bondgårdarna vid arvskifte, den tredje att öka avkastningen av olika fruktsorter och sädesslag, så att bonden på den egna torvan kunde försörja sig själv och sin familj och det övriga folket.

Den naturliga förutsättningen för fyllandet av dessa uppgifter var att skapa en enhetlig sammanslutning av bönderna. Ty bönderna voro under den gamla regimen, i den mån de överhuvudtaget hade organiserat sig, splittrade i olika med varandra konkurrerande föreningar.

Verket växte dock långt utöver gränsen för det egentliga organisationsmålet. Ty det gällde ingenting mindre än ett medvetet förnyande och uppfriskande av bondeståndet, detta stånd som är livskällan i varje nation. Den ekonomiska saneringen av lantbruket var alltså en utomordentligt viktig begynnelse vid förbättrandet av böndernas ställning inom folket och rasen.

Detta är den egentliga innebörden av slagorden "Blod och jord" (Blut und Boden).

Rikets folkförsörjningsstånd (Reichsnährstand) är namnet på böndernas nya organisation. Det skapades genom lagen av den 13 september 1933. Genom denna lag lades en verklig grund för lantbrukets höjande och bondeståndets återupprättande.

Rikets folkförsörjningsstånd är en offentlig korporation, i vilken alla Tysklands bönder äro sammanslutna. Dessutom höra till folkförsörjningsståndet även alla de som ha med lantbruksprodukter att göra, t. ex. i mejerier, konservfabriker etc., och sådana som driva handel därmed. Det talas inte längre om lantbrukare — en titel, som maskerar ett affärsmässigt utnyttjande av jorden. Nej, den tyska bonden kallas numera liksom hans fäder i hedenhös rätt och slätt *bonde*. Inför denna benämning sträcker han på sig, är stolt däröver och vet att hans Volksgenossen liksom han själv betrakta den som en hederstitel.

I spetsen för rikets folkförsörjningsstånd står riksbondeledaren (Reichsbauernführer) R. Walther Darré, som samtidigt är Riks- och preussisk minister för folkförsörjningen och jordbruket.

Folkförsörjningsståndet är uppdelat i sjutton olika fackgrupper, t. ex. spannmålshushållning, boskapsskötsel, mejerirörelse, äggproduktion, potatisodling, fiske. Alla dessa grupper bära upp dess verksamhet och utgöra på samma gång de instrument och kanaler, genom vilka organisationen och dess politik når fram till varje enskild man. Den tänkande hjärnans funktioner ombesörjas av de olika avdelningarna: för finansväsendet, för placeringen av människor (bönder, arrendatorer, lantarbetare), för lantbrukets förvaltning, för jord- och växtlära, för jord-

bruksmaskiner och verktyg, för fördelningen av näringsmedlen, för försäljningsväsendet, och slutligen för upplysning genom press, radio, utställningar, film, föredrag, skrifter och plakat.

De bärande och exekutiva organen för det tekniska och andliga inflytande, som på människor och ting utövas av Rikets folkförsörjningsstånd, äro landsbondeledarna (Landesbauernführer), vilka förestå de tjugo landsbondeskapen (Landesbauernschaften) i hela Tyskland. Under dem sortera i sin ordning motsvarande krets- och ortsbondeskap, vart och ett med sin ledare.

Det är tydligt att med en så klokt och redigt genomorganiserad apparat en målmedveten, snabbt funktionerande och planmässig politik är möjlig, en politik, som också eftersträvar de enskilda människornas andliga, själsliga och rasbiologiska förbättring och fullkomning. Den är sålunda icke blott av materiell utan också av ideell natur.

Välsignelsebringande har också den så kallade politiken för marknadsregleringen visat sig vara. Den eftersträvar fasta priser på lantmannaprodukterna såväl för bönderna som för stadsbefolkningen. Genom att priset på potatis, spannmål, kött, ägg, smör, o. s. v. för längre tidsfrist med bindande kraft fastslås, förskonas bonden från världsmarknadens ödeläggande prisfluktuationer, vilka ryckt tiotusenden med sig i sin malström. Framför allt befrias man från fluktuationen i prisförhållandet mellan lant- och industriprodukter, ett elände, som också brutit nacken av tiotusenden.

Naturligtvis är denna prisbestämningspolitik möjlig endast om man lyckas hålla jämvikt mellan tillgång och efterfrågan, vilket underlättas därigenom, att livsmedelsimporten är minimal och lätt att kontrollera. Även denna angelägenhet skötes av riksförsörjningsståndet. Man söker att ordna och kontrollera odlingen av olika växtslag, som kunna ersätta utländska råvaror, t. ex. lin, hampa och oljerika växter. Vad sädesslagen beträffar, har det tyska lantbruket mycket att lära av professor Nilsson-Ehle och övriga fackmän i Svalöv, kanske den mest banbrytande och betydelsefulla växtförädlingsanstalt i världen.

Främjandet av fåraveln hör, för ulltillgångens skull, också till programmet. Rikets folkförsörjningsstånds verksamhet sammanfattas under slagordet "produktionsbatalj" (Erzeugungsschlacht). Den ifrågavarande verksamheten är icke så krigisk som det låter; den är tvärtom i högsta grad fredlig, då den går ut på att reglera odlingen och därmed stegra produktionen.

En av kardinalpunkterna i denna verksamhet är, att genom upplysning och undervisning uppfostra bönderna och genom deras utbildning öka jordens avkastning. Även för deras daning, deras andliga och tekniska upplysning, anlitas press, radio, film och föredrag. Bonden skall slutligen känna sin samhörighet med sin torva, plöja och odla sin jord och vara medveten om den mission han utför till hela folkets välfärd. Hans äganderätt till jorden är honom högtidligen bekräftad och stadfäst genom riksarvegårdslagen (Reichserbhofgesetz) av den 1 oktober 1933. Innebörden av denna lag framgår av de inledande orden: "Riksregeringen vill vidmakthålla bondeståndet såsom en blodskälla för tyska folket genom att skydda och bevara gamla fädernearvda sedvänjor. Likaledes skola bondgårdarna skyddas mot betungande skulder och mot splittring vid arvföljd, så att de ständigt förbliva familjens arv och ägas av fria bönder."

Det arbetas på en sund fördelning av jordegendomarna, ty att i stort antal över hela landet sprida mindre och medelstora bondgårdar bidrar i väsentlig mån till vidmakthållandet av folkets och statens hälsa.

För framtiden kan den tyske bonden och hans familj varken genom auktioner eller andra manövrer jagas bort från sin gård. Gården är odelbar, och odelad övergår den till den genom hävd och lag bestämda arvsberättigade. Gården kan principiellt icke avyttras och ej belastas med skulder. En särskild domstol övervakar att denna ordning efterleves. Den lyder under riksarvegodsdomstolen (Reichserbhofgericht).

Endast den kallas *bonde*, som äger en jordlott stor nog att livnära en familj (Ackernahrung) och högst 125 hektar, och som dessutom förstår sitt stånd och sitt kall. Sålunda är det omöjligt för en jobbare, som förtjänat pengar i en stad, att

köpa en bondgård eller ett gods billigt och slå sig ned som jordbrukare eller godsherre på landet.

Arvegårdarnas antal i Tyskland uppgår till omkring 700,000.

Rikets folkförsörjningsstånds huvuduppgift är sålunda att rotfästa bonden vid den torva, från vilken han genom världshushållningens nyckfulla kast blivit lösryckt, samt att förnya och stärka den livskälla bondeståndet utgör för hela folket. Och själv får bonden sin fasta och naturliga plats inom folkgemenskapen och han kan med lugnt och frimodigt sinne möta framtiden.

En bayersk storbonde.

I Hof Piering, som lyder under Bezirksamt Straubing "an der schönen blauen Donau" tittade vi den 7 november in hos storbonden Adalbert Schütz och gjorde en rätt grundlig husvisitation i hans mönstergård.

Egendomen har de bayerska bondgårdarnas vanliga grundplan och byggnadssätt: den bildar en kvadrat, vars ena sida upptages av boningshusets länga, flankerad av de två sidorna för ladugården, logar, lador och uthus. Den fjärde längan, mitt emot boningshuset, upptogs av stallet. Mellan byggnaderna uppkommer sålunda en inre borggård, skyddad för väder och vindar.

Storbonden Schütz är en sextioåring, av kärnfriskt virke, tvärsäker och trygg i medvetandet av sitt välstånd. Han ägde trettio kor av den fläckiga, vita och bruna rasen och ett par imponerande tjurar. Alla djuren stodo i sina spiltor och tuggade saftigt foder medan saliven hängde i fransar från deras mular. De voro blanka och skinande som sammet, frodiga, stora och välväxta.

Schütz berättade att var och en av hans trettio kor i medeltal lämnade 3950 liter mjölk om året och att den yppersta av dem, ett mirakel i sitt slag, en gång uppnått ett årsrekord av nära 7,000 liter, samt att fetthalten uppgår till 3.8 %, vilket allt talar för en mönstergill skötsel och ett närande foder.

Ladugården bar prägeln av trevnad, snygghet och ordning och i dess inre rådde tydligen hållning och disciplin bland både folk och fä.

I stallet stampade tio präktiga hästar av storväxt, kraftfull arbetsras. De frustade och svängde på halsarna då vi trädde in och ett par av dem blängde på mig som om de anat att jag lämnat många av deras anförvanter döda efter mig i Tibet.

I stiorna bökade och grymtade svin, suggor och grisar vegeterande, ätande och svällande av välmåga.

På ladugårdens yttervägg var en glasmonter upphängd inneslutande alla de första och andra pris Schütz erövrat vid bayerska lantbruksutställningar (Landwirtschaftliche Wochen).

Man hade blivit varskodd om vår ankomst och därför var hela den välbärgade familjen hemma. I salen doftade kaffet kring en kaka, prydd med en svensk miniatyrflagga, målad på papper av en av storbondens döttrar.

Genom Bayrischer Wald.

I den majestätiska Donaus dal går vår färd vidare mot öster och sydost, och på en förträfflig, nylagd väg rullar vår bil in bland kullarna i Bayrischer Wald, utmed skogprydda sluttningar och över dälder, där bäckar porla.

Men folket i denna avskilda, högtidligt dystra skogstrakt har länge varit överlämnat åt sin ensamhet. Ett betecknande ordstäv är gängse i trakten: "Stenar, trä, vatten och barn äro Bayrischer Walds enda rikedom."

Men nu har den nya tidens ande kommit susande över den Bayerska skogen, och en systematisk omdaning och uppryckning är i full gång till folkets fromma.

Vi susa förbi dunkla gömslen mellan täta dungar av bok och björkar och tid efter annan öppna sig i skogens gläntor ståtliga utsikter över ängar och dalar. Vi äro på omkring 600 m höjd. I Regen ha vi blott 10 km till Tjeckoslovakiens gräns, Böhmen och Böhmerwald.

Passau.

Sent på eftermiddagen äro vi i Passau, en av Tysklands vackraste och mest romantiska städer, belägen vid gränsen till Österrike och just vid landtungorna mellan trenne floder. Ty här mottar Donau från norr Ilz och från söder Inn.

Vi köra upp till Obernhaus, fästningen som reser sina åldriga murar på ett tvärbrant stup alldeles ovanför staden och flodernas sammanflöde. Utsikten från denna plats kan icke med ord beskrivas. På den triangelformiga tungan mellan Donau och Inn ligger Passaus outredliga virrvarr av pittoreska grå hus och mitt i den lilla staden reser katedralen sitt torn. De människor, som av sitt öde äro bundna vid Passau, ana icke vilken skönhet som omger dem på alla håll. De äro bortskämda och vana därvid. Men förflyttas de en gång till en annan trakt, måste de ovillkorligen täras av längtan tillbaka till den stad, vid vars fot Ilz' och Inns böljor blanda sig med den evigt glidande och kungligt stolta Donau.

Livet är så kort, tiden flyger bort — i Passau skulle man vilja stanna i dagar bland åldriga minnen och märken, bland mästerverk av arkitektonisk skönhet, bland murar och lämningar från den förromerska tiden!

Men för oss ges det ingen pardon. Programmet måste följas, eljest hinna vi icke till Nürnberg före midnatt. Och redan ha mörka skuggor insvept den förtrollade nejden i sitt flor, då vi åter gå ombord i bilen och åka till den närbelägna mönstergården Holzhammerhof, uppförd efter alldeles samma plan som bonden Adalbert Schütz' egendom.

Vi voro väntade på Holzhammerhof och möttes vid ingången med en öppen famn. Medan damerna stego in förklarade värden för mig att den första plikt en manlig gäst har att fullgöra i en bayersk bondgård, är att avlägga ett besök hos korna, hästarna och svinen. Vi tågade alltså till ladugården, stallet och stian. Och sedan gingo vi in i storstugan där familjen samlats.

Det finns nog inte många bönder i Bayern som ha det lika fint inomhus som denne, herren till Holzhammerhof. På bord,

skåp och antika byråer stodo kungliga porträtt och en bild av Mustafa Kemal Atatürk. Väggarna doldes under dyrbara tavlor, och bokhyllorna voro fyllda med praktband. I ett hörn stod en flygel och på golven lågo utsökta orientaliska mattor. Men herren till Holzhammerhof var icke heller någon vanlig storbonde. Han har beklätt utrikesministerposten i Berlin, i nio år varit Tysklands minister i Stockholm och senast ambassadör i Ankara. Hans namn är Frederic von Rosenberg.

Med honom, hans älskvärda maka och dotter hade vi många både ljusa och allvarliga minnen gemensamt, och vid den sena middagen och ädelt vin från Rhen och Mosel i gnistrande kristaller samtalade vi länge om livet och dess äventyr, om det nya Tyskland och om framtiden och dess förhoppningar.

Slutligen ledsagade oss våra gamla vänner v. Rosenbergs tillbaka till Passau, där vi stego in i den förnäma katedralen för att lyssna till brusande tonvågor från världens största kyrkorgel, jämförlig blott med orgeln i Atlantic City och den i Salt Lake City. Organisten Dunkelberg hugsvalade oss i det väldiga skeppets skymning med en mäktigt dånande fuga av Johann Sebastian Bach, Händels vemodsmättade Largo och till sist några minuter innan tåget avgick till Nürnberg med "en samfälld och en enkel sång, som går till kungen fram".

Bückeberg, tacksägelsefesten för skörden.

Den 11 oktober åkte vi från Wannsee genom Brandenburg, Magdeburg och Braunschweig genom Elbe-trakten där vi till höger på hannoveranskt område sågo den lilla skog av borrtorn vid Nienhagen, som i omfång vida överträffar anläggningarna vid byn Forst (se nedan), och genom Hildesheim med Wesergebirge, Tysklands längst mot norr framsträckta bergstrakt. Ej långt därifrån sågo vi till vänster om vägen Bückeberg, den plats där den årligen återkommande skördetackfesten (Erntedankfest) firas.

I sina hemtrakters olika nationaldräkter församla sig till

Bückeberg den första söndagen i oktober omkring en miljon bönder från rikets alla delar, och till dem talar Führern samt riksbondeledaren Darré över de lärdomar det gångna året skänkt och om det stundande årets uppgifter.

Av rikets unga bondkvinnor och flickor överlämnas då till Führern en skördekrans, sammanbunden av frukter och ax från åkrar och trädgårdar. På aftonen då man samlats till fest i riksbondestaden Goslar, överlämnar minister Darré till de duktigaste bönderna hedersplaketter.

Panem et circenses! ropade menigheten på Forum romanum. I Bückeberg, där brödets stora högtid firas, saknas icke heller de skådespel, vilkas brokigt böljande prakt i nationaldräkter och blomster vida överträffar storstädernas högtider och som endast kan utvecklas då blomman av ett folk samlats till fest.

Hohenheims lantbruksskola.

I den lantbruksskola, som helt nyligen installerats i det av hertig Karl Eugen byggda slottet Hohenheim vid Stuttgart, gjorde vi den 9 november en rätt grundlig visit, ytterst vänligt mottagna av rektor Carstens, professor Münzinger och flera andra lärare. Utrymmet tillåter blott några ord om Hohenheims Landwirtschaftliche Hochschule.

Där undervisas tvåhundra lantbrukselever och lärarkåren utgöres av trettio professorer. En fullständig kurs kräver fem år, varunder vetenskapligt skolade jordbrukare utbildas. Slottet erbjuder magnifika utrymmen för undervisningen och de yppersta föreläsningssalar, där alla den nya tidens krav äro tillgodosedda.

Där finna vi ett institut för sädesförädling, ett annat för gödningsämnen och olika metoder att stegra jordens fruktbarhet, ett tredje för undersökning av olika jordarter, ett fjärde för vinberedning, jäsningsprocesser m. m.

Alla studenterna och lärarna bo i slottet och ha rymliga och ljusa sovrum och arbetskammare. Ett välförsett bibliotek innesluter den till en lantbruksskola hörande litteraturen.

Utan sakkunskap kan man icke bedöma en dylik anstalt. Som lekman fick jag ett synnerligen fördelaktigt intryck därav, ehuru jag misstänker att Sveriges lantbruksskolor icke ha mycket att lära på slottet Hohenheim.

Men vad lekmannen med tvärsäkerhet kan påstå är, att slottet på krönet av sin kulle och med en ändlös utsikt över det pittoreska och i industriell företagsamhet så blomstrande Stuttgart och dess vackra omgivningar i avseende på sitt läge är en av de yppersta bland alla länders lantbruksskolor.

RHÖNPLANEN

Världen är full av underverk,
störst av under är människan dock...
Och moder Jorden, främst bland gudar,
den outtröttliga och oförgängliga,
pinar hon år efter år med sitt plogjärn,
vändande mullen med hästars bistånd...
... och timrar till skydd
mot frost under natthimlens tak
och vidriga skyfall sin boning.
Rustad mot allt ser hon framtiden an,
rådlös blott inför ett enda:
den ofrånkomliga Döden.

Sofokles (Antigone.)

Över Bonn och Koblenz och efter flera lärorika besök på olika platser hamnade vi sent på kvällen den 14 oktober i Bad Brückenau, där herr Gauleiter Hellmuth, åtföljd av sin maka samt herr Hasslinger, var oss till mötes. Som bekant är hela Tyskland nu indelat i 31 Gau eller provinser. Det Gau, där dr Hellmuth är regeringspresident och Gauleiter, har Würzburg till huvudstad. Att i en hand förena två så maktpåliggande ämbeten innebär en personalunion mellan stat och parti. Det betecknar att myndigheterna och partiet utan möjlighet till friktion samarbeta för ett gemensamt mål.

Herr Hasslinger är gaulantbrukskonsulent och referendar i lantbruks-, kolonisations- och rasfrågor. Med stöd av kartor, grafiska framställningar och tabeller höllo de båda herrarna på kvällen för oss ett grundligt och orienterande föredrag om den så kallade Rhön-planen, ett av de exempel, som visa hur den nya tidens män med okuvlig energi betvinga jorden och förvandla ödeland till åkrar, ängar, bröd och pengar, ja, vad mera

är, i denna förr så ödsliga nejd framtrolla en ny bärgad och besutten bondestam.

Den duvning, som vid lampors sken skänktes oss av herrar Hellmuth och Hasslinger ansågs dock så långt ifrån tillräcklig för vår upplysning, att de i egenskap av ciceroner och representerande den yppersta sakkunskap som överhuvud taget existerade i ämnet, hela följande dag, från tidigt på morgonen till nattens inbrott ledsagade oss genom Rhönområdet och själva förklarade den hårda kamp, som av unga starka armar och av skarpa hjärnor utkämpas mot en njugg och vresig natur.

Rhön är ett av Tysklands Mittelgebirge, beläget mellan Main, Fulda och Werra. Före 1933 sönderföll området i tre delar tillhörande Bayern, Thüringen och den preussiska provinsen Hessen-Nassau. Nu, sedan förbundsstaternas gränser utplånats, bildar Rhön ett land för sig, omfattande en areal av 3000 kv.-km med 150,000 invånare. Dess högsta bergstoppar, Kreuzberg och Wasserkuppe, nå en höjd av omkring 950 m. Wasserkuppe är vida berömd såsom vagga och övningsfält för segelflygningen, flygning utan motor.

Rhönområdet är karakteristiskt för sina kala höjder och kammar och sina skogbevuxna sluttningar. I väsentlig mån beror kalheten därpå, att landets forna jordägare och herrar, biskoparna av Würzburg och Fulda, begingo rovdrift på skogen under ett skede av den äldre medeltiden, då vidskepelsen om världens nära förestående undergång var allmänt gängse och man ansåg förnuftigt, att förljuva de sista dagarna med redbara brasor. Sådant Rhönområdet nu ter sig inför våra ögon har det också varit i tusen år.

På jordmånen kan dock ingen klaga. Ända upp till bergstopparna består den av förträfflig, fruktbar humus, som bildats av söndervittrad lava i en del av jordskorpan, som består av en basaltrygg och vulkaniska utgjutningar från tertiärperioden.

På dessa grundförutsättningar vilar hela den djärva och imposanta Rhönplanen. Man kan tala om ett slags kolonisation, ett skapande av existensmöjligheter för nybyggen.

Inom alla grenar, tuktandet av jorden, planteringen av skog,

boskapsskötseln, anläggandet av byar, frambringandet av ett inhemskt hantverk, grundandet av nya industrier till fromma för de arbetslösa, folkhygienen, rasvården, folkvälfärden och omsorgen för "moder och barn" — överallt arbetar man här efter en gemensam plan för ett gemensamt mål, en högre levnadsstandard och en ljusare framtid.

Talet om att Rhön lider av överbefolkning klingar som en paradox, ty endast 56 personer bo på varje kvadratkilometer mot 139 i medeltal för hela riket. Men i Rhönsiffran är också ödelandet medräknat. Fråntages detta får man 156 personer på en kvadratkilometer. Härvid bör man icke glömma, att sluttningarna mellan 500 och 700 m till största delen äro skogbevuxna och sålunda oanvändbara för jordbruk.

Såsom en följd därav var också utvandringen från Rhön ganska stor. I det lilla samhället Waldberg med 500 invånare utvandrade efter världskriget 130 personer till Amerika. Det var icke blott i undantagsfall som familjefadern arbetade i något tyskt industriområde eller, före kriget, fjärran från hemmet, t. ex. vid Bagdadbanan, medan familjen under tiden fick reda sig bäst den kunde.

Sådant var det tillstånd i Rhön den nya regeringen fann vid sitt tillträde 1933. Dess uppgift blev en radikal sanering i avsikt att göra slut på nöden och bryta väg för bättre tider.

Man började med att anlägga förnuftiga trafikleder och vägar eller att förbättra redan befintliga. De sex järnvägslinjer, vilka gå till Rhön, slutade som återvändsgränder d. v. s. de upphörde vid de tre förbundsstaternas landsgränser. Nu skola deras ändpunkter förbindas med varandra.

Vad vägarna angår skiljer man här liksom i det övriga Tyskland mellan autobanor, riksvägar, landsvägar av första och andra ordningen och byvägar. Under vår bilfärd genom Rhön följde vi ofta de senare, ännu icke tuktade. På många ställen syntes grupper av arbetare, sysselsatta med att förbättra vägarna och förkorta dem genom att skära av onödiga kurvor.

Det största problemet var emellertid att skaffa bönderna och andra medborgare tillräcklig avkastning av jordens gröda. Upp-

giften komplicerades därav, att böndernas jordlotter till följd av den frankiska arvslagen (fränkisches Erbrecht) under generationer blivit så sönderskurna och splittrade, att ett räntabelt och rationellt utnyttjande därav var omöjligt. Så t. ex. fanns det bönder, vilkas ägor lågo spridda på höjder mellan 300 och 800 m över havet. Till följd av denna, på realdelning grundade arvslag, kunde bonden nödsakas att dagligen gå i timtal från byn till vissa av sina parceller, förutom det att han måste förflytta sig hundratals meter i vertikal led. Ja, icke sällan hade flera syskon var sin andel i en ko! Förhållandena voro med ett ord absurda!

Vid Rhönplanens början verkställdes en mycket noggrann undersökning och beräkning av olika ägares jordbesittningar. Därvid uppdagades i jordeböckerna och finansämbetenas akter en hel mängd parceller, vilka betraktades som herrelösa, ehuru de i verkligheten tillhörde vissa kända bönder. Genom den olycksaliga sönderstyckningen vid arvsskifte hade man glömt eller förlorat intresset för vissa jordlotter.

Det gällde sålunda att skapa tillräckligt stora enheter för ett sunt jordbruk. Till en början måste man kolonisera ödelandet genom att införskriva människor från andra håll. Den landreserv det var fråga om uppgick till 12.000 hektar. Arbetet är i full gång. Vi besågo det i dess olika former på olika ställen. Arbetstjänsten (Arbeitsdienst) hade i höstas fjorton lägerplatser i Rhön.

På ett ställe gick en skara av Arbetstjänstens värnpliktiga i sakta sluttande backar och körde bort stenar och block för att skaffa utrymme för åker och äng, för sådd och arbete. På ett annat grävdes kanaler för att bevattna torra nejder, medan genom myrar och träsk avloppsdiken grävdes för torrläggning. Man visar oss de doseringar, där skog skall planteras till skydd för nya åkrar mot kyliga vindar och förödande stormar. Dessa skogsbälten, åkerlandets skyddsmurar, skola, en gång fullvuxna, i väsentlig mån förändra och förbättra klimatet.

Vid utförandet av alla dessa nydaningar går det praktiska arbetet hand i hand med vetenskapen. Det aerodynamiska institutet

vid universitetet i Göttingen och prövningsanstalten för skogsskötsel i München tillhandahålla alla de av sakkunniga gjorda beräkningarna och på grundval av dessa utför Arbetstjänsten sitt verk.

Heidelstein vid foten av Wasserkuppe är centralhärden för alla dessa arbeten. På de relativt betydande höjderna, vilka upptaga flera tusen hektar, kommer endast boskapsskötsel i fråga. Men även denna kan i hög grad förbättras. För närvarande ge Rhönområdets 130,000 kor i medeltal för ko och år endast från 500 till 1,100 liter mjölk, vilket är dåligt i jämförelse med det övriga Tyskland. Den låga mjölkningssiffran är en följd av det usla betet och av vanan att använda korna som dragdjur på de miserabla och långa vägarna mellan bondens söndertrasade åkerlappar.

Man beräknar att Rhönplanens realiserande om några år skall medföra en med tusen liter per ko stegrad årlig mjölkproduktion och för folket en ökad årsinkomst av tre miljoner mark. Tack vare de högre regionernas kultivering skall också boskapsstocken ökas med en tredjedel, vilket betyder att 300 eller 400 nya bondgårdar då växa upp i Hochrhön.

Sålunda lägger man i Rhönplanen an på att i de lägre regionerna tukta jorden till åkerbruk och i de högre till ängsmark för boskapen. Efterhand som planen fortskrider avtager fattigdomen, och befolkningens välstånd blomstrar långsamt mellan de förr så ovänliga kullarna. Det var upplyftande att höra herr Hellmuth tala om det välstånd han för folket väntade av Rhönplanens genomförande och det var rörande att se med vilka faderligt ömma blickar han mönstrade sitt folk i dess hårda kamp med jorden. Han hade ett vänligt ord åt alla de arbetande grupperna vid vägkanten och de väderbitna anletsdragen ljusnade vid åsynen av den populäre provinsguvernören. I arbetargrupper som förr kastat hatfulla och avundsamma blickar efter den bilåkande "överklassen", flögo nu händerna i höjden till hitlerhälsning.

När man med egna ögon iakttar, icke blott här i Rhön, utan överallt dit man kommer i Tyskland, det förtroendefulla och sympatiska förhållande som råder mellan arbetare och ledare,

förstår man bättre än eljes vad nationalsocialismen betyder för tyska folket. Naturligtvis finnas stympare bland Tysklands ledare. Sådana finnas hos oss och i alla världens länder. Men från våra besök i 120 städer, i otaliga byar och fabriker, i landsbygd och ödemark bevara vi det bestämda intrycket, att tyska folkets vård vilar i mycket goda händer. En sådan karl som Gauleiter Hellmuth, vilken bär ansvaret för en av rikets största provinser, tycktes i Rhön, som dock blott är en avkrok av hans domäner, känna varenda stuga som om den varit hans egen, varenda arbetare och bonde som om de hört till hans husfolk.

Det är icke blott jorden och skogen som undergår en renässans i Rhön. Hantverket reformeras på samma sätt. Förr förde dess utövare en eländig tillvaro. Då bonden inte kunde få sitt debet och kredit att gå ihop, hade hantverkaren icke mycket att hoppas. Någon organisation, som utifrån kunnat anskaffa beställningar fanns icke. Ännu för något år sedan voro hantverkarna så hjälplösa, att de knappast kunde uppställa en riktig kalkyl utan t. ex. på en möbelbeställning satte ett lägre pris än självkostnaden gått till.

Här ingriper Rhönplanen och sammanför genom ett särskilt ämbetsverk t. ex. alla snickare i byarna till en grupp, ett skrå, som genom sammanhållning blir i stånd att ta upp konkurrensen. Alla kalkyler, beställningar, uppköp och försäljningar ske samfällt och systematiskt. Redan nu löper detta maskineri oklanderligt och hantverkarna äro i stånd att klara sig genom tillfälliga kriser. De kunna också betala sina gamla skulder. Målet för varje hantverkare är att bli sin egen herre, boende på sin gård och med en trädgård, där hans barn kunna leka. Äger han mera mark än han behöver, avträder han överskottet åt en bonde. Så skiljas bönderna från hantverkarna på ett förnuftigt och för båda parterna lukrativt sätt.

Rhön är icke något industriområde. Endast stenbrotten i basalten ha redan förr skänkt arbetare bröd och utkomst. Bristen på beställningar och den starka konkurrensen har dock strypt flera företag inom området. Nu har "Nordbayrische Basaltunion" räckt Rhönföretagen en hjälpsam hand. Att det lyckats

beror på den kolossala efterfrågan på basalt till vägbyggena inom hela Tyskland. Flera förut insomnade basaltbrott i Rhön ha åter väckts till nytt liv och många arbetares existens är betryggad.

Vid ett av basaltbrotten stannade vi en stund och gingo och balanserade mellan eller över lösbrutna block och fingo se upp för de under järnkablar vandrande stenkorgarna. Jag samtalade med några arbetare. De föreföllo nöjda med sin lott och sågo också friska och välnärda ut. Förvisso var dessa mäns kost inte alltför fet, men de försäkrade att de hade det bättre än förr och förstodo att det så nyligen förnedrade och utsugna Tyskland inte i en handvändning kunde förvandlas till ett paradis. De sade sig vara övertygade om att ljusare tider snart skulle gå upp över deras bygd lika väl som över hela tyska riket. På min fråga vad de tyckte om Hitler logo de och försäkrade att de voro mycket nöjda med honom.

Även andra företag äro i gång. På vår färd besökte vi också den väldiga vattenledning som är under byggnad och som skall förse 34 samhällen i Maindalen med vatten. Dess huvudstam har en längd av 89 km, dess förgreningar av 240.

Rhönbefolkningen, som bildar hjärtat i hela Rhönplanen, anses vara en god ras. Detta, säger man, bevisas också därav, att utvandringen förr var så stor — det är ju vanligen icke de sämsta och minst företagsamma elementen, som bryta med det gamla och våga sig ut på nya vägar.

Lärda män äro som bäst sysselsatta med att efter vetenskapliga, antropologiska och medicinska, metoder undersöka och värdesätta hela folket i Rhön. På grundval av de vunna resultaten och efter den handledning de kunna ge ämnar man uppbygga folkets fostran och vård.

Förr var hälsotillståndet icke vidare gott. Tandvården t. ex. stod oerhört lågt. År 1934 infördes flera ambulatoriska tandkliniker. Resultatet av undersökningarna blev att blott 2 ½ % av barnen hade felfria tänder. Potatis och skummad mjölk dag ut och dag in — med dylik nödkost kan intet sunt släkte fostras.

Vid vårt besök hade redan 6.000 människor undersökts an-

Ett arbetstjänstläger i de bayerska alperna. Man bygger en alpväg.

En man av Arbetstjänsten.

Arbetstjänsten gräver en kanal i Emslandets landvinningsområde.

tropologiskt och medicinskt. Varje individ måste fylla ut svaren på otaliga frågor i tryckta formulär. Det kräver ännu några år innan hela denna statistik är färdig och många generationer innan arbetet kan bära frukt. Hela Rhönbefolkningen blir emellertid inom kort etiketterad efter ett vanligt kortsystem. Vi sågo några av blanketterna. Man beundrar denna oerhörda grundlighet.

Inom Hellmuths hela Gau finnas fyra nödlidande distrikt (Notstandsgebiete): die Rhön, Spessart, Odenwald och Steigerwald, alla i Mainfranken. Dessa nödlidande områden skola förvandlas till välståndsdistrikt, förklarar den energiske Gauleitern. Allt som göres för land och folk sker utan offentligt understöd. Den enskilde måste av egen fri vilja och med hänförelse deltaga i arbetet. Alla naturvetenskaperna finna verksamhetsfält i Rhönplanens genomförande — både Würzburgs och Göttingens universitet anlitas.

Hela dagen förgår under våra ciceroners lärorika föredrag i det fria. Ständigt rikta de min uppmärksamhet på nya föremål för sitt arbete. Vi passera en cyklopisk mur. Jag frågar vilket ändamål den tjänar. Jo, den är uppförd av block och sten som bortförts från en dosering, vilken skall förvandlas till åkerland. Här rulla vi på 800 m höjd utmed brämet av ett skogsbälte, nedanför vilket de små åkerparcellerna ligga som frimärken, men snart skola utvidgas och förvandlas till större, enhetliga ägor.

Skogen utgöres mest av ek och bok. I Spessart finnas tusenåriga ekar som skyddas. Liksom kustfolket försvarar sig mot bränningens ödeläggelser, kämpar Rhönfolket med den nyplanterade skogens hjälp mot vindarnas framfart.

Tunga dimmor breda sig över Rhön. Det är kallt och mörkt på höjderna. Men i Hellmuthlägret, där vi mottagas av arbetsledningen, är det varmt och hemtrevligt i en stuga och vi samlas kring te och smörgåsar. Arbetstjänstens läger med dess längor av låga hus på en flack, kal höjd, påminner om ett castrum i den romerska koloniseringens tid. Sedan följa vi den nybyggda Hellmuthstrasse. På somliga sluttningar gå fårhjor-

dar i bet. De redan förut välkända rhönfårens aktier ha stigit sedan ullen vuxit i värde i en tid, då importen från utlandet är så gott som omöjlig.

I förbifarten titta vi in i bonden Schleichers gård. Han var en kärnfrisk gubbe, seg som en gammal björk och man märkte att han hela sitt liv tagit i med båda nävarna för att kämpa sig fram. Hans rikedom bestod av tolv kor, som i medeltal gåvo 1.500 liter mjölk om året.

Schleicher hade två söner, den ena snickare i en närbelägen by, den andre beredd att överta gården efter gubbens död. Av två döttrar var den ena gift. Åt varje barn som lämnade gården kunde han ge en hemgift av 1.500 mark. Visserligen var Schleicher en av de få, som redan förut voro välbärgade, men även han hade märkt att det kommit ordning och reda i landet och att det fanns en överhet som tog sig an alla människors välfärd. Han litade på sin lycka och på sina armars kraft och hyste inga farhågor för stundande år.

Vår väg ledde slutligen genom några rätt stora byar med pittoreska gator och hus i korsvirke (Fachwerk). Här kunde man se mycket tilltalande prov på den ovan nämnda förskönningen av byarna (Schönheit der Dörfer). Hos ett par snickare tittade vi in. De tillverkade lådor, stolar och bord. En yrkesinspektör måste syna deras händers verk innan det godkännes till export från Rhön till det övriga Tyskland. Den ena gubben hade nästan dignat under en skuld av 5.000 mark, men hade i den nya ordningens hägn lyckats att på ett och ett halvt år avbetala 2.000. Han knyckte självbelåtet på nacken, då han berättade det, som om han velat säga: där ser ni att jag är karl för min hatt!

Sedan vi i Wildfleckens gästgivargård intagit en middag så enkel och välsmakande som möjligt med smör, ost och härligt bröd till den kraftiga soppan, tittade vi in i en så kallad "flygande barack", vilken kan slås upp, tagas ned och flyttas bort i en handvändning. Dylika flyktiga boningar uppföras när och var de bäst behövas. I stugan sysselsättas och bespisas 25 små barn, en välkommen lättnad för hårt arbetande mödrar.

Det var natt då vi hamnade i Premich, en by om 900 invånare, där fyra Kreisleiter och ett tjugutal ortsgruppledare väntade oss på ölstugan.

I lantligt skral belysning och vid fyllda krus höll professor Schmidt från Würzburgs universitet ett föredrag i rasbiologi.

I ett tal som herr Hellmuth höll bad han mig att till Sveriges arbetare och bönder framföra den hälsningen, att icke en, utan flera grupper ur deras led vore välkomna till Rhön. De svenska gästerna, av vilka en eller flera borde vara kunniga i tyska, skulle föras omkring under sakkunnig ledning och med egna ögon se hur man lever och kämpar i Rhön, ett land, som är vida mindre benådat av naturen än Sörmland eller Västergyllen. Jag kan garantera att från värdarnas sida icke ett ord skall yttras om nationalsocialismens företräden. Vilja gästerna veta något därom, måste de själva framställa frågor.

Många missförstånd och orättvisa omdömen skulle skingras genom dylika studieresor. Tillbakavisas den framsträckta handen, ser det ut som om man i Sverige inte *ville* veta sanningen. Allt som göres för att närma olika folk till varandra är steg i den allmänna fredens intresse.

Men natten skred framåt. Då vi äntligen stannade i Bad Neustadt, hade vi fått nog för en dag och voro både fysiskt och psykiskt trötta. Och detta var blott *en* av alla höstens dagar.

FOLKVÄLFÄRD OCH VINTERHJÄLP

Salus Populi suprema lex.
Cicero (De legibus).

Folkets välfärd är den högsta lagen.

Liksom den tyska Arbetsfronten och rikets Folkförsörjningsstånd sammanfatta och i folkordningens byggnad infoga arbetare och bönder, de två grundpelarna i folkets liv, så blir också hela folket genom två andra jätteorganisationer hopgjutet i en gemensam strävan (Tatgemeinschaft). Det gäller de båda sociala institutionerna: Nationalsocialistiska folkvälfärden (Volkwohlfahrt, N. S. V.) och Vinterhjälpen (Winterhilfswerk, W. H. W.).

Folkvälfärden är en organisation, som står under rikshuvudledaren Erich Hilgenfeldt och räknar fem miljoner medlemmar. Genom dessas bidrag och gåvor utför N. S. V. ett betydelsefullt humanitärt arbete, icke minst i omsorgen för mödrar och barn. Ty det är mödrarna som skänka folket den nya generationen och barnen som efter ett par årtionden skola övertaga ansvaret för rikets framtid. Den största delen av N. S. V:s verksamhet faller också under rubriken "Mor och Barn" (Mutter und Kind). Omkring 9,500,000 mödrar och barn ha redan kommit i åtnjutande av hjälp och vård genom särskilda upplysningsbyråer, Kindergärten, vilohem på landet och annat. I 4,750,000 dagar ha 169,000 mödrar vistats på sådana vilohem, under det att barnen beredas tillfälle till vistelse i särskilda kolonier vid kusten eller i skogs- och bergstrakter.

En gång i början av oktober hade vi begivit oss till Stettiner Bahnhof för att möta en bekant från Sverige. Med tåget

från Sassnitz följde också några hundra gossar och flickor i åtta- och tioårsåldern, vilka störtade ut ur kupéerna som svärmande bin och under larmande glädjerop kastade sig i armarna på pappor och mammor och äldre syskon, vilka infunnit sig för att möta dem. Barnen voro väl klädda, livliga och pigga och hade redan på perrongen hela sagor från kusten att berätta. I deras strålande ansikten satt ännu ett återsken kvar av sommarens sol. Den scenen sade mer än tjocka broschyrer eller långa föredrag i N. S. V:s centralställen.

För svenskar innebär denna välsignelsebringande vård om barnen intet nytt — vi ha ju Barnens ö, hela skolklassers vandringar och utfärder i Sveriges bygder och vinterlivet vid Åre och andra platser för sport på skidor och skridskor och med kälkar. I Tyskland är dock den nyttiga och nödvändiga omsorgen för barnen, liksom så mycket annat, mera systematiskt och vittomfattande organiserad än i något annat land.

Till de angelägenheter centralställena ha att ombesörja hör bland annat "sänganskaffningen" (Bettenaktion) — Fattiga familjer, där inte var och en har sin egen säng, komma genom N. S. V. i besittning av denna nödvändiga möbel. Hittills ha 675,000 folkkamrater i gåva erhållit en säng med ty åtföljande sängkläder. Ett kärleksverk av denna omfattning vore outförbart om inte 1½ miljon frivilliga män och kvinnor utan ersättning ställt sin tid och sin medverkan till förfogande, en medverkan, som bär hederstiteln "Ehrendienst". Även här framträder nationalsocialismens solaritetskrav. Dess verksamhet är socialdemokrati omsatt i praktiken.

Som medelpunkt i denna stora organisation står alltid familjen, ur vars sköte hela folket växer fram. Nationalsocialismens folkvälfärd har en gång av Hitler kallats "nationens sociala samvete". De pengar som offrats på folkets välfärd och som förvisso icke hade kunnat användas bättre, hade i oktober 1936 uppnått det svindlande beloppet av 256 miljoner mark!

Den här berörda offersammanslutning som kallas Folkvälfärd överträffas dock av Vinterhjälpen (Winterhilfswerk, W. H. W.), icke minst i dess omfattning och intensitet. Denna

rörelse sattes först i gång av Führerns bevingade och tändande ord: hädanefter skall ingen tysk lida brist på livets nödtorft och ingen tysk behöva frysa om vintern!

Varje höst bryter detta stora arbete ut som en stormvåg av offervilja, barmhärtighet och människokärlek. Den sker i form av enorma insamlingar, i vilka *alla* deltaga, hög och låg, rik och fattig, de stora industriföretagen och de små löntagarna, och resultatet blir hundratals miljoner mark. Änkans skärv saknas lika litet som skolbarnets sparbössa då listorna över gåvor upptagas. De flesta tjänstemän, affärsanställda och arbetare utlova ett visst månatligt belopp.

Höjdpunkten av denna nationalinsamling betecknar den dag, då statens och partiets ledande män gå ut på gator och torg och var och en med sin insamlingsbössa i handen vädjar till folkets givmildhet. Den dagen kallas "den nationella solidaritetens dag". Då tränga sig i rikshuvudstaden tusentals människor kring riksministrarna för att lägga sina slantar i deras bössor. Det händer icke sällan att dessa fyllas så hastigt, att, innan en ny tombössa anlänt, vederbörande får lov att använda sin eller någon annans huvudbonad till hjälp. Den hårdast ansatte är jämte Goebbels Göring, som förfogar över ett bottenlöst förråd av vitsar och lustigheter och som, tack vare sin jovialiska gemytlighet parad med järnhård kraft och duglighet är berlinarnas förklarade gunstling.

Den 5 december 1936 var en sådan — den nationella solidaritetens fest. Den dagen skall jag aldrig glömma! Vår bil förde oss så långt in på Unter den Linden man överhuvud taget kunde komma fram genom det böljande människohavet och till den plats, där dr Goebbels stod med sin bössa utanför Hotel Adlon på den väldiga corso, som ännu bär de försvunna lindarnas namn. Sedan vi stoppats av polisen kränglade vi oss till fots fram genom hopen. Vår chaufför, den alltid påpasslige Kurt Ewert, viskade något i örat på en polisman, som välvilligt åtog sig att bereda oss väg. Efter en stund voro vi framme vid den köbildning, vilken ordnades av andra poliser och lik en ström i havet skred förbi propagandaministern. Po-

liserna läto oss gå utanför kön och så stodo vi framför dr Goebbels, vilken, liten och späd och bjärt belyst av skenet från elektriska lampor, hälsade oss med ett vänligt leende och ett kraftigt handslag och tacksamt mottog vår gärd.

Men det som framför allt för mig gjorde den 5 december så minnesvärd var en händelse, vilken stod i skarp kontrast mot folkmassorna kring Goebbels. Jag hade den dagen tillbringat ett par oförgätliga timmar hos min gamle vän från Mackensens fälttåg i Galizien, från Stockholm och Berlin, från Peking och Nanking, generalöverste von Seeckt. Och då vi skilts för alltid hade han bett mig att framföra sin hälsning till kejsar Wilhelm, som jag efter ett par dagar skulle besöka i Doorn. Tre veckor senare hade v. Seeckt, en av de största och noblaste gestalterna i världskriget, slutat sin bana.

Karakteristisk för Vinterhjälpen är den söndag i varje månad, då hela tyska folket till middag endast får äta en rätt mat, en rätt, som får kokas eller stuvas blott i en enda gryta (Eintopfgericht). I varje hem, på varje källare eller restaurang serveras denna dag endast *en* rätt och det är onödigt att underkasta sig några själsstrider över en matsedel. Skillnaden i kostnad för en söndagsmiddag av detta enkla slag och den eljest vanliga, som består av soppa, stek med grönsaker och efterrätt, offras åt Vinterhjälpen. Priset för en Eintopfgericht står angivet på matsedeln, liksom också den del därav, som kommer på Vinterhjälpens lott. På de större hotellen kostar en sådan rätt två mark, varav 1,20 går till den stora insamlingen. Blott på denna enda post uppgår under vinterns lopp inkomsten för Vinterhjälpen till omkring 32 miljoner mark.

Söndagen den 11 oktober startade vi vår första studiefärd västerut med bil från Berlin och intogo middag i Park Hotel i Braunschweig. Det var en offersöndag. Man slog sig ned och kellnern serverade åt var och en av oss en portion, en Eintopfgericht, som även på den tyska matsedeln kallades Irish Stew och kostade 1,10 mark, varav 30 Pfennige gingo till Vinterhjälpen, 70 till värden och 10 till kyparen, Jag tog locket av min karott. Ingen skulle kunnat förneka att denna anrättning

helt enkelt var delikat. Men den var alltför rikligt tilltagen. Jag kunde ej rå på hälften och var då proppmätt och log åt offersöndagen. Hur lever folket i Braunschweig när de icke offra? tänkte jag.

Under de tre första vintrarna ha de åt Vinterhjälpen influtna beloppen uppgått till:

1933—34 = 350 miljoner mark
1934—35 = 360 miljoner mark
1935—36 = 371 miljoner mark

och för innevarande vinter blir beloppet över 400 milj.

En storartad organisation leder denna guldström tillbaka till folket genom kanaler och förgreningar, som nå fram till alla de fattigaste och mest hjälpbehövande.

Och själva hjälpen ter sig i olika former, i penningunderstöd, i kläder, i utstyrslar för små barn, i möbler, i livsmedel, såsom potatis, bröd, ris, mjöl och fett, i kol och ved och mycket annat. Tyskland är som nämnt indelat i 31 Gau, varje Gau i ett antal kretsar (Kreis) och varje krets i ortsgrupper av allt mindre storlek. Följer man förgreningssystemet ända ut i dess finaste och sista fibrer, kommer man exempelvis fram till en person i Bremen, som ansvarar för endast tre hus. På detta sätt når man och håller reda på varenda människa och känner till hennes behov. Följden är att ingen tysk behöver frysa eller svälta; men i främsta rummet tar man hand om dem, som eljest aldrig komma i åtnjutande av en solstråle eller en silverslant. Som exempel kan nämnas att Vinterhjälpen under ett år utdelat 156 miljoner centner (à 50 kg.) kol, 41,5 miljoner centner potatis och 1,5 miljon centner mjöl.

I Berlin får den hjälpbehövande en anvisning av den, som känner till och är ansvarig för hans ställning. På sedeln antecknas en ytterrock, en kostym, ett par skor, en säng, ett bord, eller kol, mjöl, potatis, etc. Alla dessa ting få avhämtas, eller sändas till folk, som ej har något bud att skicka. Varorna ligga anhopade i magasin, liknande vanliga varuhus. Där hänga kappor i oöverskådliga rader, där stå oräkneliga par skodon av alla sorter och nummer, där resa sig berg av handdukar, lakan och

babyutstyrslar, under det att möblerna ordnats i rymliga lokaler. Nästan allt är nytt och beställt från trakter, där arbetslöshet råder. Den som fått anvisning på en kappa, kan välja själv en som passar och som faller i smaken. Man nöjer sig ej med att hjälpa, man vill att mottagaren också skall vara nöjd med sin gåva.

Även här ägna hundra tusentals män och kvinnor sin lediga tid kostnadsfritt åt denna kärleksgärning. Man kan tänka sig omfattningen av det kortsystem över gåvor och mottagare, den bokföring och kontroll som kräves i denna jättelika organisation!

Stöld från Vinterhjälpen är belagd med strängare straff än vanlig stöld. Fem års tukthus för en stulen yllekofta lönar sig icke!

Det tyska folkets stora Vinterhjälp förtjänar i högsta grad benämningen handlingens socialism. Vintern 1935—36 betalade i medeltal varje tysk i pengar eller varor 5,60 mark till Vinterhjälpen. De stora industrierna bidrogo med hundra tusental eller halva miljoner. Insamlingen är frivillig, men i verkligheten innebär den en indirekt extra beskattning, där särskilt ingen välsituerad kommer undan. Förmodligen är en dylik beskattning möjlig endast i en diktatur- eller en Führerstat.

Den 6 oktober voro vi inbjudna att bevista det högtidliga sammanträde, med vilket, liksom de föregående åren, kampanjen för Vinterhjälpen tager sin början. Den väldiga Deutschlandhalle, som rymmer 20.000 åhörare, var överfylld med människor i spänd förväntan. Stämningen var en annan än den, som råder i en teater eller operasalong innan ridån går upp. Där väntar man sig en rolig förströelse, här gällde det ett hela folkets fälttåg mot nöden, och man märkte att alla med liv och själ voro med i det stora barmhärtighetsverk, som förvisso icke har sin like i något annat land. Av alla krävdes det pengar eller offer i annan form, men ändå såg man blott nöjda och tacksamma ansikten, och ett sorl av röster susade över menigheten som när vinden susar genom skogen.

Vi hade våra platser i den främsta stolraden alldeles fram-

för estraden och talarstolen i dess mitt och kunde därför se och iakttaga allt på nära håll.

Taktfasta steg hördes och in trädde 160 ynglingar av S. S. och S. A., de förra i svarta, de senare i ljusbruna uniformer, alla bärande fanor. På estraden bildade de en kompakt fanborg, som under hela festen förblev orörlig som bildstoder. Framför dem sutto honoratiores i en lång rad, alla ministrarna, statssekreterare Meissner, Hindenburgs vän och chef för Hitlers presidialkansli, herr Dorpmüller, riksminister för kommunikationerna, m. fl. Alla ha intagit sina platser, närmast talarstolen sitta general Göring, statssekreterare Funk, ministrarna Goebbels, Ley och Darré och flyggeneralen Erhard Milch.

Åter går ett sus genom salen, alla resa sig under heilrop och med högra handen upplyftad till nazisthälsningen, då Führern, högrest och leende och med fasta steg träder in och hälsar med handen. Klockan är något över åtta och under ljudlös tystnad stiger statssekreteraren Funk upp i talarstolen och hälsar Führern och församlingen välkomna samt förklarar vinterhjälpsaktionen öppnad.

Sedan är det dr Goebbels tur. Med vältalighet och flytande lätthet kastar han en återblick över de gångna årens hjälpverksamhet. Under tiden satt Hitler och bläddrade i sitt manuskript, men sedan han bestigit talarstolen och börjat sitt anförande tycktes han vara tämligen oberoende av sina anteckningar. Han är en boren vältalare och äger i allra högsta grad förmågan att fängsla sina åhörares uppmärksamhet och sätta deras känslor i svallning. Hans bildspråk är träffande, hans bevisföring slående, hans stämma kraftig och han blir själv så gripen av ämnets vikt och betydelse, att orden i periodernas klimax ofta grumlas genom en alltför häftig rörelse och ett lidelsefullt patos. Icke sällan går själva klämmen i hans yttranden förlorad, detta dock mest på grund därav, att hans åhörare till den grad låta hänföra sig av ögonblickets entusiastiska stämning, att meningens höjdpunkt totalt drunknar i de dånande handklappningarna och jubelropen.

Det gäller nog i vida högre grad om Hitler än om andra

talare, att hans anföranden göra ett djupare intryck då de höras än då de läsas. Innehållet är mästerligt uppbyggt, men han är framför allt en virtuos, som förstår att sköta sitt instrument.

Ett enskilt samtal med Hitler är snarare en monolog, ty han talar själv mest hela tiden och med en kraft och en aplomb som hade han flera tusen människor framför sig. För att ge eftertryck åt sina ord slår han näven i bordet eller flathanden mot knäet så att det smäller.

I sitt tal vid Vinterhjälpens början pekade han med berättigad stolthet på det verk som de föregående åren utförts. Och han underströk, att de vanlottade i Tyskland icke längre skulle behöva lida av nöd, hunger eller köld. Det var ett storslaget arbete som utförts och han hoppades att det skulle växa sig större och starkare med åren. Om bolschevismen yttrade han allvarstunga ord: "Tänk på Spanien, så skulle det ha sett ut i Tyskland, om inte vår kamp lyckats". En kraftig gliring gav han de otaliga små stämmor i utlandets tidningar, vilka, utan kännedom om verkliga förhållanden, aldrig ha annat än klander och illvillig kritik mot honom, hans gärningar och det land, vars ledare han är.

Efter att ännu en gång ha lagt Vinterhjälpens höga syfte de närvarande — och de frånvarande på hjärtat, steg han ned från talarstolen.

FRAMTIDENS FOLK

Bort med dem, som ständigt glömma, att vad stort som världen såg
verkats har av späda krafter, spända av en eldig håg!
Bort den blick, som, skarp för hindren, är för målets skönhet skum!
Hädan, fege män och gubbar! fjärmen er från heligt rum!

Vad vår värld är kallt förståndig, vad vår värld är fåvitskt klok!
Och hon lönas för sin klokskap med ett blytungt träldomsok:
Världens klokskap föder henne sorg och feghet, skam och svek.
Fyll vårt land, o Zeus, med gossar, mod och tro och lust och lek!

Viktor Rydberg.

Hitlerungdomen.

Om nationalsocialismen gjorde anspråk på att vara en verklig och genomgripande revolution, så kunde den icke likgiltig förbigå människorna och deras omgestaltning i harmoni med Tredje rikets världsåskådning. Ledarna själva betrakta också människornas omdaning som den egentliga prövostenen för revolutionens historiska berättigande. I medvetande om sitt ansvar har nationalsocialismen också ställt sig det målet före, att forma den tyska ungdomen till en ny människotyp. Därför har ett vittfamnande uppfostringsprogram blivit utarbetat och omsättes redan på flera håll i verklighet. Även i skolorna äro mått och steg tagna till genomförandet av de nya principerna.

Men viktigare än dessa äro de reformer som utanför och parallellt med skolan trätt i kraft. Här gäller det ungdomens självuppfostran, en organisation som går under benämningen Hitlerjugend.

Man frågar: vilket mål har denna nya uppfostran och i vilket avseende skiljer den sig från äldre pedagogiska metoder? Målet är att skapa en ny människa, som i lika mått utvecklats till kropp och själ. I detta avseende skiljer sig Tredje riket från det gamla Tyskland. Den nya tiden vill icke höra talas om lärjungar och studenter, hos vilka intelligensen och lärdomen äro huvudsaken. Förr vann primus i en klass sin hedersplats endast på grund av sina utvecklade förståndsgåvor. De gossar, som genom alltför flitigt läsande försvaga sin syn och bära glasögon och vilka vanligen växa upp till tankspridda kammarlärda, ha i det nya Tyskland ingen kurs — man behöver dem icke.

På de unga i Tredje riket ställas andra krav. Hos dem skall kroppens hälsa och kraft, skönhet och harmoni omhuldas i minst lika hög grad som deras karaktärsgåvor och självstyrka. I denna uppfattning spårar man en återgång till antikens ideal, till Sparta och Olympia.

Riksministern för vetenskap, uppfostran och folkbildning, dr Rust, har därför bestämt, att inom skolundervisningen rasens, karaktärens och andens förmögenheter i lika hög grad skola vårdas och utvecklas. Redan kultusministeriets nya titel förråder dess riktning. Förr kallades detta ämbete "ministeriet för undervisning, vetenskap och bildning".

Hos Hitlerjugend möta vi den nya idealmänniskan vid de första stegen på hennes högtsträvande bana. Man hade icke att stödja sig på några förebilder eller traditioner ur det förflutna; blott inom fascismens ungdomsorganisationer funnos vissa anknytningspunkter. Nej, inom nationalsocialismen möta vi en alldeles ny idé och en ny människotyp.

För närvarande omfattar Hitlerjugend sju miljoner eller 90 % av all tysk ungdom till 18 levnadsåret. Organisationen sön-

derfaller i två grupper, Jungvolk från det 10 till det 14 året och egentlig Hitlerjugend från det 14 till det 18.

Inom organisationens ram äro flickorna sammanslutna i "De tyska flickornas förbund" (Bund deutscher Mädel, B d M). Över deras hjässor svajar deras egen fana, hakkorset i en rombformig ram. Ungdomen bär sin egen, enkla uniform: hos ynglingarna bruna skjortor, hos flickorna vit blus och blå kjol.

Den grundläggande principen inom organisationen är, att ungdom skall ledas av ungdom. Därför utväljas alla ledare inom Hitlerjugend, alltifrån den lägsta graden, de så kallade teckenledare (Fähnleinführer), ända upp till riksungdomsledaren (Reichsjugendführer), Baldur von Schirach och hans stab, bland ungdomens egna led, d. v. s. den ungdom, som själv arbetat sig fram genom Hitlerjugends grader.

Ungdomens uppfostran grupperar sig kring hemaftonen, vandringen, lägret och ledarskolan. En gång i veckan hålles för mindre förband en hemafton i ett därför inrättat rum. Man sjunger, läser och pratar. Man läser högt en novell, en dikt, något historiskt ämne och samtalet rör sig sedan om innehållet. Någon håller föredrag, som ger anledning till diskussion. Grundtanken i allt som sker är att tjäna tyska folket och att knyta kamratskapets band så hårt, att de hålla genom livet.

Medan hemaftonen är mera intim, är lägrets uppgift att utveckla och stärka kroppen och stålsätta karaktären till mod och uthållighet. I lägret för man fält- och friluftsliv under sommaren och hösten. På morgonen hissas lägerflaggan. Dagens timmar upptagas av gymnastik och sport, betraktelser i nationalsocialistisk världsåskådning, gemensam sång, vandring och indianlekar. Genom det ständiga livet i Guds fria natur stärkas de ungas muskler, fyllas deras lungor med frisk luft och öppnas deras ögon för skapelsens skönhet. Vad detta betyder för gossar och flickor från storstädernas fattiga hem är lätt att inse.

Den stora tyska ungdomsorganisationens tanke är varken ny eller egendomlig för Tredje riket. I Tyskland existerade redan förut otaliga förbund av Wandervögel. Men den största och hela världen omfattande organisationen av detta slag är den

av Lord Baden-Powell år 1908 stiftade och på hans erfarenheter vid belägringen av Mafeking under boerkriget grundade scoutrörelsen. I medlemsantal når den ingalunda upp till Hitlerjugends, ty den räknar blott tre miljoner medlemmar, av vilka 15,000 i Sverige under major E. Lieberaths utmärkta ledning.

Scoutlöftet lyder: "Jag lovar att efter bästa förmåga söka göra min plikt mot Gud och fosterlandet, hjälpa andra och lyda scoutlagen". Hitlerjugend åtnjuter ingen kristen uppfostran, men låter alla sina medlemmar själva fritt välja sin konfession. Baldur von Schirach upptar, enligt vad han själv sagt mig, inom organisationen icke en yngling, som icke tror på Gud.

I övrigt är allting likartat. Båda organisationerna verka för fosterlandets välfärd, båda äro indelade i sammanslutningar för gossar och för flickor, för yngre och för mera försigkomna. Båda arbeta för kroppens, karaktärens och själens daning.

I politiskt hänseende märka vi dock en stor olikhet. Scoutrörelsen är absolut neutral och internationell och scoutgrupper från alla världens länder mötas i gemensamma läger, såsom 1935 i Stockholm. För Hitlerjugend existerar endast Hitler och Deutschland über alles in der Welt. Detta är lika förklarligt som naturligt. I världskriget och Versaillesfreden stod Tyskland ensamt mot den övriga världen. Hitlerjugend är en rent tysk skola med målet att fostra nya, starka och ädla människor, värdiga och mogna att föra framtidens Tyskland till storhet och makt.

I Hitlerjugend liksom i scoutrörelsen stå arbetarens och generaldirektörens, bondens och professorns söner sida vid sida, alla förmögenhets- och klasskrankor ha fallit, endast i dugliget råder en tävlan. Folkgemenskapen är allt. Alla skikt och yrken lära från yngre år känna varandra. Skillnaden mellan folkskolans, medelskolans och högskolans lärjungar är utplånad, alla sitta på samma bänk och kämpa för samma ideal.

Ledarna själva växa fram ur praktikens skola och ur kamratkretsen. Men det finnes också särskilda skolor, i vilka de blivande ledarna finna sin vidare utbildning för det ansvars-

fulla kall, som väntar dem. På vår första studiefärd, som till stor del förde oss genom Rhenlandet, gästade vi den 14 oktober Riksledarskolan (Reichsführerschule) för Hitlerjugend i Calmuth vid Remagen.

Lärjungarna vid denna skola tillhöra två olika kurser, den ena på blott tre veckor för utbildande av ledare i lägre grader, den andra ettårig och huvudsakligen meddelande undervisning i praktiska yrken och hantverk. I olika verkstäder pågick arbetet under sakkunnig ledning. Där voro snickare, smeder, timmermän, mekaniker och andra. Utanför smedjan stod en fyrhjulig transportvagn, gjord på platsen och oklanderlig. Skolan i Calmuth måste själv svara för sitt underhåll och sina livsmedel. Därför har den sin egen fruktträdgård, sin egen boskap och sitt eget slakteri samt ett sinnrikt anlagt system av dammar för forellkultur. Som överallt fäster man även här största vikt vid den fysiska utbildningen och därför äger skolan också rymliga platser för olika spel, lekar och övningar.

Ej långt från Calmuth tillbringade vi också ett par timmar i riksledarinnornas skola i Godesberg vid Rhen, en anstalt som lyder under Tyska flickförbundet (Bund deutscher Mädel, B d M).

Skolan är förlagd till ett mycket förnämligt gods, ett herresäte, som på sin tid stod till ärkebiskopens av Köln förfogande. Från fönstren i dess övre våning har man en betagande utsikt över den kungliga floden med dess fartyg, bogserbåtar och pråmar och över kullarna på högra Rhenstranden med pittoreska murar och borgar. En vidsträckt park av åldriga träd hör till godset. Det lär inte finnas många skolor i världen som äro inhysta i en mera aristokratisk lokal.

Organisationen är ungefär densamma som Hitlerjugends i Calmuth. Även Godesberg har två kurser, den ena för 16- och 18-åringar, som under loppet av tre veckor utbildas till enklare ledareposter inom B d M. Den andra är en ettårig hushållskurs för 22-åringar, vilka också få lära sig politiskt och socialt vetande. Den förra kursen räknade nu ett femtiotal flickor,

Landvinning vid Nordsjökusten. — Arbetstjänsten vid Adolf Hitlerkoog.

Landvinning vid Nordsjökusten.

den senare 25. Alla bo på platsen. Flickor, som under arbetet visa sig olämpliga eller slarviga, avvisas utan pardon.

Vi gjorde en rond genom det vackra huset och besågo dess lärosalar, musikrum, arbetsrum, kök och matsal. Naturligtvis laga de själva sin mat. De voro söta, där de svävade omkring som älvor i sina vita blusar och blåa kjolar och sina av hälsa och glädje strålande anleten.

Det finnes en mängd dylika skolor i Tyskland och nya växa ständigt upp. Att grundligt skildra alla de inrättningar vi besökte skulle komma denna bok att svälla till oformliga mått. Jag måste därför sväva förbi många intressanta ting lika hastigt och lätt som älvorna på Godesberg.

De nationalsocialistiska ledarna själva erkänna utan omsvep, att dessa nya inrättningar måhända icke äro vad de borde vara och att man ännu icke funnit det rätta jämviktsförhållandet mellan skolan och föräldrahemmet. En främmande gäst, som reser genom Tyskland, kan icke frigöra sig från farhågan, att de stora krav, som i tid och kraft ställas på ungdomens utbildning i den nya världsåskådningens anda, allt för mycket drager den bort från den ömma och kärleksfulla atmosfär, som endast en mor kan skapa.

Men ungdomen själv beträder med liv och lust den nya vägen. Den känner sig stolt över att vara bärare av och borgensman för folkets framtid. Man behöver blott möta en skara av denna ungdom, marscherande genom en gata eller på en landsväg, eller samlad till fest och tävlan, för att förstå, att den vet sitt ansvar och den mission den har att fylla. Ett nytt folk är på frammarsch, ett folk, som kan handla och tåla, som vet vad klockan slagit, då fosterlandet svävar i fara.

Därför omfattas Hitlerjugend med särskild ömhet av staten. Den bildar en väldig plantskola, ett urval, ur vars led år för år, släkte efter släkte, partiet skall vidmakthållas, växa och stärkas. På partidagen i Nürnberg 1935 yttrade Führern de

tändande orden, att den nya tyska ungdomen måste bli "snabb som vinthunden, seg som läder och hård som kruppstål".

Därmed, säger nationalsocialismen, ha vi övervunnit den rena intellektualismens tidsålder. I den andan uppfostras de tiotusental av ynglingar och flickor, som vid partidagarna fylla Nürnbergs stadion och jublande sträcka sina händer mot Führern.

Till Hitlerjugends uppfostran tjäna även andra medel. Den har sin egen Führertidskrift "Wille und Macht" (Vilja och makt), omkring 20 specialtidskrifter med en månadsupplaga av 1,300,000 ex., sin egen presstjänst och en gång i veckan sin radioutsändning på alla tyska sändare, kallad "Stunde der jungen Nation" (Den unga nationens timme), som avlyssnas av miljoner ynglingar och flickor. Därtill kommer den förut nämnda Reichsberufswettkampf (Riksyrkestävlan), som sedan 1934 sker årligen i gemenskap med Arbetsfronten. Sedan olympiaåret 1936 kallar man denna tävlan "Arbetets olympiad".

De vanliga tyska skolorna ha icke undergått någon nämnvärd förvandling från de förhållanden, som rådde före 1933. Det tar tid att ändra det gamla. En reform måste börja med lärarkårens uppfostran och utbildning i den nya tidens anda. Utarbetandet av nya läroböcker och lärarnas daning till apostlar för nationalsocialismens världsåskådning är nu i full gång. Omsorgen för kroppskulturen har redan i de gamla skolorna hållit sitt intåg. I stället för två timmar i veckan ägnas nu en timme om dagen åt gymnastiken. Biologi och raskunskap ha införts i läroplanen.

En ny inrättning inom den nationalsocialistiska undervisningen finna vi i de tolv nationalpolitiska uppfostringsanstalter, som grundades i Preussen eller sexton i hela riket. De räknas som högre skolor. Lärjungarna äro efter absolverad kurs berättigade till inträde vid universiteten, och provet har samma värde som maturitets- eller abiturientexamen. Även här stå dock främst folkgemenskapen, hela folkets väl och ett på kroppens, själens och andens vägnar fullmoget människobarn. Vid inträdesprövningen betyder faderns plånbok intet, duglig-

heten allt. Avgiften är 120 mark i månaden för de förmögna; de fattiga gå fritt.

Den lilla staden Plön i Holstein, mellan Lübeck och Kiel, är platsen för en av de nationalpolitiska uppfostringsanstalterna. Till Plön styrde vi kosan den 6 december och hamnade för natten på hotell Zum Prinzen. Där mötte oss chefen för anstalten, Standartenführer Zimmermann och Oberstudienrat Ruge jämte två lärare, och vid vår sentima aftonvard fingo vi lyssna till en förberedande berättelse om skolan i Plön.

Plön är ett 300 år gammalt slott beläget på en höjd erbjudande vidsträckt utsikt över nejden. I skolan undervisas 250 lärjungar i åldern 10 till 19 år och undervisningen skötes av 35 lärare.

Föredraget hade knappt nått sitt slut, då vi hörde ett sorl av röster och sågo ett flammande återsken från torget utanför hotellet. Det var 200 gossar från skolan, som hedrade oss med ett fackeltåg och samlade sig framför entrén, där de sjöngo ett par tändande sånger med stämmor, kanske inte lika klangfulla som korgossarnas i Isakskatedralen i Petersburg på den siste tsarens tid, men friska och kraftiga. En lärare trädde fram och höll tal, jag tackade, och det sjungande tåget ringlade sig som en brinnande orm mot höjden.

Följande morgon begåvo vi oss till slottet där alla gossarna bo. De ha trevliga, luftiga sovrum och rymliga lärosalar. Liksom överallt eljes paras undervisningen i nyttigt vetande med friluftsliv, sport och gymnastik och devisen är som alltid: genom folkgemenskapen till hela folkets väl.

I en av lärosalarna försiggick som bäst en lektion i geografi och en väggkarta över Asien hängde framför klassen. Eleverna redde sig bra på frågor om de riken som finnas i Asien, om de stora bergskedjorna och floderna. Läraren fick den icke oävna idén att också jag skulle yttra mig om Asien. Att blygt svara nej hade varit att sätta min ära på spel inför pojkarna och att förklara mig kuggad, där de bestått sina prov.

I en annan klass åhörde vi en lektion i engelska. Viljan var god, men uttalet icke alldeles felfritt. En tredje grupp, som

utgjordes av tioåringar, undfägnade oss med "Du gamla, du fria", sjungen på ett språk, som hade en påfallande likhet med svenskan. I gymnastiksalen hölls en uppvisning, som verkligen var lyckad, i synnerhet de halsbrytande hoppen över hästen. Några arbetsrum inspekterades, där hyvlar, hammare och mejslar voro i full gång. Ett par gossar hade tillverkat en meterlång fjärrstyrd undervattensbåt, ett litet mästerverk i sitt slag.

I en paviljong i parken, där kejsarprinsarna bott i unga år, den tid då slottet i Plön begagnades som kadettskola, förevisades oss en utställning av allehanda leksaker, djur och människor, skurna i trä eller av bränd lera, segelbåtar och pansarskepp, allt avsett att till julen utdelas bland fattiga barn i Plön och dess grannskap.

Tid efter annan företaga olika grupper utmarscher eller resor, och efter varje sådan färd författa de en reseskildring, som renskrives i en med fotografier, skisser och små akvareller illustrerad volym. Även sådana arbeten voro utställda till beskådande.

Sist visades framför slottet ett halvt dussin aeroplan för segelflygning, omkring en meter mäktiga mellan vingspetsarna och förfärdigade av den tunnaste väv och de finaste ribbor av rotting. Deras tillverkare sprungo med maskinen buren högt i högra handen och gåvo den slutligen en start, som höll den uppe förvånansvärt länge, elegant svävande över och parallellt med marken. En trevlig tolvåring, som lagt märke till mitt oförställda intresse för denna vackra lek, kom fram och bad att få förära mig sin flygmaskin. Sedan jag försäkrat, att den knappast skulle fara väl av en långvarig bilfärd, skickade han mig i stället till julklapp en pansarbåt av egen tillverkning.

Till sist skall också några ord nämnas om de 2,000 "Ungdomshärbärgen", som ligga spridda över hela Tyskland. De indelas i tre grupper: ungdomsborgar, ungdomsgårdar och ungdomsskepp. Bland de sistnämnda är "Hein Godenwind" i Hamburgs hamn det mest bekanta. Förmodligen är detta ungdomshärbärge det största i världen — förra året räknade det 86,000 nattgäster! Vackrast är däremot borgen Stahleck vid Rhen, som

med förkärlek uppsökes av unga utlänningar. De flesta ungdomsgårdarna äro belägna i öster och ha till uppgift att bringa ungdomen i beröring med bönderna i de glest befolkade gränstrakterna. I Sverige finnas nu 272 vandringshem.

Alla ungdomshärbärgena hade år 1936 inalles sju miljoner nattgäster, därav 200.000 utlänningar. Övriga länder i världen hade samtidigt tillsammans blott 1½ miljon övernattande. I Tyskland inrättades de första ungdomshärbärgena redan 1909. Ett nottlogi kostar tjugu pfennige. Systemet är av stor social betydelse. Nationens olika folklager lära känna varandra och alla bli förtrogna med sitt eget land.

Man följer principen att härbärgena skola byggas i harmoni med det omgivande landskapet. Rummen göras hygieniska, rena och ljusa. En Herbergsvater, som måste vara gift, svarar för härbärgets skötsel och de unga gästernas trevnad och förplägnad. I dylika hyddor håller också Hitlerjugend sina hemaftnar och träffar där tillsammans med tillfälliga vandrare.

Någon gång hör man utanför Tysklands gränser farhågor uttalas, att den likartade och likriktade massdrill Tredje rikets ungdom har att genomgå, det enhetliga i den uppfostran, som ägnas den, den kringskurna friheten och uniformeringen — att allt detta måste medföra en nivellering, en jämnstrukenhet, som förkväver all originalitet och all säregen begåvning, vilken måhända skulle kräva en annan miljö och en annan vård än den, som nu bjudes.

Jag tror icke på en sådan fara. Var finnes i världen ett folk, som gör mer för mödrar och barn och växande ungdom än det tyska? Att de just under uppväxtåren få leva och utveckla sig i friska luften och i Guds fria natur är ägnat att skänka dem en stark och sund fysik. Icke heller en särskilt högt begåvad ynglings själ far illa av att vara inhyst i en sund kropp. Där far han i alla fall bättre än i en storstad, kanske i en mörk kammare mot en bakgård. Snarare är det så, att livet i skogar och berg, på sjöar och floder, under vandringar och äventyr manar fram impulser, anlag och idéer, som under instängda förhållanden förtvinat och förkrympts.

Och för övrigt, vad är socialdemokratien, kommunismen, soldatlivet annat än nivellering! De verkliga begåvningarna tvinga sig alltid fram i vilket läger de än råkat att hamna. Redan Tegnér klagade över jämnstrukenheten i sin tid och dock var han själv det mest lysande exemplet på att den regeln hade undantag:

> Det går en jämkningsande genom världen,
> som bortskär höjderna och fyller djupen
> och icke tål, att något mänskobarn
> får bli ett huvud högre än de andra,
> dödgrävarn lik, som också jämnar allt,
> ty allas anspråk vet han att försona
> och gläds, att kungens huvud med sin krona
> och tänkarns, skaldens med sin lagerkrans
> förmultna sist till samma stoft som hans.

BAYREUTH OCH VOGELSANG

> Ett ärligt, klart och bestämt program skall visa sig vara den segerrikaste fanan. Här, som alltid, skall det klara och fattliga nedslå det orediga och dunkla. Helt enkelt därföre, att det förra tilltalar alla redbara sinnen.
>
> *S. Adolf Hedin.*

På en blixtfärd genom Tyskland susar man gång på gång förbi minnesrika och i historien namnkunniga städer och orter och har ständigt en känsla av att försumma något betydelsefullt och lärorikt. Men om man vid alla dylika tillfällen gav vika för frestelsen och stannade, skulle resan gestalta sig till en enda rad av urspårningar och den skulle aldrig ta slut.

Nu går vår färd, den 4 november, från Berlin till Wittenberg, reformationens förnämsta minnesplats, där Luther den sista oktober 1517 fastspikade sina teser på dörrarna till slottskyrkan, i vars inre hans grav är belägen.

Det bär över Elbe till Leipzig, där vi i förbifarten hälsa på hos min gamle vän och förläggare F. A. Brockhaus. Sedan resa vi genom en trakt rik på historiska slagfält.

Det är redan mörkt då vi hamna i Bayreuth. Vårt mål är "Uppfostrans hus", men jag kan icke hjälpa att Richard Wagners villa utövar en oemotståndlig dragningskraft på mig, och — trots urspårningen från vårt ämne, begiva vi oss dit i sena kvällen. Fru Winnifred Wagner, Siegfrieds änka, är bortrest, men den store mästarens gemak upplåtas ändå för oss.

Man stiger in med en känsla av helig vördnad och befinner sig i biblioteket, som också var arbetsrum, präglat av 70—80-talets smak och vårdade elegans. Kring alla väggar stå konstrikt snidade bokhyllor överfulla med verk i praktband av diskreta och dämpade toner. Man stannar länge inför Lenbachs

berömda porträtt av Richard Wagner, av fru Cosima och av Schopenhauer, det senare upphängt alldeles bakom stolen vid skrivbordet. På detta är allting orört, där är bläckhornet och pennorna, linjal, sax och pappersknív, lack och sigill — allt ligger kvar på sina platser liksom den dag år 1883, då den åldrade mästaren för sista gången reste sig från sin skrivbordsstol. Men pieteten har också täckt hela bordet med en glasmonter till skydd mot hänsynslösa souvenirsamlare. Ett glasskåp innesluter Goethes och Beethovens dödsmasker. I den vackra ljusa matsalen visas oss Wagners dagliga plats vid middagsbordet. Både i biblioteket och salongen stå flyglar, ur vilka mäktiga tonvågor och evigt världsbehärskande tankeskapelser brusat fram. Men det säges oss att de stora verken komponerades i en mindre kammare i övre våningen.

På villans fasad läsas orden: Wo mein Wähnen Frieden fand — Wahnfried — sei dieses Haus von mir benannt. I parken bakom villan är Wagners grav. Där har han funnit friden, där råder tystnaden. Men omkring oss höra vi i andanom ekot av stora mäktiga skapelser i odödlig musik.

Invid parken reser sig det hus, där Houston Stewart Chamberlain bodde och där vi följande morgon avlägga visit hos hans änka, född Eva Wagner, en förtjusande, nobel och älskvärd gammal dam, vars förnäma profil livligt påminner om den store faderns. Till minne hade jag äran och glädjen att mottaga "Mensch und Gott" med dedikationen: "— dem Freunde H. S. Chamberlain's sei dessen letztes Bekenntnis — gewidmet von Eva Chamberlain-Wagner". Flyktigt besågo vi också Richard Wagners Festspielhaus, en av världens mest vördnadsvärda och namnkunniga teatrar med den yppersta akustik som finnes på någon skådebana. Markgräfliches Opernhaus är en utsökt klenod, som leder våra tankar till Drottningholms teater.

En rundvandring på Bayreuths kyrkogård förde oss slutligen till Liszts, Chamberlains och Siegfried Wagners gravar.

Fyllda av oförgätliga intryck och minnen från en klassisk, men oss dock så närbelägen storhetstid, styrde vi sedan kosan till en

av det nya Tysklands högborgar av brusande liv och verksamhet, beslutsamhet och arbetslust, och som syntes oss av århundraden skild från den stämning vi just lämnat.

Dess namn är "Uppfostrans hus" (Haus der Erziehung). Denna stiftelse grundades år 1934 av Hans Schemm, en av nationalsocialismens banbrytare, som redan året därpå omkom vid en flygolycka. Haus der Erziehung är en värdig minnesvård över hans insats för Tredje riket.

Gauleiter Wächtler, som med brinnande intresse för sin uppgift tar emot oss i sitt arbetsrum, är också högste chef för "Nationalsocialistiska lärarförbundet" (N. S. Lehrerbund).

Förbundet, som har 300,000 medlemmar, omfattar allt vad tyska lärare och uppfostrare heter från högskoleprofessorn till kindergartenlärarinnan. Det är nog ingen överdrift att säga att denna institution i sitt slag är den största i världen.

Från tidigare tyska lärarförbund och från andra länders sammanslutningar av lärare och lärarinnor skiljer sig stiftelsen i Bayreuth däruti, att den varken sysselsätter sig med socialpolitiska intressen eller lönefrågor, utan endast med utbildningen och fullkomnandet av sina medlemmar i deras olika yrken och fack.

Strävandet till detta mål har i Uppfostrans hus funnit sitt hem och sin centralhärd. Vid vårt besök hade blott några månader förflutit sedan dess monumentala byggnad fullbordats, en byggnad som också i sin inredning och sina grandiosa mått avlade ett vittnesbörd om förbundets praktiska strävanden och vilja.

I hjärtat av Bayreuth är detta arbetets och undervisningens palats beläget. Dess stil är enkel, ren och smakfull. I dess huvudmassa och dess flyglar härbärgeras förvaltningsapparaten, kontorslägenheter, undervisningsrum och salar, utställningar, laboratorier, bibliotek, lässalar, bostäder, matsalar och många olika organisationer.

Att grundligt beskriva Uppfostrans hus vore att författa en bok om ett slags universitets andliga och materiella struktur

och verksamhet. Nu hinna vi blott att skynda genom de rymliga lokalerna och göra några flyktiga anteckningar i dagboken.

Vi föras genom de fysiska och kemiska anstalternas laboratorier och instrumentsalar och få av sakkunniga lärare en inblick i principer och metoder som följas vid undervisningen, och vidare till de biologiska, geologiska och geografiska undervisningslokalerna med deras moderna och mycket rikhaltiga utrustning.

Jag stannade hälst i de salar, där jag kände mig mest hemmastadd, de geografiska. Icke många universitet lära vara så väl rustade som detta institut. Här stodo jordglober av olika dimensioner ända upp till en meter i diameter, här fanns en mängd stora präktiga väggkartor, politiska, fysiska, geologiska, lantbruksgeografiska, o. s. v. samt alldeles förträffliga reliefkartor på stora bord. Moderna astronomiska instrument saknades icke heller. I färgbilder och fotografiska förstoringar kunde man få en föreställning om olika länder och folk.

Lärare från alla rikets hörn, från alla Tysklands bygder mötas här och förkovras i den lärdom de behöva för att i sin ordning kunna undervisa ungdomen i skolor och anstalter.

Är denna stora centralhärd en konkurrent till universiteten? Kanske man här har att söka en av anledningarna till den minskade frekvensen vid de senare? Knappast! Vid universiteten stå studierna på en vida högre vetenskaplig nivå än i Haus der Erziehung. I de förra utbildas vetenskapsmän, i den senare lärare. Här möta vi ett utslag av nationalsocialismens uppfattning av vetenskapen, ett ämne till vilket vi återkomma i det följande. Enligt den nya lärans världsåskådning uppmuntras vetenskapen i främsta rummet då den gagnar hela folket och befordrar utnyttjandet av landets produktiva kapacitet.

De studerande bo på platsen. Vi besågo ett par av deras enkla, men praktiska och hygieniska sovrum. De hade 72 bäddar i två etager. Endast professionella lärare äga tillträde. Flera dylika institut äro planerade.

Biblioteket är framför allt anlagt på pedagogik och undervisning av Tredje rikets ungdom. I ett rum är ett åttiotal tid-

skrifter utlagda på lätt överskådliga hyllor. Där fann man pedagogik för olika kategorier av lärare och flera illustrerade tidningar.

Alla kostnaderna för detta magnifika Haus der Erziehung, dess uppbyggande, inredning och underhåll ha bestritts av lärarna själva — hittills till ett belopp av 2½ miljoner mark. Även dess framtida underhåll bestrides av dem, ett bevis för det intresse och den kärlek de ägna sitt eget universitet.

Arkitekter, bildhuggare och målare ha funnit arbetstillfällen och beställningar vid fullbordandet av detta väldiga komplex. Därom får man ett begrepp då man går genom samlingssalen med dess bilder av rörelsens ledande män, genom det stora trapphuset, vars väggar prydas med allegoriska fresker, dess gångar och gallerier dekorerade med etsningar och konstfotografier och genom det "Weiheraum", som liknar en kyrksal och vid vars bortre kortvägg en monumental skulptur av "Mutter und Kind", en mor med tre små barn, reser sig.

Överallt ha olika tekniska metoder kommit till användning, träsnideri, mosaik, målning, plastik och skulptur. Nationalsocialisterna själva, åtminstone deras ledande män, anse sig leva i en konstens renässans, ett skede med ett överflöd av uppgifter.

Kronenburg.

Ett bidrag till vad vi sedan hörde om konstens ställning i det nya Tyskland fingo vi på kvällen den 13 oktober då vi gästade den kände professorn vid Kunstakademie in Düsseldorf, Werner Peiner och hans maka. De bo på Kronenburgs medeltida borg i Eifel, 600 m över havet och med 800 m höga bergskammar till grannar. Till denna natursköna och pittoreska trakt med dalar mellan skogbevuxna berg och lantliga byar och gårdar har Peiner flyttat sin skola, bestående av ett fåtal utvalda elever, från storstadens sjudande liv till naturens sköte.

Hans princip att konstnären i det liv som rör sig i skogar och dalar, på berg och vid stranden av skummande bäckar, vid

varje steg finner mera tacksamma motiv för sin pensel än mellan storstadens gråstenshus och på gatornas asfalt, har vunnit regeringens stöd och länt fyra eller fem andra skolor till efterföljd.

Väggarna i sina rum hade Peiner prytt med sina egna mästerverk framställande afrikanska landskap och storvilt från Afrikas savanner och skogar. I ett par rum hade eleverna utställt några alster av sin konst och av en uppfattning, som är så olik den gamla berömda Düsseldorfskolan.

Träkubbarna i den öppna spiseln hade fallit ihop till en hög av glödande kol innan vi i den gamla borgens sovrum fingo anförtro våra trötta leder åt en efterlängtad vila.

Vogelsang.

I ordensborgen Vogelsang, som vi besökte den 13 oktober, får man åter ett mäktigt intryck av den energi och målmedvetenhet, varmed det nya Tysklands män bygga upp, befästa och konsolidera sin framtidsstat.

Det finnes tre ordensborgar av detta slag: Vogelsang samt en i Grössin-See i Pommern och en i Sonthofen i Allgäu i de Bayerska alperna.

I dessa tre borgar utbildas de nationalsocialistiska ledare, vilka i framtiden ha att rycka in i vakanserna såsom Gau-, krets- och ortgruppsledare. Man kan alltså likna dessa ordensborgar vid ett slags akademier för det nya Tysklands politiska officerskår.

På en dominerande höjd i Eifel, synligt vida omkring och självt erbjudande en magnifik utsikt över berg och dalar reser sig Vogelsang som en gammal riddarborg omgiven av en hel liten stad av långa låga stenhus.

Vi åka upp så högt man kan komma med bil, men i de sista backarna, som äro för branta för åkdon, får man gå till fots. På den yttre borggården möta oss chefen, herr Manderbach och två medlemmar av lärarkåren. De föra oss genom den väldiga huvudbyggnaden, som kulminerar i ett högt torn. Vi

vandra genom större och mindre föreläsningssalar, genom bibliotek och lärarrum, genom matsalen och köksavdelningen och titta in i ett av de många boningshus, vilka blivit uppförda för lärjungarnas räkning. Dessa utmärka sig för sin stora enkelhet, träbritsar med bäddar, små väggfasta skåp för kläder och andra privata saker och vart och ett bärande ägarens namnplåt, tvättrum likaledes försedda med små skåp för toalettartiklar, duschrum och simbassäng.

Helt nära borgen finna vi en liten by av hus och lägenheter för lärarnas och övriga anställdas familjer. Lärjungarnas familjer — om de hava sådana — få däremot stanna i sina respektive hemorter, spridda över hela Tyskland. Men de äga rättighet att komma på besök och bo på ett hotell i närheten.

Vid sport och stärkande friluftsliv lägges särskilt stor vikt. Här finnas flera platser för olika spel, man förfogar över tvåhundra hästar, vilka uteslutande användas till ritt. Man har flera flygmaskiner för utbildning i flygning. Undervisning i skidlöpning, vintersport, bergbestigningar, rodd, m. m. står även till buds. Man lär sig simma i en närbelägen sjö, och Eifels höjder och dalar erbjuda oändliga möjligheter för långa ströv-tåg till häst.

Fem huvudlärare äro anställda i Vogelsang och ett stort antal andra för olika specialfack. Undervisning meddelas i nationalsocialistisk världsåskådning, historia, geografi, raskunskap, konst, musik, lantbruk, teknik. Härtill kommer att tid efter annan fackmän och universitetslärare gästa platsen och hålla föredrag i olika ämnen.

"Studentkåren" vid Vogelsang utgöres av femhundra unga män. En fullständig utbildningskurs kräver tre år, ett år på var och en av de tre ordensborgarna. Framdeles skall var och en av dessa upptaga tusen ledaraspiranter och dessa överlåtas efter avslutad utbildning till partiet.

Inträdesåldern är 20 till 25 år. Att få tillträde till och upptagas i denna akademi räknas som den största ära och det mest eftersträvansvärda mål för alla unga politiskt intresserade tys-

kar. Varje lärjunge prövas av riksorganisationsledaren dr Ley och utväljes på grund av sina andliga gåvor och sina anlag i avseende på ras och karaktär. Harmoni mellan kropp och själ är grundprincipen för urvalet och förblir också högsta lag eller grundmaxim i ordensborgen själv.

Adepterna i detta brödraskap uppfostras med nästan spartansk stränghet och leva sunt och enkelt. Alkohol är absolut förbjuden inom borgen. Fyra eller fem veckor om året ha de blivande ledarna rättighet att resa till sina hem, träffa sina familjer och ordna sina privata angelägenheter. De, som visa sig olämpliga eller rent av odugliga, utstötas utan vidare. De övriga äro efter sina tre år färdiga att träda in på de olika poster inom den politiska förvaltningen, som under tiden blivit lediga.

Borgens huvudbyggnad innesluter också en minneshall, hållen i förnäm, allvarlig och enkel arkitektur och dekorerad med nationalsocialismens röda hakkorsfanor. Vid inre kortväggen mitt emot ingången reser sig på sin piedestal en jättelik staty av en naken man, en människa. Från en stark strålkastare i taket strömmar en flod av ljus ned över statyn, som kastar sin ramsvarta skugga på väggen bakom sig. I den vackra minneshallen söker man förgäves efter en påminnelse om ett evigt liv och en uppståndelse och om den mäktiga hand, som leder världsordningen. I borgen Vogelsang, som stolt och trotsigt lik ett örnbo på Eifels krön riktar sitt torn mot solen och mot nattens stjärnor, saknas sambandet med den tyska stormannen Luthers ord: "Vår Gud är oss en väldig borg" och "vår egen kraft ej hjälpa kan".

Där högaltaret vid bortre väggen, koret, i hallens mittelskepp skulle haft sin plats och där en skulptur av skaparen eller hans son skulle ha sträckt händerna sonande och tröstande över jordens vandringsmän, där finna vi blott statyn av en fattig, naken människa, lika hjälplös och skröplig som alla andra, vilkas avbild han är. Intet antyder en värld, vars portar öppnas på andra sidan de tysta gravarna.

Nationalsocialismen hyser ett levande intresse för det egna

folkets framtid och söker att följa den germanska rasens öden genom tiderna ända till dess rötter i sagodunkel och hedenhös. Och vad evigheten beträffar lämnar den full frihet åt alla att tro och tillbedja efter eget behag. Själva ägna de sin Führer en nästan gudomlig tillbedjan, vilket är förlåtligt, då det faktiskt var han, som i sista ögonblicket räddade tyska folket från fullständig undergång.

ARBETSTJÄNSTEN OCH LANDVINNINGEN

O, älska vi vårt land, nog ha vi land att skydda.
Låt, Svea, dina berg fördubblat ge sin skatt,
låt skörden blomstra upp i dina skogars natt;
led flodens böljor kring som tämda undersåter,
och inom Sveriges gräns erövra Finland åter!
Tegnér.

I det tyska uppfostringsväsendets byggnad är Riksarbetstjänsten (Reichsarbeitsdienst) det led, som följer närmast efter skolan och Hitlerjugend. Führern har formulerat följande princip: " En uppfostran skall givas det tyska folket, vilken börjar redan i unga år och aldrig upphör."

Efter att ha fullbordat sitt 18 levnadsår måste varje tysk för en tid av sex månader tillhöra Arbetstjänsten. På senhösten 1936 var en kontingent av 220.000 unga män inregistrerad i denna organisation. Under de båda följande åren skall siffran stiga till 300.000 och under ett helt år alltså 600.000 passera genom Arbetstjänsten.

I denna råder lika sträng disciplin som inom hären. Men det "vapen" dess legioner bära är endast en spade, ett verktyg, som varje dag tio timmar är i gång. Vi ha under den förflutna hösten besökt många arbetsläger och ofta mött spaden som emblem i olika gestalter, än som en dekoration på uniformsärmen eller mössan, än som plakat på en vägg eller som ett tecken på lägerfanan. Spaden är Arbetstjänstens symbol och prydes med två mogna ax, som växa fram ur den. Redan häri finna vi en antydan om Arbetstjänstens mål: man gräver i jorden för att få bröd. Man tuktar och förbättrar jorden och förvandlar

myrland till åkermark. Någon har liknat spaden vid Mose stav, vars slag mot Sinai berg framtrollade vatten. Dess mission är att mitt i freden göra erövringar och inom Tysklands gränser vinna nytt land till ersättning för det som gick förlorat i Versailles.

Arbetarna hålla sin spade i ära liksom riddaren sitt svärd, jägaren sin bössa och kavalleristen sin karbin. I tältläger ställas spadarna upp i koppel som gevär, i barackerna stå de i rader, inpassade i skåror i två horisontala bräder. Under marsch vilar spaden mot arbetarens axel liksom geväret mot infanteristens. Att efter slutad dag kasta spadarna huller om buller på en hög betraktas som ett brott mot arbetet och dess höga mål — erövringen av nytt land för nutid och eftervärld.

Ödeland och myrar finns det ännu gott om i Tyskland, icke mindre än 18.000 kvkm eller en areal, lika stor som provinsen Schleswig-Holstein. I "ämbetet för arbetsplanering" (Amt für Arbeitsplanung) inom Arbetstjänstens riksledning har man på stora kartblad över varje Gau inlagt de olika slagen av mark. Hela tyska riket är sålunda systematiskt indelat med hänsyn till Arbetstjänstens koloniseringsuppgifter. Redan nu beräknas arealen av det landområde, som genom Arbetstjänstens verksamhet blivit bevattnat, torrlagt, befriat från stenar och block, utdikat eller planterat med skog till samma storlek som Saarlandets.

Stora materiella och ekonomiska fördelar vinnas genom Arbetstjänsten, men dess moraliska och uppfostrande betydelse skattas ändå högre både av ledningen och folket. I denna organisation lär varje tysk känna arbetet självt, dess möda och dess värde. StåndS- och klasskillnaden utrotas i Arbetstjänsten. Varje form av arbete, kroppsligt eller andligt, som skapar nya värden, adlar sin man. Livet ute i naturen är uppfriskande och hälsosamt. Liksom i Hitlerjugend omsättes också här tanken på folkgemenskap i verkligheten. Man tänker över huvud taget icke på börd och förmögenhet. *Alla* tjäna hela folket lika, därför heter det Arbetstjänst. Man talar inte om arbetsförtjänst

eller tjänstgöring för betalningens skull. Organisationen betraktas som en Ehrendienst, en hederstjänst åt tyska folket.

Därtill har den sin kulturuppgift och har visat sig vara en fyndort för anlag, eljest dolda. Många av dess enkla lägerstugor äro dekorerade med smak och konstnärlig begåvning. Bord, bänkar och husgeråd äro ofta tillverkade med skicklighet, och på väggarna hänga skisser och målningar utförda av begåvade ungdomar, som förr inte haft en aning om sina talanger. Just i och genom dessa lägerplatser dyka de upp och komma till nytta. Därför kan man tala om en Arbetstjänstens kulturmission.

Man behöver inte fara så långt på landsbygden eller i städerna för att få syn på Arbetstjänstens gråa kolonner eller små avdelningar marscherande med sina spadar på axeln. "Fredens soldater" ha de blivit kallade av dr Goebbels. De äro män, som i fredliga smedjor smitt om sina svärd till spadar och plogbillar.

Genom återinförandet av den allmänna värnplikten sluter sig den tvååriga militärtjänsten omedelbart till Arbetstjänsten. Den tyska vapentjänsten, på vilken vi här ej behöva ingå, skiljer sig knappast från förhållandena i andra europeiska länders arméer, t. ex. Sveriges, Frankrikes, Polens.

Redan före sitt inträde i Arbetstjänsten och efter återkomsten från fullgjord värnplikt tillhöra tiotusentals unga män de båda organisationerna Sturm-Abteilungen och Schutz-Staffel (S. A. och S. S.). I utlandet kallas de ofta paramilitäriska förband eller en maskerad organisation vid sidan av den verkliga armén och man har fantiserat vitt och brett om dess innebörd.

I själva verket äro S. A. och S. S. inrepolitiska organisationer, vilkas tillkomst har en historisk bakgrund. De voro de anfallstrupper, med vilkas hjälp Hitler mot de beväpnade kommunisterna och riksbaneret "Schwarz-rot-gold" under Weimarrepublikens tid kämpade om makten. Ty med andens vapen allena hade denna kamp aldrig blivit vunnen. Att helt enkelt avskeda de trofasta stridskamraterna efter den seger han med deras hjälp vunnit, hade varit otacksamt.

S. A. och S. S. äro sålunda alltjämt kvar. De bära sina egna uniformer till gamman för dem själva och hela det övriga folket — tyskarna äro av ålder svaga för uniformer.

De båda organisationerna kunna också anses som bärare av nationens politiska vilja — bärare av nationens vapen är allenast hären och flottan. S. A. och S. S. äro den nationalsocialistiska världsåskådningens aktiva politiska avantgarde, uppfostrade och beslutna som de äro, att giva den inre politiske motståndaren nådestöten, om han ännu en gång skulle lyfta sitt huvud.

"Meliorationerna" i Östpreussen.

Kl. 10 f. m. den 29 oktober lämnade vi i bil staden Elbing i Östpreussen, där Resare Bengt 1626—27 var guvernör, och åkte genom Weichseldeltats fruktbara alluvialland, en trakt som i 13. och 14. århundradena Tyska ordens riddare befolkat med nedersachsare och holländare, vilka förstodo sig på åkerbruk.

Vi fara genom Ermland, en katolsk enklav i det protestantiska Östpreussen. Vid sidorna av vägen med dess ståtliga allé av lönnar passeras ofta små kolonistäder av nybyggda arbetarvillor. Vi titta in i ett par av dem. De bestå av fyra små rum och kök, äro trevligt och enkelt möblerade, renliga och snygga och bebos av glada och vänliga människor.

Boskapen, som betar på ängarna, är alltid vit- och svartfläckig liksom över hela nordtyska låglandet ända bort till Hollands gräns. På sina ställen beta fårhjordar, på andra odlas lin.

Efter en stund äro vi i Allenstein, den största staden i provinsens södra del, residens för en regeringspresident och fordom en kortare tid bebodd av den store Kopernikus.

Sedan vi lämnat nya "Siedelungen" (kolonivillor och nybyggen) bakom oss hålla vi vårt intåg i Masuren och se till vänster om vägen den första sjön i den "Masuriska sjökedjan", där vi, om vi inte vetat det förut, kunnat övertyga oss om att "träsken", i vilka enligt vissa fantasifulla författare ryssarna fastnade och dränktes som kattor i augusti 1914, icke existera. Och här åka

vi genom det område, som var skådeplats för ett av världshistoriens största och berömdaste fältslag, Tannenberg.

Här räddade Hindenburg och Ludendorff Tyskland från att översvämmas av ryssarnas legioner. Vid Tassenheim, som vi åka förbi, stod Mackensen med sin här under slaget.

Ortelsburg, en stad som totalt ödelades av ryssarna, har åter vuxit upp ur ruinhögarna och ter sig i en ny och färgfrisk skrud. Lantrådet v. Poser stiger upp i vår bil och blir vår cicerone. En skola vid sidan av vägen hade tydligen blivit varskodd, ty barnen skynda ut och ställa upp sig på led, medan vi stanna. De sjunga ett par sånger, läraren hyllar oss med ett tal och så bär det vidare genom byn Willemburg, i vars närhet vi bese ett litet hus, i vilket Napoleon bodde år 1813. Därpå följa vi samma landsväg som korsikanen begagnade på sin marsch från Königsberg till Warschau. Det är redan mörkt, då vi passera Lötzen, Hindenburgs högkvarter då han var Oberbefehlshaber Ost. Där hade jag varit hans gäst i mars 1915, såsom jag berättat i min bok "Kriget mot Ryssland". Natten tillbringade vi i gästgivargården Jägerhöhe vid Schwinzait See. Där finnes en ståtlig begravningsplats, en vilostad för soldater, som stupat vid Tannenberg.

Sådan var den marschroute vi följde den 29 oktober, då lantrådet v. Poser visade oss de omfattande meliorationsarbetena i större delen av kretsen Ortelsburg nära polska gränsen.

De båda floder, som genomströmma landet, Waldpusch och Omulef, regleras och betvingas, emedan de försumpa och översvämma hela trakten. På åtta olika arbetsplatser sysselsättes inom kretsen en styrka av inalles 350 man, vilka uttagas från ortsbefolkningen och ej äro medlemmar av Arbetstjänsten.

Först styra vi kosan till arbetsplatsen Worfengrund, där 45 man äro i gång med sina spadar. Herr Schnetka, som bär den komplicerade titeln "Kreiswiesenbaumeister" (Kretsängsbyggmästare) förklarar för oss arbetsmetoden och dess mål. Genom att vidga och fördjupa flodbäddarna beredes för det stagnerade vattnet ett avlopp och därmed sänkes grundvattensnivån. På detta sätt har man redan behandlat en betydande sträcka av

flodloppet, vartill kommer 120 km dräneringsgravar, vilka från en huvudarm förgrena sig i allt finare kanaler och diken.

Arbetet fullbordas under innevarande vinter, 1936—37. Betydande områden av förut onyttig sumpmark förvandlas till åkrar och ängar. Innan man började detta företag dukade varje vinter 58 % av boskapsstocken under i Leberegelseuche (igelsjuka).

Sedan fördes vi till arbetsplatsen vid Maldanietz, där Waldpuschfloden redan är reglerad. Några väderbitna bönder, med vilka vi samtalade, försäkrade, att de redan nu lagt märke till en avgjord förbättring i sitt lantbruk och sin levnadsstandard, tack vare "meliorationen".

Vidare bar det över Neuenwalde genom det redan 1933 kanaliserade området kring Waldpuschfloden, som omfattar en areal av tusen hektar samt därpå till meliorationsgebietet vid Röblauer om femhundra hektar. Bortom Sendrowen nådde vi Omulefflodens dräneringsområde, en biflod till Narew. Här har flodloppet under de senaste åren på en sträcka av 20 km blivit uträtat enligt Euklides lag att den raka linjen är det kortaste avståndet mellan två punkter; flodloppet är nu blott 12 km långt. Från en bro som vi passera synes tydligt att vattenytan sjunkit högst betydligt. Där förr det flacka landet hela året om stod under vatten, utbreda sig nu gröna ängar över en areal av 400 hektar. Nu betar boskapen här sitt frodiga gräs och ändå kan bonden bärga två rikliga höskördar om året. På ett par ställen sår man också säd.

I bonden Wysks stuga stiga vi över tröskeln ett tag och lyssna med förnöjelse till hans föredrag, då han i mustiga vändningar på östpreussisk dialekt beskriver skillnaden mellan förr och nu. Han skildrade hur han förr med väldiga krokar eller draggar, medelst hundra meter långa kedjor anspända vid hästar, vilka drogo på torra marken, måste "fiska" upp gräsvålmarna ur träsken. Och denna med så stor möda bärgade skörd utgjordes endast av sumpgräs, som till största delen blott kunde användas till strö. Nu skördar bonden Wysk enligt egen utsago två gånger om året 45 centner hö per morgen (en morgen = 1/4

hektar). Och nu kan han hålla sin boskap frisk och sund och har intet att frukta av de sjukdomar vilka förr decimerade hans djur.

Man förstår att denna kamp inte kunnat läggas i bättre händer än lantrådet v. Posers, och det var en syn för gudar att se honom kryssa bland arbetare och bönder, dirigera, kommendera och göra frågor, vänlig mot alla, men också barsk och myndig och talande ett språk och i en ton, som värderades av detta härdade folk, vars land för blott ett tjugutal år sedan skövlats och ödelagts som av hunner och mongoler, då Hindenburg och Ludendorff byggde andra dammar och grävde andra gravar än nutidens — mot de ryska hordernas översvämning.

Sedan augusti 1933 har på detta meliorationsverk tre miljoner mark offrats, därav 2½ miljoner ur statens kassa. Vid vårt besök hade 300.000 dagsverken blivit utförda. Nära gränsen ske meliorationerna till dels i samarbete med polackerna.

Det är roligt att betrakta dessa härdade, handfasta bönder och dessa tvärsäkra arbetsledare, som traska omkring i sjöstövlar bland träsk och myrar och helt ogenerat sätta röda bockar i kanten på Vår Herres skapelser. Stolta och självmedvetna tyckas de tänka: ja, den Gamle av dagar gjorde väl så gott han kunde då han skapade Östpreussen, men donnerwetter, här skall han få lära sig hur ett anständigt stycke land skall se ut! Och därmed sätta de sina spadar i jorden, tömma träsken, tvinga grundvattensnivån att hålla sig på behörigt avstånd från jordytan och nöja sig icke med att bredda och fördjupa flodbäddarna, utan ändra och förlägga också deras lopp — sed non conveniunt geographi "något som geograferna inte gå med på", såsom Carl XII enligt Gyllenkrook sade till Maseppa.

Heder åt ett folk som förstår att kuva och tukta jorden och göra dess yta bättre än den var! Dess kamp är knappast mindre hård än de tibetanska nomadernas på 5.000 m höjd bland tjutande snöstormar och vargar.

Den 30 oktober åka vi över floden Goldap och genom staden av samma namn, i augusti 1914 jämnad med jorden av ryssarna

och sedan 1918 nybyggd från grunden. Vår riktning har varit östlig, men då vi äro 20 km från gränsen, svänga vi av mot norr, passera Rominter Heide, där kejsaren hade jaktmarker, och Tollmingkenen, dit Friedrich Wilhelm I, sedan befolkningen decimerats av pesten, inplanterade nytt folk från Salzburg.

I Trakehnen tar lantstallmästare Ehlers emot oss och visar det berömda stuteriet, där präktiga hingstar och föl hållas på stall, under det att de rödbruna stona i hjordar försköna de grönskande ängar där de beta. En hingst av engelskt fullblod, som i sitt hemland varit far till flera segerrika kapplöpningshästar och för 600.000 mark köpts till Trakehnen, hade på tysk botten avkastat blott två föl. Affären hade givit upphov till en process. En bedårande vit arabisk hingst värd 40.000 mark, hade man just bytt sig till från Polen. Liksom de andra fördes han av en stallknekt förbi oss, sprittande i varje muskel, dansande och trippande med eleganta, elastiska steg, behagfullt böjande nacken, frustande och sändande oss gnistrande ögonkast.

Vår färd går vidare genom Gumbinnen och Insterburg, där Rennenkampf bodde under den ryska invasionen. Alla dessa städer hade jag besökt under kriget. Då voro de flesta av dem ruinhögar, sönderskjutna, nakna brandmurar, grushögar och skorstenar. Nu hade de åter vuxit upp till nytt liv.

I Popelken tog lantrådet Penner från Labiau hand om oss. Han berättar, att det i hans krets är fråga om att öppna 15.000 hektar av myrar, träsk och torvmossar för kolonisation. Den omvandling som kräves är icke så enkel som man kanske tror. Utgående från landsvägen gräver man ett antal ordentliga gravar eller kanaler, 2 m djupa, 3½ m breda, vilka nu genomskära hela myrlandet. Sedan får man ge sig till tåls i tre år tills marken torkat ut tillräckligt. Först sedan detta skett kan den rigoleras eller djupplöjas. Därpå följa ännu fyra år av vädring och vittring innan man kan börja med sådden. Det är sålunda fråga om erövring på lång sikt.

Endast en kraftfull regering kan genomföra dylika företag. Men det lönar sig. Här vinnes nytt land för ett par tusen bönder. Förr var området bebott blott av några hundra fattiga små-

bönder, som odlade lök och efter skörden foro till närmaste stad för att sälja sin vara. När efter hårda stormar vatten från Kurisches Haff stiger uppåt floden, översvämmar denna och ofärd hotar det fåtal byar som vuxit upp på dess stränder.

I områdets utkanter är Arbetstjänsten i verksamhet. Å ömse sidor om vägen se vi deras läger och titta in i ett par av deras stugor med sovbritsar i två etager och enkel, gedigen inredning i övrigt. Av medlemmarna själva sågo vi inte mycket — de flesta voro ute i myrarna med sina spadar. Överallt iakttar man samma planmässighet och allt går som ett urverk.

En morgen (= 1/4 hektar) jord som blivit odlingsbar, kostar 1.250 mark, under det att annan åkerjord kostar 500. Staten offrar alltså 2½ gånger så mycket på den nyerövrade jorden som den redan odlade är värd! Som penningplacering betraktad är affären sålunda mycket dålig[1].

Inför sådana upplysningar och efter att med egna ögon ha sett hur arbetet bedrives, förstår man bättre än förut tyska folkets trångboddhet och hunger efter mark. Ty endast brist på land kan förklara dylika ekonomiskt ohållbara placeringar. Man förstår också att ett land som Tyskland, vilket före världskriget ägde kolonialland av en areal fem gånger större än hela Tysklands, måste som ett verkligt våldsdåd känna den stympning, för vilken det utsattes i Versailles.

Tyskland lider därför till den grad av brist på land, att det, som vi sett, uppbjuder all sin kraft att förvandla även de uslaste myrar, mossar och kärr till odlingsbar mark, — även under ekonomiskt ytterst ofördelaktiga villkor.

Sådant var läget på senhösten 1936. Hur länge skall det räcka? Här är den mänskliga energiens dynamik i gång, vilken, trots folkets och statsmännens ansträngningar i motsatt led, i tidens fullbordan med vulkanisk kraft skall bryta alla fördäm-

[1] I Geographical Journal, Febr. 1937, finnes en intressant artikel, "Land utilization in England at the end of the eighteenth century", vars författare, Gordon East, tillråder dem bland sina landsmän, som sträva för det engelska åkerbrukets förbättring, att studera de förhållanden som rådde förr. Redan 1593 skrev John Norden i sin "Speculum Britanniæ": "The deep and dirtie loathsome soyle yields golden gaine to paneful toyle."

ningar för att återställa jämvikten och framtvinga en mera rättvis fördelning av den fasta jordytan.

Kampen mot havet. (Schleswig-Holstein).

Vi vända våra blickar mot en annan del av tyska riket, till Schleswig-Holsteins västra kust, där en annan art av landvinning än i Östpreussen är i full gång. Sedan ett halvt årtusende har denna kust översvämmats och söndertrasats av havet, dock aldrig mera ödeläggande än genom de båda stormflodernas vågor av den 16 januari 1362 och den 11 oktober 1634.

Redan kort efter år 1900 gjordes en första början med den ojämna strid, som gick ut på att tränga havet tillbaka. Men först efter 1933 arbetas efter en stor enhetlig plan. Man beräknar att detta arbete skall vara fullbordat på tio år eller till senhösten 1942.

Till en början byggas sju dammar till de öar, som äro belägna utanför fastlandet. Av dessa är dammen till ön Nordstrand redan färdig. Från Husum begåvo vi oss ut på denna gedigna damm med dess nyanlagda väg. Genom avdikning och långsam uttappning av vattnet och planteringar i randområdet vinnes samtidigt nytt land. Redan nu göras på detta sätt 10.000 hektar fruktbara och befolkas med 855 nybyggare. Genom avdämningen av området vid Eidermynningen ryckas 35.000 hektar tillbaka från havet. Hela kostnaden uppgår till 150 miljoner mark. Under åren 1933—35 ha redan 13 kilometer dammbyggnader och 25 km dammbankar blivit utförda och 2.500 hektar fruktbart marskland vunnits. I främsta rummet har det gällt Adolf Hitlerkoog och Hermann Göringkoog[1].

I den förra, som mäter 1.330 hektar, inrättades 54 nya bondgårdar, tio små bondgårdar, 21 arbetarboställen och fyra yrkesverkstäder. Avkastningen är överraskande stor. Havreskörden är dubbelt eller tre gånger större än det vanliga genomsnittet. Veteskörden är den normala. År 1935 skördades 70.000 centner havre och 1936 80.000 centner vete, d. v. s. lika mycket som

[1] Koog eller Kog är = utdikat land.

det årliga brödbehovet i en stad om 20.000 invånare. Detsamma gäller för Göringkoogen, som mäter 550 hektar.

Landvinningens teknik är både invecklad och mödosam. Den grundar sig därpå att vattnet för med sig fasta beståndsdelar som i stilla bassänger avsätter sig som slam och dy och bildar ett nytt synnerligen fruktbart humusskikt över den sandiga strandbädden, Watt (det område, som översvämmas vid högvatten). Genom ett klokt uttänkt och naturen själv avlockat nät av så kallade Buhne (pir, vågbrytare) åstadkommes först ett system av avstängda bäcken. Genom avloppskanaler avledes vattnet småningom från dessa. Därpå insläppes nytt vatten, ur vilket nya lager av slam avsätta sig, varefter en växt kallad Queller eller glasört (Salicornia herbacea), som fördrager saltvattnet, inplanteras i bäckena. Denna växt, som frodas i det salthaltiga slammet, befordrar landbildningens process. I allmänhet kräver transformationen från hav till åkerland två eller tre år.

Parallellt med denna landvinning går det planmässiga betryggandet av det redan skapade åkerlandet emot Nordsjöns förhärjande stormar, ett företag, som består däri, att de befintliga vallarnas (Deiche) profiler förändras och höjas.

Om hela denna landvinningskamp vid Husum kunde en expert med lätthet skriva en mycket spännande bok. Jag saknar tid, förmåga och utrymme att fördjupa mig däri. Fyllda med beundran över Arbetstjänstens och de professionella arbetarnas kamp mot havets legioner av framstormande vågor, begåvo vi oss till Husum för att i arbetsledningens kontor inför väldiga kartor och tabeller lyssna till ett par innehållsrika föredrag av sakkunniga män. På kartorna fick man en klar överblick av de sju dammarnas läge och såg huru de, vinkelrätt mot kusten likt pirer och vågbrytare pekade ut till de flacka öarna söder om Sylt och tjänade landbildningen till stöd.

Men ändå mäktigare och fullt av slående realism var det intryck vi fått på själva dammen till Nordstrand, där hopar av arbetare grävde med sina spadar och dit långvagnar, dragna

av kraftiga holsteinska hästar, förde hela trädstammar, kubbar och faskiner, som skulle användas till kajdammar mot havet.

Man lämnar valplatsen med tanken riktad på det storslagna skådespel som måste erbjuda sig då fienden, havet, med sin mäktiga bundsförvant, stormen, samlat sina blågröna, salta legioner till en stormlöpning mot de av människohänder uppförda strandbefästningarna.

Kort före vårt besök vid den holsteinska kusten hade en våldsam västanstorm över Nordsjön brutit sönder och sköljt bort en sträcka av dammar och utfylld strand. När stormen bedarrat, började man med sammanbitna tänder kampen på nytt. Man arbetar icke som Egyptens trälar då de uppförde pyramiderna, icke som de miljoner kinesiska kulis och krigsfångar, som byggde Stora muren. Man arbetar under sång så länge dagen varar, med ljus optimism och med järnhård beslutsamhet för hela folkets väl. Man arbetar för att vinna en om också obetydlig ersättning för de förlorade provinserna och kolonierna.

Landvinning i Emslandet.

Mellan de holländska provinserna Groningen och Drente i väster, och i öster Oldenburg, utbreder sig vid floden Ems das Emsland, där jag — som vanligt åtföljd av sakkunniga ciceroner — den 11 december gjorde ett flyktigt besök.

Emslandet omfattar kretsarna Aschendorf, Hümling, Meppen, Lingen och Bentheim och har en areal av 400,000 hektar. Därav utgöras ännu omkring 100,000 hektar av ödemark, till största delen högmossar (Hochmoor) och sandhed (sandige Heide). På grund av markens dåliga beskaffenhet är Emslandet också ett av Tysklands glesast bebyggda områden. Så komma i kretsen Hümling blott 26 människor på en kvadratkilometer, mot 139 i genomsnitt för hela riket.

Med Arbetstjänstens hjälp har staten börjat ett storartat företag i akt och mening att förvandla Emslandets karga mark till fruktbar åkerjord. Tjugufyra avdelningar från Arbets-

tjänsten, tillsammans utgörande en styrka av 3.600 man, äro sedan hösten 1935 fördelade över Emslandets ödsliga vidder.

Enligt en grundligt utarbetad och omfattande plan grävas mäktiga avloppskanaler och smala tilloppsgravar, och tvärs genom myrar och mossar anläggas breda landsvägar och smärre förbindelseleder av växlande bredd. Hittills har man fullbordat 50 km vägar, 50 km kanaler och 70 km tilloppsgravar. Utmed vägar och kanaler äro 60 km fältbanskenor utlagda och på dem äro 12 fältlokomotiv och 450 tippvagnar i gång. De senare bortföra torv och sand.

Vid vägbygget bryter man ut en torvremsa, tre eller fyra meter bred, tills man kommit ned till sanden. Den sålunda uppkomna graven fylles sedan med sand till underlag för vägbanan, vilken göres så bred, att fyra bilar få plats bredvid varandra. Och mellan vägarna förvandlas hela ödelandet till odlingsbar mark.

Sedan arbetet efter fyra eller fem år avslutats, skola fyrahundra nya bönder här kunna slå sig ned och bygga sina gårdar och odla sin jord, och kring dem uppväxer en stam av nya hantverkare och köpmän. På nya åkrar skall säden vaja för vinden och på gröna ängar skall boskap beta.

På den lilla decauvillebanan gjorde vi en kort och skramlande färd till ett par av de platser där Arbetstjänstens unga starka män med sina spadar voro i färd med att möblera om naturens ordning i den kvartära lagerföljden.

Bland de unga skarorna var överstearbetsledaren (Oberstarbeitsführer) herr Zur Loye i sitt esse. Han pratade och skämtade med pojkarna, frågade hur de hade det, när de kunde bli färdiga med den kanal de just grävde ut och om de längtade hem till julferierna. Då upphörde grävningen för en minut, karlarna ställde sig i givakt och basen svarade för sig och de andra. Alla sågo glada och nöjda ut. Somliga hade vid sin ankomst till Emslandet aldrig hållit i en spade, men det dröjer inte länge innan de äro varma i kläderna.

Efter inspektionen i fält tittade vi in i en barack, byggd efter det vanliga mönstret med bäddar i två etager.

I den enkla matsalen anlände vi alldeles lagom till manskapets middagsmål kl. 1, slogo oss ner vid ett av de långa träborden och deltogo i måltiden. Man fick limpa och mäktiga skivor av tysk schweizerost till en makalös ärtsoppa. En rågad tallrik av denna mustiga rätt, i vilken genomkokade ärter trängdes med späckstycken, strimlor av fårkött samt kluven potatis, var åtminstone för mina näringsbehov tillräcklig att skjuta fram aftonvarden till kl. 9.

I Emslandets arbetsläger härskade, trots den spartanska enkelheten och den dystra, kallfuktiga dimman, en stämning, som knappast gav efter för den, som bland lövsmyckade vagnar, oxar med förgyllda horn och brokiga blomsterkransar råder vid en skördefest i Oberbayern.

Donaudammen vid Deggendorf.

En bilfärd genom Bayern utmed Donau i början av november hör till våra yppersta minnen. Man sitter hela tiden på helspänn och njuter av att med blicken svepa över dessa underbara landskap och flacka behagfulla terrängvågor och någon gång stannar man vid historiskt minnesrika platser såsom det gamla Regensburg med dess pittoreska gatumotiv och dess ståtliga dom.

Men denna bok är ingen reseskildring. För tillfället gäller det landvinningarna i Tyskland och vi stanna därför mitt på bron mellan Deggendorf och Straubing, där ett par artiga väg- och vattenbyggnadsingenjörer äro oss till mötes. Här är Bayerns kornkammare. Ingenjörerna förklara för oss de arbeten, som sedan någon tid äro i gång för att förebygga de varje år efter snösmältningen inträffande översvämningarna av Donau, vilka förut ödelagt betydande vidder av låglandet på ömse sidor av floden.

Ännu farligare och mera förhärjande äro dock de sommaröversvämningar, vilka inträffa ungefär vart femte år. Då utbreder sig, såsom i juni 1936, en verklig sjö över den vid-

sträckta fruktbara slätten, dess sädes- och betfält och man kan ro med båt över den lovande äring, som mognade till skörd.

Arbetstjänsten har här fått en stor uppgift att fylla. Kilometerlånga tre meter höga dammar eller murar byggas upp till åkerlandets skydd och flodens reglering. Tredje riket gör icke anspråk på hedern av begynnelsen av detta verk, ty redan 1926 hade man börjat därmed och skyddat 4,000 hektar mot översvämning och skulle nu rädda 5,000 hektar på samma sätt. Under loppet av inalles nio år undandrager man sålunda 9,000 hektar från Donaus nycker.

Från vår höga utsiktspunkt på Deggendorfbron hade vi en underbar utsikt över hela det kritiska området, den majestätiska floden i mitten, och på dess stränder åkrar, bondgårdar, byar och lundar, och kunde med blicken följa dammurarna, vilka tvinga Donau att lämna åkerlandet i fred. Till ledning utbredde man framför oss en karta i stor skala, där floden vid lågvatten och högvatten och hela översvämningsområdet framträdde i blåa nyanser av växlande valör.

Nu är skörden betryggad och skänker bröd åt många.

Landvinning vid Rhen.

På den badensiska Rhenslätten är den s. k. Pfinz-Saalbach-korrektionen den viktigaste "meliorationen". Den dikteras av den omständigheten, att två av Rhens från Schwarzwald kommande bifloder, Pfinz och Saalbach, årligen stiga över sina bräddar, samt att en del av låglandet vid stranden av Rhen ligger lägre än flodens högvattensyta. I enlighet därmed har man uppställt som mål för denna korrektion: för det första, att avlägsna faran för översvämning genom att gräva avloppskanaler samt för det andra, att göra de naturliga flodloppen djupare och rakare. I sin helhet omfattar planen ett dräneringsområde av omkring 55,000 hektar. För detta ändamål har man över hela området utplanterat sexton avdelningar av Arbetstjänsten med inalles 2,500 man.

Redan vid vår ankomst till platsen (11 november) kunde

vi inte undgå att lägga märke till de några meter breda och flera kilometer långa avtappningskanalerna. Pfinzflodens avtappningskanal har en längd av 18 km, under det att Saalbachkanalen är 16 km lång och Rhein-Niederungkanalen mäter 37 km i längd.

De planerade dammarna mot Rhens högvatten, vilkas ändamål blott är att fylla några befintliga luckor, få en längd av 5,5 km. Sidokanalerna belöpa sig inalles till 57 km.

Kostnaderna för detta arbete uppgå till 15,8 miljoner mark. Den årliga vinsten uppskattas till 3,1 miljoner, d. v. s. en förräntning av 19,7 % på det investerade beloppet. Hittills har Arbetstjänsten gått i land med 40 % av hela uppgiften genom att undanrödja 400,000 kubikmeter jord. För det som återstår krävas ännu femtio månader. På detta sätt skapas ny åkermark för 250 nya arvegårdar.

Folk, som bodde i Hessischer Vogelsberg och där inte längre kunde ta sig fram, har flyttats över till nyvunnen mark på Rhenslätten, där man nu plöjer och sår. Även här se vi de breda, djupa avloppskanaler, som dränera ännu befintlig myrmark, kallad "hessisk ris". Dorf Riedrode är namnet på en nyskapad by, som vi besökte. Kring dess torgplats sågo vi 28 nätta och välbyggda bondgårdar. Knappt ett år hade förflutit sedan denna "Siedlung" (nybygge) blivit grundlagd och under de närmaste åren skola ännu fyra dylika byar uppföras i "Regierungsbezirk" Baden.

Borrning efter petroleum.

Samma dag gjorde vi en bilfärd från Stuttgart till Baden-Baden på en nyanlagd förträfflig väg genom Schwarzwalds hänförande skogbevuxna kullar och över dess kammar med en ständigt växlande, men alltid lika storslagen utsikt över slätterna vid Rhen och långt bortom dessa till Vogeserna, numera belägna på franskt territorium — i Elsass.

Tredje riket kämpar, såsom vi sett, icke blott för vinning av nytt land. Det gör också allt för att avlocka jorden dess dolda skatter. Så t. ex. har man sedan sommaren 1935 på flera ställen i övre Rhens lågland påbörjat en planmässig borrning efter petroleum. Redan 1920—22 gjordes dylika försök, som icke ledde till resultat. Nu tvingas man av bristen på bensin och valutan att arbeta på allvar. Med ett årligt statsunderstöd av två miljoner mark har Wintershall Konzern för kali och I. G. Farben sänkt ett stort antal borrhål i jorden med eller utan framgång. Och ännu är det för tidigt att fälla ett omdöme om företagets utsikter.

Vid byn Forst hade vi tillfälle att se de av järn gjorda borrtornen, där arbetet oavbrutet var i gång och där råolja fördes till jordytan.

Ingeniör Rautenkrantz, som studerat oljeborrning både i Amerika och Rumänien, förde oss till ett par av borrtornen och förklarade de av tyskarna begagnade metoderna. Att här ingå på dem skulle överstiga min förmåga och föra för långt. En lekman, som i över ett halvt år bott hos Bröderna Nobel i Balakhani vid Kaspiska havet och sett den 830 km långa rörledningen från Kaspiska till Svarta havet, de väldiga sjöarna av rånafta, de brungröna, i jätteplymer sprutande fontänerna, vilka i blåst lågo som ett regn över en sjö infattad mellan oljedränkta jordvallar, och sett hela naftasjöar och borrtorn brinna i vinternätter, med ett ord, den som bevittnat en naftaproduktion, vilken då, år 1885, hade så stort omfång och värde, att accisen på Nobels raffinerade olja (kerosin, petroleum, fotogen) utgjorde 3 % av tsarrikets hela budget — på en sådan lekman göra de fåtaliga borrtornen vid byn Forst och deras blygsamma avkastning intet djupare intryck.

Men det som imponerar vid byn Forst, det är den järnhårda beslutsamhet, med vilken man går till ett verk, om vars framgång man icke har en aning, den outtröttliga grundlighet, varmed man tränger in i den njugga jorden, hur man studerar profilerna genom borrhålens jordlager och söker avlocka dem deras hemligheter. Man hoppas att ur dessa studier få fram

Borrtorn vid Nienhagen nära Hannover.

Furstinnan Elisabeth Fugger-Babenhausen.

de geologiska lagar, som kunna visa vägen till de underjordiska oljebassängerna. Man ger icke tappt, man låter icke hoppet fara, man utfunderar metoder att tränga ned mot djup, dit mänskliga verktyg ännu aldrig nått. Endast nöden kan framtvinga dylika yttringar av viljestyrka och endast hettan i jordens inre sätter en gräns för den mänskliga företagsamheten.

Även vid byn Forst får man ett beklämmande intryck av den brist på land och råvaror Tyskland måste genomlida. Vi ha i det föregående sett några prov på den okuvliga energi, som utvecklas för att motverka denna brist och skjuta undan den stora nödens dag. Men profetians ande är överflödig till att förutse, att den dagen *måste* komma, om icke jordens ouppodlade mark och dess råvaror på ett rättvist sätt fördelas mellan de stora kulturfolken. Man borde tänka sig för innan man förhärdar sitt hjärta. Man vet vad som kommer att hända då alla säkerhetsventilerna äro tillskruvade på en överhettad ångpanna!

Ett dygn på Doorn.

På vägen mellan Nordsjökustens och Emslandets landvinningsområden gjorde jag en bilfärd till Doorn, dit kejsar Wilhelm haft vänligheten att sända mig en inbjudan.

Adjutanten, som möter mig med ett kraftigt handslag, är min gamle vän och landsman, översten, greve Gilbert Hamilton, som jag icke träffat sedan krigets dagar i Galizien och Bukowina.

Strax före klockan ett samlades man i vestibulen, grevarna v. Schwerin och Hamilton, hovmarskalken överste v. Dommes, livmedikus dr Krüger och arkivarien dr Jagow, den sistnämnde en tillfällig gäst. Då kejsarinnan icke är hemma, går allt enkelt till och man märker intet av det gamla hovceremonielet. Både lunch och middag serveras i adjutantens yttre rum.

En trappa upp har kejsaren och hans gemål sina enskilda gemak. Hovmästar Turke, som synat lunchbordet och sett till att det är prytt med friska blommor, tar plats vid sidan av det nedersta trappsteget från övre våningen. Han står som ett tänt ljus. Så har han stått i nära fyrtio år, i slottet i Berlin, i Breslau, i

Homburg, under fälttåget, på Achilleion, ombord på Hohenzollern, och så står han ännu i dag, bilden av en trotjänare likgiltig för allt utom troheten, densamme nu i landsflykten på Haus Doorn som i de dagar då taffelmusikens fanfarer smattrade under de svarta örnarna i Berlins kejsarpalats.

På slaget ett sträcker hovmästar Turke på sig då kejsaren stiger ned utför trappan och går rakt fram till mig för att med ett kraftigt handslag önska mig välkommen. Kejsaren hade åldrats under de senaste tio åren, dock i mindre grad än man kunnat vänta. Han är 78 år, hans hår är kritvitt och han stöder sig på en käpp. Men han var vid samma andliga vigör som förr och kastade sig genast in i ett livligt samtal om händelserna i Asien och om de svenska expeditionerna till dess inre. Efter lunchen begav man sig till en av de mindre salongerna, där kaffe och cigarretter serverades. Kl. ½ 3 drar sig kejsaren tillbaka till sina rum.

Kl. ½8 träffas vi åter i vestibulen, där Hamilton dagligen håller föredrag för kejsaren om spanska inbördeskriget. På en stor karta visar han läget. Kejsaren gör då och då inkast som förråda att han själv är lika väl underrättad som föredragshållaren. En halvtimme senare samlas vi åter kring bordet i adjutantrummet och middagen är lika enkel som lunchen.

Mitt i salongen står ett runt bord med ett sluttande bokställ under en lampa med skärm. Här slår kejsaren sig ned för att läsa högt för oss, som tagit plats kring bordet. Men denna kväll blev det ingen läsning av, samtalet var alltför spännande, det rörde mest konung Edward VIII och hans tron, och innan man visste ordet av var klockan elva och kejsaren reste sig.

Efter lunchen följande dag, den 10 december, föreläste kejsaren ett par artiklar ur engelska tidningar och fäste särskilt avseende vid en i Saturday Evening Post om den hotande tronavsägelsen. Den fördömde i skarpa ord alla tankar på ett giftermål mellan konungen och Mrs Simpson och dess storengelska hållning stämde överens med kejsarens egen uppfattning om imperiets tron och dess värdighet.

Klockan tre skulle jag återvända till Tyskland. En stund dess-

förinnan tog kejsaren ett hjärtligt farväl, önskade mig lycka och framgång vid utarbetandet av de vetenskapliga resultaten från Asien och begav sig till sina enskilda rum, sin ensamhet och sina tankar. Min bil körde fram och jag åkte tillbaka till Lingen och Emslandets lantvinningsområde.

Vid den holländska tullbommen i Frensdorf berättade den visiterande tjänstemannen, att telegram just anlänt om konung Edwards abdikation.

Man kan icke tänka sig större kontraster än dem kejsaren upplevat. Han var den mäktigaste av alla levande människor och från jordens starkaste tron bevarade han freden i tjugufem år. I trettio år hade han varit tysk kejsare och konung av Preussen då han efter nederlaget mot en en hel värld och utan stöd av någon i sin omgivning begav sig till Holland för att avvärja ett inbördeskrig och för att åt sitt folk bereda väg för den av Wilson utlovade anständiga freden. De som gå till doms med kejsaren för hans handlingssätt och det beslut han på eget ansvar fattade den 9 november 1918, borde läsa hans i "Ereignisse und Gestalten" klart och redbart framlagda bevekelsegrunder. Man glömmer, att allt det stora och starka, som nu växer upp i Tredje riket, vilar på den fasta grund Bismarck lade och på den oerhörda utveckling som utmärkte kejsar Wilhelms regering allt intill år 1914.

Från den högsta tänkbara upphöjelse har han sjunkit ned till den mest anspråkslösa tillvaro. Men själv är han orubbligt densamme som förr, alltid lugn och behärskad, alltid hänsynsfull och välvillig mot andra. Han har blivit filosof och står alltjämt rak i de stormar som härjat över hans liv. Hans själsstyrka är beundransvärd.

Ur vilken källa har han hämtat den övermänskliga kraft, som hållit hans själ frisk och obruten i femtio år sedan han besteg Tysklands kejsartron? Den beror på hans djupa, bergfasta religiositet! Hans tro på Gud och på Guds outgrundliga vägar är orubblig. Förlorar han sina kronor, smädas han och glömmes, så är allt som drabbar honom, utslag av den gudomliga vilja, inför vilken han som kristen böjer sig.

På detta gods Doorn, har kejsar Wilhelm bott i aderton år utan att brytas. Han, som kallades "Der Reisekaiser", har icke sett en järnväg och han som älskade sjöfärderna till Norge, har inte sett ett fartyg på aderton år. I alla avseenden är hans liv totalt omlagt, men själv är och förblir han densamme.

Intet fängslar honom i högre grad än det nya Tysklands frammarsch och uppsving. Jag hade väntat att kejsaren skulle rikta frågor till mig om det intryck jag fått av Tredje riket och dess män. Men han gjorde det icke och berörde icke med den svagaste antydan detta ämne. Det är av hans närmaste omgivning jag erfarit, att hans tankar kretsa kring Tyskland, att han med glödande intresse följer allt det nya och att intet bereder honom större glädje än att Tysklands försvar, dess här och dess flotta, växer sig starkt på nytt efter förnedringens tid. Han betraktar allt som händer och sker objektivt och filosofiskt, klagar aldrig och beklagar sig icke över någon eller något. Han yttrar aldrig ett hatfyllt eller ovänligt ord om de stormakter och statsmän som 1914—18 voro hans fiender. Om dem talar han lugnt och objektivt, beskyller ingen för fel och urskuldar icke sig själv.

En gång i sena tider, då nya sekler med snabba vingslag flugit förbi över människor och deras öden, skall kejsar Wilhelms namn leva kvar i legendens form och det skall sägas om honom, att han i de grymmaste motgångar med orubblig själsstyrka bar det öde, som blivit lagt på hans skuldror.

KVINNANS ROLL I TREDJE RIKET

Det kvinnligt veka i människosinn
skall frälsa världen och ringa in
förbrödringens framtidsrike.
Verner von Heidenstam.

I ett stort hus med adress Derfflingerstrasse 21 i Berlin arbeta 250 kvinnor med allt vad som har med kvinnor, kvinnligt arbete, hem och barn att göra. Man kan närmast likna detta hus vid ett ministerium, vilket det också är, ty som minister regerar fru Gertrud Scholtz-Klink med en stab av kvinnliga medhjälpare inom dess murar.

Frågar man vem fru Scholtz-Klink är, får man till svar: Hon är Tysklands kvinnliga Führer (Reichsfrauenführerin), liksom Hitler är hela folkets ledare. Hon har med ett ord, i allt som rör kvinnor, alla trådar i sin hand.

Ett sjudande liv råder i Haus der Reichsfrauenführung. Från och till alla Tysklands avlägsnaste vrår komma och gå bud, upplysningar, meddelanden, befallningar, råd och hjälp. Här, liksom i andra grenar av organisationen, får man en känsla av att alla arbeta för det stora hela. Hur skall kvinnan på bästa sätt gagna riket och folket? Är det genom att konkurrera med mannen i yrken, där han kan utföra ett bättre arbete? Eller är det för att skaffa sig mera makt? Nej, genom de egenskaper, i vilka mannen ej kan tävla med henne. Hemmets och barnens vård åligger i första rummet kvinnan. Moderskapet är hennes främsta plikt. För att göra henne vuxen denna uppgift ordnas över hela landet kurser på tolv dubbeltimmar, där undervisning lämnas i spädbarnsvård, hälsovård och sjukvård i hemmen, uppfostran, matlagning och sömnad.

Även andra kurser i hushållsgöromål och barnavård äro anordnade såväl för husmödrar som för hembiträden.

En stor del av det arbete som utföres i den gren av hjälpverksamhet, vilken kallas "Mor och barn", är anförtrodd åt N. S. Frauenschaft. Denna verksamhet går ut på att göra modern så kvalificerad som möjligt för sitt kall. Det sker både genom att skänka henne undervisning och vård innan barnet är fött och genom att bereda henne tillfälle till vila när hon är trött och överansträngd.

Därför äro vilohem ordnade i stor omfattning. Men man tar icke hand om en överansträngd mor innan man sett till, att någon finnes som under hennes frånvaro kan sköta hemmet och barnen. Annars skulle hon inte ha någon nytta av sin semester. På vilohemmet kommer hon i beröring med andra kvinnor och får njuta en atmosfär av trevnad och kamratskap, som skänker henne livsglädje, mod och hopp. Och när hon återkommer till man och barn, bli de i sin tur uppmuntrade och glada genom den angenäma förändring deras maka och mor undergått under sin ferietid.

Ibland kan det vara omöjligt för mödrar att lämna hemmet på flera veckor. För sådana ordnas i närheten av städerna eller i parkerna sköna platser dit de få komma på morgonen, stanna hela dagen och återvända hem på aftonen. På dessa viloplatser bjudes god mat, trevligt sällskap, vila och omvårdnad; de äro mycket uppskattade.

Barnen till arbetande mödrar tagas om hand i en kindergarten eller i andra organisationer.

På landsbygden ordnas särskilt "skördekindergarten" för att under den brådaste tiden lätta bondkvinnornas arbetsbörda.

"Mor och barn"-organisationen lägger också stor vikt vid att förbättra bostadsförhållandena. Barnrika fattiga familjer få hjälp att göra bostaden mera tilltalande: att flytta, om den är för dålig, att betala hyran samt till att öka ut nödvändigt bohag såsom sängar och annat.

Liksom all annan verksamhet, vilken i Tredje riket sker till förbättringar på olika områden, arbetar "Mor och barn" icke

sporadiskt utan med planmässig rättvisa över hela landet. Tack vare den storartade organisationen, genom vilken ledningen i Berlin kommer i kontakt med alla rikets hörn, låter detta sig göra på ett enkelt och effektivt sätt. Även förut arbetade "Hausfrauenvereine" för liknande ändamål, men bristen på sammanhållning och samarbete med övriga riksorganisationer och ministerier, såsom nu sker, gjorde att arbetet blev mindre effektivt och ojämnare fördelat. Nu ha alla dessa välgörenhetsföreningar gått upp i den stora arbetsplanen och ha fått glädjen att se sina strävanden att hjälpa bära rikare frukt än förut.

Ett kvinnligt yrke, som redan tidigare funnits i olika delar av världen och som väl sannolikt började i Förenta staterna är det, som nu upptagits vid alla arbetsplatser i Tyskland. Den som utövar detta yrke kallas die soziale Betriebsarbeiterin. I Amerika kallas hon Factory mother, Welfare worker, Visiting nurse, föreståndarinna för The Personnel division, m. m.

Utövarinnan av detta yrke har en mångskiftande uppgift. Hon måste själv känna till det arbete som utföres på fabriken för att kunna bedöma dels arbetets kvalitet, dels svårigheterna för dem, som utöva det. Hon kan därför ofta komma med förslag om förbättring vid arbetet. Det kan vara en bagatell, som dock i längden betyder mycket. Genom en liten omflyttning kan belysningen bli bättre, en högre eller lägre stol gör arbetet bekvämare. En annan småsak gör att det går fortare. En arbeterska passar bättre och har mera lust för ett visst arbete inom en fabrik än för det hon håller på med. Hon blir då omflyttad. Kamraterna kunna genom ovänlighet, skvaller eller intriger onödigtvis plåga varandra. En klok och vänlig kvinna ställer allt till rätta. En arbeterska kan ha familjebekymmer, över vilka hon grubblar under arbetet. Även här kan en utomstående, som är inställd på att hjälpa, träda in som en räddande ängel. Genom allt detta och i tusentals andra fall kan en verkligt moderlig kvinna öka trevnad och arbetsglädje, hälsa och arbetsintensitet till fördel för de arbetande och för det stora gemensamma verket till rikets väl. En billig anordning kan öka skönheten och därmed arbetsglädjen. Ett par vackert ord-

nade blommor lysa upp en hel fabrikssal. Det stora gemensamma målet strålar alltid som en stjärna, vilken man strävar att nå.

Med mycken omsorg utväljas de kvinnor som skola ägna sig åt detta yrke och de få genomgå långa och grundliga studier, innan de anses vuxna den viktiga posten. De sortera under det ämbete, som kallas Frauenamt der Deutschen Arbeitsfront. Även där är fru Scholtz-Klink den högsta ledarinnan. Det är typiskt för nationalsocialismen och den tyska arbetsfronten att med så stor grundlighet och sådant allvar ha gått in för att ordna just detta viktiga yrke. De betrakta nämligen alltid *människan* som centralpunkten för sina bemödanden. Och vid en fabrik är varken maskinerna, materialet eller vinsten huvudsaken utan *de arbetande människorna.*

Vidare förstå de att ta vara på alla värdefulla tillgångar och att utnyttja dem till fördel för det hela. Moderligheten, som bor inom varje kvinna, är en av de allra dyrbaraste tillgångar och dess värde blir fullt utnyttjat av Factory mothers eller soziale Betriebsarbeiterinnen.

Denna stora och kloka välfärdsanordning har, liksom mycket annat, vilket påbörjats under de senaste åren, ännu ej hunnit bli så effektiv som man önskar och avser, ty det tar tid att utbilda en så stor skara som här behöves.

När Hitler den 30 jan. 1933 övertog makten fanns det i Tyskland över sex miljoner arbetslösa. Hans första och viktigaste ansträngningar gällde att skaffa arbete till så många som möjligt. Nationalsocialismens motståndare envisades att påstå, att den självförsörjande kvinnan med makt skulle kastas ut från sitt arbete för att ge plats för en man.

I den mån det gick att skaffa en sedan många år arbetslös familjefar ett arbete måste det ske även om en kvinna förlorade en plats som hon älskade och där hon trivdes. Dessa offer fordrades endast av kvinnor, för vilka det icke betydde nöd. Offret var ofta tungt nog ändå för en kvinna van vid självständighet och oberoende, men det fordrades under en

nödtid och bringades för att rädda hela folket, närmast en nödlidande familj med en arbetslös far.

Många undantag gjordes och varje fall behandlades så rättvist som möjligt. Tre grupper utgjorde undantag. 1. Den som för sitt eller sina anhörigas uppehälle måste ha arbete. 2. De, som utförde rent kvinnliga arbeten och 3. De, för vilka deras yrke var en "kallelse".

Bland dem, som måste avstå sin plats, var den gifta kvinnan, ty hon hade både att sköta hem och barn och ägde ett avlönat arbete.

En grupp självförsörjande var de unga flickor, som nyligen lämnat skolan. De flesta av dem föredraga att gifta sig, vilket det stora antalet äktenskapslån ha bevisat. Bland äldre ogifta självförsörjande kvinnor finns ett stort antal, som lever ett glädjelöst liv utan en verklig uppgift. Dem ville man se förvandlade till arbetsglada människor, vilka känna sig lyckliga i utförandet av ett uppbyggande arbete. Av dessa fingo därför många en annan sysselsättning i det de överfördes till det stora gemensamma verket. Många hade dock även andra att försörja och därför måste varje förändring göras med stor försiktighet och efter ingående undersökningar. För ogifta kvinnor i sin bästa ålder är det ett hårt öde att försörjas av andra.

Man tar särskild hänsyn till den kvinnliga krigsgenerationen, d. v. s. de kvinnor, vilka förblivit ogifta, därför att de, som skulle ha blivit deras män och fäder till deras barn, ligga begravda på olika slagfält. Man anser, att de bringat ett så stort offer för fosterlandet, att de i första hand skola beredas arbetets glädje och känslan av sin betydelse för hela folket.

Denna grupp av kvinnor kommer, när männens antal blir normalt, att försvinna. Däremot skall det alltid finnas kvinnor, vilka avstått från den äktenskapliga lyckan. Det är icke de sämsta kvinnorna, som avstå från att gifta sig "till varje pris". Dessa, som dock önska att deras moderlighet skall komma till nytta, bli ofta framstående utövare av yrken, där deras gärning länder till välsignelse för en långt större krets än den egna familjen skulle ha blivit.

Slutligen är det den grupp av kvinnor, vilka känna sitt arbete som en kallelse och därför avstått från äktenskapet. Till dem tar man särskild hänsyn då varje förstklassigt arbete utfört av män och kvinnor uppskattas mer än någonsin förr för dess betydelse för hela folket.

Redan nu har arbetslösheten minskat i alla grupper och de flesta nödtidsåtgärderna från 1933 behövas ej längre.

Das Frauenamt har infört en hjälpverksamhet, som visat sig synnerligen lyckad och består däri, att studentskor erbjuda sig att avlösa en arbeterska på en fabrik i tre veckor, under vilken tid arbeterskan antingen begagnar sig av någon av de resor, som erbjudas genom "Kraft durch Freude", eller vistelsen på ett vilohem eller att helt ägna sig åt sitt hem och sina barn.

Här anföras några citat ur brev från de tre kategorier, arbeterskor, studentskor och arbetsgivare, som beröras av denna verksamhet. Ett brev undertecknat av flera arbeterskor innehåller bl. a.: "Vi känna oss som i sagolandet. Vi tacka er alla, er studentskor och er i den tyska Arbetsfronten, som ha bidragit till att vi kunna få vila oss från allt det som gjort oss kroppsligen och andligen trötta och sjuka. Vi ha blivit präktigt omhändertagna." En studentska skriver: "Jag har lärt närmare känna de människor, som alltid utföra detta arbete och jag har beundrat den kraft och glädje varmed de hålla ut. Jag kommer säkert aldrig mer att felbedöma fabriksarbetare och deras arbete. Jag har själv upplevt det." Och en annan: "Det är verkligen skada att inte varje människa en gång i sitt liv blir ställd i en för henne främmande del av folkgemenskapen." Arbetsgivarna ha endast goda ord för denna verksamhet och för studentskorna. En av dem skriver: "Studentskan E. har här hos oss fullgjort sin plikt fullt och helt. Hon stod med sina arbetskamrater i ett mycket vackert vänskapsförhållande och åtnjöt deras högaktning tack vare sin flit och sitt anspråkslösa uppträdande."

Även i rättsväsendet spelar kvinnan en roll. I den år 1933 bildade Akademien för tyskt rättsväsen utarbetas alla lagförslag. Medlemmarna bestå av domare, allmänna åklagare, ad-

vokater, representanter för förvaltningen, högskolorna, partiet, ministerierna, försvaret, läkarkåren o. s. v. Fru Scholtz-Klink samt en representant för alla kvinnliga jurister och en för kvinnliga polisen äro även medlemmar.

Bund deutscher Mädel arbetar jämsides med skolan.

Efter skoltiden ha flickorna rätt att inträda i Arbeitsdienst för flickor. Den är ännu så länge frivillig med undantag för dem som ämna studera. Åldern är 17—25 år. Och arbetstiden sex månader. Flickor från alla klasser och yrken komma dit, kontorsflickor, sömmerskor, lärarinnor och andra. De lyda under en utbildad kvinnlig ledare. Vanligen förläggas arbetslägren till någon trakt, där befolkningen har det svårt eller till någon av de nya Siedlungen eller nybyggen, vilka växa upp överallt i och omkring städerna, samt i trakter som erövrats genom utdikning eller på annat vis. Hustrurna i dessa nybyggen ha ej råd att hålla sig med hjälp och bli därför utsläpade. Flickorna från Arbeitsdienst hjälpa dem med allt arbete ute och inne. De laga mat, vårda barnen, städa, skura, sköta djuren, mjölka, ta upp potatis o. s. v.

I ett sådant område i närheten av Kurisches Haff, där jorden är myrmark och nästan omöjlig till någon odling, är befolkningen mycket fattig och har blivit likgiltig för att hålla sig uppe och ha det snyggt omkring sig. Dit komma dessa flickor, gå in i stugorna och göra rent från golv till tak, ta ut varje sak, skura och tvätta, sköta om barnen, laga deras kläder, göra rent i uthus och sätta system i gårdens arbete och skötsel. Detta verkar i hög grad uppmuntrande och uppiggande på befolkningen, som fått mera trevnad och hygien i sina hem. — Flickorna, som alltid måste vara friska och som flera gånger undersökas av läkare, bli stärkta till kropp och själ. Kamratlivet och umgänget med flickor från olika delar av landet och av olika bildningsgrad och yrken har sin stora betydelse. Somliga av flickorna komma direkt från skolan, andra ha redan en plats, från vilken de begärt ett halvt års ledighet. En lämplig ung föreståndarinna leder arbetet. Flickornas hjälp är mycket efterfrågad av traktens bondhustrur.

Överallt får man samma intryck av ungdomlig entusiasm, hälsa och arbetsglädje, när man besöker Arbetstjänstens lägerplatser.

Så snart det låter sig göra, blir Arbetstjänsten för flickor — liksom den redan nu är det för gossar — obligatorisk. Då skall den framträda såsom en av de största och viktigaste grenarna i den tyska kvinnorörelsen.

Den svenska och tyska publik, som den 4 februari 1937 samlats i Grand Hotels stora sal i Stockholm, hade förmånen att lyssna till ett av de yppersta föredrag, vilka någonsin hållits mellan de gyllne speglarna. Då talade fru Scholtz-Klink anspråkslöst och ödmjukt om det gigantiska verk hon utför bland mer än trettio miljoner tyska kvinnor, ungmör och flickebarn. Men hennes ord voro burna av hänförelse för uppgiften, människokärlek och en redbar och äkta religiositet. En prästman bland publiken yttrade sedan: "Vi präster ha mycket att lära av en så varmhjärtad, en så mäktig och gripande predikan."

INDUSTRI OCH SYNTETISKA RÅVAROR

La véritable richesse des États consiste dans le nombre des habitants, dans leur travail et leur industrie.[1]

Napoléon.

Krupps verkstäder.

Den 7 maj 1925 öppnades Deutsches Museum i München. Dess utställningsföremål i naturvetenskap och teknik upptogo en golvyta av 36.000 kvm och hade en förevisningsfront av 14 km. Från 1903, utan avbrott under världskriget och under de tunga efterkrigsåren, genomfördes detta storslagna företag med okuvlig energi av en enda man, Oskar v. Miller, en tysk avbild av Arthur Hazelius. Liksom denne skaffade v. Miller på enskild väg de enorma belopp som krävdes. Han kallades för Tysklands största tiggare och de rika voro nästan rädda för honom. Ingen, som råkat i hans klor, kom undan, och han genomdrev sin beskattning på ett så älskvärt och förtrollande sätt, att offret slutligen ansåg det som en ära att få bli donator åt v. Millers museum. Han var dessutom en stor humorist och brukade gärna själv berätta följande anekdot. På en resa i Mexico blev det tåg, med vilket han åkte, överfallet och plundrat av ett organiserat rövarband. Alla passagerarna jagades ut och berövades av hårda händer sina plånböcker, löspengar och andra dyrbarheter. Då rövarhövdingen i v. Millers pass såg med vem han hade att göra, återlämnade han med en ridderlig bug-

[1] Staternas verkliga rikedom består i invånarnas antal, deras arbete och deras industri.

ning plånboken åt dess ägare och sade: "vi plundra aldrig våra kolleger".

Museet öppnades den 7 maj med en lysande bankett, där två tusen gäster sutto vid långa, smala bord. Jag satt mellan kronprins Rupprecht av Bayern och herr Krupp von Bohlen samt hade mitt emot mig den påvliga nuntien Pacelli, vars närmaste grannar voro rikskanslern dr Luther och riksrättspresidenten dr Simon.

Detta var första gången jag träffade chefen för Krupps mäktiga koncern i Essen. Andra gången var den 11 oktober i fjol på Villa Hügel utanför Essen. Hans maka är född Bertha Krupp.

Under ledning av baron v. Verschürer och ett par ingenjörer gjorde jag följande morgon en rundfärd genom vissa delar av Krupps fabriker, vilka utgöra en ordentlig stad för sig i staden Essen. Damer äga ej tillträde, men även för manliga främlingar äro naturligtvis väldiga områden och verkstäder, där vapen tillverkas, stängda och strängt bevakade av vaktmanskap.

Först åkte vi till den gård, där ännu den som en dyrbar klenod bevarade för mer än hundra år sedan av Friedrich Krupp uppförda lilla smedjan har sin plats och där även kontoret med skrivbord och räkenskapsböcker finns kvar.

Museet vittnar om den mångsidighet, som utvecklats under årens lopp. Där se vi lokomotiv från olika skeden, jättelika turbiner, lastautomobiler, vevtappar (Kurbelwellen), lantbruksmaskiner, kirurgiska instrument av utsökt finhet, brännspeglar, lösgommar och löständer, ja, allt mellan himmel och jord.

Vårt nästa mål är lokomotivverkstaden, 75.000 kvm stor. Från en högt belägen balustrad hade man utsikt över denna enorma arbetshall. Alldeles under oss står ett färdigbyggt lokomotiv för kinesiska statens räkning, medan en hel här av andra ånghästar skola rulla på tyska banor. Just här höll Führern i slutet av mars förra året ett tal till Krupps arbetare. Under kriget uppgick arbetarstammen i alla Krupps verkstäder till 170.000 man; 1933 till 56.000 och 1936 till 100.000.

I valsverket slingrade vitglödgade stålbarrar över jordgolvet, avsedda till järnvägsskenor och andra ändamål.

En stund senare stå vi inför en nära 40 m hög masugn (Hochofen). Med hiss föras vi upp till en plattform, varifrån vi se hur malmen och koksen befordras upp till randen för att vräkas ned i den dånande häxkitteln.

"Storsläggan" (Schmiedepresse) är den största i sitt slag i Europa. Det hydrauliska trycket hos denna hammare motsvarar en vikt av 1.500 ton, under det att den hammare som 1862 dunkade mot städet, ägde en kapacitet av blott 50 ton. Under storsläggan knådades just en vitglödande ståltärning av manshöjd vägande sina 40 ton och den formades och tuktades lika lätt som degen under bagarens händer. Den skulle ingå i en ångturbin på ett fartyg eller en kraftstation.

Man får en känsla av aktning och respekt för de härdade arbetare, vilka, med sina behärskade och avmätta rörelser bilda ramsvarta silhuetter mot det glödande stålets ljusa bakgrund.

Vid ett besök i Krupps verkstäder stannade en gång konung Wilhelm I förvånad och något tvivlande inför den tidens jättehammare, då han fick höra, att den i nedslaget kunde bringas att stanna på precis vilken höjd över städet man behagade. Alfred Krupp bad konungen lägga sitt guldur på städet. Den tunga hammaren föll och stannade en bråkdel av en millimeter över urets bouette. Krupps verkmästare fick behålla uret till minne.

Men det lönar sig icke för oss att stanna längre i detta hemvist för vulkanisk dynamik. Vi ha blott kastat en flyktig blick in i den förnämsta kraftkällan för Tysklands försvar till lands och sjöss.

Bensin ur kol.

Vår bil för oss nu till Mülheim i Ruhr, där vi stanna vid foten till Kejsar Wilhelmssällskapets kolforskningsinstitut. Under ledning av dess chef, professor Franz Fischer, göra vi en rundvandring genom laboratorierna, där en hel stab av kemis-

ter sedan ett årtionde är sysselsatt med lösningen av problemet att göra kolen flytande och förvandla dem till bensin och olja. Man visar och förklarar hela utvecklingsgången alltifrån de första primitiva experimenten till nutidens komplicerade och fullkomnade apparater. I en utställningssal få vi en överblick av alla de olika, nyttiga ting, som på laboratorierna och i verkstäderna tagas ut ur kolen: tvålar, parfymer, paraffinljus, vilka brinna med klar och lysande låga samt mycket annat.

Vid lunchen i chefens bostad gjorde vi bekantskap med den tyska kolbrytningens nestor och grundaren av kolsyndikatet, geheimerådet dr Emil Kirdorf, vilken trots sina nittio år förrådde, att han en gång inom de närmaste tio åren ämnade flyga med "Hindenburg" till Amerika och som sedan 1928 är övertygad anhängare av nationalsocialismen.

En halvtimmes bilfärd för oss till Holten, där vi stiga in i Ruhrchemies verkstäder, en av de tyska fabriker, där tillverkningen av bensin ur kol redan är i full gång. Sedan den nya fyraårsplanen blivit genomförd skall man vara uppe i en produktion av 10.000 ton om dagen inom Tyskland och då, i detta avseende, vara fullständigt oberoende av utlandet.

Syntetisk kautschuk.

Vårt nästa mål är Leverkusen vid Rhen, dit vi den 13 oktober styrde kursen. Här blevo vi mottagna av styrelsen, som bestod av generaldirektören dr Kühne, experter, ingenjörer och arbetare.

I en föreläsningssal, dekorerad med gedigen och förnämlig lyx, höll dr Kühne för oss ett föredrag och skänkte oss en bild av I. G. Farben Industrie Aktiengesellschaft (Intressegemeinschaft der Farbenfabrikation), dess verksamhet och anläggningar. Därpå talade dr Konrad om "buna", den tyska syntetiska kautschuken.

På ett långt bord framför talarstolen voro en mängd olika föremål utställda visande den artificiella kautschukens utvecklingsgång samt fabrikat av detta ämne, såsom slangar av olika

I. G. Farbens förvaltningsbyggnad i Frankfurt a. M.

Tillverkning av kautschuk.

slag, automobilringar, vilkas motståndskraft mot slitning är mycket större än hos ringar av naturlig kautschuk, och mycket annat.

I en synnerligen elegant uppställd och belyst utställning finna vi en hel rad av de välsignelserika Bayerpreparaten, t. ex. germanin mot sömnsjuka, medikament av kininets egenskaper mot malaria och de olika narkotiska medel, som äro oumbärliga för den moderna kirurgien.

Följer så vandringen genom de ändlösa fabrikerna, genom I. G. Tablettenhaus, där farmaceutiska preparat tillverkas i form av tabletter, t. ex. pyramidon, aspirin, etc.

Av små eleganta maskiner ordnas automatiskt tabletterna till det antal som kräves för att fylla en glastub. Vid andra bord iakttaga vi, att tabletter mot olika tropiska sjukdomar packas blott en och en i ett minimalt paket för att göra det möjligt för fattiga hinduer, malajer och kinesiska kulier, som icke ha råd att köpa en hel tub, att förse sig med det nödvändigaste.

I en annan fabriksbyggnad göra vi bekantskap med de stora päronformiga järncylindrar, i vilka bunafabrikationen eller framställningen av den syntetiska kautschuken försiggår. På ett bord voro fyra glasflaskor framsatta innehållande olika vätskor, alla vattenklara. Dr Konrad öste ur var och en av dem ett visst kvantum i en större glasbägare. Sedan han öst ur den sista flaskan, bildades i bägaren en mjölkvit fällning, som inom ett ögonblick övergick i en halvfast massa. Griper man med handen in i denna, får man en näve full av en degartad, knådbar, något fibertrådig massa, som redan tyckes ha kautschukens egenskaper, men ännu måste genomgå flera stadier och procedurer innan den är verklig kautschuk. Den oinvigde kan tro sig förflyttad till en medeltida alkemists verkstad.

Vi, som blott äro ytliga åskådare, följa steg för steg den konstgjorda råvarans utveckling till allt större fullkomning, den nyssnämnda massans sammanpressning till tjocka dukar eller filtar, vilka slutligen hängas upp på stänger liksom hudarna hos en garvare. Därpå tillsättas dessa med sot och valsas ut till tunnare och mera glatta hudar. Då detta stadium blivit nått,

kan en lekman icke längre skilja den konstgjorda kautschuken från den naturliga, båda ha samma konsistens och elasticitet.

I ett särskilt laboratorium prövades med tillhjälp av sinnrika apparater konstkautschukens olika egenskaper, dess elasticitet, mjukhetsgrad, motståndskraft vid tension, o. s. v. Genom ständiga experiment söker man sig fram mot allt större fullkomning. Såsom bilringar lär den konstgjorda kautschuken ha nästan dubbelt så stor hållbarhet som den naturliga. Den är också okänslig för olja och bensin, men ställer sig dyrare än den naturliga. Doktor Kühne hoppas att bunas nuvarande pris med växande produktion skall kunna göras betydligt billigare. Det är klart att då världsprisen för råvaror stiga, den konstgjorda kautschukens räntabilitet kommer att bli gynnsammare.

Förra hösten (1936) uppgick kautschuktillverkningen i Leverkusen till 100 ton i månaden. Tyskland behöver omkring 70.000 ton om året. Tack vare den energiska stegring som nu pågår från månad till månad skall man vid slutet av den nya fyraårsplanen vara uppe i det kvantum man behöver för att även här vara oberoende av utlandet. Dr Kühne ansåg att dessa siffror skulle ställa sig ändå fördelaktigare sedan man sökt sig fram till enklare och bättre tillverkningsmetoder. Dessa tyska uppfinningars betydelse framgår därav, att engelsmännen som förvisso icke lida brist på petroleum, likväl stå i begrepp att uppföra två fabriker för framställning av bensin ur kol, och att amerikanarna också övergått till framställningen av konstgjord kautschuk.

Staden Leverkusen har blott 43.000 invånare, men dess gator äro breda och snygga, dess trädgårdar stora och luftiga och dess arbetarbostäder ljusa och bekväma. Den högst moderna stadsplanen har dr Carl Duisberg att tacka för sin tillkomst. För ett trettiotal år sedan skrattade man åt honom då han bestämde gatornas bredd till 20 m, men nu skrattar man icke mer. Duisberg var en av de mest sympatiska människor jag träffat. Han sjöd av liv och idéer och var alltid kvick och rolig. I sitt festtal vid öppnandet av Deutsches Museum sade han, att man här

och där på anslagstavlor läste orden: "Hier im Deutschen Museum kann jeder machen was *ich* will. v. Miller."

Man får icke glömma den gamla tiden och dess stormän och tillskriva Tredje riket allt underbart och imposant som sker i våra dagar. Krupp, I. G. Farben och otaliga andra bygga blott vidare på en grund, som lades på kejsar Wilhelms tid eller ändå mycket tidigare.

Kolstybb som bränsle.

Den 28 oktober reste vi med nattåg från Berlin till Elbing i Östpreussen, där vi tidigt följande morgon möttes av dr Reuter, stadsbyggnadsrådet Schultze och major Ziegler, vilka till en början förde oss omkring i stadens periferi och omgivningar, där vi hälsade på i några av de nya arbetarbostäderna. I denna trakt, som skövlades av ryssarna och vars städer och byar vanligen jämnades med marken, är allting nytt, och vart man än styr kosan möter blicken de långa raderna av små gula villor med röda tegeltak, vilka äro "Siedlungen", d. v. s. nybyggen, kolonier eller helt enkelt arbetarbostäder. För närvarande går det som en våg av byggnadsraseri över hela Tyskland till arbetarnas förmån.

I Elbing har varje arbetarhus kostat 5.000 mark och ter sig som en nätt och smakfull villa med fyra rum och kök. Arbetaren upptar ett lån som under fördelaktiga villkor amorteras, varefter han blir ägare till villan och dess lilla trädgård. På detta sätt bo arbetare och anställda av lägre lönegrad. Vid vårt besök voro 1.400 lägenheter färdiga, men ännu 2.500 arbetare saknade egna bostäder och därför var byggnadsverksamheten i full gång.

Sedan fördes vi till Schichauverken i Elbing, på vars huvudkontor vi med största älskvärdhet blevo mottagna av generaldirektör Noé och några av hans ingenjörer.

I sitt orienterande föredrag berättade herr Noé, att Schichaufabrikerna före 1933 hade råkat i stort förfall. Trakten var full av arbetslösa kommunister. Nu voro 9.000 arbetare, många av dem säkerligen f. d. kommunister, anställda vid verken.

Både i Elbing och Danzig har Schichau stora varv. I de se-

nare byggdes 1932 en jättemudderångare för Shanghais hamn. I ett av kontorets gemak äro modeller av verkens egna fartyg utställda under glas.

Oss intresserade särskilt den stora explosionsmotor, som eldades med kolstybb i finaste pulverform. Som bekant har den snabba utvecklingsgången varit den, att man först begagnade bensin som bränsle för explosionsmotorn, därpå följde dieselmotorn, som drives med råolja, och nu göras i Schichauverken och även på andra ställen i Tyskland försök att driva motorn enbart med kolstybb. Man hoppas att inom ett halvt år ha utexperimenterat metoden till full belåtenhet och att den skall kunna användas — icke blott för stationära motorer, utan även på automobiler och flygmaskiner. Slår metoden igenom — och om dess slutliga framgång råder intet tvivel i Tyskland — vinnes en nästan outtömlig tillgång på motorbränsle och en driftkostnad, som blott är en femtedel av den nuvarande. För den tyska nationalekonomien skulle denna tekniska erövring få en omätlig betydelse, ty icke blott pulveriserad stenkol och brunkol, utan även torv kan användas.

Dr Wahl i Schichauverken höll för oss ett intressant föredrag om undersökningens gång och om de förhoppningar man hyste för framtiden. Han visade oss prov på det oerhört fint fördelade pulvret av stenkol, brunkol och torv och förklarade de olika arternas olika värde.

Metallurgiska institutet i Stuttgart.

Vid vår ankomst till Stuttgart på kvällen den 8 november, möttes vi av flera nationalsocialistiska ledare, bland dem Kreisleiter Mauer, vilka i korta föredrag förberedde oss på morgondagens inspektion.

Stuttgart har under senare år vuxit till en industristad av högsta rang. Dess invånarantal uppgick 1935 till 415.000 och i höstas var arbetarstyrkan 120.000 man av 700.000 i hela Württemberg. Även här utgör en arbetares lön i medeltal 200 mark i månaden och 300 för de specialutbildade.

Den 9 november, en dag av sorgliga minnen, besågo vi först DAF:s (Deutsche Arbeitsfronts) utställning, som till största delen bestod av statistiska tabeller, grafiska framställningar, publikationer, plakat m. m., och begåvo oss sedan till ett av Kaiser Wilhelm-Gesellschafts talrika forskningsinstitut, nämligen institutet för metallforskning, vilket 1934 överflyttades från Berlin-Dahlem till Stuttgart. I spetsen för de vitt förgrenade sällskap, vilka bära kejsar Wilhelms namn, står Nobelpristagaren professor Max Planck.

Stuttgartinstitutets verksamhet berör tre olika arbetsfält: tillämpad metallurgi, Röntgenmetallurgi och metallernas fysikaliska kemi. Professorerna W. Köster, R. Glocker och G. Grube föra oss omkring i de olika laboratorierna och arbetsrummen och förklara de uppgifter och metoder som äro i gång. Här sysselsätter man sig endast med andra metaller än järn, ty för järnets utforskning finnes ett särskilt institut i Düsseldorf. Båda äro förlagda med hänsyn till de olika metallernas förekomst i naturen.

Institutets lärde undersöka metallernas struktur och övriga egenskaper och särskilt legeringar mellan olika metaller och deras ständigt växlande karaktär. Man gör sig förtrogen med atomernas gruppering i metallen och legeringarna för att söka sig fram till nya legeringar med egenskaper som äro fördelaktiga för olika tekniska ändamål. Från nationalekonomisk synpunkt äro dessa undersökningar av stor betydelse. Man behöver blott tänka på den förut oanade utveckling aluminium tagit, en metall, som utvinnes ur bauxitjord och i vars produktion Tyskland nu står främst. Råämnet bauxit importeras från Ungern och Jugoslavien och därifrån härstammar det alltjämt växande antalet lätta metaller, t. ex. elektron, utan vilken de moderna luftskeppen och flygmaskinerna vore otänkbara. Ty av denna metall göras propellrar till flygplan, bensintankar, monteringsanordningar för motorer, strävor och stag för luftskepp — för att blott nämna några få exempel.

Man visade oss gjutna stycken av legeringar, där kristalliseringen framträdde i vackra mönster medan fluidalstrukturen

gjorde sig gällande i andra. I Röntgenlaboratoriet demonstrerades en specialapparat, som lyste genom legeringar och framkallade bilder vilka upptogos på film.

De lärda herrar, som ledsagade oss, sade, att det nödläge, i vilket Tyskland alltjämt kvarhölls, stegrade forskarens skarpsinnighet och öppnade hans blick över oanade perspektiv och underbara framtidsmöjligheter.

På kvällen samma dag fördes vi av våra värdar till en förevisning av helt annat slag.

En sorgefest och minneshögtid för de den 9 november 1923 i München fallna sexton martyrerna firades på årsdagen i Stuttgarts Stadthalle.

Den väldiga salen var fylld till trängsel av åtta tusen människor, vilka med spänd uppmärksamhet åhörde Kreisleiter Mauers och ett par andra ledares tal om dagens minne, om den sak, för vars framgång och genombrott de sexton offrat livet och om de uppgifter som väntade under kommande år. Alla talade med hänförelse och drogo åhörarna med sig genom sin vältalighet.

På estraden och framför dess front posterade hela tiden ett hedersgarde ur S. A. och S. S. med sina fanor. De unga männen stodo lika orörliga som vaxfigurer i ett panoptikon. Ett par gånger såg man en fanstång börja att röra sig fram och åter, men innan dess bärare, som var nära att svimma, fallit, leddes han ut av en kamrat och hans plats intogs av en annan.

I pauserna mellan talen spelade en musikkår både klassisk musik, särskilt Grieg, och den vanliga nationalsocialistiska repertoaren, framför allt Horst Wesselsången.[1]

Festen gjorde ett värdigt och allvarligt intryck och i sakta glidande strömmar av tysta människor tömdes salen.

I. G. Farben.

I Frankfurt a. M. blevo vi den 12 november mottagna i

[1] Horst Wessel var en ung ledare av en SA-trupp, som diktat och komponerat flera stridssånger. I januari 1930 överfölls han i sin bostad av kommunister och blev nedskjuten. Hans namn är oerhört populärt i hela Tyskland. Vid sin död var han 23 år gammal.

I. G. Farbens förvaltningsbyggnad, ett komplex, som i representativ och konstnärlig dekorering, i elegans och smak och i imposanta dimensioner förvisso söker sin like på jorden. Redan vid första anblicken av denna kontorsbyggnad förstår man, att det industri- och handelsföretag, vars centralhärd den är, måste vara av gigantiska mått. Högste chef är nobelpristagaren dr Carl Bosch.

Komplexets kärna bildar en enorm båge, från vilken sex block utgå som radier, det hela i sju våningar och med tallösa, stora fönster. Luft, ljus och utrymme har varit arkitektens princip. Man träder in i ett trapphus, som öppnar utsikter åt alla håll och som belyses från oerhörda fönster. Här möter oss direktören Bertram och herr Grosch, den senare som representant för anställda och arbetare. De förklara, att den magnifika byggnaden är försäljningskontor för I. G. Farbens förnämsta fabriker och verkstäder. De varor som säljas äro framför allt färger, konstsiden, film, fotografiapparater, farmaceutiska preparat, m. fl., vilka alla under den berömda firmans märke spridas till alla världens hörn.

Tre tusen personer äro anställda vid detta kontor. Härifrån fördelas och dirigeras den produktion som i fabriker spridda över hela Tyskland åstadkommes av hundra tusen arbetare. Till produktionen höra också de förut nämnda syntetiska råvarorna.

Flera underbart vackert dekorerade salar tjäna till konferenser av olika slag. Den förnämsta av dem har 160 sittplatser. Här hållas generalförsamlingarna och de utländska representanternas konferenser. Som interiördekorering är denna sal enastående. Där löper en bred fris med zodiakens tecken i mästerliga glasetsningar. Alldeles förtrollande och i sitt slag unik är den väldiga världskarta, där kontinenter och öar bilda en mosaik av blankpolerade ädla träslag i olika nyanser, hämtade från de länder, de framställa. Det finnes nog inte många kartblad, som kostat mer i framställning än denna raffinerade mosaik, som utgör en värdig symbol av I. G. Farbens världsfamnande verksamhet.

Genom en präktig park föras vi till kasinot, som har sin egen

byggnad, lika smakfullt dekorerad som kontoret. För 55 pfennige serveras här åt alla de anställda en middag, bestående av soppa, kött och efterrätt. Det billiga priset förklaras av företagets årliga bidrag av 300.000 mark.

Ett besök hos I. G. Farben skänker oss ett intryck av tysk företagsamhet och duglighet, ordning och organisation och icke minst av det intresse som ägnas alla dess anställda och arbetare.

KOMMUNIKATIONER I LUFTEN OCH PÅ JORDEN

Upp genom luften, bort över haven,
hän över jorden i stormande färd!
Morgonens drottning med rosiga staven
vinkar oss ut i sin vaknande värld.
Atterbom.

Luftskepp och flygmaskiner.

På hösten 1936 öppnades världsluftskeppshamnen i Frankfurt a. M. för trafik.

Den nya lufthamnen med sin areal av 284 hektar är den största i världen. Den är utrustad med vår tids modernaste inrättningar för ljussignalering, för angivande av vindriktningen medelst elektriska rökugnar, för radiomeddelanden, pejling och meteorologiska observationer. Den väldiga platsen är inrättad både för flygmaskiner och luftskepp. Den är utgångspunkten för den sydamerikanska linjen med "Graf Zeppelin" och för den nordatlantiska med "Hindenburg".

Den stora luftskeppshallen tilldrar sig också mer än något annat vår uppmärksamhet, då vi den 12 november göra ett besök på platsen. Dess längd är 275 m, dess höjd 61 m i mitten och dess bredd 52 m. Utanför hallen finnes en flyttbar ankarmast, vid vilken luftskeppen fasthakas vid landning. I särskilda hus förvaras gasflaskorna, 348 väldiga stålcylindrar i två etager. Det inre av detta gashus liknar en vinkällare med sina långa rader av fat.

Jag kan icke förbigå den artighet, som visades icke blott oss, utan också vårt land, då vi åkte in genom fältets huvudingång.

På dess ömse sidor svajade svenska flaggor, framför huvudbyggnaden mot fältet utvecklade en tredje duk sina blågula färger och på lunchbordet, där borgmästar Linder representerade Frankfurt och majoren frih. v. Buttlar flyghamnen, även där fägnades vi med Sveriges flaggor i miniatyr.

År 1871 lämnade Gambetta i en fri ballong det belägrade Paris. Lufthavet var den enda väg som stod honom öppen. Världskrigets utgång avklippte Tysklands rörelsefrihet till lands och vatten och begränsade den även i luften. Redan före kriget hade Tyskland gått i spetsen för byggandet av stabila luftskepp, och greve Zeppelin hade vid krigsutbrottet hunnit så långt, att hans med motorer drivna styrbara luftskepp under kriget spelade en roll. Hans konstruktioner ha sedan dess nått en storartad utveckling under dr Hugo Eckeners och dr Ludwig Dürrs energiska och dugliga ledning, och Tyskland står nu i detta hänseende främst. Amerikanska och engelska försök i samma riktning ha hittills tyvärr slutat olyckligt, medan Eckener och hans män seglat kring jorden, i polartrakterna till Severnaja Semlja och mellan kontinenterna.

Ledningen för den stora luftkommunikationen har nu för avsikt att till en början bygga tre nya luftskepp av "Hindenburgs" typ, och man kan vara ganska förvissad, att varje nytt skepp i denna flotta skall beteckna ett nytt steg mot allt större fullkomning. Om ett tiotal år skall säkerligen ett helt nät av tyska luftlinjer vara spunnet kring jorden, och färderna till nordpolen och över de ännu okända delarna av Norra ishavet komma då att förlora sin charme och sitt sedan hundra år så lockande desiderium incogniti.

Även inom flygtekniken står Tyskland på höjden. Den 6 september 1925 hade jag förmånen att under professor Hugo Junkers egen ledning och i sällskap med min gamle vän Fridtjof Nansen bese Junkersverken i Dessau. Den 30 jan. 1936 hade jag åter tillfälle att, med presschefen, kapten Fischer v. Poturzin som ciceron, återse den världsberömda firmans verkstäder. Även en lekman fick ett livligt intryck av de stora framsteg, som gjorts under tio år.

Mellan åren 1926 och 1928 stod jag i mycket intim förbindelse med Luft Hansas ledning, särskilt med dess dåvarande direktör, nu statssekreteraren för luftfart, flyggeneralen Erhard Milch och ministerialdirektor Brandenburg. Aldrig skall jag glömma den ovärderliga hjälp jag då hade av Milch och hans medarbetare, den älskvärda och sympatiska herr Joachim v. Schröder, amiralens son, som till vår sorg störtade med sin flygmaskin just då han efter en lyckad flygning från Teneriffa dagen före julafton nådde utkanten av Berlin.

Mina förhandlingar med Milch, v. Schröder och övriga medlemmar i Luft Hansas styrelse gällde öppnandet av en flyglinje mellan Berlin och Shanghai genom det innersta Asien. Blott ett par flygningar hade verkställts år 1933, då det politiska förhållandet till Sovietryssland avbröt detta — särskilt för postförbindelsen med Östasien så viktiga företag.

Grundandet av riksluftfartsministeriet med generalöverste Göring till högsta chef har satt nytt liv i flygväsendet. År 1932 uppgick den tillryggalagda flyglängden på planmässigt ordnade europeiska flyglinjer till 7.700.000 km, år 1936 till 14.800.000 km, år 1932 uppgick passagerareantalet till 70.000, år 1936 till 230.000. År 1932 vägde den befordrade luftposten 334 ton, år 1936 2.400.

De mest använda (80 %) maskinerna äro Junkers 52 med 230 km:s hastighet i timmen, vilken befordrar huvudmassan av passagerare eller 17 varje gång. Därtill komma de snabbflygande maskinerna av Heinkels konstruktion i Warnemünde, He 70 och He 11 samt Junkers Ju 160 och Ju 86, vilkas flyghastighet uppgår till över 300 km.

Tack vare de båda nybyggda landningsskeppen "Ostmark" och "Westphalen", som stationerats vid den sydamerikanska och västafrikanska kusten långt ut i havet, har man nu öppnat en oavbruten luftpostlinje mellan Tyskland och Buenos Aires. Avståndet uppgår till 14.000 km, resan kräver fyra dygn och fullbordas fram och tillbaka en gång i veckan. Sedan 1934 har oceanen korsats mer än tvåhundra gånger eller mer än fyrahundra enkla resor. Nyligen har också sträckan Buenos Aires—

Santiago de Chile öppnats med 1.300 km. Man kan sålunda komma från Tyskland till Santiago på 110 timmar och korsar Cordilleras de los Andes på 7.000 m höjd.

År 1936 har man gjort provflygningar i Dorniers hydroplan DO 18 över norra Atlanten med stöd av flygbåtarna "Äolus" och "Sephir". Åtta gånger har färden utförts på planmässig tid. Vid sidan av Dornier 18 har man därvid för första gången provat Junkers råoljemotor Jusno 205 och lyckats bra. I senare hälften av innevarande år skall luftposttjänsten mellan Europa och Nordamerika upptagas regelbundet. För detta ändamål stationeras i havet de båda flygstödjepunkterna, fartygen "Schwabenland" och "Friesenland".

För tyska luftskepp och flygmaskiner kan ingen makt på jorden spärra atmosfärens ändlösa hav. Och sannolikt är den tid icke avlägsen, då tyska motorörnar göra för oss ofattliga erövringar i stratosfärens vidder på gränsen till den eviga rymden.

Automobiler.

Ingen av vår tids ledande politiker har i samma grad som Führern dragit nytta av flygmaskinen och automobilen. Under sina otaliga resor till folkmöten och församlingar, på tyska landsvägar och genom luften, har denna moderna folktribun under alla valkampanjer insupit en personlig kännedom om motorns betydelse så som ingen annan. Därför, men också på grund av sin klarsynthet, klokhet och energi och sin insikt om motorns roll inom tysk hushållning och nationalekonomi, har han i en nästan fenomenalt hastig takt uppmuntrat och utvecklat alla den maskindrivna kommunikationens medel och utvägar. Hans uppfattning kom i koncentrerad form till uttryck i de ord han yttrade vid öppnandet av automobilutställningen i Berlin 1936: I motorn fingo människorna denna lätthanterliga och överallt användbara kraft, som fört till en av de mest genomgripande omvälvningar världen alltsedan det mänskliga kulturlivets begynnelse bevittnat.

År 1933 förfogade Tyskland över nästan samma antal automobiler, som det haft år 1930 eller 677.428 mot 658.686. Sedan 1933 stiger kurvan tvärbrant i höjden. Ännu år 1932 fingo blott 104.000 vagnar polisnummer; år 1933 hade antalet stigit till 359.000 och 1936 till 457.000. Årstillverkningen hade på fyra år fyrdubblats.

År 1936 funnos i Tyskland 1.231.600 vagnar eller en automobil på 54 personer, alltjämt en ogynnsam siffra och en följd av förlamningen efter kriget. Vid världskrigets början hade Tyskland 64.000 och Frankrike 100.000 bilar. År 1935 ägde Förenta staterna 25.000.000 och Frankrike 1.890.000 mot Tysklands föga mer än en miljon. Hitlers mål är att driva siffran till tre eller fyra miljoner. Han anser att det för Tyskland ingalunda vore tillräckligt att äga en tiondel så många bilar som Amerika, då Tyskland äger mer än hälften så många invånare som Förenta staterna och dess folk har samma behov av bilar som amerikanarna. Därför står nu "der deutsche Volkswagen" inför sin fullbordan. Redan nu levereras fyrsitsiga bilar till ett pris av 1.500 mark. För tre år sedan var priset 2.500 till 3.000 mark.

Denna stegring i tillverkningen betyder också ökade arbetstillfällen. År 1932 sysselsatte automobilindustrien 43.000 arbetare, år 1936 120.000. Därmed har också en viktig exportindustri skapats och devisbalansen förbättrats. Värdet på exporten av tyska personbilar steg 1932 till 9.131.000 mark, 1935 till 21.140.000 och 1936 till omkring 40.000.000. Motorpolitiken hade alltså även en nationalekonomisk betydelse.

Riksautobanor.

Motoriseringen innebär också förbättring av vägarna och byggandet av moderna automobilvägar. Dit hör anläggandet av s. k. autobanor (Reichsautobahnen), ett storslaget företag, som redan hunnit så långt, att det förvisso vid utsatt tidpunkt skall nå den sista etappen. Från Berlin skall ett antal autobanor strålformigt utgå åt alla håll över hela riket. Fullbordat skall hela systemet omfatta 7.000 km. De första 1.000 km voro redan i höstas invigda.

Den 1 maj 1933 tillkännagav Führern programmet, den 23 september samma år togs det första spadtaget, på senhösten 1935 var nästan hälften av linjenätet under spadarna. Arbetet bedrives med dubbla eller tredubbla skift. Under nattliga bilfärder på sidovägar ser man ofta arbetslagens eldar i långa rader och spadarna blänka i deras sken. Vid själva vägarbetet ha 120.000 man funnit sysselsättning och bröd, hos leverantörer av olika slag, maskinfabriker, asfalt- och cementfabriker och stenbrott ytterligare 140.000 arbetare.

I gång för autobanorna äro:

600 betongaggregat
1000 betongmaskiner
300 bagger (schaktnings- och grävmaskiner)
2.200 fältlokomotiv
53.000 tippvagnar.
3.000 km skenor.
336.000 ton järn och stål.
3.516.000 kbm betong för byggnadsverk och 19.794.000 kvm betongbeläggning för körbanan ha hittills förbrukats.
156 miljoner kbm jord ha förts undan eller mer än vid grävningen av Panamakanalen.

Skötseln av vägar stannar icke med autobanorna. Även landsvägar och kretsvägar äro föremål för samma omsorg. De tjäras, asfalteras eller beläggas med fint grus. Alla kurvor rätas ut.

Führern lämnar icke för den skull järnvägarna i sticket. Sedan 1933 ha "Schnelltriebwagen" drivna med dieselmotorer blivit insatta på banor mellan viktiga städer och därigenom har restiden bringats ned nästan till hälften. Dessa snabba linjer äro: Berlin—Hamburg, Berlin—München, Berlin—Köln, Berlin—Frankfurt a. M., Berlin—Breslau—Oppeln och Köln—Hamburg. En köpman i Köln kan sålunda resa till Berlin och tillbaka till Köln på en dag och ändå stanna nära sju timmar i rikshuvudstaden. Den högsta tåghastigheten är 175 km i timmen.

Elektrifieringen skrider framåt, särskilt på linjen Berlin—München—Rom.

Även kanallederna förbättras. På färd från Berlin till Hannover ser man ofta den s. k. Mittellandskanalen eller vattenförbindelseleden mellan Rhen och Elbe. Kejsar Wilhelm gjorde energiska försök år 1906 att genomdriva dess fullbordan, men planen strandade på preussiska lantdagens motstånd.

På tyska kanaler har jag aldrig farit, men väl sett många av dem. Den intressantaste är Kielkanalen på grund av dess strategiska betydelse. Vad järnvägarna angår är den rullande materielen förstklassig och hastigheten den största i Europa.

I Tyskland äro järnvägarna och automobilväsendet förenade under *en* ledning, vars chef är den kraftfulle Reichsverkehrsminister Dorpmüller.

När man under ett par höstmånader på tyska bilvägar åkt en tredjedel av ekvatorn, har man samlat en erfarenhet, som räcker att ge dem det högsta betyget.

MONUMENTALA BYGGNADSVERK

Det växer, format av giganter,
med trappspiraler, valv och branter,
— ett verk som ingen skakning krossat
och intet åskmoln splittrat skört.
Och under sol och måne skrider
dess skugga runt, som i de tider
då eldarna i Babel blossat
och Ishtars psaltarspel blev rört.
Frans G. Bengtsson.

Den resande, som färdas genom det nya Tyskland, kan icke undgå att förvånas över den nästan feberaktiga brådska, vilken råder inom alla byggnadsfackets områden. I storstäderna uppväxa monumentala komplex, i alla städer av någon betydenhet byggas nya magnifika hus för statens och industriens räkning och i utkanterna av alla samhällen ända till riksgränsen i Östpreussen uppföras hela nya kolonistäder och "Siedlungen" eller villastäder och hem för arbetarna. Även på denna verksamhet har Führern satt sin personliga prägel. Han är konstnär och hans avsikt var att bli arkitekt. Inom byggnadskonsten är han därför i sitt eget element. Men denna över hela Tyskland skönjbara åtrå att bygga är nog också ett utslag av den unga rörelsens överskott av elementär kraft, att, liksom i alla föregående skeden av renässans, resa kolossala minnesvårdar över sin tid och sitt verk.

Antalet nya hus av representativ betydelse i Tyskland är oerhört stort. Det är som om Tredje rikets män inom loppet av ett par år måste bygga upp allt vad den föregående generationen försummat eller låtit förfalla. Så finna vi alla dessa så kallade ordensborgar (Schulungsburgen) för partiet, alla de hus som

Göring och hans Riksluftfartsministerium.

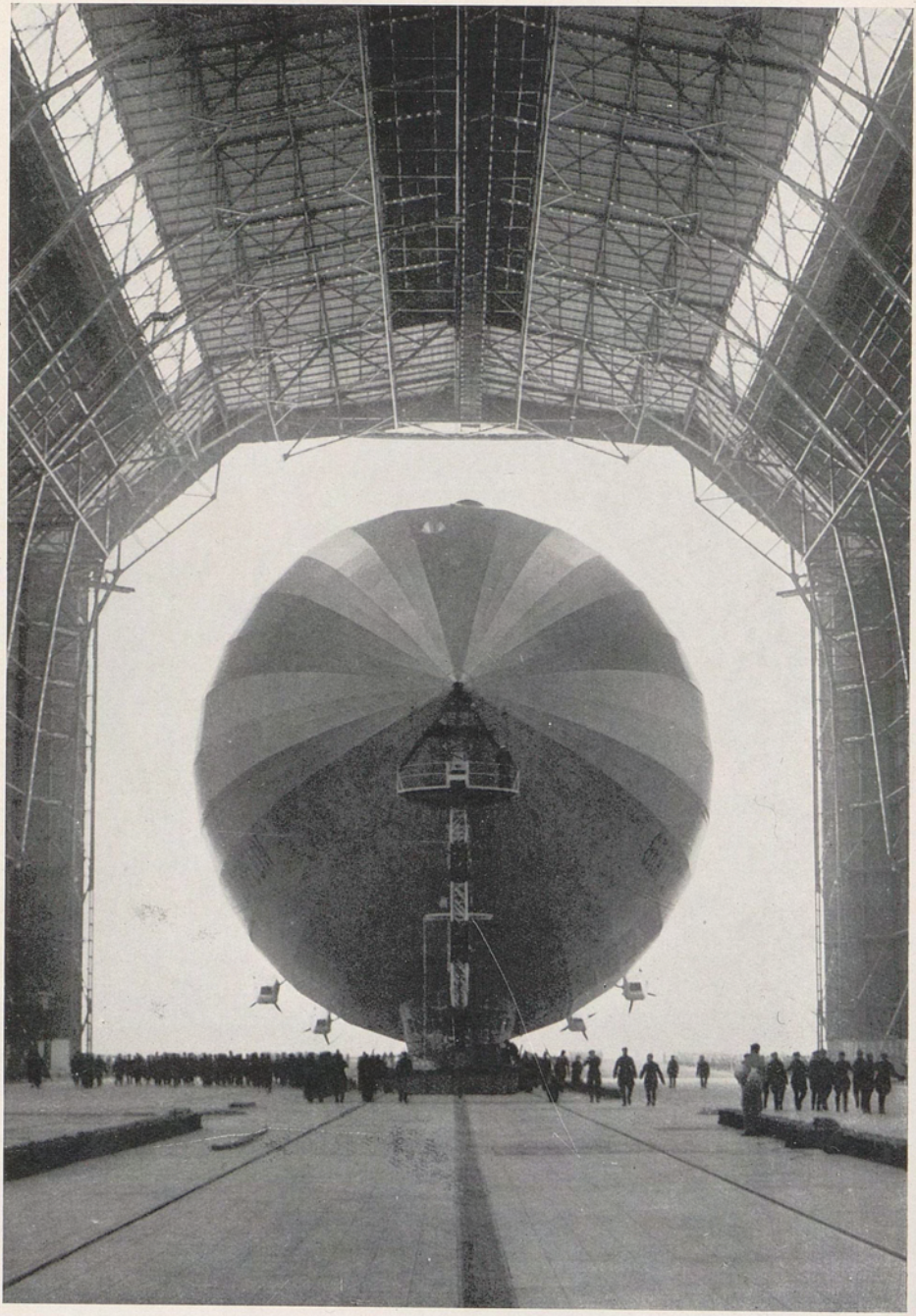

Luftskeppshamnen i Frankfurt a. M.

uppförts av D A F (Deutsche Arbeitsfront), väldiga amfiteatrar av samma slag som Dietrich Eckart Bühne på Riks-sportfältet i Berlin, kamratskapshemmen, nya hem för ungdomen och en mängd nya skolhus. Men i främsta rummet lägga vi märke till de i monumentala former uppförda komplexen. Dit hör Das Haus der Erziehung i Bayreuth, som vi besökt i det föregående, och vars arkitekt H. Reissinger skapat ett verk av både yttre och inre harmoni och ändamålsenlighet. Dit hör också Das Haus der Deutschen Kunst i München (arkitekt prof. Troost) med dess klassiska kolonner och dess smakfulla infattning i stadsbilden.

Varje resande som kommer till Berlin skall förvånas över den förändrade gatubild, som uppstått i rikshuvudstadens hjärta, vid Leipzigerstrasse, sedan inom loppet av ett år det av professor Sagebiel ritade nya Reichsluftfahrtsministerium vuxit upp. Omdömet om dess yttre är en smaksak; dess inre anses praktiskt och ändamålsenligt.

Bland lundar av tallar och lövträd i Grunewalds villakvarter reser sig arkitekt K. H. Tischers komplex för Riksarbetstjänstens förvaltning. Det är enkelt, värdigt och smakfullt.

I München hade vi den förnämligaste ciceron, som där över huvudtaget kunde tänkas, nämligen själve riksståthållaren, general v. Epp. I sin bil förde han oss omkring icke blott i Bayerns huvudstad, utan också i dess natursköna och tjusande omgivningar. Den angenäma och lärorika färden avslutades med ett besök i riksministerns, Rudolf Hess' och hans makas trevliga och gedigna Tusculum utanför München.

Huvudfronten vid Königlicher Platz i München upptages av partiets nya byggnader. På ömse sidor om detta förnäma torg resa sig museerna med sina yttertrappor och pelarhallar. Där finna vi också Propyleernas pelarport och på båda sidor om gatumynningen partiets förvaltningsbyggnader, i bakgrunden "Das Braune Haus", den nationalsocialistiska rörelsens första högkvarter, samt, i mitten av denna front, de båda Ehrentempel, där de sexton, som föllo den 9 november 1923, vila i sina sarkofager. I sin helhet gör det Kungliga torget ett förnämt och

mäktigt intryck. All onödig detaljornamentering har bannlysts, det är de stora linjerna som tala. Professor L. Troost, som var Führerns första och intimaste medarbetare i alla konstfrågor, är dess arkitekt. Årligen firas på denna plats den 9 november en sorgens, ärans och minnets fest för de döda, och flera tiotusental av Volksgenossen deltaga däri.

Det i omfång största av allt är ändå rikspartidagarnas samlingsfält i Nürnberg, som bildar en likbent triangel; benens längd är åtta kilometer, basens fyra. I mitten ligger das Märzfeld, avsett för militära parader. Dit leder från ingången en 90 m bred gata, vid vars sidor Luitpoldarenan utbreder sig. Därbredvid har det rektangulära Zeppelinfältet 600 × 900 m stort, utrymme för 300.000 åhörare av Führerns proklamationer vid de årliga partidagarna. Monumentala byggnader infatta fälten. Bland dem framträder särskilt Kongresshallen, som blir världens största taktäckta samlingslokal med sittplatser för 60.000 personer.

En gång fullbordad skall denna stad med sina kongresshallar, kulturhallar, samlingshallar och förvaltningsbyggnader bli något enastående i sitt slag. Tio år skola förgå innan allt är uppbyggt. Då vi med bil åka över dessa fält, höra vi från alla håll arbetets buller, man lägger grunden till jättehus, man bygger vägar, man hamrar och borrar. Trettio stenbrott äro sysselsatta med att anskaffa de erforderliga kvaderblocken, sextio stenhuggerifirmor tukta dem.

Och allt detta skall bilda ramen kring partidagarna med deras 800.000 gäster, en symbol för nationalsocialismens seger och styrka, allt under Tredje rikets tallösa fanor.

Arkitekten prof. Albert Speer har gjort ritningarna till detta historiska monument över Tysklands pånyttfödelse, där under de tio årens lopp otaliga konstnärer och arbetare finna sysselsättning och utkomst.

Ännu ett par jättebyggen kunna nämnas. I Berlin, ej långt från slottet, uppföres den nya riksbanken. Mitt emot Riksluftfartsministeriet skall Rikspostministeriet byggas. Dessa och andra väldiga komplex skola skänka de centrala delarna av

Berlin en ny prägel. Till sist böra vi icke glömma den av Hitler projekterade nya operan i München, vars scen och salong i storlek skall överträffa allt som förut finnes i den vägen. Både i detta och i många andra avseenden måste amerikanarna för framtiden iakttaga en viss försiktighet vid bruket av sin bevingade etikett: biggest in the world!

Förteckningen på magnifika byggnadsföretag kunde mångfaldigas. Här har blott några exempel anförts. När man hör hur miljonerna rulla, hur partianläggningarna i Nürnberg kosta sextio miljoner och Stadion i Berlin (arkitekt prof. Werner March) fyrtio miljoner, undrar man hur Tyskland har råd till sådana, icke absolut nödvändiga utgifter. Det svaras, att Tyskland under sin värsta förnedring kunde betala ententen två tusen miljoner om året och att de pengar, som nu offras på monumentala byggnader och underbara vägar, dels skänka bröd åt många hundratusentals arbetare, dels ock stanna inom landet. De cirkulera blott, de gå ur hand i hand; på ena hållet skapa de nya värden, på det andra arbete och bröd, på det tredje återvända de som skattemedel till staten för att därifrån åter spridas över riket och fortsätta att cirkulera.

För vanligt sunt bondförstånd framställer sig osökt den frågan: vad är egentligen pengar för någonting? Hur hänger det ihop med de enorma belopp som sägas hopade i bankerna? Är icke "pengar" ett fantom, ett imaginärt begrepp, som förhäxat människorna? Och är det icke *arbetet,* allt det, som med händers och hjärnors outtröttliga verksamhet *skapas,* som är det verkliga *värdet.* Genom sitt oförtrutna arbete skapa tyskarna i alla händelser oförgängliga värden, under det att de s. k. pengarna fortsätta sitt kretslopp som fladdrande läderlappar.

Även i denna fråga har Napoleon efterlämnat ett gyllne ord: La richesse ne consiste pas dans la possession des trésors, mais dans l'usage qu'on sait en faire (Rikedomen består icke i att äga skatter, utan i det bruk man förstår att göra därav.)

Rikshuvudstaden är att lyckönskas till att i dr Julius Lippert äga en överborgmästare och stadspresident, som med en titans kraft bygger upp det nya Berlin och med disciplin och ordning

för sin spira över 80.000 underlydande. Vid sitt besök i Svensk-tyska Sällskapet i Stockholm den 8 april i år berättade dr Lippert bland annat, att hans stad med sina 4.200.000 inv. i början av 1933 hade en skuld av 1.230.000.000 mark, att skuldbördan i år sjunkit till 900.000.000 och att han koppades att nästa år få ned den till 600.000.000. I stadsförvaltningen råder sålunda samma energi och målmedvetenhet som eljest överallt i Tredje riket.

Vad Führern angår så besvarade han den 1 maj, arbetets dag, 1936, frågan varför han ställde uppgifterna så höga, på ett sätt, som förrådde att han ser framåt över årtusenden: "Emedan jag tror att man blott då kan skänka ett stort folk en livsmening som är det värdig, om man ställer detta folk inför stora uppgifter. De män, som för årtusenden sedan gåvo ett folk uppgiften att bygga pyramiderna, visste varför de gjorde det. De upprättade med dessa väldiga gemensamhetsskapelser en mänsklig kultur som varat i fyra tusen år ... Endast de stora gemensamma uppgifterna kunna uppväcka gemensamhetssinnet hos folket."

KONST OCH KULTUR

I många former trivs det sköna,
ty skönt är allt som snillrikt är.
Tegnér.

Att i en liten bok som denna tala något så när uttömmande om de olika kulturfrågornas ställning i Tredje riket är otänkbart och jag gör icke anspråk på att kunna bjuda mer än några flyktigt valda synpunkter i det vittfamnande ämnet.

Om konst och kultur har nationalsocialismen en helt annan uppfattning än den, som härskade under den gamla regimen. Man vill icke längre höra talas om konsten för dess egen skull, en konst som utövades av en exklusiv och förnäm aristokrati utan kontakt med folkets breda lager.

Den nya konstens skyddspatron, dr Goebbels, säger att blott den konst som står i intimt samband med folket och som vuxit fram ur dess egen mark, bör kallas konst. Han menar att de yppersta mästerverk som skapats bära utpräglat folkliga drag. Man kunde som exempel anföra japanernas målningar, kinesernas byggnader, Islams arkitektur och de skandinaviska mästarnas tavlor och dikter. Allt bär prägeln av den folksjäl, ur vilken fantasiens skapelser spirat upp. Endast ur det tyska väsendets nya individualitet, sådan den omdanats av nationalsocialismen, kan den nya konstnären hämta impulser till mästerverk, vilka äga hemortsrätt hos hans folk. Den nya tidens kulturbärare kräva, att konstnären skall stå fast med båda fötterna på den fäderneärvda jord, ur vilken han i fantasien ser de bilder växa fram, som han sedan utför i verk av oförgänglig skönhet.

På samma gång värja sig den nya konstens koryféer mot

misstanken att de ville avkoppla sig från yttre förbindelser, isolera sig och bilda en andlig autarki, som vore sig själv nog. Ingalunda. Man anser sig lika mottaglig för verkligt representativa kulturströmningar och konstskapelser hos andra nationer som den liberal-demokratiska tidsåldern, förutsatt att det icke är internationell gottköpskonst som bjudes. Den s. k. niggerkulturen och den efter världskriget blomstrande asfaltkulturen, som i musik, press, teater, film och radio ockrade på människors lägre instinkter, är helt enkelt förbjuden, och i det nya Tyskland andas man därför på gator och torg och offentliga platser en friskare luft än förr. Tyska folket kan vara dr Goebbels tacksamt för hans obevekliga krav på moralisk snygghet och efterlevnad av Richard Wagners: "Ehret eure deutsche Meister!" Han kräver också att konstnären skall vara medveten om sitt ansvar inför folket, ty han står på en plats, där han är synlig vida omkring.

Allt hån, allt överlägset tal om religionen, kyrkan, äktenskapet, familjen, rättsväsendet, historien, är i litteraturen, pressen, filmen och på scenen strängeligen förbjudet. Efter sammanbrottet 1918 hade jag tillfälle att se prov på denna kulturbolschevism, vämjdes därvid och gläder mig åt att dess tid är förbi. Det är slut med den moraliska förruttnelse, som skulle ha uppmjukat massorna och beseglat deras öde då de röda legionerna på sitt segertåg genom världen i Tyskland nått sin första europeiska etapp.

Nu formas ungdomen efter andra principer, i Arbetstjänsten och i den nydanade arméns divisioner.

Vilka kontraster! Har någonsin i världshistorien ett folk inom loppet av femton år genomgått en så radikal förändring från ondo till godo som det tyska! Och har någonsin ett folk varit närmare sin undergång!

De nya männen erkänna att de, i den första översvallande entusiasmen efter makttillträdet, även vid bedömandet av konsten försyndade sig. Sådana missgrepp förekomma icke längre och man aktar sig väl för att påstå, att en nationalsocialistisk målare a priori måste vara bättre än en som står utanför par-

tiet. Liksom förr och liksom i alla andra länder skiljer man blott mellan god och dålig konst.

Rikskulturkammaren omfattar alla de tyskar vilka äro verksamma inom konst och kultur. Detta ämbetsverk stiftades genom lagen av den 22 september 1933 och sönderfaller i sju underavdelningar:

1. Riksmusikkammaren.
2. De bildande konsternas Rikskammare.
3. Riksteaterkammaren.
4. Riksskriftställarkammaren.
5. Rikspresskammaren.
6. Riksrundradiokammaren.
7. Riksfilmkammaren.

Varje tysk som på ett eller annat sätt utövar skapande verksamhet på något av dessa sju områden, måste vara medlem av motsvarande rikskammare.

Varje rikskammares speciella uppgift ligger i namnet. Reichsschriftstumskammer t. ex. omfattar skriftställare, förläggare och bokhandlare och alla angelägenheter som beröra dessa fack. Den har att vårda, utveckla och belöna nationens kulturarv och äger sålunda att i litteraturpris årligen utdela ett belopp av 250.000 mark. Dessutom har kammaren 100.000 mark till sitt förfogande att användas till understöd åt nödlidande författare. Slutligen förfogar den över en halv miljon mark för olika litterära ändamål. Årligen återkommer en "Bokens vecka", vars mål är att draga allmänhetens intresse till värdefull litteratur.

Musikkammaren anordnar stora konserter och musikveckor i Berlin och München, utdelar stipendier åt medellösa musiker, bekostar värdefulla kompositioners tryckning och hjälper unga, begåvade sångare till en god start.

Riksteaterkammaren har räddat en hel rad av scener från konkurs och dessutom öppnat flera nya. Under dess hägn utbildas skådespelare och elever och inom kort skall en särskild teaterakademi instiftas.

I november 1935 grundade dr Goebbels en rikskultursenat, i

vilken ett hundratal ledande personer inom kulturlivets olika områden äro medlemmar.

Det nya Tysklands ledare medgiva själva att minst en generation måste ha levat sitt liv till slut innan deras bemödanden till kulturarvets fromma burit frukt. Det är därför förhastat att redan nu fälla en dom över deras verksamhet.

På Berlins teatrar får man intrycket av allvar och duglighet inom den sceniska konsten. Nervskakande och rafflande stycken med motiv ur det moderna livets dunkla hålor tålas icke mer. Den stora klassiska konsten har sin givna plats på programmen liksom förr. Teatern användes icke till nationalsocialistisk propaganda och man skonas från dessa tråkiga dialoger utan handling som äro så vanliga i Moskva och Leningrad. Den nya tyska teaterkonsten visar icke minsta tendens att isolera och nationalisera sig. Den mottager tvärtom med förtjusning främmande skådespelare och sångare. Nyligen har Berlin gästats av Gigli, Kiepura och Bachanoff. Även dirigenter och balettkårer från utlandet ha hälsats med entusiasm.

Ett sympatiskt drag, som man icke undgår att lägga märke till, är, att den sceniska konsten göres tillgänglig för *hela* folket, icke blott för ett fåtal bemedlade och konstförståndiga. Vid sidan av Arbetsfrontens "Kraft durch Freude" verkar Nationalsocialistische Kulturgemeinde med sina över hela landet spridda ortsgrupper. Denna jättelika organisation öppnar mot mycket låga biljettpris för sina medlemmar — arbetare och anställda — alla teatrar, även de största i Berlin och München.

Samma organisation för sina skaror genom tavelgallerier, utställningar och fabriker, alltid under sakkunnig ledning. Varför skulle kulturens landvinningar på olika områden hållas stängda för folkets breda lager! I Tyskland ha alla gamla skrankor rivits ned och alla dörrar stå på vid gavel för det arbetande folket. På dess kulturella uppfostran offras miljoner — vida mer än förr.

De stora teatrarna renoveras och prydas i förnämt dämpad stil. Deutsches Opernhaus och Staatliches Schauspielhaus framträda i smakfull och behaglig dekor.

Det är icke blott den i storstäderna bosatta delen av folket som blir delaktig av den sceniska konsten. Resande teatersällskap skramla omkring på landsvägarna i väldiga bilbussar från by till by i fjärran landsändar, där de uppträda i provisoriskt apterade lador och baracker på tiljor avsedda för helt andra ändamål än att föreställa världen.

Förmodligen finnas andra länder, där samma förmåner stå den arbetande befolkningen till buds. Men förvisso icke i samma utsträckning som i Tyskland. I Moskva såg jag år 1923 hur "kamraterna" mot gratis utdelade kvitton hade tillträde till de stora teatrarna.

Inom kulturens olika domäner möta vi, med ett ord, samma grundprincip som inom alla samhällslivets övriga områden i det nya Tyskland, nämligen en obönhörlig Volksgemeinschaft, folket står alltid främst och allt som göres sker till det arbetande folkets fromma. Det är Hitlers tack till de breda lager, som i januari 1933 gjorde honom till rikskansler och lade högsta makten i hans händer.

Innan vi lämna kulturen så låt mig flyktigt beröra en till synes bagatellartad fråga, vilken dock icke är alldeles betydelselös.

Det talas ofta och med rätta om Tysklands isolering. Att detta land i politiskt hänseende sedan årtionden intagit en isolerad ställning har mindre skett genom dess eget än dess grannars förvållande. Till följd av vetenskapens nationalsocialisering och de judiska professorernas avlägsnande har också den lärda världen, åtminstone för närvarande, i någon mån förlorat sin forna kontakt med utlandet. Detta förhållande fick ett pregnant uttryck i Berlinregeringens förbud för tyskar att mottaga nobelpris.

En av anledningarna till att Tyskland i litteratur, press och vetenskap intager en mera avskild ställning beror därpå, att de allra flesta publikationer alltjämt tryckas i frakturstil, under det att nästan alla andra kulturländer använda antikva.

Frakturen har i Tyskland gamla rötter och är svår att utrota, men den bidrar till att avlägsna tyskarna från andra folk, ty för den ovane är denna stilart tungläst och för ögon, som icke från barndomen äro inställda därpå, tröttsam. I Sverige lära endast sjuttioåringar och ännu äldre personer från sin barndom komma ihåg, att även hos oss frakturen då ännu var i bruk. Men lyckligtvis försvann den och går nu aldrig genom pressarna.

En främling drar sig för att läsa en tysk frakturtryckt bok. Läsningen uppskjutes därför och boken blir liggande — oläst. En med antikva tryckt bok avskräcker icke. Om antikvan infördes över hela landet och i allt som tryckes, skulle en av gränsmurarna falla och utlandet icke längre stå så främmande som nu inför den tyska litteraturen.

Riktigheten av detta påstående kan bekräftas med ett par exempel från mitt eget forskningsfält. Då dr A. Petermann år 1857 började att utgiva sina Mitteilungen aus Justus Perthes' Geographischer Anstalt, begagnade han antikva. Och varför? Jo, redan på första häftets titelblad utlovades att tidskriften skulle meddela "viktiga nya forskningar från geografiens alla fält", ett löfte som nu i åttio år blivit hållet. Under en tid då ännu oerhörda områden av jorden voro okända, väckte alla nya forskningsresor det största intresse bland hela världens bildade publik och dr Petermann insåg, att han, för att göra sin tidskrift njutbar även för andra nationer än den tyska, måste trycka sina skildringar i antikva.

På samma sätt handlade frih. v. Richthofen då han utgav första bandet av sitt monumentala verk "China" år 1877. Arbetet var för omfångsrikt för att kunna översättas i engelska eller franska upplagor. Men det skildrade upptäckter av banbrytande art och var oumbärligt för vetenskapen i alla länder. För att göra läsningen därav lättare för främlingar trycktes det i antikva, ej i fraktur.

Förhållandet är enahanda ännu i dag. Tyska författare, som önska att få sina böcker lästa, anlita latinskt tryck. Det är tyd-

ligt att tyskarna själva ha en känsla av dess betydelse, ty i maskinskrivna brev användes nästan alltid antikva.

Låt oss hoppas att både den gamla handskriften och frakturen nu sjunga på sista versen och att deras avskaffande skall underlätta gemenskapen med andra folk.

Den 27 november 1936 firade Rikskulturkammaren i förening med Tyska arbetsfronten och "Kraft durch Freude" i Filharmonien i Berlin sin Jahrestagung eller årsfest. Bland de närvarande märktes rikskanslern, riksståthållaren general von Epp, Gauleiter Hellmuth och många andra. Även vi voro inbjudna. Långa tal höllos av riksministrarna dr Ley om Arbetsfronten och dr Goebbels om kulturen under det gångna året.

Till en passus i dr Goebbels tal måste man till en början ställa sig betänksam. Det var när han med sin klara och nyanserade stämma utropade: "Från och med idag förbjuder jag all konstkritik."

Vart skall det ta vägen, tänkte man, om första bästa klåpare kan uppträda med anspråk på att vara en verklig konstnär och genom den nya ukasen står skyddad mot risken att bli nedgjord av en omild men fullt berättigad kritik!

Talaren fortsatte. Han hade haft rådplägningar med Berlins konstkritiker, men de synpunkter han framställt hade icke länt till efterrättelse.

Därför hade förbudet kommit. Den hittills vanliga kritiken, som innebar ett fullständigt snedvridande av begreppet kritik, skall hädanefter ersättas med konstberättelse (Kunstbericht). I stället för kritikern inträder konstskriftledaren (Kunstschriftleiter). Konstberättelsen skall i mindre grad vara en värdesättning än en beskrivning och ett erkännande. Den skall skänka publiken en möjlighet att bilda sig ett eget omdöme. Det förra århundradets stora kritiker ville uppträda som konstnärernas tjänare. De avlade räkenskap med aktning och hänsyn för andras bemödanden, men hade icke anspråk på att betraktas som ofelbara domare över deras skapelser. För framtiden skall var och en som uppträder i egenskap av konstrecensent utsätta sitt fulla namn. All anonymitet är förbjuden. Då ett rättvist be-

dömande av konstverk förutsätter en viss livserfarenhet och mognad, måste konstrecensenterna vara minst trettio år gamla.

Avsikten med förbudet är att skydda unga oerfarna begåvningar från det slag av överlägsen och lättsinnig kritik, som kan nedslå deras mod och självtillit för alltid.

De stora, banbrytande begåvningarna inom konst och kultur gå fram som drakar genom vassen och äro tillräckligt målmedvetna för att icke ta kritikernas och recensenternas åsikter alltför tragiskt. Redan vid sina första stapplande steg bära de inom sig de förutsättningar, som senare göra dem immuna mot den yttre världens ofta orättvisa dom.

PRESSEN I TREDJE RIKET

> Frei nur ist das Volk, welches stark genug ist, seine Freiheit zu behaupten, und stark wird es durch Einigkeit.[1]
>
> *v. Moltke.*

Liksom på de flesta andra områden har nationalsocialismen gjort omstörtande ingrepp även i den tyska pressens organisation och frihet. Utan en viss kännedom om tidningarnas roll i Weimarrepublikens dagar kan en främling icke förstå anledningen till och nödvändigheten av denna scenförändring inom det offentliga ordets värld.

Ända till januari 1933 rådde i Tyskland en nästan obegränsad pressfrihet. Strafflagens paragrafer voro dess enda råmärken. Vem som helst kunde bli tidningsredaktör även om han figurerat under rubriken "polisärenden". Notoriska utpressningar firade orgier utan att överheten rörde ett finger för att nedtysta dem. De olika politiska partiernas åsikter bröto sig hejdlöst mot varandra; somliga organ drevo sin propaganda för reaktionär konservatism, andra för kommunism och anarki. Den revolutionära socialismen hade sina fanatiska förespråkare lika väl som kapitalismen.

Inom det radikala lägret blev det alltmer vanligt att i stället för den ansvarige redaktörens namn å tidningens första sida införa namnet på någon känd riksdagsman, vilken fick tjänstgöra som bulvan. Den ansvarige förblev anonym och polisens ingripande uteblev. Ett tillstånd av anarki och självsvåld blomstrade i bladen. Förändringarna inom den nya pressen äro en

[1] Endast det folk är fritt, vilket är starkt nog att försvara sin frihet, och starkt blir det genom enighet.

reaktion mot den gamla, och avsikten med reformerna var att för framtiden kväva tygellösheten.

Man ville uppbygga något nytt och därför inrättades en rikspresskammare, som omfattar alla skriftställare, förläggare och tidningsförsäljare, med ett ord hela den väldiga personal, som har med åstadkommandet och spridandet av tidningar och tidskrifter att göra. Genom lagen av den 4 oktober 1933 regleradesskriftledarnas (Schriftleiter) ställning och förpliktelser. Deras antal är 13.000. Till en tidnings "skriftledning" räknas hela dess redaktionspersonal. Ingen kan bli skriftledare, som ej fyllt 21 år, är tysk medborgare, åtnjuter medborgerligt förtroende, är av arisk härkomst och — om han inte är ungkarl — ariskt gift. Slutligen måste han också kunna förete betyg på sin utbildning som fackman. Skriftledaren måste vara grundligt inne i allt som tryckes under hans uppsikt och se till att allt framställes i kritiskt prövad och sanningsenlig form. I den på hans ansvar utgivna tidningen får icke lämnas utrymme åt egoistiska syften eller åt något som försvagar Tyskland och dess anseende och folkets samhörighetsvilja. Intet, som sårar andras religiösa känslor får tryckas, intet som mot lag och rätt kränker andra människors heder, intet som är stötande för hyfsning, skick och goda seder. Ute i livet måste han uppträda oklanderligt och göra sig förtjänt av den allmänna aktning han i sina spalter själv kräver av andra.

Begreppet "ansvarig redaktör" avskaffas. En tidning måste i varje nummer avtrycka en lista över hela sin redaktionspersonal med chefredaktörens namn i spetsen. Man kan därför lätteligen nå den, som är ansvarig för innehållet i en viss artikel.

En nationalsocialistisk redaktör kan icke jämföras med en köpman, som förmedlar varor till folket eller med en advokat, som företräder sina klienters intressen — hans funktioner påminna snarare om läkarens, som sköter allmänhetens hälsa eller lärarens, som ansvarar för ungdomens uppfostran. Att redigera en tidning är därför som att förestå ett ämbetsverk. Det finnes över tre tusen sådana ämbetsverk i Tyskland.

Man ställer höga krav på tidningsmannens kall och skiljer

skarpt mellan redaktionen och förlaget. Förlaget kan till en viss grad bestämma tidningens allmänna riktlinjer och dess kurs, men det har ingen rättighet att utöva påtryckning på redaktionen. I övrigt är förhållandet mellan redaktion och förlag fastslaget i den ovannämnda lagen.

Inga anonyma eller kollektiva sammanslutningar eller aktiebolag få äga tidningar. Tidningens verklige ägare måste vara allmänt känd och utåt själv uppbära sitt ansvar. Allt vad skandalpress heter är utrotat.

Andemeningen med den stora reformen är att rensa pressen från enskilda, självviska intressen och i stället befordra pliktkänsla, sanning och ansvarsmedvetande inför hela folket. Varje frihet drar med sig förpliktelser och för pressen är blott ett så stort mått av frihet nyttigt, som motsvaras av de uppfyllda förpliktelserna.

Dr Goebbels definierar den nya pressordningen i följande ord: "Individens frihet rättar sig alltid efter den frihet ett helt folk är i stånd att åtnjuta och individens frihet måste i desto högre grad göras beroende av folkfriheten ju större de akuta faror äro som hota staten". Eller med andra ord: "Så länge det tyska folket genom påtvingad brist på utrymme förhindras i friheten att andas och röra sig och så länge den akuta faran och den hela Europa hotande ryska bolschevikiska världsrevolutionen består, så länge kommer en viss sordin att läggas på den tyska pressfriheten. Inskränkningen i pressfriheten ligger sålunda i hela folkets intresse".

Främlingar som resa i Tyskland och som äro vana vid den s. k. pressfrihet, vilken råder i deras hemland, kunna icke undgå att lägga märke till de tyska tidningarnas ensidighet. Men detta tillstånd är förmodligen av övergående art och kan icke räcka länge. Folkets anspråk på livet växer och snart måste överheten släppa efter på de nu så stramt åtdragna tyglarna. Tyska folket är alltför vaket, bildat och intelligent och dess krav på frihet äro för stora för att det i längden skulle hålla till godo med en reglementerad press. Den nya pressordningens egna upphovsmän betrakta själva det nuvarande läget blott som ett övergångs-

stadium, vilket, sedan andra, större önskemål blivit uppnådda, skall försvinna.

Tyska folket har icke glömt den roll, som för icke så länge sedan spelades av den vänsterliberala och marxistiska pressen, vilken i avgörande ögonblick brukade falla de tyska representanterna vid internationella konferenser i ryggen. Under fredsförhandlingarna i Versailles, under anslagen mot vänstra Rhenstranden och Ruhrområdet, under dr Schachts förhandlingar i Paris om Youngplanen — under alla dessa veckor då folkets framtid hängde på ett hår, var den nämnda pressen alltid färdig att stå Tysklands motståndare till tjänst med råd och dåd och att bringa det nationella motståndets politik, bakom vilken folkets kompakta majoritet stod, på fall.

Främlingen utslungar tanklöst sin förkastelsedom mot den överhet, som bundit den tyska pressens frihet. Han tänker icke på de tjugu gångna åren, hela denna tid av plågor, ur vilka Führern äntligen lyfte upp Tyskland och skänkte det så fast mark under fötterna, att det kunde börja att skaka av sig bojorna. Vid sitt inträde under den nya regimen var både det inre och yttre politiska läget så ömtåligt, att den största försiktighet måste iakttagas. Därför den nya presslagen, av vars bestämmelser ingen tysk kan ha tagit skada till sin själ.

Trots det förmynderskap, under vilket Tredje rikets press befinner sig, äger den stora och förnämliga fördelar, som särskilt borde uppskattas av bildade läsare. Den verkar sober, rentvättad från svammel, sensation och förtal. Om den också ständigt gör propaganda för nationalsocialistiska idéer och politiska intressen, så förskonar den sina läsare från en mängd annan propaganda, som ofta med avsikt river ned och bespottar det som av ålder ansetts och visat sig vara av värde. För hälsa och moral absolut skadliga saker få i andra länders tidningar fritt annonseras. Böcker och teaterpjäser recenseras efter de olika tidningarnas tendens, alltför ofta på ett orättvist och partiskt sätt. Förtal, insinuationer och rena lögner föras ogenerat fram inför offentligheten. Man reagerar knappt däremot emedan alla äro vana därvid. De osanningar som serveras nästa morgon

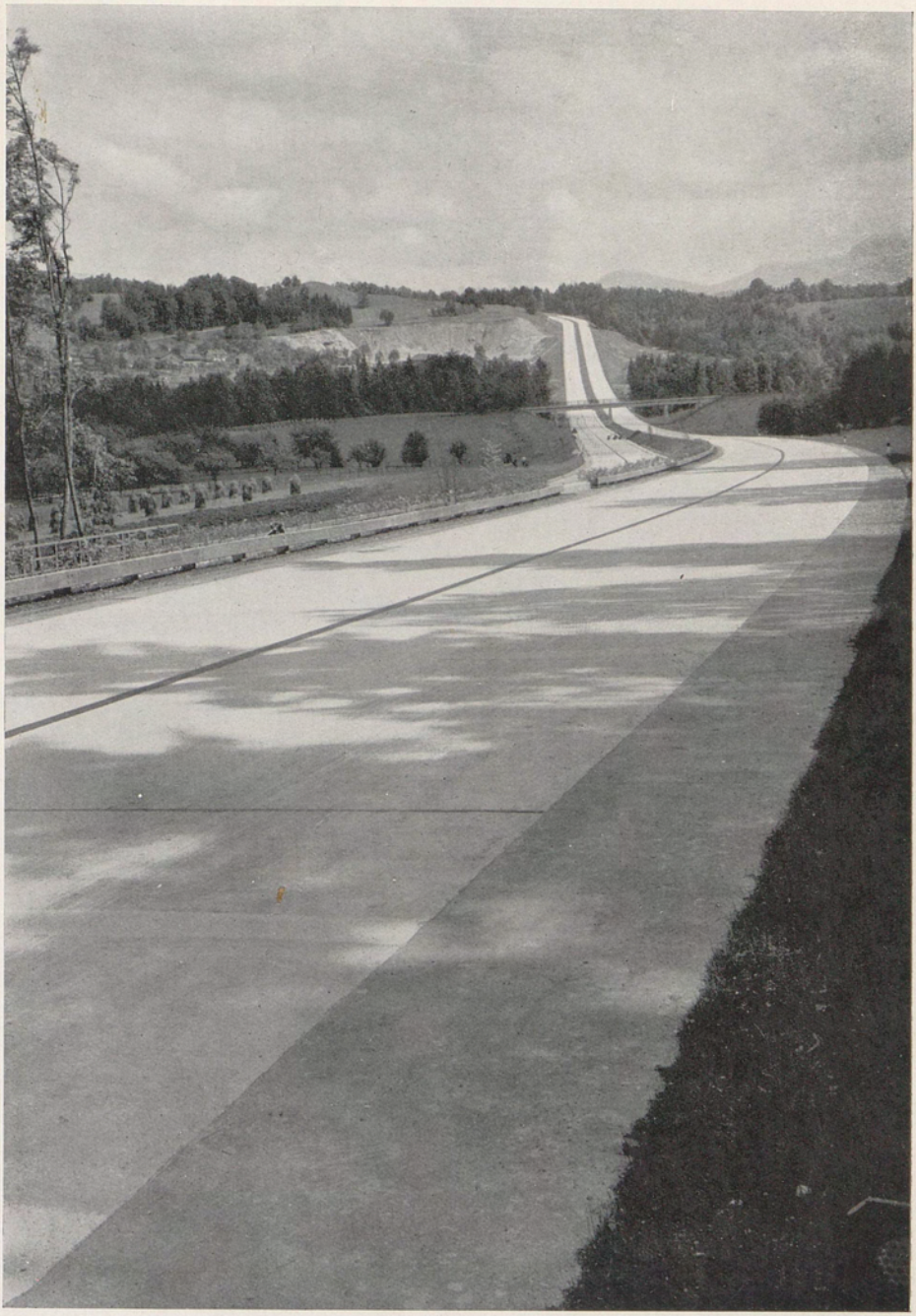

Riksautobana i Oberbayern.

"Ehrentempel" på Kungliga torget i München.

komma läsaren att glömma gårdagens. Familjens helgd och privatlivets tabu respekteras icke. I många tidningar karrikeras religion, konst och vetenskap och personer och händelser, som borde vara fridlysta. Man skjuter med förgiftade pilar och fråssar i brott, olyckor och skandaler. Sensationella nyheter på löpsedlarna är huvudsaken, därav befordras lösnummerförsäljningen. I dylikt stoff, som dagligen utgör de stora massornas andliga spis, står den amerikanska pressen främst. Svenska och engelska tidningar äro i tonen mera förnäma och sansade.

I Tyskland är allt underhaltigt kram förbjudet. Därför verkar innehållet i Tredje rikets tidningar sant, sakligt och sunt. Mycket förtiges, kritik mot det bestående får inte komma fram, men det som bjudes är sanningsenligt och pålitligt. Man förskonas från insinuationer och obestyrkta antaganden. Även tendentiösa uppsatser ha folkets och rikets väl till mål.

Den utländska kritik, som ständigt klandrar den tyska pressens ofrihet, glömmer, att Tyskland, liksom Ryssland, genomlevat en revolution och infört en ny regim, som med alla medel måste konsolideras. Båda dessa länder befinna sig ännu i ett nödläge, som måste övervinnas och saneras. Under sådana förhållanden är det icke underligt, att de maktägande och för det nya systemet ansvariga icke kunna tillåta att tidningarnas spalter öppnas för en missnöjd opposition, vilken, om full pressfrihet rådde, icke skulle försumma att utöva kritik mot det nya och göra propaganda för den gamla regimens återinförande. Egendomligt är däremot, att de, som ivrigast klandra Tredje rikets pressförhållanden, aldrig anmärka på de ryska, vilka äro minst lika stränga som de tyska. I sina domar följer man det romerska ordstävet: Quod licet Jovi non licet bovi, eller Frödings här lindrigt travesterade strof:

Dock syns mig sällsamt att det enda sanna
så underbart kan byta form och färg.
Det som är sanning i Moskva och Pensa
är bara dåligt skämt i Heidelberg.

Då i början av vintern hela världspressen som gamar kastade sig över konung Edward VIII:s kärlekshistoria, iakttog den tyska pressen en förnäm tystnad. Förmodligen ansågs konungens privata liv icke angå någon annan än honom själv och hans folk. Först sedan abdikationen blivit ett faktum meddelades nyheten med spärrade stilar på första sidan, ty då hade en händelse timat, som angick hela världen.

I den tyska pressen finner man endast sympatiska uttalanden om Sverige; och det är påfallande hur vänligt, nästan beundrande alla tyskar också i det dagliga umgänget yttra sig om vårt land och folk. Man glömmer aldrig Gustaf Adolfs och Carl XII:s mäktiga insatser för Tysklands religionsfrihet och icke heller vår hållning under världskriget. Det är beklagligt att dessa känslor, vilka vi borde utnyttja till vår fördel och trygghet, icke besvaras av en stor del av den svenska vänsterpressen, som aldrig försummar ett tillfälle till obehärskade utfall mot Tredje riket, dess ledning och dess inre politik. Många av dessa misslynta artikelförfattare ha icke med egna ögon sett det nya Tyskland och ha mycket oklara begrepp om det som försiggår. Andra se endast små obetydliga bagateller, vilka kunna förefalla stötande, men glömma det imposanta verk, som genomförts till Tysklands räddning från anarki och kaos och därigenom till Europas fred.

Både i utrikesdepartementet och i propagandaministeriet i Berlin finnas pressbyråer. Varenda artikel om Tyskland som står att läsa i svenska tidningar, klippes ut, översättes och registreras. Den litteratur ur vår tyskfientliga press, som redan anhopats och som ständigt växer, bör nu ha nått ett respektabelt omfång. Vart vilja dess författare komma med sin agitation? Pressen har ett oerhört ansvar vid bevarandet av ett gott samförstånd mellan olika stater. Den kan, om den uppfyller sin plikt och känner sitt ansvar, också i hög grad bidraga till världsfredens bevarande.

Saklig kritik av ett annat lands författning och inre politik är icke blott tillåtlig utan önskvärd för så vitt denna politik ut-

övar ett menligt inflytande på ens eget land. Men om så icke är fallet, vem gagnar då den retsamt gäckande, hånfulla och gemena tonen? I Tyskland förstår man icke meningen med denna fientliga agitation. Vad som är säkert är, att de artikelförfattare, vilka outtröttligt rikta sina hugg mot Tredje riket, därmed göra *Sverige* en mycket dålig tjänst!

VETENSKAPEN

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.[1]
Vergilius.

Det är en otacksam och svårlöst uppgift att söka vinna klarhet i frågan om vetenskapens ställning i Tredje riket. I sitt tal i Breslau vid universitetets 125-årsfest den 7 november 1936 yttrade den rakryggade och dugliga riksuppfostringsministern Rust:

"Vad vi nationalsocialister ha bekämpat är icke den vetenskapliga forskningen och dess resultat, utan en falsk uppfattning av vetenskapen... Vi ha icke uppfunnit en ny vetenskap, utan vi ha uppställt nya uppgifter för det vetenskapliga tänkandet... Den tyska vetenskapen skall förkovras till storhet om den förstår vår tids uppgifter, d. v. s. om den är nationalsocialistisk."

Den mellersta av dessa satser är fullt klar och begriplig: man vill utnyttja forskningens resultat och hjälpmedel till fromma för land och folk, t. ex. att göra ödemarken fruktbar och förbättra människorasen. Men inför ministerns uttalande, att man bekämpar en falsk uppfattning av vetenskapen, blir man något förbryllad och undrar när och i vilket avseende den alltid så högt stående tyska vetenskapen såsom sådan varit inne på falska vägar. Och ändå mera häpen blir man inför yttrandet att den tyska vetenskapen skall växa till storhet endast om den är nationalsocialistisk. Ty vetenskapen är internationell och oberoende av politiska gränser och författningar. Man kan icke tala

[1] Lycklig den som förmått att utröna tingens orsaker.

om att Tredje riket har ett slags vetenskap och Sovietryssland ett annat och att båda äro olika det, som den övriga världen menar med vetenskap. Vetenskapen är och måste vara fullkomligt fri, ett sökande efter de eviga sanningarna oberoende av dagarnas och årens flyktiga och ständigt växlande politiska vindar. Den forskning, som icke står på fri grund, utan liksom pressen under ett visserligen förgängligt förmynderskap, är icke vad de lärde kalla vetenskap.

Men detta är av ålder allom bekant och för oss gäller det blott att i starkt sammandrag ge ett begrepp om nazismens ståndpunkt till frågan.

Nationalsocialismen anser sig hava återvänt till de hittills förborgade källor av urkraft, ur vilkas djup folket spirat upp, en renässans både av den tyska människan och den tyska naturen. Därför måste också vetenskapen undergå en omvärdering. De nya männen göra ingen hemlighet av att de hysa en annan uppfattning om vetenskapens väsen och mening än den föregående tidsåldern. De ha icke heller tvekat att omsätta sina teorier i handling.

Vid 550-års-jubileet i Heidelbergs universitet, juli 1936, förkunnade riksminister Rust och frankfurtprofessorn Ernst Krieck i tydliga och klara ord vetenskapens nya mål och mening. De framlade problemet i två fundamentala teser.

Enligt den första är varje vetenskaplig forskning oupplösligt bunden vid det nu levande folkets blod och historia och vid den mark, på vilken den lever. Denna uppfattning innebär antitesen till den förutsättningslösa objektiva vetenskapen. Så säger minister Rust: "Nationalsocialismen har upptäckt, att vetenskap utan förutsättningar och värdefulla grunder (wertmässige Grundlagen) icke är möjlig".

Rust anser också att äldre vetenskapliga system voro burna av en viss tro och åskådning. Men den tänkande människan lever icke på en de saliga kontemplationernas ö, utan mitt i själva skeendet. Nazismen förfäktar icke blott det levande livets prioritet utan förkunnar också, att allt vetande är förankrat vid människans och folkets natur och historia.

Det nya vetenskapliga arbetets positiva princip förklaras av minister Rust i följande ord: "Att människan är förbunden med sin verklighets helhet, med blodets och historiens gemenskap, är intet tillfälligt varifrån hon skall frigöra sig, utan hennes öde, till vilket hon både ödmjukt och stolt bekänner sig."

Nazismen är övertygad "att vetenskapen som system endast är möjlig på en levande världsåskådnings mark och att världsåskådning är den fruktbara moderjord, ur vilken alla människoandens skapelser växa fram."

Den andra tesen är enligt Krieck "övertygelsen, att vetenskapen icke kan föra en inom sig själv sluten tillvaro i en abstrakt värld eller i en republik av lärda, utan att den på alldeles samma sätt som andra folklivets celler, teknik, konst eller kultur, måste stå i intimaste förhållande till hela folkets liv och upplevelser om den icke skall förtvina eller förflyktigas."

Den ansvarsmedvetna vetenskapen måste därför alltid vara på det klara med sin uppgift i folkets tjänst.

Dylika teorier och bekännelser innebära en revolution inom begreppet vetenskap, och de ingrepp, både av organisatorisk och personlig art, som gjordes i det tyska vetenskapliga livets apparat, voro djupa och vittgående.

Napoleon hade samma uppfattning om vetenskapens uppgift som nationalsocialisterna. Han säger: Si la science était conduite par la main du pouvoir, elle aurait de grands résultats pour le bien de la société. (Om vetenskapen leddes av maktens hand, skulle den få stora resultat till samhällets välfärd.)

Enligt den nya tidens män hade den akademiska lärdomen gjort sig skyldig till försyndelser, vilka nu måste försvinna. Så befunno sig särskilt de humanistiska vetenskaperna (Geisteswissenschaften) vid högskolorna i ett stadium av inre upplösning. Den stora, klassiska tiden inom tysk forskning var förbi. Den hade uppburits av många lysande namn, sådana som Treitschke, Dietrich, Schefer, Erich Marcks och Hans Delbrück inom historieforskningen, Adolf Harnack inom den teologiska forskningen, Rudolf Eucken och Wilhelm Wundt inom filosofien. På den klassiska filologiens område hade latinaren Mommsen och gre-

ken Wilamowitz-Möllendorff vunnit världsrykte, under det att inom fornforskningen Eduard Meyer överträffade alla andra länders fackmän i fenomenalt omfattande lärdom. Inom naturforskningen voro v. Liebig, Emil Fischer, J. R. Meyer, Helmholtz och Röntgen bärare av några av alla tiders största namn.

Nu följde, säger man, en epok av forskning, som förlorade sig i specialiserat finarbete. Högskolornas katedrar intogos av forskare, som förlorat den direkta kontakten både med den akademiska ungdomen och folket. Den studerande ungdomen lämnades vind för våg och led dessutom av en skamkänsla efter det förlorade kriget och de förödmjukande krav som alltjämt framställdes av segrarmakterna. Blott ett ringa fåtal av högskolelärare hade mod att stick i stäv mot det härskande regeringspartiet föra ungdomens talan. Det var icke många professorer, som manligt framförde studentkårernas protestförkunnelser mot Versailles.

Denna brist på moraliskt mod och stolt hållning ledde till en kris, som stod på sin höjdpunkt då de nya männen tillträdde makten och ansågo sig ha goda skäl att införa en ny tingens ordning. Man tålde icke den politiserande vetenskapsmannen och man krävde att forskningen av trohet till sanningen skulle hålla blicken riktad mot verkligheten.

De nya männen anse, att domen över deras idéer om den nationalsocialistiska vetenskapen måste lämnas åt en framtid, som vunnit en överblick av dess värde och dess resultat.

Emellertid är det endast de humanistiska vetenskaperna, filosofi, historia och teologi, som drabbats av denna revolutionära kris. Å andra sidan omhuldas naturvetenskaperna på många sätt. Rasvården och fyraårsplanens uppgifter ha för naturforskningens representanter öppnat nya, betydelsefulla fält, ty enligt nationalsocialistisk uppfattning består vetenskapens betydelse däri, att den är folkets egendom och tjänar dess välfärd; därför understödes framför allt de empiriska vetenskaperna.

Vad historieforskningen beträffar äro ett par områden, Tysklands och forntidens historia, föremål för det största intresse. Så har man grundat ett riksinstitut för det nya Tysklands hi-

storia, vars understöd är fem gånger så stort som det, vilket den förra historiska rikskommissionen erhöll. Dess president, professor Walter Frank, några medlemmar av hans stab och överste Nikolai gåvo mig den 20 okt. en inblick i dess organisation. Ett annat institut har grundats för äldre och medeltida historia och man umgås med planen att stifta ett tredje för tysk arkeologi och förhistoria.

Den nya forskningens ledande män tillbakavisa med indignation och såsom en illvillig legend påståendet, att vetenskapen i Tredje riket är ställd på avskrivning och stadd i utdöende. Blott den abstrakta vetenskapen har förlorat i betydelse.

I sitt ovan citerade tal i Heidelberg yttrade professor Krieck — och ingen kan tvivla på uppriktigheten av hans ord: "Vi veta att vi äro en medlem i den europeiskt västerländska folkfamiljen och skola också i framtiden till de övriga medlemmarna stå i ett förhållande av givande och tagande."

Så långt det väsentliga av de upplysningar och meddelanden jag fått under samtal med ledande män inom vetenskapens, universitetens och akademiernas värld samt genom studiet av skrifter och offentliga tal som i lärdomsfrågor utgivits.

Vid betraktandet av de villkor, under vilka vetenskapen lever sitt liv i Tredje riket, får man lika litet som inom andra områden glömma vad det tyska folket haft att genomgå sedan krigsutbrottet 1914. Bringat till randen av undergång och inför hotet av kaos och anarki, hopplöst och betungat av krigsskulder som aldrig kunde betalas, räddades det från total undergång av revolutionen 1933. Det är klart att de nya männen, då de med järnhård energi grepo sig an återuppbyggandets svåra uppgift, i första rummet skulle rikta sin uppmärksamhet till det, som hade den största betydelsen för folkets liv och välfärd. Inom vetenskapen tillbakasattes därför de humanistiska discipliner, som ansågos tills vidare umbärliga, under det att särskilt de grenar av vetenskapen, som ansågos gagneliga för landet och folket tillerkändes högre rang. Vetenskapen var av betydelse främst om den hade sina rötter i den tyska jorden och i det tyska fol-

kets blod och väsen. Den skall således vara en folklig institution, en hela folkets egendom. Därför understödjas fysik och kemi med storartade anslag, och allt vetande som är ägnat att höja jordens produktionsförmåga; åkerbruket och boskapsskötseln m. m. uppmuntras på alla sätt. När man vet att tyska fysiker och kemister kommit därhän, att de redan nu fylla en ansenlig del av hela Tysklands bensinförråd, vunnet ur kol, att de på syntetisk väg framställa kautschuk och att de driva motorer med kol- och torvstoft i stället för med bensin och olja och om man betänker att hela denna energiska verksamhet har till mål att göra det valutafattiga Tyskland oberoende av utlandet — då förstår man vad naturvetenskapen betyder för detta land.

Det tyska folket har däremot för närvarande ingen direkt nytta av humanistiskt vetande. För en bonde i Östpreussen är det, menar man, mycket viktigare att myrmarken torrlägges genom dikning så att hans kor få gräsbete och ge mjölk än att en professor i Jena uppställer ett nytt stöd för riktigheten av Cartesius bevis för människans tillvaro. I ett nödläge måste själva livets kraft först tillgodoses, medan allt annat får vänta.

Vid besök i akademier, universitet och lärda sällskap i våra dagars Tyskland kan man icke undgå att få det intrycket, att vissa vetenskapsgrenar icke längre stå på den höjd som förr. Ty då betraktades tysk vetenskap som den yppersta i världen. Sådana stormän som Rudolf Virchow, Ferdinand von Richthofen, Heinrich Kiepert och Georg Schweinfurth, som jag under mina studieår vid Berlins universitet haft lyckan att stå nära och som längesedan äro döda — deras likar finnas icke mer — och det kan ju vara en tröst för tyskarna att sådana gestalter saknas även i andra länder.

I Sverige hyses på flera håll den uppfattningen, att den tyska vetenskapens värde och standard sjunkit under senare år. Man anlitar i vida mindre grad än förr tyska handböcker inom olika discipliner och föredrar engelska och amerikanska. Man bör dock icke glömma att valutaförhållandena här spela en icke oväsentlig roll. Sådana iakttagelser äro ofta lättare att göra på avstånd — från en främmande horisont.

Det glesnar också betänkligt i de akademiska alumnernas led. Ungdomen tages i anspråk av våra dagars sjudande friluftsliv. Hitlerjugend, Arbetstjänsten, den tvååriga värnplikten. Man ägnar sig hellre åt praktiska yrken, som leda till poster, bättre avlönade än de akademiska. Man skänker hellre sina armars kraft åt det nya rikets uppbyggande än sin hjärnas åt forskningen.

"Varför är det brist på lärarekrafter?" frågade jag en gång riksminister Rust. Han svarade: "Därför att de, som nu skulle ha intagit professorsstolar och docenturer, sova i sina gravar kring Verdun, i Flandern och på andra kyrkogårdar." Förmodligen har något liknande ägt rum i ententens länder. Några intressanta synpunkter och fakta erhöll jag den 3 december vid ett besök hos finansminister Popitz, den ende och siste preussiske ministern i Tredje riket, vilken själv varit professor i nationalekonomi och kände både det gamla och det nya Tyskland grundligt.

Han framhöll att vår tids vetenskap i hela världen inträtt i ett nytt skede, som karakteriseras därav, att varje disciplin sönderfaller i en hel rad av speciella grenar, av vilka var och en växer ut till en särskild vetenskap för sig. Genom denna specialisering och den inom varje fack ständigt växande fonden av erfarenheter och rön förlorar fackmannen överblicken över sin vetenskap. I intet land på jorden, sade han, finnes i våra dagar ett enda verkligt stort namn inom vetenskapen eller — nämn mig ett namn, som ens tillnärmelsevis kan jämföras med Darwin, Pasteur eller Helmholz!

Vad Tyskland angår, förklarade ministern, så är det helt naturligt, att vi offra mest åt de vetenskaper, vilka i högsta grad gagna det nya systemet och det växande släktet. Ni får inte glömma att vi befinna oss i ett nödläge och att vi på de flesta områden ha att kämpa mot övermänskliga svårigheter. Icke heller för oss är detta läge ett idealtillstånd. Men med tålamod och ihärdighet kommer också här ett post tot discrimina rerum. Och för övrigt är det värt att minnas, att aldrig någonsin under den gamla regimen så stora summor offrats åt vetenskapen som nu.

Beträffande studenternas frekvens vid universiteten förhåller det sig på följande sätt. Före kriget gingo de unga av medelklass och överklass antingen till kadettskolorna för att bli officerare i armén eller till universiteten. Sedan armén genom Versaillesfreden blivit nästan avskaffad, översvämmades universiteten, emedan den ungdom, som eljest skulle ha blivit officerare måste söka sin utkomst på civila banor. Efter 1919 blev de studerandes antal därför oproportionerligt stort. Ännu 1929—31 lågo vid Berlins universitet 12.000 studenter, ett antal, som nu sjunkit till knappt 5.000. I Marburg, som då hade 4.000, finnas nu 1.400.

Den minskade frekvensen av studenter vid universiteten är icke ett fenomen uteslutande karakteristiskt för Tyskland. I Times Educational Supplement för den 5 dec. 1936, läses under rubriken "Stundents wanted" från Skottland: "Nedgången i studenternas antal har givit anledning till allvarliga betraktelser vid universiteten." Man hade förutsatt, att en brist på studenter måste inträda vid de brittiska universiteten mellan åren 1934 och 1938 — en efterverkan av världskriget. — Förmodligen kan samma iakttagelse göras i alla de krigförande länderna.

Minister Popitz hade då själv 600 studenter i sina kollegier. "De flesta sovo under mina föreläsningar", berättade han, "emedan de hela dagen slitit som gatsopare och grovarbetare för att förtjäna en slant och kunna leva. Till föreläsningarna kommo de blott för att få vila i en uppvärmd lokal. För nationalekonomi hade de icke skymten av intresse. De, som under majoritetens snarkningar verkligen följde med i ämnet, voro lätt räknade. Nu är allting annorlunda. Nu skall ingen längre lida nöd, och enligt min mening är den dag icke avlägsen, då även frekvensen vid universiteten skall ha återvänt i normala gängor."

Ett steg, som givit anledning till kritik av den tyska vetenskapens höga ståndpunkt, var helt naturligt avskedandet av alla judiska professorer och lärare. Utan tvivel berövades forskningen härigenom ett stort antal betydande män, som utbildats i Tyskland, som voro bärare av berömda namn och som både under kriget och i fredstid gjort Tyskland och vetenskapen över-

derliga tjänster. Deras katedrar, auditorier och laboratorier stodo plötsligt tomma. Forskningar, som hade årtionden av arbete bakom sig, blevo avbrutna eller överfördes till andra länder, vilka sedan drogo fördel därav. Tyskland led genom denna radikala operation skada, förlust och kritik, och det var förvisso icke lätt att i en handvändning återbesätta vakanserna.

Under min vistelse i Tyskland erfor jag dock att många av dessa luckor redan blivit fyllda. Särskilt vad naturvetenskaperna beträffar får man ett livligt intryck av målmedvetenhet, energi och intensitet. Nya magnifika laboratorier — såsom t. ex. prof. Debyes institut i Dahlem — visa att forskningen ingalunda uteslutande är inställd på omedelbara praktiska uppgifter utan att den också arbetar på lång sikt.

Det har sagts mig att inom de tyska studentkårerna det oskick lär ha förekommit, att de rena arierna bland sina kamrater efterspanat sådana, som på ett eller annat sätt äro beblandade med judiskt blod, angiva dessa för professorerna och söka förmå de senare att avlägsna dem.

En dylik agitation, om den nu verkligen existerar, borde förbjudas, icke minst därför att den står i opposition mot en av grundprinciperna i en Führerstat. Allt vad angivarsystem heter är av ondo, grumlar folksjälen och karaktären och måste utrotas.

Det lider intet tvivel att alla de tyska vetenskapsmän av judisk börd som nu spritts kring jorden som agnar för vinden, äro lika många fiender till Tyskland i de främmande länder, vilka under kriget voro Tysklands motståndare. Deras agitation försvårar Tysklands politiska ställning utåt.

För min del är jag övertygad att den tyska vetenskapen under den ansvarskännande och duktige riksminister Rusts hägn, och sedan utvecklingen kommit in i mera normala banor, åter skall intaga den förnäma plats den alltid ägt. Varhelst en Helmholz', Pasteurs eller Darwins like födes, nog skall han veta att bryta sig igenom även de hårdaste stormar i tiden. Och den dag är kanske inte avlägsen då den tyska vetenskapen åter, fri som örnen, svävar på utbredda vingar över jorden.

NOBELPRIS OCH POLITIK

Das schönste Glück des denkenden Menschen ist das Erforschliche erforscht zu haben und das Unerforschliche ruhig zu verehren.[1]

Goethe.

Den 25 november 1936 lästes på första sidan i alla Berlins tidningar och förmodligen i hela rikets press under mycket kraftiga rubriker och i spärrad stil avfattade protestartiklar mot den av norska stortinget valda nobelkommitténs beslut, att tilldela Carl v. Ossietzky årets fredspris. Jag befann mig då i Berlin och kunde konstatera vilken djup och allmän indignation detta steg framkallade, i synnerhet som det icke kunde uppfattas som annat än en provokation och en av radikala tillskyndare med avsikt mot Tredje riket, dess regering och dess politik riktad förolämpning.

I sitt den 27 november 1895 på Svenska klubben i Paris undertecknade och bevittnade testamente säger dr Alfred Nobel med lakonisk korthet:

"Över hela min återstående realiserbara förmögenhet förfogas på följande sätt: Kapitalet, av utredningsmännen realiseradt till säkra värdepapper, skall utgöra en fond, hvars ränta årligen utdelas som prisbelöning åt dem, som under det förlupna året hafva gjort mänskligheten den största nytta. Räntan delas i fem lika delar, som tillfalla: en del den, som inom fysikens område har gjort den vigtigaste upptäckt eller uppfinning; en del den, som har gjort den vigtigaste kemiska upptäckt eller förbättring; en del den, som har gjort den vigtigaste upptäckt inom fysiolo-

[1] Det är den tänkande människans skönaste lycka att ha utforskat det utgrundliga och att i lugn vörda det outgrundliga.

giens eller medicinens domän; en del den, som inom litteraturen har producerat det utmärktaste i idealisk rigtning; och en del åt den, som har verkat mest eller bäst för folkens förbrödrande och afskaffande eller minskning af stående arméer samt bildande och spridande af fredskongresser. Prisen för fysik och kemi utdelas af svenska vetenskapsakademien; för fysiologiska eller medicinska arbeten af Karolinska institutet i Stockholm; för litteratur af akademien i Stockholm samt för fredsförfäktare af ett utskott af fem personer, som väljas af norska stortinget. Det är min uttryckliga vilja, att vid prisutdelningarne intet afseende fästes vid någon slags nationalitetstillhörighet sålunda att den värdigaste erhåller priset, antingen han är skandinav eller ej."

Ehuru nobelprisens geniale och originelle stiftare var svensk och hans donation utgjordes av svenska pengar, bestämde han sålunda, att fredspriset skulle utdelas av en kommitté tillsatt av Norges storting. De val av nobelpristagare denna kommitté träffat, ha icke alltid varit lyckliga.

Större förvåning och harm än alla andra väckte dock beslutet att tilldela Ossietsky detta pris. Icke minst i Norge protesterade man däremot. I "Norges Handels och sjöfartstidende" (1 febr. 1937) läses under rubriken "Folket betalar politikkens feilgrep" en indignerad artikel, där det heter: "Man skapte strid, krenket et annet folk och skadet Norge. Noen tröster sig selv med at det norske folks flertall ikke er enig med Nobelkomiteen. Det er utvilsomt tilfelle, at det er fjernt fra flertallet i Norge å ville krenke det tyske folk. Men den ulyksalige komité er desverre valgt av Stortinget og bærer dettes navn i sin titel... Handlinger som... denne Nobelprisutdelning river ned for Norge det våre sjöfolk, våre forretningsmen og våre sportsfolk bygger op."

Det vore därför lika orättvist som beklagligt om tyska folket och regeringen på något sätt identifierade den norska nobelkommittén med Norge och dess folk.

Av den norska nobelkommitténs fem medlemmar utträdde två, den förutvarande och den nuvarande utrikesministern, ur

kommittén, då de sågo åt vilket håll valet av fredspristagare lutade. Helt naturligt ville de icke ha sina namn förknippade med ett dylikt, hela Tyskland förolämpande beslut. De tre övriga medlemmarna ha tydligen röstat för Ossietzky, och det har icke spelat någon roll hur de två utträddas suppleanter röstat.

Den nyss citerade tidningens yrkande att "Stortinget må velge en annen Nobelkomité", hjälper icke långt då skadan redan har skett. En antydan om den riktning, som under vissa förutsättningar kunde tagas, har Alfred Nobel själv givit:

I januari 1893 skrev han till Bertha von Suttner ett brev av bl. a. följande märkliga innehåll[1]: "Jag skulle vilja anslå en del av min förmögenhet till instiftandet av ett pris, som skulle utdelas vart femte år (antag sex gånger, ty om man inom trettio år icke lyckats att reformera det nuvarande systemet, skall man på ett ödesdigert sätt återvända till barbariet)". Han utvecklar sina synpunkter, talar om obligatorisk skiljedom, att alla stater solidariskt skulle vända sig mot en förste angripare och tror, att om trippelalliansen i stället för att omfatta blott tre stater i sig upptoge alla, freden skulle betryggas för århundraden.

Professor Henrik Schück tillfogar (op. cit. s. 225): "Och fullt övertygad var han ju icke, att man även med hans program skulle lyckas förändra den gällande åskådningen — går det icke på trettio år, vill han uppgiva hoppet."

Med stöd av Nobels tidsfrist på trettio år har professor Knud Berlin i Köpenhamn påmint om att denna tidsfrist nu är förbi och att man därför genom att göra slut på fredspriset handlar i stiftarens anda.

Emellertid fick den norska nobelkommitténs beslut också för Sverige vissa beklagansvärda följder.

Efter rikskanslerns stora tal den 30 januari i år anknöt riksdagspresidenten generalöverste Göring en betraktelse, vars slutord lydde: "Om vi se att man försöker inför världen kränka Tyskland därigenom, att man tillerkänner en landsförrädare, en

[1] Översättning från det på franska avfattade originalet, som återfinnes i "Alfred Nobel och hans släkt", minnesskrift utgiven av Nobelstiftelsens styrelse, Stockholm 1926, s. 224.

med tukthus bestraffad individ, ett fredspris, så länder detta icke Tyskland till skam, utan sprider löje över dem som handlat så. Men då Tyskland icke heller i framtiden vare sig vill hålla till godo med dylika förolämpningar eller överhuvud taget önskar att diskutera dem, har Führern denna dag utfärdat följande kungörelse: 'I avsikt att för all framtid förebygga förödmjukande händelser beslutar jag att denna dag instifta ett tyskt nationalpris för konst och vetenskap.

Detta nationalpris skall årligen med ett belopp av 100.000 mark vardera utdelas till tre förtjänta tyskar.

Mottagandet av nobelpriset förbjudes därmed tyskar för all framtid.

Tillämpningsbestämmelserna skola kungöras av riksministern för folkupplysning och propaganda.

sign. Adolf Hitler'."

Detta i alla övriga punkter så klara och tydliga edikt, är i *en* punkt oklart: "Die Annahme des Nobelpreises wird damit für alle Zukunft Deutschen untersagt." Här talas om *ett* nobelpris, men i verkligheten är det *fem* pris som utdelas varje år. Visste man icke att beslutet drabbar *alla* nobelpris, skulle man kunnat gå ed på att Führern endast menat fredspriset, och då hade allting varit gott och väl och ingen hade med fog kunnat framföra klagomål. Men det drabbar i lika hög grad de fyra svenska kommittéer, som utdela prisen i fysik, kemi, medicin och litteratur. För en förolämpning från norska kommittén, tillrättavisas de svenska kommittéer, vilka icke i minsta mån ha med det norska beslutet att skaffa. Ur säkraste källa erfar jag att regeringen i minsta detalj var orienterad i Nobelstiftelsens organisation — innan förbudet mot prisens mottagande blivit promulgerat.

Nobelprisen äro internationella, de omfatta alla jordens folk utan åtskillnad. Bland dem stå tyskarna främst. Intet annat folk har erövrat så många nobelpris i fysik, kemi, medicin och litteratur som tyskarna. Det är också en lysande längd av stora tyska namn som läsas i våra nobelannaler, och det kan icke anses överflödigt att i detta sammanhang påminna om dem. I ef-

terföljande förteckning äro årtalen för prisens utdelande bifogade inom parentes:

Nobelprisen i fysik ha utdelats till Röntgen (1901), Lenard (1905), Braun (1909), Wien (1911), v. Laue (1914—15), Planck (1918—19), Stark (1919), Einstein (1921—22), Franck och Hertz (1925—26), Heisenberg (1932—33), och Schrödinger (1933).

Till Tyskland har gått tio hela pris i fysik motsvarande ett belopp av 1.414.347 kronor, eller 30,27 % av alla de fysiska prisen. Samtliga fysiska pristagare voro 42, därav 12 tyskar eller 28,57 %.

Det kemiska nobelpriset har utdelats till följande tyskar: van't Hoff (1901), E. Fischer (1902), v. Baeyer (1905), Buchner (1907), Ostwald (1909), Wallach (1910), Willstätter (1915), Haber (1918—19), Nernst (1920—21), Zsigmondy (1925—26), Wieland (1927—28), Windaus (1928), H. Fischer (1930), Bosch och Bergius (1931) och Debye (1936).

Till Tyskland ha utdelats femton hela pris i kemi eller ett belopp av 2.179.145 kronor av 31 utdelade pris eller 48,93 % av hela det kemiska prisbeloppet. Av inalles 35 pristagare voro 16 tyskar eller 45,71 %.

Nobelpriset i medicin har tilldelats tyskarna: v. Behring (1901), Koch (1905), Ehrlich (1908), Kossel (1910), Meyerhof (1922—23), Warburg (1931) och Spemann (1935).

I denna grupp belöpa sig de sex hela prisen till 893.838 kronor eller 20,56 % av 30 utdelade pris. Av 39 pristagare i medicin äro 7 tyskar eller 17,95 %.

Nobels litteraturpris har gått till tyskarna Mommsen (1902), Eucken (1908), Heyse (1910), Hauptmann (1912) och Mann (1929).

Till Tyskland ha gått 5 hela prisbelopp i litteratur eller 735.585 kronor, vilket utgör 15,67 % av samtliga 33 litteraturpris värde. Av 35 pristagare ha 5 varit tyska eller 14,29 %.

För att åskådliggöra prisutdelningens internationella karaktär må framhållas, att av de 35 pristagarna i litteratur 5 äro tyskar, 5 fransmän, 4 engelsmän, 3 svenskar, 3 norrmän, 3 ita-

lienare, 2 spanjorer, 2 polacker, 2 danskar, 2 amerikaner, en belgier, en indier, en schweizare och en ryss. Som exempel på de tre naturvetenskapliga prisens internationella karaktär kan nämnas att av den fysiska gruppens 42 pristagare 12 äro tyskar, 9 engelsmän, 7 fransmän, 4 holländare, 4 amerikaner, 2 svenskar, en italienare, en dansk, en österrikare och en indier.

Av de svenska prisutdelarna ha till Tyskland utdelats 36 hela prisbelopp, 5. 222.916: 35 kronor av 127 utdelade pris å tillhopa 18.167.051: 69 kr. = 28,75 %. De tyska pristagarna äro 40 av samtliga 151 = 26, 49 %.

Motsvarande siffror för de tre naturvetenskapliga grupperna (fysik, kemi och medicin) äro: till tyskar 31 hela prisbelopp = 4.487.330: 55 kr. av 94 utdelade pris å tillhopa 13.472.506: 02 kr. = 33,31 %. Av samtliga 116 pristagare äro 35 tyskar = 30,17 %.

Precis en tredjedel av alla utdelade naturvetenskapliga nobelpris ha sålunda gått till Tyskland under det att två tredjedelar fördelats över hela den övriga världen, varav framgår den naturvetenskapliga forskningens höga ståndpunkt i Tyskland under de förflutna 36 åren, alltsedan nobelpris för första gången utdelades.

Den tyska regeringens steg att för all framtid förbjuda tyskar att mottaga nobelpris kommer förmodligen att medföra följande konsekvenser:

Då, såsom vi sett, Alfred Nobels i testamentet uttryckligen tillkännagivna vilja är, att prisen skola vara internationella, komma de fyra svenska prisutdelande kommittéerna utan tvivel att framdeles liksom hittills tillerkänna även tyskar nobelpris. Ehuru en tysk pristagare är nödsakad att avböja den honom tillerkända belöningen, har han dock, genom att förklaras mest värdig att emottaga den förnämsta internationella vetenskapliga utmärkelse som finnes, blivit hedrad inför världen.

Då han genom tysk lag berövats rättigheten att skörda frukten av sitt arbete, skall han förmodligen ersättas genom tilldelandet av ett av de nyinstiftade tre tyska prisen, vilkas storlek är densamma som de nobelska.

Sannolikt skall den svenska prisutdelaren, som får prisbeloppet returnerat, lägga det dels till ifrågavarande prisgrupps särskilda fond, vilket länder svensk vetenskaplig forskning till gagn, och dels till huvudfonden, varigenom nobelstiftelsens ställning stärkes.

Alla parter bli sålunda tillfredsställda — utom den tyska statskassan. Men därtill kommer att den tyska regeringens beslut att utsträcka sin repressalieåtgärd även till de fullkomligt oskyldiga svenska institutionerna, skall bidraga till Tysklands vetenskapliga isolering, något som alla Tysklands vänner uppriktigt beklaga.

RASVÅRDEN

Der Nachwelt kommt es zu, uns zu richten doch wenn wir weise sind, müssen wir ihr zuvorkommen, indem wir uns selbst streng beurteilen.[1]

Fredrik den store.

Befolkningsstatistik och sterilisering.

Nationalsocialismen anser att folket utgör statens själ och kärna och finner det därför naturligt att folkets och rasens vård är av grundläggande betydelse. Enligt dess uppfattning står begreppet ras i ett alldeles särskilt och intimt förhållande till historien och världsåskådningen. Den nya läran menar, att de flesta av världshistoriens stora riken gått under — icke till följd av vanskött hushållning och nationalekonomi, utan på grund av folkets egen degeneration och den härskande klassens dekadans. Som exempel anföres det romerska imperiet och det spansk-portugisiska kolonialväldet. Den nya läran förkunnar sålunda, att nedgång i befolkningssiffran betyder nedgång i politisk och kulturell betydelse och att industrialisering, inflyttandet till storstäderna, upplösning av familjebanden och ökning av de mindervärdiga elementen är början till slutet av ett folks politiska maktställning.

Frågan om judarna är en av de viktigaste i hela rasproblemet. Det förnämsta målet för rasvården är folkstammens höjande och förbättring. Till problemet om judarna återkomma vi i nästa kapitel. Nu rikta vi uppmärksamheten åt befolkningsproblemet i allmänhet.

Före 1933 befann sig den tyska födelsesiffran i oroväckande sjunkande. Visserligen var förhållandet likadant i Frankrike,

[1] Det tillhör eftervärlden att döma oss; dock, om vi äro visa, måste vi förekomma den genom att bedöma oss själva med stränghet.

England och de skandinaviska länderna. Den skillnaden förefinnes dock mellan Frankrike och Tyskland, att i det förra landet en tillbakagång rådde redan före 1914, under det att i Tyskland en sådan inträdde först under och efter världskriget.

De tyska befolkningssiffrorna äro premisserna för den raspolitik som föres i Tredje riket. I Tyskland föddes:

år 1901 ..... 2.032.000 levande barn
år 1933 ..... 957.000 „ „

alltså en tillbakagång med mer än hälften, ehuru Tyskland år 1901 hade blott 57 miljoner inbyggare mot 65 miljoner 1933. I förra fallet hade man 37 födelser pro mille, i det senare 14,7. Tyskland stod sålunda lägre än Frankrike, som hade 17,1 år 1932. Med fyrtio miljoner invånare hade Italien flera födelser än Tyskland och med sina 32 miljoner invånare hade Polen nästan lika många. Om dödssiffran angives med 100 betecknas födelsedeficit (d. v. s. hur många procent som fattas i 100) inom tyska folket med följande tal:

1927 ..... 9 %
1930 ..... 15 %
1931 ..... 23 %
1932 ..... 30 %

Fortsätter kurvan i samma tempo, skall Tyskland år 2050 ha en befolkning av 25 miljoner eller lika stor som år 1816. Folket var statt i utdöende. I storstäderna, där tvåbarnssystemet var allmänt, blev ettbarnssystemet allt vanligare. I Berlin var år 1933 äktenskapens antal större än födelsernas! Fosterfördrivning och preventivmedel hade på ett fruktansvärt sätt gripit omkring sig.

Beslutsamt och planmässigt ingrep regeringen för att råda bot. Genom lån (Ehestandsdarlehen) åt dem som önskade gifta sig, uppmuntrades äktenskapen. Till följd av den mångåriga arbetslösheten hade arbetarklassen blivit utfattig, och de som önskade ingå äktenskap hade icke råd därtill. Under de senare åren ha tiotusentals sådana lån av 1.500 mark för varje par utbetalats. För 659.000 äktenskap har riksfinansministeriet utlagt 387,6

miljoner mark. Barnalstringen i dessa äktenskap uppmuntras därigenom, att vid det första barnets födelse 25 % av lånet efterskänkes och samma belopp för vart och ett av ännu tre barn. Vid det fjärde barnets födelse betraktas alltså lånet såsom inbetalat. På ungkarlar lägges en extra, ganska kännbar skatt, under det att barnrika familjer få sina skatter sänkta. Dessutom få de nedsatta priser på järnvägar vid rekreationsresor och understöd till byggandet av egna hem.

Redan nu har resultatet av dessa nya lagar visat sig tillfredsställande. I avseende på födelser är året 1934 25 % bättre än 1933. Man räknar 1934: 1.197.000 födelser; 1935: 1.261.000, och 1936: ca 1.270.000.

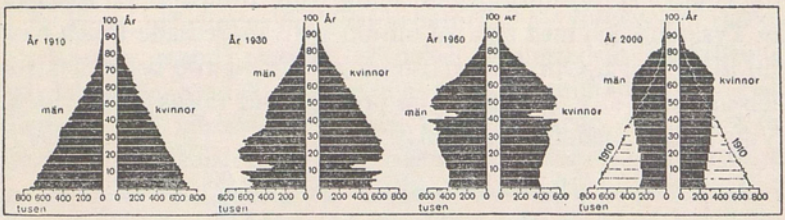

Folkmängd: Tyska folkets åldersfördelning (för 1960 och 2000 under antagande att nativiteten avtar i samma grad som intill 1933). År 1910 ökning, 1930 och 1960 stillestånd, 2000 minskning (en första varning!). De djupa inskärningarna för åren 1930 och 1960 framställa minskningen till följd av krigsåren.

Hos ett sunt folk liknar, grafiskt framställd, åldersfördelningen en uppåt smalnande pyramid. I det nuvarande Tyskland har den grafiska figuren en helt annan form. Den visar en kraftig inbuktning på mitten. Denna förorsakas av de två miljoner som föllo i världskriget, och vilka, om de fått leva, nu skulle ha hört till årgångarna 40 och 50 år.

En ändå djupare inbuktning faller mellan 15 och 20 levnadsåret. Den förorsakas av de födelser som bortföllo under och strax efter kriget. Där fattas 3.500.000 födelser! Hos den normala pyramiden är basen det bredaste stället och avsmalnandet sker uppåt, men hos den tyska är basen i proportion helt smal och figuren blir bredare uppåt, vilket beror på de förut nämnda

uteblivna födelserna under kriget. Det råder brist på nya människor.

Det tyska folket kommer med andra ord att i allt högre grad bestå av åldringar. Vid sidan av utdöendet löper också stegringen av de gamlas antal. Under loppet av de närmaste årtiondena kommer de gamlas antal att stiga från fyra till tio miljoner. Vad denna process kommer att betyda för ålderdoms- och sjukförsäkringar och försörjningen av gamla, kan man förstå. Ålderdomsförsäkringen blir år 1938 en halv miljard, 1950 en miljard och 1975 över två miljarder.

På samma gång skall antalet män och kvinnor i den bästa åldern mellan 20 och 40 år då ha avtagit under det normala. Fädernas missgärningar — hämnas på barnen.

Detta gäller den kvantitativa politiken. Med den kvalitativa eller den egentliga raspolitiken förhåller det sig på följande sätt: den bekämpar en degeneration, som förorsakas av ärftliga sjukdomsanlag och den förhindrar rasblandning.

Nationalsocialismen finner det absurt, att för de sinnessjukas underhåll årligen utbetalas 336 miljoner mark ur offentliga medel, medan miljoner friska, men arbetslösa människor måste avspisas med allmosor. Varje sinnessjuk kostar dagligen fyra mark medan en frisk måste nöja sig med hälften av detta belopp. Därmed vill man icke ha sagt, att de andligen mindervärdiga skola avlivas som i det gamla Sparta. Nej, men de med ärftliga sjukdomar belastade skola för framtiden förhindras att fortplanta sig. Därför promulgerades den 14 juli 1933 en ny lag. Den utgår därifrån, att de ärftligt sjuka fortplanta sig hastigare och i högre grad än de som fått hälsan i arv. Genom denna lag göras de ärftligt sjuka ofruktsamma.

De ifrågavarande sjukdomarna äro medfödd svagsinthet, splittring av de psykiska funktionerna (schizofreni), cirkulärt vansinne (Zirkuläres Irresein), fallandesjuka (epilepsi), danssjuka (Veitstanz), ärftlig blindhet, ärftlig dövhet, ärftliga kroppsliga missbildningar av svårare art, höggradig alkoholism.

Den här ifrågakommande steriliseringen är ej liktydig med kastrering. Den består blott i ett avskärande av könskörtlarnas

utförsgångar, varigenom befruktning förhindras. Däremot medför den ej som kastreringen — vilken innebär ett borttagande av könskörtlarna — djupgående kroppsliga och själsliga förändringar jämte könsdriftens försvinnande. Sterilisering får företagas endast efter prövning och på förordnande av hälsovårdsdomstolen (Erbgesundheitsgericht), som består av en domare och två legitimerade läkare. Ingreppet företages på sjukhusens kirurgiska avdelningar kostnadsfritt för patienten. Kastrering däremot sker enligt lagen endast på grund av grova sedlighetsbrott.

Det är klart att dessa ingrepp ske för att skydda medmänniskor mot nya förbrytelser av samma art. I Tredje riket frågade man sig också: varför skola för samhällsfriden och allmänheten farliga individer omhuldas i ombonade anstalter, under det att friska, arbetsvilliga personer leva i så små omständigheter, att de icke kunna tänka på äktenskap och ett människovärdigt hem! Att i vanlig ordning låta en moraliskt defekt människa, som skändat ett barn, undergå sitt straff och sedan släppas ut bland normala människor, för att kanske upprepa sitt brott, är falsk humanitet och en snedvriden rättsuppfattning. "Mildhet mot brottslingen är grymhet mot samhället." En överhet, som toge förbrytarens parti och lämnade oskulden vind för våg, kan allmänheten undvara.

Darwins sats om det naturliga urvalet, enligt vilken de bästa och kraftigaste individerna äro avsedda att fortplanta arten, har här, mutatis mutandis, sin motsvarighet i neutraliseringen av de mindervärdiga.

I Ryssland skedde motsatsen — där utplånades de andligen bäst utrustade.

Den 18 oktober 1935 stiftades en lag, vilken förhindrar äktenskap där den ena parten är behäftad med en smittoförande och för den andra parten farlig sjukdom. Härmed menas i främsta rummet veneriska sjukdomar, men även vissa ärftliga åkommor. I alla stads- och lantkommuner finnas särskilda Gesundheitsämter (ämbeten för hälsovården), som utfärda intyg för

äktenskapets tillåtlighet. Är endera parten behäftad med någon defekt, vägras intyget och äktenskapet är därmed förbjudet. Vår svenska äktenskapslag av år 1919 innehåller liknande bestämmelser.

I hälsovårdsämbetena finnes alltid en upplysningsbyrå i frågor angående ärftlighet och ras.

Nationalsocialismen fäster det största avseende vid befolkningsstatistiken. Under det 19 århundradet ägde en exempellös tillväxt av den vita rasen rum. I vår tid har en reaktion inträtt med lika våldsam återgång. Detta bakslag drabbar så högtstående representanter för den vita rasen som Sverige, Norge, Danmark, Schweiz, England och Frankrike. Den fara som framför allt hotar de germanska folken har nationalsocialismen velat hejda genom en upplysande, undervisande och ingripande lagstiftning. I Tyskland har man mobiliserat mot degeneration. I några av Amerikas förenta stater och i ett antal av Schweiz' kantoner har sterilisering redan länge varit införd. Tredje rikets stränga tillämpande av de moderna reformerna inom rashygienen äro förvisso riktiga, då man förhindrar de andligen och kroppsligen defekta individerna att sätta sin prägel på rasen. Lagstiftningen i denna riktning är ett nödvändigt skydd i en värld, som allt mer är på väg från naturen till rationalismen och mekaniseringen.

Med lysande framgång förädlar man sädesslag och nyttiga fruktsorter och man förbättrar genom urval och korsning de olika raserna av husdjur. Men åt förädlingen av människoraserna har man hittills ägnat föga uppmärksamhet.

Den stora människoförädlingsanstalt, som nu är i verksamhet inom Tredje riket, är visserligen ett försök på lång sikt, vars resultat vi icke få uppleva, ty många generationer krävas innan förädlingen kan bli märkbar. Men planen är förvisso i sina huvuddrag riktig och välbetänkt och den skall måhända en gång i tiden, om den vinner anslutning även hos alla andra folk, skapa den människoras, som skall grunda — om icke det tusenåriga riket, så dock en bättre och förnuftigare värld än den, i vilken vi nu leva.

J U D A R N A

Ahasverus till Prometeus:

Jag var bland dem, som dömde nazarenen,
jag skar från Jakobs stam den onda grenen.
Du känner det, jag har ju sagt det förr:
hans väg till döden gick förbi min dörr,
och då jag såg den man, som slungade
sitt ve mot jordens mäktige och lärde,
och, själv en träl, all Herrens nåd beskärde
åt trälarna och de betungade,
då brusade jag upp i vredens glöd
och sade: gå, du usling, till din död!
Och då — du vet det — ljöd det djupt ur jorden
och högt från fästet, men till mig de orden:
du själv skall gå intill din sena död!
Jag har allt sedan vandrat jorden kring.

Viktor Rydberg.

Ur tyska källor anför jag här huvuddragen i den lagstiftning, vilken som ett slag drabbat Tysklands judar.

Efter en del mera provisoriska ingripanden nådde den sin avslutning i de båda lagar, vilka promulgerades på partidagen 1935, riksmedborgarlagen (Reichsbürgergesetz) av den 15 september 1935 och lagen till skydd för det tyska blodet och den tyska jorden ("Blut und Boden") av samma dag. Därmed avrundades de förut utfärdade förordningarna till ett helt. Genom dem fastslås judarnas eller personers av tysk-judisk blandras rättsliga ställning.

Man särskiljer numera mellan riksmedborgare och statsanhöriga (Staatsangehörige). Statsanhörig är var och en som tillhör tyska rikets skyddsförband (Schutzverband des Deutschen Reiches) och därför står i särskild tacksamhetsskuld till riket. Riks-

medborgare är den statsanhörige, som har tyskt eller därmed besläktat blod och som genom sitt uppförande visat, att han är villig och lämpad att i trohet tjäna riket och det tyska folket. Riksmedborgarrätt förvärvas senare därigenom, att man förlänas riksmedborgardiplomet. Endast riksmedborgaren tillkommer fulla politiska rättigheter enligt lagens bestämmelser. Han allenast har rättighet att deltaga i offentliga val och att bekläda offentliga ämbeten. Erhållandet av riksmedborgarrätt beror sålunda på två förutsättningar. För det första skall man kunna förete bevis på att man är av tyskt eller artbesläktat blod och för det andra att man i sitt uppförande ådagalagt trohet mot tyska folket och riket. Således bli också personer, som tillhöra de i Tyskland boende minoriteterna (danskar och polacker) riksmedborgare, förutsatt att de uppfylla de för alla statsanhöriga gällande allmänna föreskrifterna.

Såsom icke stambesläktade räknas judarna. Alltså kunna judar icke bli riksmedborgare.

Medan zigenare och negrer icke äro stambesläktade, anses andra raser, t. ex. turkar, som artbesläktade, en bestämmelse som synes egendomlig. I enlighet med riksmedborgarlagen måste därför alla judar, som innehade ämbeten, avskedas. Den 31 december 1935 trädde de tillbaka och erhöllo genast den pension, till vilken deras tjänst berättigade dem vid pensionsåldern. De judar som kämpat i kriget fingo omedelbart sin fulla lön i pension tills de inträda i pensionsåldern (65 år) då de få vanlig pension.

Under riksmedborgarlagen faller ännu en tredje grupp, nämligen personer som äro av blandras (Mischlinge). Lagen betraktar nämligen den som jude, vilken bland sina fyra far- och morföräldrar räknar tre rena judar. Den, som bland sina far- och morföräldrar har en eller två av judiskt blod, betraktas som blandras. De, som äro av blandras, stå enligt nu gällande lag i förhållande till riksmedborgarrättigheten jämsides med de ariska tyskarna. De kunna lagenligt förvärva riksmedborgarrätt, men bli underkastade vissa inskränkningar, vilka komma till uttryck i de av NSDAP (nationalsocialistiska tyska

arbetarepartiet) och dess underavdelningar hittills utfärdade lagar och förordningar. De ha sålunda för framtiden intet tillträde till ämbeten och kunna icke bli medlemmar av NSDAP eller dess grupper. Alla handelns och det ekonomiska livets vägar stå däremot för dem öppna, dock så att judar endast i judiska affärer kunna få anställning. För övrigt eftersträvar staten att i tyska folket absorbera dem som äro av blandad ras.

Den ovannämnda lagen om skydd för det tyska blodet och den tyska äran tjänar samma ändamål. Den förbjuder sexuella förbindelser både inom och utom äktenskapet mellan judar och rena tyskar och bestraffar alla överträdelser. Däremot kunna de, som ha endast två judiska bland sina fyra far- och morföräldrar, med särskilt tillstånd av vederbörande ämbetsverk, gifta sig med tyskar. Om endast en bland far- och morföräldrarna är jude, så är ett äktenskap med en fullblodstysk utan vidare tillåtet, men icke ett äktenskap med en kontrahent av likartad härstamning. Tendensen är nämligen att absorbera sådana.

Judarnas ställning i handel och ekonomi är i det stora hela icke genom lag begränsad. Visserligen få judar inga offentliga uppdrag, men det judiska inslaget i affärslivet är ändå mycket stort. Många av de elegantaste butikerna i storstäderna äro alltjämt judiska, så t. ex. vid Leipzigerstrasse i Berlin, en av världens förnämsta affärsgator. Jag har icke sett det själv, men har från trovärdigt håll hört sägas, att de flesta gästerna i de stora restaurangerna vid Kurfürstendamm äro judar. Där saknas alla sårande anslag mot judiska besök.

Ännu finnas flera judiska storbanker, vilka undertecknat prospekten till statslånen.

De nationalsocialistiska ledarna själva erkänna utan omsvep, att de tillfogat judarna ett hårt slag och att många beklagansvärda övergrepp och våldshandlingar i den revolutionära hänförelsens hetta åren 1933 och 1934 blevo begångna mot oskyldiga judar. Berättelserna därom överdrivas dock vanligen. Under alla dessa obehärskade uppträden dödades blott ett fåtal judar. Men man framhåller också i rättvisans namn, att judarna under det olyckliga skedet mellan kriget och 1933 års revolution sam-

lat tillräckligt mycket på sitt skuldkonto för att frammana den reaktion, vilken kom pendeln att slå över åt andra hållet.

Man påminner om att judarna, vilka utgjorde omkring 1 % av Tysklands befolkning under och efter sammanbrottet, spelade en högst olycklig roll i defaitismens anda och i Weimarrepubliken ryckte till sig en inflytelserik ställning inom det ekonomiska, politiska och litterära livet samt utnyttjade sin makt i destruktiv riktning.

Judarna själva förneka energiskt betydelsen av sin insats under de olyckliga åren. Men här tala de historiska händelserna sitt ovedersägliga språk och allt är lätt att kontrollera. I Berlin registrerades och analyserades grundligt den av judar skapade litteraturen från denna tid. Den som sett prov på dessa alster kan endast säga, att dylika orgier i lättsinne och sinnlighet i hög grad måste vara ägnade att fördärva seder, tukt och hållning hos den ungdom, i vars händer de råka. Ingen förvånar sig över att föräldrar och målsmän till ungdomen reagerat däremot. Och vad det ekonomiska livet och den internationella storfinansen angår, så lär det väl vara en kunskap, som räknar sin ålder i århundraden och som icke behöver diskuteras, att i allt vad pengar heter judarna spelat och alltjämt spela en mycket betydande roll. I verkligheten kan nog sägas, att judarna äro de enda som förtjäna på ett krig, alla andra förlora därpå. Tack vare sin överlägsna genialitet i konsten att manipulera pengar och tack vare sin sammanhållning i alla länder draga judarna den största vinsten både av kriget och av freden.

Under sin tvåtusenåriga lidandes historia ha judarna till självförsvar tvingats att begagna penningmångleriet och ockret som vapen. De gengälda hat med hat, och de kristnas hat ådrogo de sig därför, att de utsögo sina värdar och liksom gökungarna stötte ut småfåglarnas ungar ur boet. Överallt äro de fruktade på grund av sin ekonomiska överlägsenhet och makt.

Antisemitismen finner naturligtvis icke uteslutande sin näring i judarnas förmåga att slå under sig jordens största penningtillgångar. Olika förklaringsgrunder ha sökts av olika forskare. Professor Briem påminner om judarnas exklusivitet och sam-

manhållning, hur de ville vara sig själva nog och icke genom gifte beblanda sig med de folk, bland vilka de bodde och hur de därför ständigt förblivit ett främmande element i alla de länder där de slagit sig ned. Hatet, menar han, upphör icke så länge judarna hålla sig slutna inom sig själva. Magnus Hermansson menar att olikheten mellan folk och nationer i långt högre grad beror på det sociala arvet än på raskaraktären. Han anser att judarna måste uppge sin religion och att de blott som verkliga kristna kunna smälta ihop med de folk, bland vilka de leva. Detta torde dock vara lättare att säga än att göra. I Amerika och i Österrike har jag hört talas om judar, som velat övergå till kristendomen, men av sina stamförvanter hindrats i sitt uppsåt. Om de ändå låtit döpa sig så hade de blivit bojkottade och trakasserade av sina egna. På sommaren 1935 hade jag besök av ett par evangeliska präster, som beklagade sig över det förtvivlade läge, i vilket alla döpta judar i Tyskland befunno sig. De voro hatade av tyskarna på grund av sin ras och av judarna därför att de svikit sin tro och sitt folk. Ingen ville hjälpa dem, de voro dömda att gå under i misär. Hermansson kommer till följande slutsats: "Judarna äro icke någon ras. Den judiska stammen är sammansatt av samma raser som de omgivande ickejudiska folken. Judefrågan är alltså ej någon rasfråga, utan en religiös och social fråga."

Biskop Tor Andræ tror icke på möjligheten av judarnas kristianisering. "Innan vi kräva omvändelse av judarna måste vi omvända oss själva att handla och leva efter våra kristna ideal," och på judefrågan i dess helhet finner han "ingen annan lösning än den rättfärdigheten kräver och sann humanitet anbefaller. Här borde verkligen liberal humanism och äkta kristen livssyn kunna kämpa sida vid sida mot den raspsykos, som förmörkar den andliga horisonten i vår värld."

Om den roll judiska läkare och advokater spelade under Weimarrepubliken får man ett begrepp genom följande siffror.

I början av 1933 funnos i Tyska riket 42.000 läkare (medlemmar av Hartmannförbundet). Av dessa voro 6.488 eller 15,4 % judar och icke-arier. I Berlin funnos den 1 oktober 1933

6.558 läkare, varav 3.423 judar och icke-arier, d. v. s. 52,2 %. Därvid är att minnas, att judarna utgjorde knappt 1 % av Tysklands befolkning.

I januari 1933 hade Tyskland 32.620 Kassenärzte, eller distriktsläkare, varav 5.308 judar eller icke-arier, d. v. s. 16,3 %. Samtidigt hade Berlin 3.605 distriktsläkare, därav 1.879 judar eller icke-arier, alltså 52,1 %.

I början av 1933 sutto i staden Berlins högsta medicinska ämbete (Hauptgesundheitsamt) 20 medlemmar, av dem 8 av judisk härkomst eller 40 %. Vid Berlins sjukhus voro av 44 överläkare 20 av judisk börd eller 45 %. Av 41 medicinska direktörer voro 22 judar eller 54 %. Av 65 skolläkare i Berlin voro 28 judar, alltså 43 %.

Bland advokaterna var det judiska inslaget ändå kraftigare än inom läkarkåren. Den 1 april 1933 funnos i Tyskland (utom Saarområdet) 19.500 advokater, av vilka 4.500 eller 23,07 % judar eller icke-arier. Samma dag hade Berlin 3.433 advokater, varav 1.768 judar eller icke-arier, alltså 50,9 %. Advokatkammaren i Berlin bestod av 33 medlemmar, av vilka 22 eller 66 % voro av judisk börd. I styrelsen sutto 4 medlemmar, alla judar, således 100 %. I styrelsen för riksadvokatkammaren, som är sakförarnas högsta ståndsrepresentation, funnos 3 medlemmar, ordförande, sekreterare och protokollsekreterare, alla tre av judisk börd, alltså 100 %.

Det fanns sålunda korporationer i ledande ställning inom rättsväsendet, där tyskarna själva icke hade en enda röst! Om utvecklingen hade fått fortgå ostörd under Weimarrepublikens eller någon annan liknande eller kommunistisk överhöghets hägn, så hade slutmålet blivit: bort med alla tyskar på ledande platser, oinskränkt maktställning åt judar! Man berättar om kliniker där den judiska överläkaren tillsatte alla vakanser, underläkare, assistenter, sköterskor, tjänstepersonal och hisspojkar uteslutande med sina egna stamförvanter.

Ett sådant tillstånd kunde tyskarna i längden icke tåla, och efter de nya männens övertagande av makten slog uppgörelsens timme år 1933. Utan tvivel hade judarna med en framåtanda,

skärpt genom tjugu sekels lidanden och strider, gått för långt och själva ådragit sig det öde som drabbade dem.

På kejsartiden fingo judar icke ägna sig åt advokatyrket, men Weimarrepubliken införde en annan tingens ordning. — För medicinen hade den judiska rasen i alla tider visat en mycket stor begåvning. I Turkiet äro alla läkare sedan århundraden tillbaka judar eller araber.

Ernst Klein har påpekat att judarna väster om Rhen och söder om Donau eller innanför den gamla romerska riksgränsen, i allmänhet åtnjuta en betryggad hemortsrätt, under det att deras tillvaro hitom denna gräns är mera prekär. Judarna själva och de folk som bo innanför den gamla romerska riksgränsen vägra att förstå tyskarnas berättigade krav på att få vara herrar i sitt eget hus. Man måste dock fråga sig om icke en mindre radikal lösning av det till synes olösliga problemet kunnat finnas. Hade det icke varit klokare och mera rättvist att begränsa upprensningen till de element, vilka faktiskt skadat Tyskland genom den uppluckrande och destruktiva roll de spelat inom politiken och litteraturen och genom att tvinga sig fram till poster, som med rätta tillkommo tyskar?

Efter kriget ägde en massinvandring rum av polska och galiziska judar, vilka särskilt i östra Tyskland slogo sig ned i städer, byar och på landsbygd som småkrämare och genom sin smidighet, medfödda finansiella begåvning och sin låga levnadsstandard förkvävde och utarmade den tyska småhandeln. En reaktion till den tyska lokalhandelns förmån var både rimlig och naturlig, och de ovälkomna gästerna måste försvinna.

Hermansson anför att Hartmann 1885 varnande yttrat, att det låge "icke endast i den tyska nationens utan ännu mera i den tyska judendomens intresse, att försvåra denna förstärkning från Öster," emedan den "diskrediterar judendomen i dess helhet i det tyska folkets ögon". Den judiske filosofen F. Mænthner krävde att de tyska judarna måste draga "en skarp gräns mellan sina kultiverade element och en massa, med vilken den bildade tyske juden har så gott som ingenting gemensamt".[1]

[1] Hur skall det gå med judarna. Sid. 84.

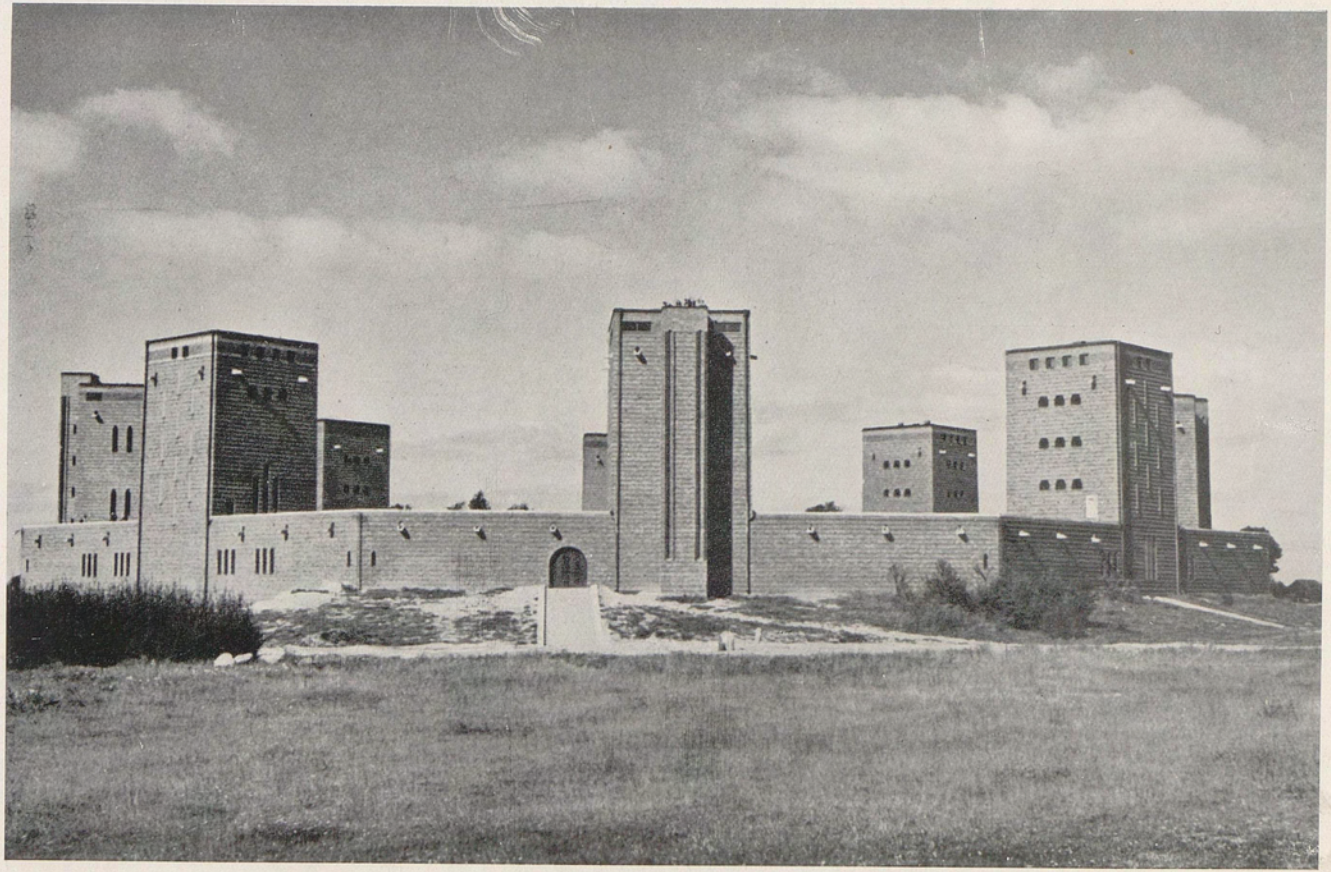

Riksmonumentet Tannenberg.

Den siste stafettlöparen tänder den olympiska elden i Berlins stadion.

Hos oss åtnjuta judarna anseende och nästan samma ställning som svenskarna och vi ha hittills lyckligtvis förskonats från en judefråga. De i Sverige sedan ett eller annat århundrade bosatta judarna borde vara de sista att med tillfredsställelse hälsa en fortsatt invandring av judiska element från utlandet. Om en dylik inflyttning ostört får fortgå blir det blott en tidsfråga när antisemitismen med sina pinsamma konsekvenser flammar upp även hos oss.

Alla de oskyldiga, de, vilkas familjer bott i Tyskland sedan århundraden och som lojalt och kraftigt bidragit till dess storhet före kriget, de, som gjort vetenskapen och handeln ovärderliga tjänster, och de, som kämpat vid fronterna — alla dessa och andra med dem likställda judar borde ha fått stanna kvar i ostört utförande av sin verksamhet. Då hade den farliga agitation i utlandet, som blivit en följd av de stränga judelagarna, uteblivit.

Alla i ovist nit begångna oförrätter mot judar, all privat antisemitism, all småaktig propaganda och förföljelse, alla dessa onödiga och sårande nålstygn skulle förbjudas. Ännu i höstas kunde man ute på landsbygden här och där på anslag vid ingångarna till restauranger och hotell och andra offentliga platser läsa orden: Juden nicht erwünscht.

Vid mitt första besök i det bolschevikiska Moskva 1923 förvånade det mig att kommissarierna i sin strävan att utplåna alla spår av det tsaristiska Ryssland också sträckt sin förföljelse till historiska bildstoder och statyer och till namnen på gator och torg. I det nya Tyskland har blott ett fall av liknande art kommit till min kännedom. Så nedtogs på hösten 1936 den bildstod som i Leipzig 1892 blivit rest till minne av Leipziger Konservatoriums skapare, komponisten Felix Mendelssohn Bartholdy. Hans kompositioner lära sällan eller aldrig spelas i Tredje riket.

Under det att alla tidigare revolutioner i andra länder, vilka, besudlade med blod och grymheter av alla slag, också brutit sönder och rivit ned allt det gamla, har nationalsocialismen bevarat den förra regimens institutioner och företag, utvecklat och byggt vidare på den grund den lagt. Genom att skydda och respektera

kejsartidens skapelser räddar man kontinuiteten och sambandet med det förflutna och stärker därigenom det nya som bygges upp.

I en tid då pressens frihet av naturliga skäl är så skarpt begränsad som i Tyskland, borde en sådan tidning som den antisemitiska "Der Stürmer" i Nürnberg icke tillåtas. Man häpnar över dess råa och gemena innehåll och över denna alltjämt fortgående stenkastning mot en redan slagen fiende. Enligt vad jag hört av resande begagnas i västeuropeiska storstäder detta pressorgan som agitationsmedel mot Tyskland. Man utställer bladet i tidningsfönstren, översätter de mest rafflande passagerna med spärrad stil och tillfogar: "prov på den nya tyska kulturens ståndpunkt". Allt sådant skadar nationalsocialismens mål och strävanden.

Från tysk sida kan man invända: vad ni säger om "Der Stürmer" må vara aldrig så sant, men har ni inte själva, i Sverige, tidningar, vilka dag ut och dag in kasta sten mot Tredje riket, dess ledning och dess Führer! Mot ett dylikt genmäle kan jag icke ge något annat svar än: ni har fullkomligt rätt och jag kan endast beklaga det. Sådant hör till frånsidan av pressfrihetens skimrande medalj!

Frågan om möjligheten att bevara det tyska blodets renhet är mycket enkel att besvara, ty både tyskar och judar tillhöra blandade raser. Det är icke regel att avkomman av föräldrar, som tillhöra två väsentligt olika folk, utgör en försämring. "Argon" kallas de människor i Ladak, som ha en östturk till far och en tibetanska till mor. Jag har haft flera argoner i min tjänst. De äro så väl psykiskt som fysiskt vida bättre än både östturkar och tibetaner.

Per Hallström berättar om Cervantes, att då han i sin ungdom begav sig till Italien för att bli soldat, han bland annat medförde "ett för det dåtida Spanien viktigt intyg om fullkomlig renhet (limpieza) från moriskt eller judiskt blod".[1]

Judarna ha i gamla tider själva varit inne på samma vägar som i våra dagar nationalsocialisterna. Efter sin återkomst från

[1] Essayer 1917, sid. 5.

Babel kämpade den skriftlärde Esra i förening med den ur perserkonungens tjänst återkomne Nehemja för målet att göra Israel till ett "heligt folk" genom att avsöndra det från alla andra nationer. "Och när de hade hört lagen (Moses'), avskilde de allt slags främmande folk från Israel" (Nehemja 13:3). Till judarna sade Nehemja: "I skolen icke giva edra döttrar åt deras (asdoditernas, ammoniternas och moabiternas) söner, ej heller skolen I av deras döttrar taga hustrur åt edra söner eller åt eder själva... Så rensade jag folket ifrån allt främmande väsen..." (Nehemja, 13:25 och 30).

Alltså en strävan, nära 2.400 år gammal, att förhindra all beblandelse med främmande folk. Den judiska exklusiviteten har åldriga rötter och fortlever i stort sett alltjämt. När man begrundar den politiska roll judar spelat i Ryssland och Tyskland efter 1917 och 1918, undrar man, huruvida den så hårdnackat upprätthållna exklusiviteten drömmer om ett framtidsmål, världsherraväldet, Sions kommande härlighet, vilken av profeten Jesaja målats i så praktfulla bilder: "Se mörker övertäcker jorden och töcken folken, men över dig uppgår Herren, och hans härlighet uppenbaras över dig. Och folken skola vandra i ditt ljus och konungarna i glansen, som går upp över dig... havets rikedomar skola föras till dig, och folkens skatter skola falla dig till... Och främlingar skola bygga upp dina murar, och deras konungar skola betjäna dig... Ty det folk eller rike, som icke vill tjäna dig, skall förgås, ja, sådana folk skola i grund förgöras... Av den minste skall komma tusen, och av den ringaste skall bliva ett talrikt folk" (Jesaja 60).

Medan alla dess samtida nationer — utom kineserna — spårlöst försvunnit från jorden, har den judiska folkstammen icke allenast fortlevt, utan vuxit i antal och makt och utbrett sig över hela världen för att, ofta i Mammons tjänst, intaga en så mäktig ställning! Ett folk, som redan för två och ett halvt årtusende sedan ägde en diktning, om vilken Henrik Schück säger, att den "gnistrar av orientens hela skimrande färgrikedom och höjer sig till en sublimitet, som intet annat folk nått"! Om Jesaja tillägger Schück, att "han var en bland Israels största skalder, och i

hans diktning möta vi för första gången en fläkt av världshistoriens poesi".

Till sist några, mer i anekdotens form avfattade ord om min egen blodsfrändskap med Juda stam. Då våra längst åt vänster stående tidningar, vilka aldrig ha ett ont ord att säga om bolschevismens hebräiska ledare, men strängt klandra de tyska judelagarna, vilja yttra något enligt deras uppfattning riktigt obehagligt och sårande om mig, kalla de mig jude eller av judisk börd. Om de anade hur osårbar jag är i den punkten! Mena de att det är en skam att vara jude? Min mor, vars omdöme var ovanligt klart och rättrådigt, tog alltid judarnas försvar. Hennes farfarsfar var den från Tyskland till Malmö inflyttade juden Brode, som i Sverige antog namnet Berlin och 1771 lät döpa sig, något som var lättare i en tid då knappast andra judar bodde i vårt land. I mitt blod är alltså var sextonde droppe av judisk härkomst. Jag håller på min sextondedel och ville inte mista den. Den kommer från ett folk som genomlevat årtusenden av bittrare öden och ridit ut hårdare stormar än något annat på jorden. Måhända har denna sextondedel hjälpt mig över avgrunder och varit mig till gagn i mitt umgänge med österns folkstammar. Om mina 15/16 ariskt blod eller om mina förfäder, som långt bort i tiden voro bönder och präster i Närke, säga vänstertidningarna aldrig ett ljud. Det är som vanligt Israel som blir strykpojken, även om han uppträder i aldrig så blygsam gestalt.

Jag skulle icke ha berört denna betydelselösa fråga om inte helt nyligen en berömd tysk sällat sig till den svenska vänsterpressens uppfattning om min börd, nämligen ingen mindre än segraren vid Tannenberg, generalöverste Ludendorff.

I sin antikristna och nyhedniska tidskrift, "Ludendorff's Halbmonatsschrift" (5 jan. 1937) har den odödlige fältherren en av honom själv författad artikel, "Priesterkasten gegen einander" (Prästkaster mot varandra), där det i en not heter: "Der Mittler zwischen West und Ost, Sven Hedin, den Juden nach ihrer Presse unwidersprochen für sich beanspruchen . . ." (. . . på vilken judarna enligt sin press oemotsagt göra anspråk etc.).

Då general Ludendorff antyder, att ett påstående, som icke blir emotsagt, a priori är sanning, vill jag gent emot hans egen osympatiska karakteristik av Taschi Lama hänvisa honom och hans läsare till min skildring (Transhimalaya, Bd I) av denne ädle och människovänlige kyrkofurste.

I sin artikel skriver generalen om de "fruktansvärda följderna" av att "det lamaistiska prästherraväldet och isynnerhet det buddhistiska munkväsendet på sin tid blev förebilden för införandet av munkväsendet i den grekiskt-ortodoxa och den romerska kyrkan." Då detta påstående som berör ett spörsmål av allra största intresse ur religionshistorisk synpunkt, framställts i så kategorisk form, tillåter jag mig att till generalöverste Ludendorff rikta följande fråga: med vilka bevis stöder generalen sin tes, att det katolska munkväsendet haft sin förebild inom buddhismen och dess avläggare, den lamaistiska kulten och vilken epok avses med uttrycket "das *einst* das Vorbild war"?

En annan stor fältherre, nämligen Napoleon, har en gång uttalat sig i samma ämne. Den engelske kaptenen Basil Hall landsteg i Jamestown på S:t Helena den 11 augusti 1817 och hade två dagar senare audiens hos kejsaren. Hall säger om deras samtal: "Likheten mellan de kinesiska bonzerna (buddhistiska präster) och de katolska prästerna var honom bekant. Han visste, att vissa katolska och buddhistiska ceremonier ävenledes liknade varandra. 'Men där', anmärkte Napoleon, 'upphör likheten, eftersom bonzerna icke utöva något inflytande på folkets tänkesätt och alls icke blanda sig i dess timliga angelägenheter'." (Paul Frémeaux: S:t Helena, Kejsarens sista dagar, s. 69).

Men nu ha vi kommit in på ett annat spår. Från ett gåtfullt och märkvärdigt folk och dess hårda öden i Tredje riket ha vi för ett flyktigt ögonblick hamnat hos den landsförviste världserövraren på klippön i den oändliga oceanen.

KYRKA OCH RELIGION

> Es lässt sich eine grosse, des Namens würdige Nation garnicht denken, deren politisches Leben nicht von religiösen Idéen angeregt und erhoben würde, die sich nicht unaufhörlich damit beschäftigte, dieselben auszubilden, zu einem allgemeinen gültigen Ausdruck und zu einer öffentlichen Darstellung zu bringen.
>
> *Leopold von Ranke*
> (Deutsche Geschichte I. Zeitalter der Reformation).
>
> "En stor, sitt namn värdig nation, låter icke tänka sig, vars politiska liv icke väckes och upphöjes av religiösa idéer — som icke oupphörligt sysselsätter sig med att utbilda dessa och bringa dem till ett allmängiltigt uttryck och till en offentlig framställning."

I religiöst hänseende uppställer det nationalsocialistiska tyska arbetarpartiet följande grundprincip:

"Partiet kräver frihet för alla religiösa bekännelser inom staten för så vitt den icke utsätter dess bestånd för fara eller sårar den germanska rasens känsla för sedlighet och moral. Partiet såsom sådant intar en positiv kristendoms ståndpunkt utan att låta binda sig vid någon viss bekännelse."

Så heter det i punkt 24 av NSDAP:s program av år 1920.

Varken den protestantiska eller romersk-katolska kyrkan gick oberörd genom den nationalsocialistiska revolutionen. Omedelbart efter dess genomförande intog den nya staten till kyrkan en oklar ställning. Men staten ingrep dock i det kyrkliga livet och sökte att göra sitt inflytande och sin politik gällande. Detta förhållande har numera upphört. Staten vill i princip icke blanda sig i kyrkans angelägenheter utan låter henne sköta sig själv. Den enda alltjämt fortgående beröringen mellan stat och kyrka består däri, att den förra åt prästerna utbetalar deras löner.

Till en början lät partiet leda sig av förhoppningen att kunna övervinna och utjämna den konfessionella klyvningen inom tyska folket och att skapa en enhetlig nationell kyrka, en rikskyrka.

I Sverige har man svårt att göra sig ett begrepp om de slitningar, som ständigt skilja de olika tyska bekännelserna åt. Den djupaste klyftan gapar mellan den romersk-katolska kyrkan, vars bekännare utgöra en knapp tredjedel av folket, och den protestantiska, som omfattar mindre än två tredjedelar (40.014.677 protestanter och 20.193.334 romerska katoliker 1925). Därtill kommer att den protestantiska kyrkan sönderfaller i tre bekännelser, lutheraner, reformerta och unierade. Utom dessa olika dogmatiska riktningar finnas också flera landskyrkor. Den protestantiska kyrkan är sålunda splittrad och saknade fullständigt den helgjutna enighet, som nationalsocialismen betraktade som idealet för kyrkligt och religiöst liv.

Under de senaste årtiondena hade den protestantiska kyrkan förlorat sitt grepp om folket till följd av flykten från landsbygden till städerna samt industrialiseringen och socialdemokraternas och kommunisternas agitation i gudlös och kyrkofientlig riktning. I motsats till den katolska löpte den protestantiska kyrkan risken att från folkkyrka förvandlas till pastorskyrka. I storstäderna stodo många kyrkor halvtomma om söndagarna.

Nationalsocialismens önskan och mål var att skänka den protestantiska kyrkan sitt stöd på samma gång som den genom kyrkan ville befästa sin egen politiska uppfattning. Därav förklaras dess inblandning i kyrkliga angelägenheter, vilken för något år sedan väckte oro i protestantiska kretsar i utlandet.

Ännu en tendens spelade sin roll, nämligen den riktning, som kallade sig "tyska kristna" och som hade sin egen, mera negativa än positiva uppfattning. Den ville skapa en tysk kristendom, där gamla testamentet icke hade någon plats och den krävde en manligare, mindre ödmjuk kristendom. Denna riktning försökte att genom nationalsocialismen vinna inflytande över protestantismen. Politiska, religiösa, ideella och maktpolitiska motiv ingingo som ingredienser i denna tävlan. För så vitt nationalsocia-

lismens mål var en riks- och folkkyrka kunde en sådan från flera kristna håll i Tyskland betraktas med sympati.

Ända till mitten av år 1935 räckte denna tävlingsstrid, vars huvudfigurer voro ministerialdirektören Jæger och riksbiskop Müller. För båda parterna rann striden ut i sanden. Staten hade lärt sig, att det var ett föga tacksamt företag att blanda sig i religiösa och kyrkliga frågor — även om motiven voro aldrig så höga.

Inte heller kyrkan hade vunnit, ty hon sönderföll nu i två riktningar, den s. k. bekännelsesynoden och den mera försonliga, som eftersträvade fred med staten. Man hade icke kommit ett steg närmare det drömda målet, riks- eller folkkyrka. Skulden var icke blott statens. Om kyrkan gjort rent hus med gamla, föråldrade former och i försonlig anda gjort sig förtrogen med de nya krafter, som rörde sig i tiden, hade utgången sannolikt blivit en annan. Nu efterlämnade striden endast misstämning och besvikelse.

Den nya fas i kyrkopolitiken, som tog sin början i mitten av 1935, är intimt förbunden med rikskyrkominister Kerrls resliga och sympatiska gestalt. Han kom som en fridsstiftare mellan kyrka och stat och mellan olika partier inom kyrkan, och hans vapen voro övertygelsens, försonlighetens och förnuftets, icke tvångets. Han gjorde slut på spänningen och banade väg för samförståndet. Ett rikskyrkoutskott (Reichskirchenausschuss) med generalsuperintendenten D. Zöllner till chef, instiftades såsom högsta organ för den protestantiska kyrkan i Tyskland. I februari 1937 trädde detta utskott tillbaka och nya kyrkoval utlystes över hela riket.

Kerrls ståndpunkt är att icke alls blanda sig i trosfrågor.

Den 16 oktober 1936 hade Deutsche Akademie i hotel Kaiserhof ett möte, där han avlade sin trosbekännelse. Mötet inleddes av prof. Haushofer, som förklarade att akademierna i alla jordens länder verkade för att väcka sympati och förståelse för tysk kultur. Riksminister Kerrl talade över ämnet "Nationalsocialism och tro". Mellan nationalsocialism och socialism finnes ingen skillnad, de äro samma sak. Dock kunde han ha fram-

hållit den stora skillnad som ligger i de båda riktningarnas inställning till religionen.

"Från utlandet har", yttrade Kerrl, "nazismen fått höra samma anathema som Kopernikus för 400 år sedan. Men nazismen angriper ingalunda tron, tvärtom, den *kräver* en tro på Gud. Varje nationalsocialist måste vara religiös, blott formen för hans tro är hans egen sak. Tack vare vår positiva kristna tro kunde vi nå vårt nationalsocialistiska mål". Kerrl fäster intet avseende vid en statskyrka. "Jag önskar mig blott en evangelisk kyrka, som av innersta övertygelse och frivilligt kommer till vår stat". Han anser att tyska folket står inför ett avgörande och skall ha mycket att säga världen, ty Tyskland har alltid gått i spetsen för protestantismen. "Ännu aldrig har det religiösa livet i vårt land varit så levande som nu, men vi veta att allt detta måste växa långsamt och organiskt." — "Utlandet bör ej hysa farhågor för den brottning som äger rum inom vår kyrka, den sker i sanningens tjänst och till hela mänsklighetens välfärd." Sin egen religiösa bekännelse uttrycker minister Kerrl med orden:

"Jag känner Jesu lära och bekänner mig till den såsom evangelisk kristen. Men jag bekänner på samma gång, att Kristi sanna lära först i den nationalsocialistiska kampen gått upp för mig. Ty där har jag upplevat vad dessa ord kunna innebära: tron kan försätta berg."

Jag har haft förmånen av ett långt samtal med minister Kerrl i hans hem. Han gjorde ett mäktigt intryck av orubblig övertygelse och optimism. Personligen var han fascinerande och tycktes utstråla det andliga ljus, som är så sällsynt bland människors barn.

Att staten i främsta rummet ägnade den protestantiska kyrkan sin uppmärksamhet berodde förmodligen därpå, att den kände sig i närmare släktskap med den. Nationalkyrkans ideal kan nämligen svårligen förverkligas inom den katolska kyrkans ram. Förhållandet till den katolska kyrkan reglerades för övrigt genom konkordatet, som den nya staten 1933 avslöt med Vatikanen. Differenser finnas väl ännu i avseende på ungdo-

mens uppfostran och de konfessionella ungdomsorganisationerna, differenser, som förorsakas av både katolicismens och nationalsocialismens inre lagar och exklusivitet.

Men det egentliga hindret för ett samförstånd med katolikerna kommer därav, att nationalsocialismen med obönhörlig och ovillkorlig skärpa fördömer allt vad politicerande kyrka och teologi heter. Minnet av Centrumpartiets härskande roll i efterkrigstidens tyska politik lever ännu kvar. I vartenda rikskabinett sedan 1919 var detta parti representerat. Och längre än alla andra hade det beklätt rikskanslersämbetet. I Bayern och Preussen hade det makten och ända till 1932 kunde intet ske i Tyska riket mot dess vilja, ehuru katolikerna blott utgjorde en tredjedel av nationen.

Stora massor av tyska folket hatade detta tillstånd. Man får inte heller glömma, att katolska kyrkan är beroende av en instans utanför Tyska riket, vilket kändes som att stå under en främmande makts förmynderskap. Strid mot en politicerande klerus eller en politik, som bedrevs under den kristna religionens täckmantel, passade icke det överväldigande flertalet tyskar.

Att nationalsocialismen icke vill komma kyrkan till livs — såsom man fruktat på många håll utanför Tyskland — framgår också därav, att den avstått från att skilja kyrka och stat. Genom en skilsmässa hade en ödesdiger stöt tillfogats den protestantiska kyrkan. Nej, staten upptager skatten för kyrkans räkning och betryggar genom sin auktoritet dess materiella välfärd och bestånd.

I kyrkans inre frågor är staten neutral så länge kyrkan ej blandar sig i politiken. I skolorna sörjer staten för religionsundervisningen på samma sätt som förut skett. Visserligen önskar man gemensamhets- icke bekännelseskolor. Religionsundervisningens karaktär rättar sig därför efter folkets konfession i den trakt, där skolan är belägen. I andra ämnen, såsom tyska språket och historia, undervisas i enlighet med nationalsocialismens nationella gemensamhetsuppfattning. Här spelar alltså bekännelsen ingen roll. I allmänhet gör man sitt bästa för att undvika alla konfessionella friktioner. Även i utpräglat katolska lands-

ändar följer man den nya lärans kurs. Då föräldrarna i det katolska München åren 1935 och 1936 skulle bestämma om gemensamhets- eller konfessionsskolor för sina barn, fingo de förra en betydande majoritet, år 1936 96 %.

I en enkel formel kan sägas, att nationalsocialismen är motståndare till konfessionen, men anhängare av religionen.

Sin kärlek till nästan (Christliche Menschenliebe) anser sig nationalsocialismen fylla bland annat genom Vinterhjälpen, då 370 miljoner mark gå till understöd, mat, kläder och bränsle åt de fattiga. För denna hjälpverksamhet, där staten sätter in hela sin auktoritet, bör kyrkan vara tacksam. Och lika stor eller större tacksamhet är kyrkan skyldig den unga friska rörelse, som till skydd för både henne själv och folket rest oöverstigliga dammar mot bolschevismen och dess översvämning av förintelse och gudlöshet.

Helt nyligen lästes i våra tidningar (N.D.A. 21 jan.) att kardinalerna Faulhaber, Schulte och Bertram samt två biskopar, alltså den katolska kyrkans fem ledande personligheter i Tyskland, haft en långvarig audiens hos påven angående Tredje rikets ungdom och dess förhållande till den katolska kyrkans framtid i Tyskland. Den oro som gripit de höga prelaterna och alla deras tyska kolleger har sin grund i den lag, vilken bestämmer att *alla* tyska ynglingar och flickor måste inträda i Hitlerjugends organisation. Med nazismens inställning till religionen och särskilt till den katolska kyrkan hysa katolikerna de största farhågor för sin kyrkas framtid i Tredje riket.

Men å andra sidan är också den nationalsocialistiska ungdomens nya uppfostran och inställning till religionen en stor fara för protestantismens framtid i Tyskland. Efter en uppnådd ålder av tio år bli alla barn omhändertagna av Hitlerjugends organisation och få i dess kadrer sällan höra ett ord om kristen religion. Barnen berövas till en viss grad sina föräldrars tillsyn och det fasta religiösa inflytande de haft i hemmet. De fostras till män, till spartaner. Detta inflytande från det evangeliska hemmet är dock icke starkare än att det löper fara att förflyktigas sedan de kommit till ungdomslägren. De måste alltjämt

påverkas under sina uppväxtår. De katolska barnen stå däremot så kraftigt under sina prästers inflytande, att de vanligen för alltid tillhöra kyrkan. När ungdomar från evangeliska hem längre fram i livet gripas av längtan efter religionens stöd och tröst, ha de ofta glömt sin barndoms tro. Då står den alltid vaksamma katolska kyrkan färdig att mottaga dem i sin öppna famn.

Ingen timlig rörelse, världsåskådning eller författning förmår att kväva människors religiösa behov. För den tyska ungdomen skall det i längden blott gälla valet av konfession. Huruvida den nationalsocialistiska världsåskådningen skall förmå att tillfredsställa människornas oemotståndliga krav på religionens tröst och stöd, är en fråga som jag icke kan besvara.

Hur den nya stridsfrågan kommer att lösas en gång vet ingen.

Vid sidan av socialdemokraters och kommunisters massuppbåd för ateismen i hela världen porlar någon enda gång i en stilla lund en "helig källa av tysk kraft," som gjort "frälsning *från* Jesus Kristus" till målet för sitt flöde. Med känslor av nyfikenhet och beklagande, men också av förvåning och vemod lyssnar en liten obetydlig församling till bruset av "den nya hedendomens" förkunnelser. Fenomen av denna art äro dömda att försvinna lika spårlöst som bubblorna på ytan av en flod. Och dock blotta de i vissa enstaka fall ett bottenlöst djup av tragik.

Den kristna menighet som i Sverige och andra länder hyst oro för tyska folkets eviga väl och själafrid, kan enligt min övertygelse vara lugn. Det finnes ingen större fara för den kristna kyrkan i Tredje riket än i andra kristna länder. Även om främlingen, såsom jag förut framhållit, i den nya rörelsens minneshallar och äretempel och vid den okände soldatens grav saknar emblemen av de starka vingar, vilka slutligen skola föra oss upp från vår egen hjälplösa litenhet till evighetens ljus, så ha vår tids stormar icke förmått att rubba den tro, som burit Luthers folk genom århundraden. Och liksom förr sjunges ännu i deras kyrkor: Allena Gud i himmelrik, må lov och pris tillhöra!

ETT KONCENTRATIONSLÄGER

Komme, Gud! till oss ditt rike:
brott och kval och mörker vike
för din Andas helga röst.
Skänk ditt ljus åt vilseförda.
Lätta de betrycktas börda,
giv de ångerfulla tröst.
J. O. Wallin.

Då vi på eftermiddagen den 21 mars 1936 lämnade Chemnitz, där jag föregående kväll hållit föredrag, frågade ställföreträdande överborgmästare Schmidt om vi i förbifarten önskade göra ett besök i koncentrationslägret Sachsenburg. Naturligtvis hade detta varit av stort intresse, men tyvärr måste vi avstå, emedan jag samma kväll skulle tala i Pössneck.

Efter vår återkomst till Tyskland på hösten samma år ingick ett dylikt besök i vårt program. Man hade hört tillräckligt om de rysligheter, som begingos i lägren, hur fångarna torterades, hur de eländiga barackerna voro överfyllda av olyckliga kommunister, vilkas enda förbrytelse bestod i deras avvikande politiska bekännelse och hur den vanvård de underkastades tycktes gå ut på att ju förr desto hellre pina livet ur dem. Det blev därför för oss en plikt att med egna ögon se ett av dessa läger, där hundratusentals fångar försmäktade till döds.

Den 12 december i fjol meddelades oss, att vi följande dag voro välkomna i Dachaus koncentrationsläger. Vi svarade att vi föredrogo Sachsenburg. Jag erkänner gärna att detta skedde av taktiska skäl och icke därför att Bertil Malmberg redan skildrat Dachau. Hade vi rest dit, kunde en mot Tyskland ovänligt inställd kritik ha framkastat misstanken, att särskilda förberedelser blivit gjorda för vår räkning och att man hunnit att i tid dölja allt, som antydde tortyr och misshandel. Jag har ju vissa erfarenheter efter mitt besök i Moskva 1923, då den svenska

högerpressen förklarade, att alla de av mig fördelaktigt skildrade ryska inrättningarna icke vore annat än Potemkinkulisser. Då vi nu den 12 december beslöto oss för Sachsenburg och med vår bil bröto upp på morgonen den 13, hade det knappast låtit sig göra att bygga upp extra kulisser på en enda natt. Vi sågo därför lägret sådant det var — icke blott den 13 december utan alla årets dagar.

En härlig färd! Över Wannsee, villorna och de avlövade träden låg en gråblå ton, vi susade förbi Garnisonskyrkan i Potsdam, där Fredrik den store sover sin sista sömn, vi åkte genom Jüterbog med dess militära övningsfält och Elsterwerder, på vars torg julgranar redan bjödos till salu.

Vi äro framme vid huvudingången till Sachsenburgs fängläger. Där är en vaktstuga, och några S. S.-poster kontrollera vår identitet. Chefen, en S. S. Obersturmbannführer, åtföljd av flera medlemmar i sin stab, tar emot. Han är en medelålders man av energisk och allvarlig uppsyn. Ledsagade av honom vandra vi en bred väg upp till det stora logementshuset. På ett öppet fält till vänster spelar ett antal fångar fotboll. Ingenting annat än de enkla fångdräkterna skiljer dem från vilka andra fotbollsspelare som helst, de ropa, prata och skratta lika uppsluppet som andra. Hela lägret är omgivet av ett knappt tre meter högt taggtrådsstängsel, som icke i nämnvärd mån skymmer utsikten över det vackra vågiga landskapet med dess dungar, gårdar och åkerfält.

Logementen, som vi grundligt bese, äro rymliga, ljusa, lagom uppvärmda och synnerligen rena och snygga. Liggplatserna äro anbringade i två etager och hoptimrade av solitt virke. Systemet är precis detsamma vi förut sett i Arbetstjänsten, hos Hitlerjugend och i ledarskolorna. Varje bädd består av madrass, kudde och två filtar. Den som anför klagomål över sådana sovplatser, skulle en enda natt ha prövat den bädd jag ännu i januari 1935 använde på "Sidenvägen" i Centralasien! Den låg direkt på marken i ett tunt tält och med — 33° vinterköld. Men aldrig har jag hört att någon tyckt synd om mig! I Sachsenburgs logement rådde en temperatur av + 18°.

I köket beslås mina glasögon med imma från ångmolnen, som uppstiga ur de jättegrytor, i vilka soppan, potatisen och köttet kokas. Väldiga, nybakade limpor lågo uppradade på långa bord. I det iskalla skafferiet förvarades alla de ingredienser som behövas för matlagning. Man förstår att det icke går någon nöd på fångarna, när man får höra, att de i medeltal på fyra till fem månader öka åtta kilogram i vikt och i somliga fall ända till tretton. I numrerade häften, ett för varje fånge, kunde vi avläsa både dessa siffror och en oändlig mängd andra. Var man hade i ett kortregister sin sedel med namn och porträtt.

Från 1933 till 1935 höllos i Sachsenburg vanligen omkring 1.500 fångar. Nu, i december 1936, uppgick antalet till 415 man. Av dessa höllos knappt ett sextiotal i lägret av politiska skäl. De övriga voro dels associala element, dels sådana som häktats för stöld eller andra förseelser. De, som uppfört sig väl, återfå efter någon tid sin frihet. Före jul skulle ett hundratal sändas till sina hemtrakter. I Dachaus koncentrationsläger funnos samtidigt ett tusental fångar och även av dessa skulle ett icke obetydligt antal hemförlovas till jul.

I hela Tyskland återstå ännu fem dylika läger, Dachau, Lichtenburg, Sachsenhausen, Sulza och Sachsenburg, där inalles 4.000 fångar hållas. Alla de andra lägren ha slopats, då de ej längre behövas.

Ingen av de 415 fångarna hade kvarhållits i lägret längre tid än tjugu månader och blott tre man hade varit där så länge. Av de övriga hade de flesta hållits kvar blott omkring ett halvt år. På hela tiden hade det tre gånger hänt, att fångar rymt, men blott för att snart bli fast igen. Välkända fångar kunde få permission och gå till det närbelägna Frankenberg, där särskilt snickare voro efterfrågade. Dessa hade aldrig begagnat sig av sin frihet till att fly, utan hade ordentligt kommit tillbaka om kvällarna till sina sängplatser.

Den 13 december var en söndag. Alltså arbetades icke. Om vardagarna arbeta alla i sina olika yrken och ha för ändamålet inrättade verkstäder.

Kl. 6 f. m. går reveljen. Fångarna begiva sig till tvättrum-

men, klä på sig, bädda upp sina sängar och serveras vid långa träbord och bänkar utan ryggstöd kaffe med bröd och marmelad. Kl. ½ 8 är upprop. Mellan ½ 8 och ½ 10 arbetas, varpå en femton minuters paus användes till frukost bestående av kaffe eller te och bröd med kallskurna feta köttskivor. Arbetet återupptages och räcker till kl. 12. Från 12 till ¾ 2 har man middagsrast: köttsoppa och en rätt bestående av korv, fisk eller kött, varpå dagens sista arbetstimmar infalla mellan 2 och ½ 5. Därpå intages aftonvard av samma slag som middagen. Måndagsmorgonen anslås på en vägg i matrummet en tablå över den nya veckans middagar och aftonmål för varje dag. Den är undertecknad av lägerchefen och läkaren.

Aftontimmarna mellan ½ 5 och ½ 8 på vintern och till nio på sommaren kunna fångarna sysselsätta sig hur de behaga, med läsning, skrivning, rökning på egen bekostnad, samspråk eller dylikt i därför inrättade rum med bord och bänkar och ett bibliotek om åtta hundra band. För deras räkning håller lägret sex tidningar. Sådana få de också mottaga från sina anhöriga. All post står under censur.

Den enda rundradio som tillåtes är politiska tal. Blott under juldagarna får man avlyssna annan radiotjänst. Alla fångar, med undantag av dem, som äro dömda till tukthus, äga rösträtt. Vid den stora omröstningen den 29 mars 1936 erhöll Hitlers politik bland fångarna i Sachsenburgs koncentrationsläger 97 %, varav framgår att 3 % av avgivna röster voro emot honom. Någon andlig uppbyggelse står icke till buds, men i Lichtenburg, som förr varit kloster och sedan blev fängelse, predikas om söndagarna.

Utom chefen äro tjugu S. S. (Schutz-Staffel) officerare anställda vid Sachsenburg. Med chefen och några av de senare begåvo vi oss till det väldiga matrummet då fångarna samlades till sitt aftonmål. De hade ännu icke tagit plats, då chefen ropade dem fram till oss, och hela skaran omgav oss i en kompakt krets. Man kunde sålunda ägna dem en så finkänslig okulär besiktning som möjligt. Somliga voro ståtliga, välväxta germaner, några hade vackra manliga drag och liknade allt utom brotts-

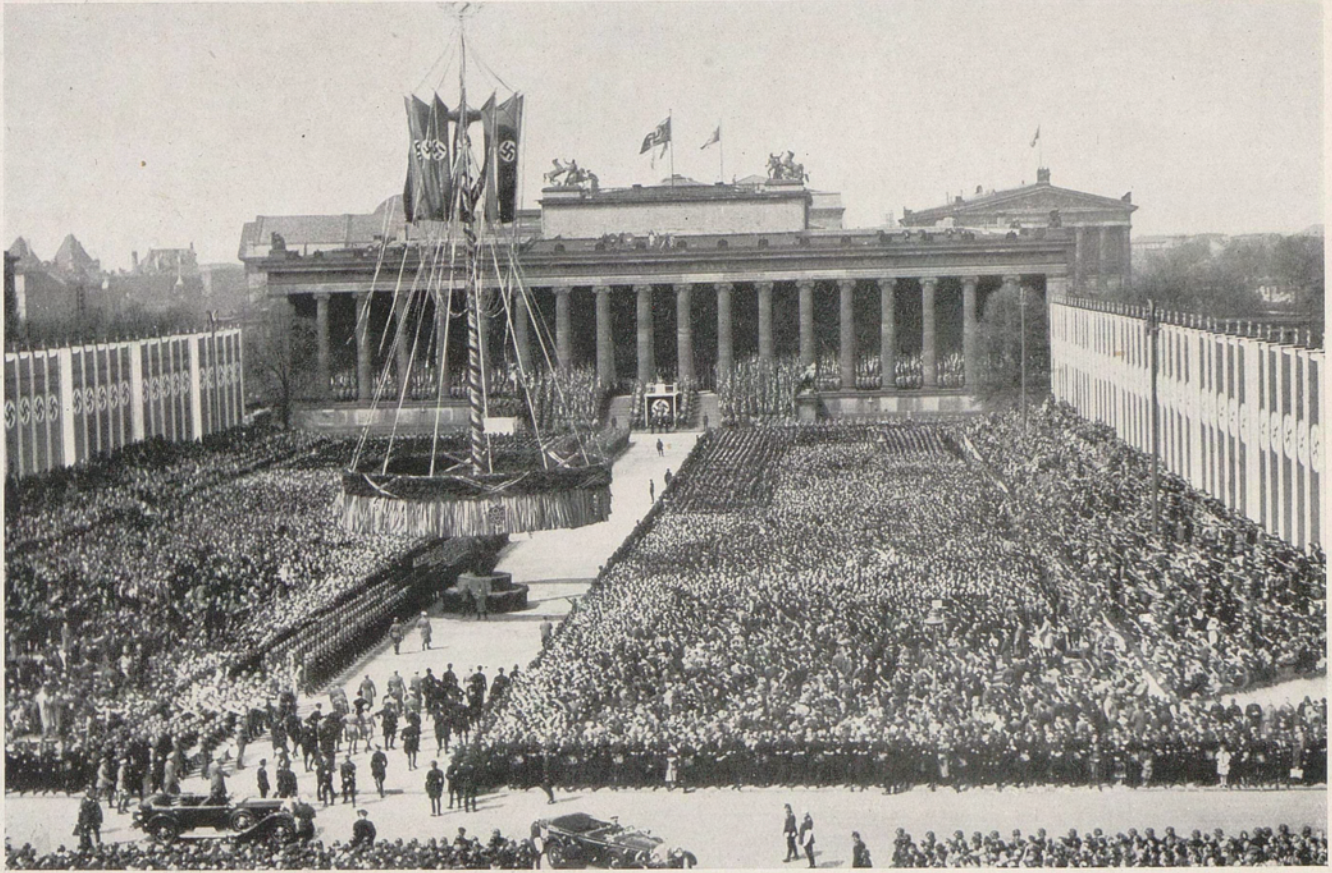

Hitlers ankomst till i majfesten i Berlins Lustgarten.

Riksvärnssoldater på manöver.

lingar, andra buro prägeln av avancerad degeneration och ett fåtal voro otvivelaktiga bovtyper.

Vi gingo fram för att samtala med några av dem och märkte att vi då alltid hade en eller annan av väktarna vid vår sida. Det är tydligen förordnat att fångarna icke få samtala med utomstående. Våra frågor inskränkte sig också till det mera oskyldiga slaget, "var är er hemtrakt? — hur länge har ni varit i Sachsenburgs läger? — är ni nöjd med behandlingen här? — får ni god och tillräcklig föda?" På de båda senare frågorna kunde de ju inte svara annat än ja. För övrigt hade vi inga hemligheter att locka ur dem. Vi hade ju sett hur de lågo, åto, lekte, sportade och hur deras arbetslokaler togo sig ut.

Man kan ju inte begära att ett fängläger skall vara ett paradis. Den kritik, som kallat dessa inrättningar för rena helveten och tortyrkammare, har höga pretentioner på en straff- och korrektionsanstalt. Vad kost, logi och arbetslokaler angår kan ingen anmärkning göras. Och man försöker på allt vis att göra fångenskapens enformiga prövotid så dräglig som möjligt. Den fångenskap som mina kamrater och jag i mars 1934 åtnjöto i Korla, där vi dag och natt i vår sovkabyss och vår "mäss" bevakades av soldater med gevär och pistoler, var sju resor värre än Sachsenburg. Och hur ser det ut i ryska fängelser? Därom har Michail Tjernavin och hans hustru lämnat besked i sina böcker.

Samtidigt med fångarna intogo vi i officersmässen vår aftonvard, varunder chefen berättade små historier från lägret och skildrade sina intryck från den dagliga rutinen. Han berättade att han under de tre år han innehaft chefsposten ett tjugutal gånger fått mottaga brev från frigivna fångar, vilka tackat honom därför att de blivit väl behandlade. Ingenting kunde glädja honom mer än sådana brev och det var hans ambition, att alla de män, som av eget förvållande hamnat innanför taggtrådsstängslet, skulle bemötas på ett så människovänligt sätt, att de, då de åter lämnade Sachsenburg, skulle göra det utan alla känslor av agg och hat, ja kanske med en glimt av tacksamhet mot sina väktare.

Jag varken kan eller vill bestrida att grymheter under de fyra åren blivit begångna i tyska koncentrationsläger. Även bland fångväktare finnas icke sällan ytterst olämpliga, hjärtlösa och råa individer. Man kan ju läsa om de svenska "skyddshemmen av Else Kleen" — skildringar, som visserligen beröra anstalter av en annan karaktär, men vilka dock visa, att även i vårt lugna och välskötta land ovärdiga översittare icke äro så alldeles sällsynta.

Emellertid är nu de från början överbefolkade koncentrationslägrens tid snart förbi. De ha efter hand avfolkats och stå alla, utom de fem sista, tomma. Skingrade för alla världens vindar ha fångarna återgått till olika yrken.

Det finns mycket i Tyskland som förbättras med åren blott man ger sig till tåls.

RIKSMONUMENTET TANNENBERG

Bort gå de,
stumma skrida de
en efter en till skuggornas värld.
Klockorna dåna, tungt slå de,
mullra och kvida de,
sjunga sin sång till de dödas färd.
Verner v. Heidenstam.

Då jag den 1 mars 1915 i Lötzen för första gången träffade Oberbefehlshaber Ost, general Hindenburg, och lyckönskade den man, som i förening med sin genialiska stabschef, general Erich Ludendorff, räddat Östpreussen, ja, hela östra Tyskland från den övervältigande ryska invasionen samt tillade, att det måste vara en stolt känsla att på ett så lysande sätt ha tjänat sitt fosterland, svarade han anspråkslöst och enkelt: "Ja, sehen Sie, Herr Doktor, ein Soldat muss auch Glück haben."

Det räckte nog icke med lycka och tur i en så fruktansvärd drabbning, världskrigets största fältslag och ett av de största i krigshistorien.

I mitten av augusti 1914 uppgingo de ryska härarna i Östpreussen till 485.000 man med 1.620 kanoner, de tyska till 173.000 man med 794 kanoner. I slaget vid Tannenberg deltogo 191.000 ryssar med 612 kanoner och 153.000 tyskar med 728 kanoner. Stridsfronten hade en längd av 100 km och slaget pågick från den 23 till den 31 augusti. General Prittwitz und Gaffron hade redan vikit för Rennenkampf, som förde Niemenarmén, och var på reträtt till Weichsellinjen. Men sedan Hindenburg och Ludendorff den 22 augusti fått överbefälet över 8 armén och utan en timmes tidsförlust skyndat till Östpreussen för att börja sina operationer, blev det andra toner i de eljes så fridfulla trakter, vilka nu översvämmats av den ryska Narew-

armén under general Samsonoff. Ryssarna hade gått fram med mord, brand och plundring och många byar och städer voro skövlade. I min bok "Kriget mot Ryssland" har jag utförligt skildrat hur det såg ut i Östpreussen ett halvt år efter Tannenberg och föga mer än en månad efter det masuriska slaget.

Här är icke platsen att beskriva slaget vid Tannenberg. På aftonen den 28 augusti voro ryssarna omringade och deras ställning hopplös. Fem divisioner voro avskurna, 92.000 osårade och 30.000 sårade fångar tagna jämte tretton generaler, 350 kanoner, oerhörda förråd av maskingevär, massor av hästar och vagnar. Narewarmén under Samsonoff var tillintetgjord. Varför Rennenkampf med Niemenarmén icke grep in i slaget är en gåta. Östpreussen var räddat och faran för en fortsatt rysk invasion över Weichsel och vidare i riktning mot Berlin var definitivt avvärjd.

Med järnhård beslutsamhet, lysande djärvhet och genialisk taktik hade den tyska ledningen gått till verket, och bland trupperna hade varenda soldat gjort sin plikt. De stupade ryssarnas och tyskarnas gravar vårdas alltjämt med pietet, och på många begravningsplatser stå korsen alltjämt i ändlösa rader liksom bataljonerna medan de ännu voro ovan jord. Med stolthet hade de offrat sig för fosterlandet och kanske också besjälats av samma bistra karolinska humor, som kommer till uttryck i Magnus Stenbocks ord: "Så, min gubbe, nu är det tid att våga pälsen! I övermorgon slå vi slaget. I morgon skola vi förlika oss med Gud. Och därpå skola vi göra oss lustiga med svenska skålar och så befalla vi oss i Guds hand."

År 1410 utkämpades vid Tannenberg en blodig drabbning mellan den polsk-litauiska hären och Tyska Orden, vars stormästare Ulrich von Jungingen stupade på slagfältet. Platsen hade sålunda tradition och därför föreslog Ludendorff, att slaget i historien skulle bära namnet Tannenberg, ehuru det också berört många andra orter. Fem århundraden lågo mellan dessa båda drabbningar.

Krigshistorien känner icke många förintelseslag, men Tannenberg var ett av dem. Bland övriga kan det vara värt att min-

nas slaget vid Cannæ, den 2 augusti 216 f. Kr. då Hannibal och kartagerna med 50.000 man i grund besegrade den romerska härens 86.000 man, ett slag, från vilket knappast en enda romare undkom med livet. Förre generalstabschefen greve Schlieffens "Cannætanke", den dubbla omfattningen, hade vid Tannenberg blivit genomförd av Hindenburg och Ludendorff. Den 24 september 1636 tillintetgjorde Johan Banér vid Wittstock med 15.000 svenskar de kejserligas och sachsarnas 22.000 man, och den 20 november 1700 krossade Carl XII vid Narva totalt tsar Peters här, som räknade 70.000 man mot kungens 10.000 svenskar.

Den 28 augusti 1915 gästade jag för andra gången fältmarskalken Hindenburg i Lötzen. Det var den första årsdagen av segern vid Tannenberg. Aftonvarden var över, vi sutto vid ölsejdlar kring stora bordet, då en officer rapporterade, att ett bebådat fackeltåg nalkades. Hindenburg reste sig, Ludendorff och vi andra följde honom ut på trottoaren. Det röda skenet från tusentals facklor, burna av östpreussisk ungdom, lyste upp husen, och musiken i täten spelade en paradmarsch. En halvkrets av flammande bloss slogs framför den segersälle fältherren, som reste sig högre än alla andra, en urbild av gammalgermansk vilja och kraft. Han och hela det kämpande Tyskland liknade klippor i ett stormande hav, vars vågor från alla håll bröto sig mot deras hällar. Han stod där bredbent och trygg med den gråa kappan uppslagen och händerna på ryggen, och över hans bistra drag lekte facklornas röda ljus liksom återskenet från en stäppbrand.

Sedan sången och hyllningsorden tystnat talade Hindenburg till Östpreussens ungdom. Han talade om detta stora krig, som varken Tyskland eller han eftersträvat, detta krig, som ödelade världen och krävde strömmar av det ädlaste blod. Men hans herre, kejsaren, hade kallat honom till vakttjänst vid rikets nordöstra gräns och tack vare sin officerskårs duglighet och sina soldaters glänsande tapperhet och dödsförakt och först och sist genom Guds hjälp hade han lyckats i sitt värv.

Den oöverskådliga skaran under sina fladdrande lågor forme-

rade sig åter på led och marscherade sjungande bort. Fältmarskalken stod kvar. Ingen av dessa ynglingar, som samlats från alla delar av provinsen skulle gå miste om sin högsta önskan — att få se den man, som räddat deras land. Det var Tysklands framtid och hopp som drog förbi och över Hindenburgs ansikte spred sig ett uttryck av allvar, stolthet och förtröstan.

Vilken fruktansvärd kontrast mot Hindenburgs utgör icke det öde, som drabbade hans motståndare, högste chefen för Narewarmén, general Samsonoff! Sedan hans här blivit tillintetgjord fanns han icke bland fångarna och söktes förgäves på slagfältet bland de döda.

Då vi den 29 oktober 1936 under vår resa till de östpreussiska meliorationsområdena i Ortelsburg lunchade hos lantrådet von Poser och sedan åkte över det minnesrika slagfältet, talade vi om Tannenberg och nämnde även Samsonoff, om vilken ett rykte vetat berätta att han, efter general Prittwitz' reträtt mot Weichsellinjen, rapporterat till tsaren, att tyskarna redan voro på flykt och segern höjd över allt tvivel. Efter nederlaget sades han på själva slagfältet ha fallit för egen hand, då han icke längre kunde stå till svars inför tsaren.

Av herr von Poser fick jag nu följande dramatiska berättelse om Samsonoffs öde. Den 1 nov. 1914, två månader efter slaget, hade v. Poser som Landrat kommit till kretsen Ortelsburg. Sedan traktens gendarmer förgäves spanat efter den saknade måste undersökningarna avbrytas vid ryssarnas förnyade infall och tyska härens frammarsch till vinterslaget i Masuren i början av 1915.

Sedan även detta slutat med ryskt nederlag beslöts i juli ett utbyte av tyska och ryska rödakorssystrar. Bland de senare var Samsonoffs änka, som kommit för att forska efter sin make. Hon hade i Ryssland hört rykten om att han med några av sin stab varit sedd i en skog vid byn Gross Piwnitz. Hon begav sig först till fånglägret Königstein, men de där internerade ryska generalerna visste intet.

Den 19 september begav sig generalskan Samsonoff åtföljd

av frih. Boenigk från krigsministeriet i Berlin till Ortelsburg och blev av v. Poser tillrådd att tala med läraren Passauer i Rodefeld, som möjligen visste något. Boenigk kunde meddela Passauer att enligt generalskans berättelse hennes make burit ett dyrbart guldur. Passauer upplyste då, att en gång då han och skogsförvaltaren Russius varit på en vandring i trakten, den senare visat en ensam grav vid sidan av vägen och sagt: den som vilar här måste ha varit en högre officer, ty han bar ett guldur.

Steget var då icke långt till graven. I trakten fanns folk som vid middagstiden den 30 augusti 1914 i ungskogen funnit en död soldat. Skogsarbetaren Jedamski och ett par av hans kamrater hade funnit några värdesaker i den dödes kläder, bland annat en medaljong med porträtt, vilka sedan visade sig föreställa fru Samsonoff och hennes barn. Därpå hade de jordat liket på platsen. De berättade också att Samsonoff och hans stab kommit till denna ort den 29 augusti. På natten till den 30 hade en soldat lämnat de andra och gått inåt skogen. Att ortsbefolkningen icke märkte att alla dessa voro höga officerare, berodde därpå, att, såsom general Noskoff skildrar i sin bok, "den man som förlorade Tannenberg" tillika med hela sin stab efter nederlaget rivit alla gradbeteckningar och epåletter från sina uniformer.

Då den som gått till skogen ej hördes av, hade de andra följt hans spår och ropat, men i stället för svar hört ett revolverskott. De sökte bland snåren, men natten var mörk, de uppgåvo alla spaningar och skyndade att rädda sig över ryska gränsen.

Följande dag fann Jedamskis parti den döde. De värdeföremål han bar skickades till generalkommandot i Allenstein, blott medaljongen blev kvar. Och tack vare den fick gåtan sin lösning.

Den 9 november öppnades graven i v. Posers närvaro. Till följd av markens torrhet var den döde väl bibehållen och lades i en kista som efter erhållet tillstånd skulle få hemföras över Sassnitz, Trälleborg och Stockholm till Ryssland.

Ett monument av smärre flyttblock restes på den plats där Samsonoff berövat sig livet under omständigheter, som liknade

dem, under vilka Varus i Teutoburger Wald kastade sig på sitt svärd sedan han förlorat kejsar Augustus' legioner. På minneskumlet läsas orden:

"General Samsonoff, der Gegner Hindenburgs in der Schlacht von Tannenberg, gef. 30. 8. 1914."

Ännu i dag efter 23 år besökes platsen av många resande. Generalskan Samsonoff lever med sina barn i Paris.

Redan år 1915 kom bland frontkämparna uppförandet av ett monumentum ære perennius, ett äreminne över världskrigets största bragd, på tal. Weimarregeringen mötte denna tanke med köld. Men ju längre tiden led och ju mer tyska folket fick känning av följderna av Versailles och ju hårdare det pressades av segermakterna, desto högljuddare blev kravet på en hela nationens minnesvård, som till evärdlig tid skulle bära vittne om vad detta så skamligt förtrampade folk uträttat mot en förkrossande övermakt.

En tävlan utlystes, 385 förslag kommo in. Första priset gavs åt arkitekterna Walter och Johannes Krüger i Berlin. På dagen tio år efter segern vid Tannenberg lade Hindenburg själv grundstenen till monumentet helt nära byn Hohenstein. Åtta mäktiga torn, ordnade som en jättelik forngermansk gravsättning och förenade med en oktogonal mur med gångbana på krönet, uppfördes kring en väldig gård, avsedd för kungörelser. Ringmuren symboliserar Volksgemeinschaft, Schicksalsverbundenheit och Gefolgschaftstreue, och hela minnesmärket tysk trohet och offervillighet genom stundande århundraden.

I juni 1926 byggdes Sydtornet och den 2 oktober 1927 hade Reichsehrenmal Tannenberg kommit så långt, att det i hela folkets namn kunde överlämnas som nationalgåva åt rikspresidenten, vilken den dagen fyllde åttio år. I sitt tack fördömde Hindenburg den orättfärdiga beskyllningen om Tysklands skuld till kriget och manade folket till sammanhållning för sitt liv, sin frihet och sin ära.

Den 27 augusti 1933 firades på Tannenbergsdagen en fest vid monumentet, då Hindenburg under en skog av fanor hälsa-

de Hitler i närvaro av representanter för riksvärnet, marinen, S. S. och S. A. Förnedringens tid var förbi och en ny dag hade grytt.

Den 2 augusti 1934 var riksäreminnet åter skådeplats för en högtid. Då gravsattes fältmarskalkens och rikspresidentens jämte tjugu okända hjältars stoft på denna ärorika plats värdigare att mottaga segraren och hans kamrater än någon annan inom riket. Den 7 aug. dånade Hohensteins kyrkklockor tungt och från tornet 2 rullade kanonernas åska.

Utgångstornet valdes till gravplats. På ömse sidor anbringades de tjugu okända soldaternas gravar. Likt väktare omgåvo de fältherren och symboliserade de två miljoner som stupat på Europas slagfält, i Afrika och Asien och på haven. Framför ingången stå två i sten huggna, fyra meter höga statyer av soldater i hjälm, kappa och gevär för fot.

Gravvalvet murades upp av 84 mäktiga block från alla delar av Tyskland. Till tak över kryptan valdes ett jättelikt flyttblock från Samland i Östpreussen, vilket under istiden forslats söderut, sannolikt från Sverige.

Ingångstornet inrymmer monumentets personal och förvaltning. I det tredje tornet finna vi ett hembygdsmuseum för Ostmark, d. v. s. Östpreussen. På högra flanken av utgångs- eller gravtornet reser sig Fantornet, i vilket alla i slaget deltagande regementens fanor i trogna kopior upphängts. Vid vänstra flanken se vi Soldattornet, där stentavlor hugfästa minnet av alla östpreussiska drabbningar och slagfält. Där finnas även framställningar av soldatlivets etapper från avskedet från föräldrarna till seger eller död. I tornet 8 ha på höga socklar av kalksten uppsatts bysterna av alla de i slaget deltagande generalerna, Mackensen, v. François, Below, Unger, m. fl. Ludendorffs byst saknas på hans egen önskan.

I utgångstornet, mitt emot ingångstornet, är Hindenburgs gravkrypta. Man kommer till en förhall innanför tvåvingade massiva ekdörrar prydda med tjugu järnkors. Över dem vilar det nämnda blocket från Samland, vars frontsida bär en enda inskription: Hindenburg.

Vi stiga in mellan kandelabrar med vaxljus och fortsätta genom ännu en dubbeldörr av smidesjärn med två kors. Vi äro i kryptan. Den saknar dekorering. Från granitgolvet reser sig valvet, murat i mörkgrön diabas. Under ett runt fönster med en örn stå två stenkors, det ena med inskriften: Sei getreu bis in den Tod, det andra med orden: Die Liebe höret nimmer auf.

Framför korsen stå två sarkofager, gjutna i mörk patinerad brons. I den större sover den man, som i den yttersta ödestimman räddade sitt fosterland från den ryska invasionen. På dess lock ligga hjälmen, svärdet och marskalkstaven och på dess gavel läses: Paul von Beneckendorff u. von Hindenburg * 2 oktober 1847 † 2 August 1934. I den mindre sarkofagen slumrar hans maka Gertrud von Hindenburg, född v. Sperling.

Över kryptan har anbringats en kupolhall. Där reser sig en i mattslipad porfyr skulpterad stiliserad staty av fältherren. På ingångsporten läses i gammaltysk stil följande bekännelse av Hindenburg: "Avgörande för mitt liv och min gärning har icke världens bifall varit, utan min egen övertygelse, plikten och samvetet. — Till mitt sista andetag skall Tysklands pånyttfödelse förbliva min enda omsorg och föremålet för min bävan och mina böner."

Även hans valspråk läses där: Ora et labora.

Mycket annat kunde beskrivas från denna underbara grav. Fältherrens i sten huggna vapensköld med två buffelhuvud (Beneckendorff), och två hindar (Hindenburg) i fyra fält, det jättelika järnkorset på gårdsfasaden av torn 2 och ett annat mitt på gårdsplanen, bronsplattan, som med pilar visar förloppet av slaget vid Tannenberg, de germanska örnarna på sina höga socklar, den ena till minne av Lantvärnsinfanteriregementet N:o 5 och den andra, som just är i begrepp att lyfta vingarna och spejande vänder huvudet, en hedersbevisning åt Infanteriregementena N:is 151 och 147.

Den 26 mars 1936 åkte vi med svenska konsulns bil från Königsberg över Preussisch Eylau till Hohenstein, där vi mottogos av flera herrar, bland dem Denkmalhauptmann Stubenrauch. I dess omedelbara närhet stanna vi vid ingångstornet till Reichs-

ehrendenkmal Tannenberg och göra ronden i alla tornen och på muren. Slutligen träda vi in i gravtornets förhall, där två soldater ständigt hålla vakt. De bära hjälmar, kappor med livremmar och stå med gevär för fot. De äro orörliga som gjutna i brons och deras allvarliga blickar äro riktade rakt framåt utan att märka oss.

I gravvalvets krypta råder en skymning som i någon mån skingras av den matta belysningen utifrån. Jag nedlägger vid fotsidan av sarkofagen en krans av lager och vita liljor och med band i de svenska färgerna och inskription i guld, under det att tystnad härskar i det för hela Tyskland heliga rum där Hindenburg sover sin sista sömn.

a 943.085 H 358 tr

OLYMPISKA LÅGOR

Sunt quos curriculo
pulver olympicum
collegisse juvat
metaque fervidis
evitata rotis
palmaque nobilis
terrarum dominos
evehit ad deos.[1]
Horatius.

Den XI. Olympiaden, vars sommartävlingar ägde rum och vars fester firades i Berlin den 1 till den 16 augusti 1936, skänkte världen ett lysande prov på den dådkraft, till vilken Tyskland, trots de gångna tjugu årens hårda öden, förmått att svinga sig under Tredje rikets fanor.

Tre mycket dugande och erfarna män stodo i spetsen för dess organisationskommitté, som president exc. dr. Lewald, som riksportledare herr von Tschammer und Osten och som generalsekreterare dr Diem.

På alla de platser där tävlingar höllos i vintersport, segling och i vanlig idrott i ett stadion med 105.000 sittplatser, deltogo 4.798 ungdomar från 51 nationer, under det att den närmast föregående Olympiaden, i Los Angeles, samlat endast 1.500 från 40 nationer. I alla avseenden slog den XI. Olympiaden sina tio föregångares rekord, både i storlek, prestation, organisation och nyhetstjänst.

Ännu några siffror äro värda att minnas: 24 nationer och 875 deltagare voro representerade i ungdomslägren, 32 nationer med 984 deltagare i studentsportlägren, 1.403 tävlingsdomare voro i verksamhet, 3.800.000 inträdeskort, därav 2.100.000 till

[1] De finnas vilka älska att på kappkörningsvagnen ha uppsamlat det olympiska stoftet och att med de framilande hjulen ha snuddat vid målpelaren och vilka den ädla segerpalmen lyfter upp till gudarna, jordens behärskare.

stadion blevo sålda, 39 nya olympiska rekord, varav 15 också voro världsrekord, vunnos mot 33 och 8 i Los Angeles, 300 tyska och 775 utländska journalister bevistade spelen, 1.350.000 personer kommo med järnväg till Berlin, alltså utan att räkna dem, som begagnade flygmaskin eller automobil, 2.300 extratåg gingo till och från rikets huvudstad.

De i spelen deltagande förplägades genom en särskild organisationskommitté för 6 mark om dagen, 103.000 kg kött gingo åt, 91.000 kg grönsaker, 54.000 kg frukt, 96.000 kg potatis. o. s. v.

Vid de tävlandes inmarsch på stadion ringde den symboliska storklockan: "Jag kallar världens ungdom". Till segrarna överlämnades planterbara ekskott med ordspråket: "Växt till ära för segern, kalla till nya bedrifter!"

Den olympiska by som byggdes utanför Berlin bestod icke av tillfälliga bungalows utan av solida hus avsedda även för framtida bruk. Under Olympiaden pågick i Berlin en ståtlig utställning, både i original och avgjutningar av "Konsten inom hellenernas sport". Åt kroppskulten och fysisk fostran ägnades den största uppmärksamhet. De nationer, som förfoga över sina egna system vid kroppens daning, voro inbjudna att vid sidan av tävlingarna visa prov på sina färdigheter. Bland andra antog Svenska gymnastikförbundet denna inbjudan och sände 1.430 medlemmar till Berlin.

Generalsekreteraren dr Diem var upphovsmannen till den vackra och tilltalande tanken att en eld, tänd i den heliga lunden i Olympia medelst facklor burna av stafettlöpare, skulle föras i levande lågor hela vägen genom Europa till Berlin samt att den sista facklans låga skulle antända oljan i skålen på den pythiska trefoten i Berlins stadion, där den heliga elden skulle brinna oavbrutet natt och dag så länge spelen varade.

Den Internationella Olympiska kommittén gillade detta dr Diems förslag, och för första gången i spelens historia blev den heliga lågan buren från fackla till fackla, från land till land alltifrån sin ursprungliga, tvåtusenfemhundraåriga härd i Olympia till germanernas huvudstad.

Vart och ett av de sju, av detta stafettlopp med brinnande

facklor berörda länderna, Grekland, Bulgarien, Jugoslavien, Ungern, Österrike, Tjeckoslovakien och Tyskland, övertog ansvaret för att lågan, så länge den fördes genom dess område, icke någonsin skulle slockna, utan levande föras till gränsen av nästa stat. Organisationskommittén ställde alla de nödvändiga magnesiumfacklorna till förfogande. Lågan flammade under tio minuter och facklan hade en brännkärna, så konstruerad, att den inte slocknade ens under den vildaste storm, i det häftigaste regn eller om bäraren tappade facklan. Olympiakommittéerna i de olika länderna hade åtagit sig att dela ut facklorna utmed hela sträckan för loppet så, att för varje utposterad löpares räkning en fackla hölls i beredskap och ännu ett par ynglingar i reserv. Samma kommittéer voro förpliktade att välja pålitliga löpare och att i rättan tid plantera ut dem utmed vägen. Varje löpare hade att tillryggalägga tusen meter och för detta avstånd beräknades fem minuter. För var åttionde eller hundrade kilometer insköts en två timmars paus, vanligen förlagd till större städer, där uppehållet användes till lokala olympiska fester. Dessa åtnjöto i de olika länderna den största popularitet, de högsta ortsmyndigheterna deltogo i dem, i Grekland konungen själv. Massor av människor närvoro, ja, ute i landsbygden, där stafettlöparen skulle passera med sin brinnande fackla, väntade skådelystna i dagar och nätter för att få se den heliga lågan ila förbi. Även i byar och orter, där intet uppehåll gjordes, hade borgmästaren trummat tillsammans sitt folk till en liten olympisk glädjefest.

Den olympiska lågan fördes 3.075 km, och sedan den lika många gånger gått ur hand i hand, från löpare till löpare av de sju nationernas folk, anlände den punktligt till Berlin på eftermiddagen den 1 augusti och utgjorde det mest stämningsfulla momentet denna dag då spelen öppnades.

Jag hade min plats bredvid den 87-årige fältmarskalken v. Mackensen. De 51 nationernas grupper av tävlare och tävlarinnor tågade in, alla under sina nationalflaggor, hälsade Führern och intogo sina platser på arenan. Tid efter annan förkunnade högtalare var den vandrande lågan befann sig. Slutligen fattades blott en minut, en halv, det var tyst, man väntade i spän-

ning; och så brast jublet löst, då den 3.075:te löparen ilade över arenan, bärande den olympiska facklan högt över sitt huvud. Han skyndade uppför trappstegen till den terrass, där den pythiska trefoten med oljan i sin skål väntade honom. "Han facklan vänder och i detsamma den återtänder sin gyllne flamma" — och lågan, som brunnit, utan att en enda gång slockna, alltifrån Olympia, börjar sin häxdans piskad av vinden, fladdrar och smäller som en söndersliten fana och sprider i olympiska kvällar sitt rödgula sken från Hellas över idrottsmännen i det gråa Berlin.

Ett par dagar senare ekade i stadion ett tal till hela världens ungdom, som bland annat innehöll följande ord:

"I ädel, ridderlig och rättvis tävlan har ni samlats för att inför hela världens blickar visa till vilken grad av fullkomning ni genom järnhård energi, bergfast vilja och outtröttlig träning förmått att stålsätta edra muskler till kampen om de olympiska segerkransarna. Men det är icke nog att segra i dagens flyktiga tävlingsstrider — ert mål är högre! Genom att betvinga er kropp och spänna edra senor och nerver till det yttersta danar ni också karaktären till stordåd. Låt icke nöja er med att utföra det ni *kan* — ni måste eftersträva det ni *icke* kan, det omöjliga, det oupphinneliga. Med oböjlig viljestyrka och en planmässigt odlad och vårdad kroppskultur har ni utsikt att nå närheten av de högsta mål till ära för ert eget land, till välsignelse och gagn för hela mänskligheten... Låt de Olympiska spelens lagar, vilka påbjuda ihärdighet, outtröttligt arbete och ridderlighet, också bli förebilden för och grundtanken i ett nytt nationernas förbund, en världsfamnande sammanslutning, vars medlemmar i tron på Gud och sin egen styrka kämpa för inbördes förtroende, sanning och fred mellan alla jordens folk. I återvänden snart efter väl förrättat värv och med segerpalmer i edra händer till edra hem när och fjärran. Gån ut över jorden som härolder i det godas tjänst! Den väg ni beträtt leder genom tidens stormar till en värld av oförgänglig skönhet, ett människosläkte som lever i lycka, förbrödring och harmoni. Endast de kämpar, som med detta mål i hjärtat och på sina fanor i trohet härdat ut i

sin strävan mot Olympens högsta topp, äro värda det största av alla pris — odödligheten!"

Sedan det första stafettloppet med facklor lyckats på ett i dubbel måtto så lysande sätt, uttalade dr Diem den förhoppningen, att den heliga elden från Olympia vid framtidens olympiska fester aldrig skulle saknas och han hade därvid hela den tyska kommittén bakom sig. Han vände sig till den japanska olympiska kommittén och föreslog den att genomföra ett dylikt stafettlopp till nästa festspel, nämligen i Tokio 1940. Japanerna hade själva upptagit planen och tänkt sig att överföra lågan antingen på ett krigsskepp eller på flera i stafett tjänstgörande fartyg samt vissa sträckor över land med löpare. Detta skulle dock icke fullt motsvara den klassiska formen. Enligt dr Diem skulle elden föras hela vägen genom södra Asien, visserligen icke alltid till fots, utan i ödsliga, glest befolkade och av ryttarfolk bebodda länder till häst. Därmed skulle den antika prägeln räddas, ty i det gamla Grekland förekommo kapplöpningar med facklor både till häst och till fots. Det finns från forntiden bevarade reliefer och på vaser, skålar och urnor inbrända teckningar av fackelbärande ryttare. Liksom 1936 års stafettlöpare hade ett litet märke i relief framställande fackelbärande eroter, skulle 1940 års ryttare kännetecknas av ett märke med ridande fackelbärare.

Genom ritten påskyndas också loppet så kraftigt, att allmänhetens intresse i hela världen icke hinner att slappna. Dr Diem beräknar avståndet Olympia—Tokio till i runt tal 10.000 km. Av dessa göras 7.000 km till häst med i allmänhet tre minuter för var kilometer; 3.000 km tillryggaläggas av stafettlöpare till fots och med en hastighet av fem minuter per kilometer. Hela loppet skulle alltså kräva 25 dagar. På den enorma sträckan skulle 120 lokala fester om en timme var inskjutas, vilket betyder ytterligare fem dagar. Det hela skulle sålunda kräva en månad, och så länge skulle världens spänning över den vandrande eldens öde hållas vid liv. Varje ryttare skulle rida blott tre kilometer och varje löpare, liksom 1936, tillryggalägga en kilometer.

Sedan dr Diem i höstas vänt sig till mig med en förfrågan

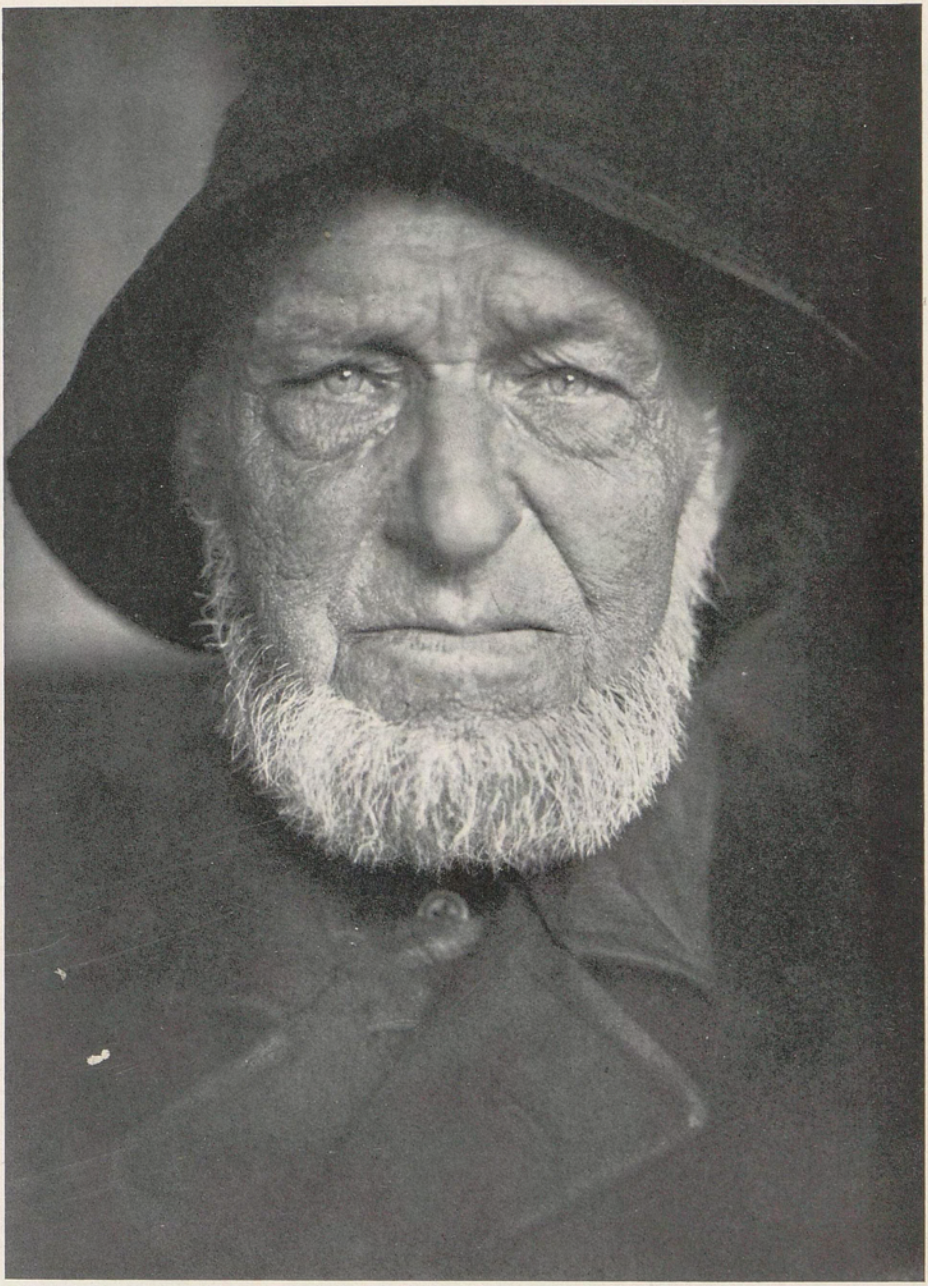

Fiskare från Elbe.

En tysk flickunge.

om möjligheten att organisera en stafettritt genom hela Asien, begrundade jag det icke minst för mig så intressanta problemet och vid en överläggning den 26 nov. 1936 framlade jag mina synpunkter.

Det finns tre huvudvägar att välja på, alla ledande från väster till öster genom hela Asien. Den norra, utmed den transsibiriska banan, för femtio år sedan tillryggalagd till häst från Berlin till Tokio av general Fukoshima, av mig delvis med släde 1897 och av prins Scipione Borghese med automobil år 1907. Då ryssarna icke deltogo i XI. Olympiaden, är det icke troligt att de visa sig vid den XII. heller, och därför bortfaller den sibiriska vägen.

Den mellersta sammanfaller med den klassiska Sidenvägen, kinesernas Kejsarväg, och kan betraktas som olämplig på grund av de långa sträckorna av vattenlös öken, där man icke skulle kunna utpostera ryttare och hästar. Naturligtvis *kunde* det göras, men skulle kräva absurda förberedelser, underhåll av vaktmanskap och bevakning, stora karavantransporter med livsmedel och foder och framför allt vatten. Därtill kommer den nu rådande politiska villervallan i Centralasien, som skulle kasta alla dylika fredliga företag över ända.

Återstår sålunda blott den södra vägen, som icke bör erbjuda några oöverstigliga svårigheter. Det är endast en fråga om god vilja och vänligt samförstånd mellan regeringarna i alla de av loppet berörda länderna. Enligt dr Diem bör vägen gå över följande städer: Olympia, Athen, Saloniki, Adrianopel, Istanbul, Ankara, Erzerum, Täbris, Teheran, Meschhed, Herat, Kabul, Peshawer, Delhi, Benares, Kalkutta, Mandalay, Hanoi, Kanton, Hankou, Tientsin, Mukden, Söul, Fusan, med fartyg över Tsushimasundet till Shimonoseki, Okajama, Kobe, Nagoja och Tokio.

Loppet leder sålunda genom elva riken och lydländer: Grekland, Turkiet, Persien, Afganistan, Indien, Burma, Tonkin, Kina, Manchukuo, Korea och Japan.

Ett fackelstafettlopp till häst genom större delen av gamla världen är en storslagen och tjusande tanke! Från de olympiska

spelens urhem i Olympia i det klassiska Hellas skall den heliga lågan bäras av ryttare genom de muhammedanska, indiska och kinesiska världarna till det efter jordbävningen 1923 på urgammal grund återuppbyggda Tokio i den yttersta östern. Man gläder sig åt att det ädlaste av alla djur, människans trogna följeslagare och bundsförvant allt sedan tider, till vilka de historiska källorna knappast nå och som i forntiden drog de grekiska och romerska kappkörningsvagnarna och vid de moderna spelen i ryttartävlingarna uppträda i en så viktig roll, nu också skola komma till heders i världens längsta stafettlopp.

Nästan alla forntida ritter genom Asien ha företagits i krigets tjänst. Den nu planerade stafettritten med facklor är däremot en gärning i fredens och det internationella samförståndets tecken. Kastar man en blick över Asiens karta, tänker man sig gärna den tusen mil långa vägen genom kontinentens södra delar såsom ett pärlband eller en kedja av flammande lågor förenande Grekland med Japan, Europa med den yttersta östern, Medelhavet med Stilla Oceanen och den vita rasen med den gula. Det romerska ordstävet Ex oriente lux förvandlas i Tokio och hela vägen genom kontinenten till Ex occidente lux och Kiplings ord: East is east and west is west and never the twain shall meet, ha här förlorat sitt berättigande.

Men i själva verket är det oriktigt att i fantasien tänka sig en tusen mil lång kedja av lågor. Den verkliga kedja, som i god tid utlägges mellan Olympia och Tokio, består av män, hästar och släckta facklor. Lågan är en enda, som vandrar från fackla till fackla, ur hand i hand. Varje fackla brinner 15 minuter och slocknar efter tre kilometer — sedan lågan överförts till nästa fackla, vilken, efter att ha brunnit i en kvart, i sin ordning släckes efter att ha tänt nästa ryttares bloss. Den låga, vilken slutligen tänder altarflamman i Tokios stadion, är således densamma, som en månad tidigare lämnade Olympia. Fem tusen trehundra facklor äro utposterade utmed vägen, men lågan som går från den ena till den andra är alltid densamma.

Det är därför oriktigt att tala om eller tänka sig en ritt genom hela Asien, ty var och en av dessa, i loppet deltagande tusentals

ryttare stannar hemma i sin bygd. Efter att ha ridit sina fattiga tre kilometer återvänder han inom en halvtimme till sin utgångspunkt, medförande den släckta facklan. Det enda som verkligen tillryggalägger *hela* sträckan från Olympia till Tokio är eldslågan. Däri ligger fackelstafettrittens stora poetiska tjusning.

Man kommer osökt att tänka på riddaren Raniero di Ranieris ritt med den heliga elden från Kristi grav i Jerusalem till Domkyrkan i Florens, så mästerligt skildrad i Selma Lagerlöfs betagande legend "Ljuslågan". Vi minnas prästens ord sedan Raniero efter tusen faror och äventyr äntligen lyckats i sitt uppsåt: "Nu kan det för visso synas en ringa ting att en ljuslåga blivit förd hit till Florens. Men jag säger er: Bedjen Gud att han ger Florens många bärare av evig eld, så skall det bliva en stor makt och lovprisat bland städer".

Mellan den 27 oktober och 11 november 1714 red Carl XII från Pitesti i Valakiet genom Ungern, Österrike, Bayern, Pfalz, Hessen, Hannover och Mecklenburg till Stralsund, 215 mil på 14 dygn. Ryttaren var alltid densamme, men hästarna byttes dagligen. Carl XII bar ingen fackla, "han led av pulsens brand, men i sitt sinne en eld mer tärande än den han bar." I Asien blir det 5.300 ryttare och lika många hästar — om icke vägen genom Burma, Tonkin och södra Kina tillryggalägges av fackelbärare till fots.

Japanska kommittén har fastslagit den 10 september 1940 till den XII. Olympiadens första dag, ty då är sommarhettan förbi och den vackra hösten håller sitt intåg över Nippons öar. Enligt Daily Telegraph (4 februari) lära alla de av loppet berörda länderna, utom Indien, ha givit sitt bifall, och utan tvivel skall Indien också vara med. Den engelska tidningen fruktar att de inre oroligheterna i Kina skola bli den svåraste stötestenen. Jag är övertygad att även detta hinder skall kunna övervinnas.

Låt oss tänka oss att den första löparen, vare sig loppet inom Europa sker till fots eller till häst, den 10 augusti samma år tänder den första facklan från altarlågan i Olympias heliga lund och efter fulbordat lopp lämnar den till nästa bärare. Ur hand i hand går lågan vidare till Athen, där i femte århundradet f. Kr.

Herodotos och Thukydides föreläste sina historiska verk och den störste av det gamla Greklands tragiker, Sofokles, framförde sin odödliga körsång Antigone — icke i akademien eller på teatern, utan inför de unga kämparna, diskuskastare, maratonlöpare och brottare på stadion vid foten av Akropolis.

Över Saloniki vid Egeiska havets kust och Adrianopel vid Maritsa ilar flamman till Istanbul, Konstantinopel, där för 1.500 år sedan Justinianus, det byzantinska väldets kejsare, invigde den Heliga vishetens kyrka och en avbild i silver av det kors de romerska soldaterna fem sekel förut rest i Jerusalem. Den 29 maj 1453 stod för sista gången en grekisk biskop vid högaltaret och läste mässan, då Muhammed Erövraren med sina vilda janitscharer red in i kyrkan och dödade de kristna. Men för biskopen öppnade sig muren i det övre galleriet och en grekisk sägen förtäljer, att då den Heliga vishetens kyrka åter blir kristen en gång, skall han komma tillbaka och fortsätta mässan, där han avbröts av erövraren. Men ännu svävar halvmånen över kupolen och då den olympiske löparen i augusti 1940 skyndar fram under Hagia Sofias minareter för att vid stranden tända den fackla som ombord på ett fartyg skall överföra lågan till Hajdar Pascha på Asiens kust, där cypresserna, gravarnas väktare, spegla sig i Bosporens källklara vatten — skall han över kupolens krön förgäves söka de kristnas kors.

Vid Hajdar Paschas kaj väntar en ryttare i sadeln. Han håller en släckt fackla i sin hand och hans spänning smittar också hästen, som stampar med framhovarna i marken. Men där kommer fartyget, en löpare hoppar i land med en brinnande fackla i sin hand och tänder ryttarens, varpå hästen svänger helt om och försvinner på vägen till Ankara.

Därifrån går fackelfärden mot öster genom Mindre Asiens norra platåer. För var tredje kilometer väntar en ryttare. Han vet att den vandrande lågan nalkas, och då blott en kvart återstår, svingar han sig upp i sadeln, håller facklans handtag så hårt att hans knogar vitna och riktar blicken oavvänt åt väster.

Så flyger den olympiska elden utan avbrott över bergspass, genom trånga dalar, över floder och bäckar på åldriga stenbroar,

genom städer och byar, överallt hälsad av Anatoliens folk, som är ute och hyllar den heliga elden. Där knarra oxkärror, där sträva buffelforor uppför sluttningarna, medan karavaner, postryttare och lantmän stanna vid sidan av vägen för att ge plats åt den olympiska ryttaren.

Den fladdrande lågan ilar genom den trakt, där Xenofons tiotusen ropade "thalassa, thalassa" vid åsynen av Svarta havet, och genom ett helt litet område nära Erserum, där tre floder rinna upp för att utfalla i tre hav, Svarta havet, Kaspiska havet och Persiska viken. Äger man en tro stark nog att försätta berg, betvivlar man icke att de goda andar, vilka på toppen av Ararat dansa kring de sista spillrorna av Noahs ark, sända häpna blickar efter den framilande eldslågan på slätten i djupet.

Nästa stora etapp är Täbris vid norra foten av Sehend-kuh, en av de tre mäktiga vulkaner i Azerbejdschan, som i forna tider upplyste hela landet med ett sken, mot vilket den olympiska elden försvunnit som en gnista i natten.

De anatoliska, armenska, tatariska ryttarnas tjänst är förbi — nu sitta perser i sadlarna och iranska händer sluta sig hårt kring facklornas skaft. Över Kasvin går stora vägen mot öster till Teheran, i vars utbyar ännu ett fåtal parsis eller eldsdyrkare, Zarathustras efterföljare, leva kvar. Hur väl minnes jag icke eldsdyrkartemplet i Surakhani norr om Baku, under vars lilla valv ännu år 1885 den heliga elden hölls brinnande! Hundra tusen av deras trosförvanter leva ännu i Indien, där åtta parsitempel i sin mitt ha eldar, vilka utan att slockna brunnit i 1200 år. Men nu är det blott de parsis som bo vid Teheran, vilka i en stilla augustinatt 1940 se en eldslåga ila förbi och undra om det är Ormuzd eller Ahriman, den goda eller den onda makten, som driver sitt spel. Och över hela landet reser Demavend sin hjässa, svagt försilvrad i månens sken, en solfatara, en slocknad vulkan, som för årtusenden sedan belyste Kaspiska havet och norra Iran med skenet av sina utbrott.

Från bibelns Rhages och det moderna Teheran, där Irans energiske konung Schah Riza Pahlavi, förvisso hyllar den heliga elden med en kunglig fest, går den oändligt långa karavanvägen

på hård, av oräkneliga trampdynor och hovar sedan årtusenden stampad mark över Sebsevar med dess opiumhålor och Nischapur med de berömda turkosgruvorna till det heliga Meschhed, Imam Rizas grav och målet för otaliga rättrognas vallfart. På denna väg förföljde Alexander den slagne storkonungen Darius och här drogo halvtannat årtusende senare mongolernas horder fram, härjande och skövlande städer och byar och dödande allt levande liv. Själv gläder jag mig åt tanken att den olympiska lågan skall följa mina spår jämnt femtio år sedan jag den 5 september 1890 bröt upp för att genom nätter och dagar rida från Teheran till Meschhed.

Jag ser därför i andanom en kedja av olympiska ryttare och lågan från Grekland som hastigt flyger från fackla till fackla. Jag hör hur den fräser och smäller i vinddraget, det låter som frustande hästar. I det bleka månskenet ser jag några hyenor samlade kring en stupad kamel. De lyfta huvudet, spetsa öronen, vädra och lunka sakta inåt öknen, en eld, föremålet för de vilda djurens fruktan, ilar förbi. Längre fram skingras en flock schakaler och uppstämmer sin nattliga serenad — det låter än som gråtande och klagande barn, än som ett hånskratt.

Men nattens väkter skrida. Det ljusnar i öster. Varje ny ryttare ser vägen bättre belyst och en av de följande har hunnit halvvägs på sin korta etapp då solen som en glödande rubin stiger över horisonten och skiner honom rakt i ögonen. Då bleknar lågan i hans hand och skuggan av ryttare och hästar förkortas sedan under dagens timmar.

I Herat och Kabul firas på emirens befallning ståtliga fester. Genom Khaiberpasset, där fordom erövrare dragit fram, susar nu blott en fredlig ryttare med en olympisk låga. På själva gränsen mellan Afganistan och Indien bytas åter hästar och ryttare, och lågan tänder nästa fackla. Här behöves ingen gränsvisitering och intet laisser-passer, ty den afganska ryttaren vänder om vid gränsen och den nästa är undersåte i Brittiska Indien.

Det lider mot Peshawer och Delhi, Stormoguls huvudstad, och den vandrande lågan är inne på The great trunk road, ryktbar från Kiplings Kim. Bland stafettryttarna märkas nu affri-

dis, gurkhas, pendschabis, representanter för Indiens otaliga folk, alla tjänande i den engelsk-indiska armén. Man förmodar att indiska regeringen med nöje skall ställa det manskap ur kavalleriet, som behöves för eldens överförande, till förfogande.

En ryttare rider fram till Ganges strand under palmer och mangoträd och genom en tropisk urskog, i vars snår kungstigern låter höra sitt högljudda morrande och där leoparderna lura på antiloper och hjortar. I floden ser han de blanka ryggsköldarna på en krokodil blänka i stjärneljuset och i trädens kronor skrika aporna, varnande varandra för den brådskande eldslågan.

En ny ryttare har övertagit elden och rider in i Benares, de tvåtusen templens stad, hinduismens och bramanismens helgedom och också för buddhisterna en vallfartsort av högsta rang sedan Gautama Buddha där förkunnat sin lära till människornas frälsning.

Sydvästmonsunens herravälde och de tropiska regnen lida mot sitt slut. En morgon med klar och genomskinlig luft ser en beriden fackelbärare fjärran i norr konturen av Himalaya och en rad av toppar täckta med skimrande snöfält. Den högsta av dem, Mount Everest, är med sina 8.884 meter också den högsta på jorden, den längst framskjutna utposten på vår planet mot den oändliga rymden.

På en kam sitta två örnar, mätta och tunga efter dagens fångst av råttor, harar eller duvor. I väster nå deras blickar den heliga sjön Manasarovar, på vars yta guden Siva simmar i gestalt av en vit svan, som i glidflykt sänkt sig från sitt paradis på toppen av Kailas, världens heligaste berg. Vid horisonten sjunker solen. Den nya nattens skuggor breda sitt svarta bårtäcke över jorden och klättra uppför Himalayas sluttningar. De nå kammen där örnarna sitta. Endast de snökrönta topparna och deras glaciärer lysa ännu röda i aftonrodnadens återsken. Men även de slockna och jordskuggan pekar som en långsträckt spetsig kon mörkblå ut i den eviga rymden. Konen stiger, vid midnatt pekar den mot zenit och sjunker sedan i väster. Örnarna sitta stilla och dröm-

ma om råttor och möss. Mot dagbräckningen vända de huvudet mot öster. Solen går upp och kommer deras ögon att lysa som glödande kol. Jordskuggan sjunker under den västra horisonten. Mount Everest tändes först i rosatoner av dagens stjärna och hela denna här av snöfjäll stiger fram överhöljd av ljus ur sina dalars natt. Örnarna lyfta vingarna och börja på nytt sin flykt efter rov.

Under tiden fortsätter den olympiska lågan sin färd. Den lämnar Kalkutta bakom sig, den ilar genom Assam och når Mandelay "where the flying fishes play, and the dawn comes up like thunder outer China crossed the bay". Den korsar väldiga floder med vatten från det heliga Tibet, den flyger genom franska Tonkin till Hanoi och går över gränsen till Kina för att hamna i den myrstack av människor som kallas Kanton.

Om allt är lugnt föres den vidare av kulis norrut till Hankou, eljes den långa vägen utmed kusten till Tientsin.

Nu är det åter ryttare, som övertaga lågan. De rida små pigga hästar från Mongoliet, och vägen för dem genom Shanghaikwan vid Stora muren och genom södra Manchukuo till Mukden, varifrån färden går över Koreas huvudstad, Söul, till Fusan vid halvöns sydkust.

Här föres den olympiska lågan för andra gången på sin långa färd ombord på ett fartyg, som nära ön Tsushima bringar den över Koreasundet just på den plats, där amiral Makaroff med sitt flaggskepp Petropavlovsk gick på en mina och med hela sin besättning utom fyra man, och med den store målaren Vereschtschagin ombord, uppslukades av det mörka djupet.

Från Shimonoseki bäres lågan lekande lätt av japanska sportmän till häst genom Nippon för att den 10 september 1940 äntligen nå målet. Den unge ryttare, som i fyrsprång spränger över arenan i Tokios stadion och kastar sig ur sadeln för att med den sista facklan tända oljan i den pythiska trefotens skål, blir den sista i en oändligt lång kedja. Med en känsla av underbar hänförelse och vördnad skall man betrakta den fladdrande låga från Olympia, som brinner i den Uppgående solens land. Och

först sedan detta skett skall en härold utropa: Jag kallar världens ungdom! Spelet kan börja!

De surmulna som alltid äro i majoritet, skola fråga: vad tjänar hela detta kostsamma uppbåd av ryttare och kontrollörer till, som efter spelens slut icke lämnar mera efter sig än ett vanligt fyrverkeri?

Ja, vad tjänar det till att alla stormakterna bygga tusentals bombflygplan avsedda att förgöra människor och städer och vad tjänar denna vansinniga kapprustning till på sjön och till lands? Fackelstafettloppet till Tokio är en storslagen symbolisk handling i den internationella fredens tecken, en eldsöm mellan Europa och Asien, där vartenda stygn är en brinnande låga som skall beskådas med sympati av otaliga skaror och om vars färd tusen miljoner människor i elva stater skola höra talas. Hos mig har denna fackelritt väckt dyrbara minnen från femtio asiatiska år till liv och därför har det varit mig en glädje att bryta en lans för den eldskrift, som jag hoppas att en dag få se tecknad genom jordens största kontinent.

DET NYA TYSKLANDS UTRIKESPOLITIK OCH FREDSVILJA

> Wenn die Vollendung der Absicht des ewigen Frieden auch immer ein frommer Wunsch bliebe, so betrügen wir uns doch gewiss nicht mit der Annahme der Maxime, dahin unablässig zu arbeiten, denn das ist unsere Pflicht.
>
> *Immanuel Kant.*
>
> (Om genomförandet av den eviga fredens avsikt också alltid förbleve en from önskan, så bedroge vi oss dock förvisso icke, om vi antoge grundsatsen, att oavlåtligt arbeta därför, ty detta är vår plikt.)

Det förnämsta mål Hitler uppställde för sin utrikespolitik kan sammanfattas i orden: Tysklands självständighet och likaberättigande.

I enlighet med detta oeftergivliga krav promulgerades den 16 mars 1935 kungörelsen, att allmän värnplikt återinförts och, den 7 mars 1936, att den avmilitariserade Rhenlandszonen åter blivit besatt.

De båda bestämmelserna i Versailles, vilka gåvo upphov till de nämnda besluten, den senare bekräftad i Locarno, voro förolämpningar mot suveräniteten, vilka intet folk med hederskänsla och stolthet kunde tåla.

Redan före dessa båda handlingar hade Tyskland utträtt ur Nationernas förbund och avrustningskonferensen.

Därtill kom på hösten 1936 förklaringen, att de tyska floderna och kanalerna hädanefter stodo under rikets suveränitet. En återblick över och ett avsked till Versailles följde i Adolf Hitlers stora, av hela världen med spänning avvaktade tal i riksdagen den 30 januari 1937, på dagen fyra år efter makttillträdet. Tysk-

lands förhållande till utlandet sammanfattade han i följande fyra punkter:

"1) Återställandet av det tyska likaberättigandet var en händelse, som enbart berörde och gällde Tyskland. Vi ha därigenom icke berövat något folk något och icke tillfogat något folk något ont därigenom.

2) Jag tillkännager, att jag i det återställda tyska likaberättigandets anda skall avkläda tyska riksbanorna och tyska riksbanken deras hittillsvarande beroende och ställa dem helt under rikets suveränitet.

3) Jag förklarar härmed, att den del av Versaillesfördraget, som berövade vårt folk likaberättigandet och degraderade det till ett mindervärdigt folk, därmed fått sin naturliga likvidering.

4) Jag tar härmed emellertid framför allt högtidligen tillbaka den tyska underskriften på den förklaring, som en gång avpressades en svag regering mot dess bättre vetande — att Tyskland hade skuld till världskriget.

Detta återställande av det tyska folkets ära, som fann sina utåt synliga uttryck i återinförandet av värnplikten, uppbyggandet av ett nytt flygvapen, rekonstruktion av den tyska krigsflottan och återbesättandet av Rhenlandet, var mitt livs svåraste och oförvägnaste uppgift och arbete. Alla de härvid nödvändiga åtgärderna kunde tyvärr icke uppnås på förhandlingsvägen. I övrigt vill jag emellertid nu till dessa förklaringar foga en ny, nämligen att därmed de s. k. överraskningarnas tid är avslutad. Som likaberättigad stat skall Tyskland, medvetet om sin europeiska uppgift, på lojalt sätt medverka vid lösningen av de problem som sysselsätta oss och de andra nationerna."

I likhet med de andra stormakterna har Tyskland börjat upprusta och är på väg att åter framträda som en stark militärmakt.

Gång efter annan hör man den misstanken uttalas, att de tyska rustningarna endast ha *ett* mål, nämligen att vid första lämpliga tillfälle överfalla en av sina grannar för att återerövra de förlorade områdena.

I rättfärdighetens och sanningens namn bör man icke glöm-

ma, att den tyska upprustningen icke trädde i kraft förrän folkförbundsmakterna i mer än tio år saboterat frågan om allmän avrustning.

På vägen mot avrustning hade Tyskland gått främst, men ingen av segermakterna följde dess föredöme utom England, som i varje fall icke ökade sina rustningar. Nationernas förbunds artikel 8, som talar om plikten att avrusta, lämnades utan avseende. De makter, vilka under ett årtionde ökat och förstärkt sina stridskrafter, ha ingen moralisk rättighet att klandra Tyskland för det steg det tagit. Trots fagra löften om stundande fredliga tider på jorden befinner sig hela världen i ett obehärskat tillstånd av feberaktig upprustning. Under den gångna vintern och våren ha Ryssland, England, Frankrike och Italien ökat sina rustningar i häpnadsväckande tempo och dimensioner. Då Tyskland efter måttet av sin mera begränsade förmåga följer deras föredöme, beskylles det för onda avsikter och man glömmer att det på alla håll är omgivet av grannar med fullt beväpnade miljonarméer och luftflottor av gigantiska mått. Då Tyskland den 16 mars 1935 återinförde allmän värnplikt, beskylldes det av sina vedersakare för traktatsbrott. Men då de själva under Tysklands vanmaktsår påskyndade sina rustningar, bröto de icke allenast de militära traktaterna utan också sina egna högtidligt avgivna löften. Tyskland hade därför ingen anledning att stå fast vid överenskommelser som redan brutits av de andra.

Det vore ett ödesdigert misstag att tvivla på Hitlers fredliga avsikter. I alla sina tal dröjer han i malmtunga ord och med övertygande styrka vid sitt och sin regerings orubbliga beslut, att framför allt annat verka för fredens upprätthållande. Med bindande logisk skärpa och förnuftsskäl, som verka ärliga och äkta, bevisar han det absoluta kravet att bevara världsfreden.

Hans fredsvilja vilar på fyra argument:

1. "Det blod, som sedan trehundra år utgjutits på Europas slagfält, står icke i rimligt förhållande till de fördelar folken haft därav. Frankrike har trots allt förblivit Frankrike, liksom Polen och Italien i stort sett äro oförändrade. Ett europeiskt

krig måste alltid bli en olidlig börda och en olycka för Europas folk. Alla förlora, ingen vinner därpå."

2. Hitler avvisar varje tanke på möjligheten att assimilera människor av en annan nation. Han anser det lika utsiktslöst som fåvitskt att försöka germanisera t. ex. polacker eller fransmän. Ett dylikt försök skulle stå i öppen strid mot hans eget folkliga program, enligt vars grundprincip Tyskland i sina handlingar måste visa samma aktning och hänsyn för sina grannars egenart, som det ägnar sitt eget folk.

3. Enligt de erfarenheter och lärdomar världskriget skänkte Europas folk kräver ett krig de yppersta av de kämpande nationernas manliga befolkning. Det moderna folkkrigets krav på offret av det bästa människomaterialet står i skarp motsats till nationalsocialismens raspolitiska idéer, vilkas främsta mål är att oavlåtligt och systematiskt förbättra, förädla och fullkomna rasen. "En sann socialpolitik kan genom att uppmuntra och stegra födelseprocenten inom några få år skänka det egna folket flera barn än antalet av de främmande människor, vilka genom ett segerrikt krig skulle komma under dess välde. Det är på grund av sin världsåskådnings djupaste och innersta övertygelse det nationalsocialistiska Tyskland *vill freden.*"

4. Det fast utkristalliserade uppbyggnadsverket inom Tysklands gränser, från vilket de föregående kapitlen i denna bok givit åtskilliga exempel, förbjuder varje tanke på krig, ty detta uppbyggnadsarbete kräver ovillkorligen en varaktig fred och skulle vara fåfängt och bortkastat om dess spår utplånades av ett ödeläggande krig.

Endast den, som besökt alla de platser i Tyskland, där erövringar göras i eget land, och den som bevittnat den totala mobiliseringen av hela folket alltifrån tioårsåldern till att deltaga i uppbyggnadsarbetet, förstår och känner sig orubbligt övertygad, att ett systematiskt företag av denna gigantiska omfattning icke *kan* genomföras utan en långvarig fredsperiod. Efter de resor jag i höstas företog i alla tyska länder och de samtal jag haft med otaliga Volksgenossen har jag vunnit den fasta övertygel-

sen, att Tyskland aldrig skall börja ett krig, om det icke genom främmande invasion eller överfall *tvingas* därtill.

Führern nöjer sig icke med att i sina förkunnelser bekänna sig för freden och såsom en världsfredens väktare. Han eftersträvar också att skänka ett konstruktivt bidrag till ett allmänt praktiskt fredsverk. Härvid drömmer han om ett gemensamt europeiskt samarbete. För honom är detta mål lika högt och heligt som återställandet av Tysklands suveräna oberoende och likaberättigande. Detta mål föresvävade honom redan i början av hans bana. Hur varmt han sålunda än omfattade tanken på ett europeiskt samarbete till fredens upprätthållande, kunde han icke skänka förtroende för folkförbundet i Génève och dess användbarhet såsom ett verktyg vid skapandet av en ny ordning i Europa. Han är i högsta grad skeptisk gentemot folkförbundets både anda och praxis. Redan den 14 oktober 1933 förkunnade Tyskland sitt utträde ur detta förbund. Det är dock icke folkförbundets tanke och princip i och för sig som gjort Führern kritisk, utan i vida högre grad dess sammankopplande med Versailles, både i juridiskt och historiskt hänseende.

Hitler har också i sina båda senaste utrikespolitiska tal tagit de första stegen till att utveckla och skarpt och tydligt precisera det konstruktiva program, enligt vilket han önskar att bidraga till det europeiska samarbetet för vinnandet av en betryggande fred. Detta skedde i riksdagstalet av den 21 maj 1935 med dess tretton punkter och i talet av den 7 mars 1936 med ytterligare sju.

I dessa punkter framträda följande avgörande principer: den tyska riksregeringen är beredd att deltaga i ett system av kollektivt samarbete under förutsättning, att vederbörlig hänsyn tages till lagen för en i all framtid fortgående utveckling därhän, att inga hinder resas i vägen för fördragsenliga revisioner.

Den tyska riksregeringen hyser vidare den uppfattningen, att det europeiska samarbetets uppbyggande verksamhet icke kan eller bör ske under formen av ensidigt framtvingade betingelser. Regeringen är också beredd att med sina grannstater avsluta icke-angreppspakter för att därmed säkra de gemensamma grän-

serna. Blott för Litauen gjordes i majtalet 1935 ett undantag, men detta återtogs redan i marstalet 1936. I det senare föreslogs en icke-angreppspakt mellan Tyskland, Frankrike och Belgien för en period av 25 år, under vilken gränserna skulle bli okränkbara. England och Italien inbjödos att som garantimakter underteckna detta fördrag. Även Holland inbjöds att deltaga. Dessutom förklarade Führern sig beredd att avsluta en luftpakt såsom en supplementär säkerhetsåtgärd för att automatiskt och effektivt förebygga plötsliga luftangrepp.

Till själva krigföringens humanisering föreslogs ett successivt avskaffande av alla de stridsmedel och förstörelseredskap, som rikta sig mot kvinnor och barn, i synnerhet nedkastandet av bomber, bruket av det grövsta artilleriet och de tyngsta tanks. Slutligen förklarade sig Führern beredd till varje begränsning och varje avskaffande av vapen av mera generell natur. Utan tvivel är detta komplex av förslag och initiativ ett bidrag till lösningen av den europeiska nyordningens problem och till att återställa ömsesidigt förtroende och förtjänar därför att prövas och beaktas. Även om man tvivlar på initiativtagarens uppriktighet, så kan man ju ta honom på orden och göra det möjligt att genomföra förslag, som äro lika välsignelsebringande för alla. Att söka misstänkliggöra de tyska erbjudandena och tolka dem såsom maskerad bakslughet är icke att tjäna freden. Den som haft tillfälle att sondera den allmänna stämningen i Tyskland blir ovillkorligen övertygad om att hela tyska folket står bakom sin Ledare, även — och särskilt i hans uppriktiga strävan till världsfredens fromma.

Den enda svaga punkt man vid studiet av Führerns fredsförslag kan finna är talet om humanisering av krigföringen. Tyvärr är en sådan utsiktslös, även om den önskas av alla. Inbördeskriget i Spanien har med en spöklikt makaber tydlighet lärt oss hur det går till i ett modernt krig i det civiliserade Europa.

Den engelske amiralen Lord Fisher uttalar sin mening om civiliserad krigföring i följande ord, alltför grovkorniga och sjöbjörnsmässiga för att kunna översättas:

"These Leagues of Nations and Freedoms of the Seas and all

the other items are all d—d nonsense! When War does come, then 'Might is Right'. 'La raison du plus fort est toujours la meilleure!' and every treaty is a scrap of Paper. — The Essence of War is Violence. Moderation in War is imbecility. You hit first, you hit hard, and keep on hitting. You have to be Ruthless, Relentless and Remorseless. It's perfect rot to talk about 'Civilised Warfare!' You might as well talk about a 'Heavenly Hell!' " (Records, p. 75). Och då det tyska U-båtskriget 1917 allmänt klandrades, förklarade en annan engelsk amiral, jag tror det var Sir Percy Scott, att det är helt naturligt och berättigat då ett folk använder alla upptänkliga medel för att försvara sitt liv och sin tillvaro. Han menar att England inte ett ögonblick skulle rygga tillbaka för att insätta U-båtar mot övermäktiga fiender, vilka hotade dess övärld med invasion eller blockad.

Det som i Hitlers tal väger tyngst är den absoluta ärligheten i hans fredsvilja. Hans beslut att göra allt för att bevara freden i Europa är orubbligt och har som en fix idé bitit sig fast i hans själ. Hans största ambition är att det en gång skall stå kvar som ett eftermäle över hans gärning, att han under en lång följd av år lyckades hålla kriget fjärran från den världsdel, i vars mitt Tyskland har det mest ödesdigra och ömtåliga läget.

Jag har genom frågor och samtal bland tyskar av alla slag det var Sir Percy Scott, att det är helt naturligt och berättigat, kan, såsom jag redan sagt, icke undgå att känna mig övertygad om en till själva roten av folksjälen nående fredsvilja. På mina frågor fick jag svar som kunna sammanfattas i ord sådana som dessa:

"Krig! Herre Jesus, ha *vi* inte fått nog av krig! Ligga icke två miljoner av våra bästa soldater i sina gravar i Frankrike, Ryssland, Polen och på våra egna kyrkogårdar! Vad ha vi vunnit till gengäld? Intet, absolut intet. Men vi ha i fält förlorat vårt yppersta folk, stora delar av tysk jord, sex miljoner tyska undersåtar, vapen, järnvägsmateriel, boskap, pengar, allt till enorma belopp! Nej, min herre, vi ha fått nog av krig! Vi hysa blott *en* önskan nämligen att få leva i fred med alla våra grannar!"

Hitler talar med ett barn.

Hitler på rikskanslerhusets balkong, hyllad av folket.

"Ja, men vad tänker ni om Frankrike? Drömmer ni inte om ett revanchekrig och ett återfående av Elsass-Lothringen?

"Nej! vi bry oss inte om Elsass-Lothringen. Vi vilja leva ifred och odla vår gamla tyska jord. Mot fransmännen hysa vi inte skymten av illvilja eller hat. De ha lidit som vi, offrat sitt bästa folk som vi och gråtit vid sina bröders gravar som vi. Vi vilja leva i ett tillstånd av förtroende och vänskap med fransmännen. Vi vilja att de och vi samfällt skola upprätthålla freden på vår gemensamma gräns och därmed befästa och betrygga freden i hela Europa."

Min personliga uppfattning må väga aldrig så fjäderlätt under de mörka moln som överallt draga ihop sig till nya förhärjande stormar över det redan tillräckligt bräckliga och söndertrasade Europa, jag vill dock framhålla, att jag kanske haft rikligare och mera mångsidiga tillfällen att se allt det nya som nu under en enhetlig vilja växer fram ur Tredje rikets jord — alltifrån Rügen till Bayerska alperna, från Passau till Kiel och att jag på grund av denna samlade erfarenhet såsom min bestämda övertygelse upprepar och fastslår, att hela det tyska folket, dess ledare, arbetare och bönder vilja freden och ingenting annat än en betryggad och varaktig fred. Om jag hyste skymten av en misstanke att Tyskland i hemlighet hade andra än fredliga avsikter, skulle jag akta mig väl för att anslå en så säker ton som här skett.

Förädlingen av de tyska ödemarkerna sker förvisso icke i avsikt att använda dem till slagfält under stundande krig. Den mark man med så stor möda erövrat från lägervall och träde och från havet, får icke besudlas med blod. Den skall skyddas, vårdas och bevaras. Och den *kan* icke räddas och bevaras om icke hela riket åtnjuter en betryggad fred. I detta uppsåt ser jag ett av de starkaste bevisen för att tyska folket vill ha fred under en om möjligt oöverskådlig framtid.

Om raspolitiken och upprensningen av blodet må man tänka vad man vill. Men i och för sig erbjuder denna strävan att förädla och förbättra rasen ännu ett bevis för sanningen och verkligheten i tyskarnas fredskärlek. Man förädlar icke människor

för att kasta dem inför främmande kanoner. Man vill inte ha krig när ens mål är att förbättra rasen. Ingenting är mera förödande för rasen än ett krig.

Ur de europeiska makternas arbetsgemenskap har Führern uteslutit en makt, nämligen Sovietryssland. För honom hör detta stora land till en annan klass. Medan alla andra europeiska makter bygga på samma grundval av civilisation, härskar i Ryssland en minoritet, som eftersträvar att på världsrevolutionens väg tända klasskampens brandfacklor i alla de övriga europeiska och utomeuropeiska staterna. Den bolschevikiska läran gör alltså anspråk på ett extraordinärt internationellt överherravälde och använder terrorn som medel för att nå sitt mål. Europa och den övriga världen sönderfaller sålunda i två läger, det ena bestående av de oberoende nationalstaterna, vilka med tusen band inom historia, handel och kultur äro förbundna med varandra, och den andra som lyder under den världsrevolutionära bolschevismens diktatur. Med denna för oss så främmande värld kan intet kollektivt samarbete tänkas bland andra människor än dem, som redan blivit gripna av den röda smittan.

På grund härav varnade Hitler, våren 1936, på det skarpaste mot det fransk-ryska förbundet. "Frankrike har icke slutit detta förbund med en viss europeisk makt, ty Sovietrysslands statsuppfattning är liktydig med världsrevolutionens trosbekännelse. Den risken är icke otänkbar, att även i Frankrike denna världsuppfattning en dag kan resa sina horn. Om nu detta skulle bli fallet — och såsom tysk statsman är det min plikt att räkna därmed — så är det säkert, att denna nya bolschevikstat skulle framträda som en sektion av den röda internationalen, det vill med andra ord säga, att avgörandet om angrepp eller icke-angrepp då icke längre komme att träffas av två olika stater i enlighet med deras objektiva uppfattning, utan i form av ett direktiv från annat håll. Och detta håll skulle — i händelse av en sådan utveckling — icke bli Paris utan Moskva."

Detta yttrades på våren 1936. När Hitler med obönhörlig hårdhet drar sin skiljelinje mot det röda Ryssland, så sker det sålunda inte av något slags monoman envishet eller något

blint principrytteri och lika litet drives han av någon fix idé eller en hysterikers fruktan för spöken — han ser verkligheten klart i ögonen och förstår den fara som hotar Europa och den övriga världen.

Därför för han sin fanatiska kamp för freden. Att hela kontinentens väl ligger honom om hjärtat har han redan i handling ådagalagt. I februari 1934 genomdrev han överenskommelsen med Polen om samförstånd, varigenom den tysk-polska spänningen upphörde. I mars 1935 gick han med på en tysk-engelsk flottöverenskommelse, varigenom han redan i dess kärna kvävde den traditionella spänningen mellan England och Tyskland beträffande storleken av de båda ländernas flottor. Den 7 juli 1936 slöts med Österrike en överenskommelse om samförstånd, varigenom ännu ett tillstånd av spänning upphörde.

Flera gånger har Hitler högtidligt förkunnat, att han avstår från de gamla gränserna i väster, ett beslut som för honom och hans regering måste ha inneburit det största och svåraste politiska offret. Det sammanfattades i förklaringen: att "Tyskland efter Saarfrågans lösning icke skulle mot Frankrike uppställa några andra territoriella fordringar." Vidare yttrade han: "Å vår sida vilja vi nu göra allt för att med franska folket uppnå en verklig fred och ett uppriktigt vänskapsförhållande."

Så yttrade Führern i sitt tal av den 21 maj 1935, och på ett tydligare sätt har knappast en tysk statsman räckt franska folket sin hand till försoning. I samma tal sade han: "Om blott ledande statsmän och regeringar *vilja* freden, så ha folken själva *aldrig önskat* kriget."

KOLONIER

> Dans les temps de troubles, toute raison, même la raison politique, celle dont on peut le moins se passer, semble s'obscurcir avec la destinée du pays.
>
> *Napoléon.*
>
> (Under tider av oro tyckes allt förnuft, även det politiska förnuftet, det, som man minst av allt kan undvara, omtöcknas med landets öde.)

I hjärtat av Europa har Tyskland ett gynnsamt geografiskt läge. Det är en fastlandsmakt med tillträde till havet. Men dess läge har också sina nackdelar: de i öster och väster öppna gränserna och alltför talrika grannar.

Tysklands moderna politiska utveckling beror i främsta rummet på den ekonomiska kris, vilken i sin ordning är en följd av förhållandet mellan utrymme och befolkning. Från år 1800 till 1914 steg Tysklands befolkning från 23 till 67 miljoner. Under samma tidsrymd hade Storbritannien en ökning från 16 till 45 miljoner, Frankrike en från 27 till 40, under det att Italiens folkmängd växte från 17 till 34 miljoner. I Tyskland och Storbritannien var tillväxten alltså störst. Mellan 1871 och 1914 uppgick födelseöverskottet i England till 660.000 och i Tyskland till 800—900.000. Den växande befolkningen måste alltid livnäras och sysselsättas på samma areal. I detta sakförhållande ligger, under 19:e och 20:e århundradena, den tyska lanthushållningens problem, som i sin ordning dikterar landets politiska historia, bland annat det socialdemokratiska partiets framsmarsch.

Till en början försökte Tyskland att på industrialismens väg lösa problemet. Men för en sådan utveckling sattes en gräns av den otillräckliga förekomsten av råvaror inom det egna landet.

Endast kol finnes i tillräcklig mängd. Före 1914 fanns också järn- och zinkmalm i betydande kvantiteter. Men efter Versailles krympte tillgången av dessa malmer till ett minimum. Tyskland förlorade 25,9 % av sitt kol, 68,3 % zinkmalm och 74,5 % järnmalm. I sitt behov av järn, stål, koppar, tenn, zink, bly, bomull, kautschuk och olja är Tyskland för närvarande beroende av utlandet. Intet industriland är i avseende på råvaror så fattigt som Tyskland, intet, proportionsvis, så rikt på människor.

Och dock har Tyskland gjort allt för att utnyttja sin jords slumrande energier till folkets näring och sysselsättning.

Bland Centraleuropas stater är Tyskland den mest vanlottade i avseende på nyttig jord och den mest välsignade i avseende på människor. Det har 139 inv. pr kvkm mot Polens 94 och Frankrikes 70. Visserligen har Belgien med sina 266 inv. pr kvkm och Holland med sina 232 en mycket större befolkningstäthet än Tyskland, men dessa båda stater förfoga över högst betydande kolonialområden.

Trots allt har Tyskland med uppbjudande av hela sin kraft lyckats försörja sin befolkning. I intet annat land i Europa har varje fläck av odlingsbar mark blivit så utnyttjad som där. Det är också en tysk kemiker, Justus v. Liebig, som är konstgödningens skapare. Enligt W. Sombart har den tyska lanthushållningen under nittonde århundradet stigit till mer än det dubbla.

Emellertid har förutsättningarna för tyska folkets försörjning i hög grad inkräktats av Versailles. Tyskland förlorade 9,6 % av sin befolkning och över 12 % av sitt land. Därigenom stegrades det ogynnsamma förhållandet. I betesmark förlorade Tyskland 20 %, i vinberg 24 %, i åkerland 15,6 %, i sockerbetor 13,9 %, och i potatis 18,2 %. Därför skärptes närings- och arbetsproblemet.

Dessutom berövades Tyskland sina kolonier, ett område av 2.957.120 kvkm med 13.584.500 invånare, eller fem gånger moderlandets areal. Sedan all privategendom i utlandet tagits hade Tyskland förvandlats till en autarki eller ett land, som uteslutande är hänvisat till sig självt.

Slutligen belastades Tyskland också med de s. k. reparationsbetalningarna. Före kriget uppgingo dess fordringar i utlandet till 20—25 miljarder guldmark, men i juni 1931 steg dess utlandsskuld till 29 miljarder riksmark. Samma år upphörde reparationsbetalningarna.

Problemet om tyska folkets näring och sysselsättning på det alltför knappa utrymme som står det till buds är alltjämt olöst, och läget blir alltmera kritiskt för var dag som går.

Genom förlusten av kolonierna skärptes sålunda den tyska lanthushållningens och nationalekonomiens spända läge till en kris. Före kriget var Tyskland den tredje i ordningen av de stora kolonialmakterna. Det ägde, som nämnt, 2.957.129 kvkm kolonialland eller nära fem gånger så mycket som moderlandets 540.778 kvkm. Framför Tyskland stod Storbritannien med 28.961.609 kvkm och Frankrike med 6.841.479 kvkm.

Av ungefär samma storleksgrad som Tyskland voro Belgien med 2.382.800 kvkm, Portugal med 2.090.694 och Holland med 2.045.648. Förhållandet mellan moderlandet och kolonialområdet var hos Tyskland 1 : 5, hos Storbritannien 1 : 105, hos Frankrike 1 : 22, hos Belgien 1 : 80, hos Portugal 1 : 20 och hos Holland 1 : 60.

I de tyska kolonierna bodde i runt tal 13,5 miljoner infödingar och 30.000 vita. I avseende på råvaror voro följande tyska kolonier de värdefullaste: Tyska Östafrika, Kamerun, Togo och Nya Guinea. Tyskland kom först i senare tid i besittning av dessa kolonier, särskilt omkring år 1885.

I avseende på lanthushållning och ekonomi voro dessa kolonier ursprungligen ganska outvecklade. Men kolonialexportens stigande kurva under tysk överhöghet förrådde de möjligheter som gömdes i den främmande jorden. År 1901 uppgick kolonialexporten till knappt två miljoner mark; år 1912 hade den stigit till 121 miljoner! Den första tiden är alltid den svåraste — det veta de engelska, franska, belgiska och holländska kolonisatörerna. Sedan hamnar, vägar och järnbanor blivit byggda inträder utvecklingen i ett helt annat tempo.

De förnämsta exportartiklarna från Tysklands kolonier voro:

diamanter, kautschuk, bomull, ull, fettämnen, råoljor, hudar, skinn, hampa, kakao, kaffe och kopparmalm. Tack vare utnyttjandet av dessa råvaror var Tyskland på god väg att lösa problemet om arbete och inkomst åt sitt folk. Och ingen kan tvivla på att Tyskland skött sina koloniers utveckling med samma grundlighet och sakkunskap som det ägnat sina stora företag i hemlandet. Tid efter annan förebråddes Tyskland för att ha förtryckt infödingarna, under det att man blundade för minnet av processen mot Warren Hastings, och händelserna under boerkriget, kongoskandalen eller ockupationen av Algier och Marocko. Uttrycket "pénétration pacifique" är en falsk etikett. Förvisso ha tyskarna som kolonialpioniärer varken i duglighet eller humanitet givit efter för de andra kolonialmakternas representanter. I avseende på teknisk exploatering stå de över sina konkurrenter.

Den utväg Tyskland ägt att i sina kolonier finna räddningen mot utrymmesnöden i hemlandet, spärrades i Versailles. Nu äga tyskarna icke en kvadratmeter mark utanför sin riksgräns. Ingen hade fördel av rovet, vars enda mening var att förbittra livet för ett folk, som under ett fyraårigt krig visat sig vara det starkaste på jorden. Det sätt på vilket det skedde är ett av de fulaste kapitlen i 1919 års fredskonferens. Alla Wilsons löften blevo brutna. Var funnos de "fria, generösa och obetingat opartiska utjämnandena av alla kolonialanspråk?" Man fäste icke avseende vid "de ifrågavarande folkens intressen", allt avgjordes samvetslöst av fredens diktatorer. Tyskland vägrades ett mandat under den uppdiktade förevändningen att det visat sig oförmöget att driva kolonialpolitik! Denna lögn blev uppfunnen för att moraliskt ursäkta rovet av de tyska kolonierna. Före kriget bedömdes tyskarnas förmåga som kolonisatörer av sakkunniga män på ett helt annat sätt än efter dess slut och sedan världens sinnen omtöcknats av giftgaserna från Versailles.

Vid ett sammanträde den 1 januari 1914 i Royal Colonial Institution i London yttrade Viscount Milner, High Commissioner in South Africa:

"England har som koloniserande land en lång och vittomfat-

tande erfarenhet. I förhållande därtill är Tyskland en nybörjare på kolonialområdet, men det har med sin karakteristiska grundlighet och energi kastat sig på denna för tyskarna nya och ovana uppgift. Det vore ett mycket stort fel av oss att tro, att vi icke hade något att lära av deras erfarenheter på området, liksom också Tyskland har mycket — i varje fall något att lära av vår långa kolonialhistoria."

I sin bok African Game Trails, 1910 (s. 5), säger president Theodore Roosevelt: "Jag var icke lika väl förberedd på de motsvarande och lika intressanta typer bland tyskarna, plantageägare, civila ämbetsmän, officerare, som hade kommenderat eller stodo i begrepp att kommendera vita eller infödda trupper; män av påtaglig kraft och energi — när man såg dem, var det lätt att förstå varför Tyska Östafrika hade gjort så hastiga framsteg. De äro förstklassiga män dessa engelsmän och tyskar; båda utföra i Östafrika ett för hela världen värdefullt arbete, där är fullt tillräckligt utrymme för båda och ingen möjlig anledning till annat än en alltigenom vänskaplig tävlan; och man må uppriktigt önska, både i deras eget och utomståendes intresse, att de inbördes förbindelserna mellan dem allt framgent måtte växa sig starkare — såsom de borde växa — icke blott i Östafrika utan också överallt eljes."

Ehuru berövade sina besittningar, ha tyskarna efter kriget utfört en välsignelsebringande verksamhet till kolonialpolitikens fromma. Det har skett inom den tropiska medicinens område. De båda instituten för Schiffs- und Tropenkrankheiten i Hamburg och Tropengenesungsheim i Tübingen äro internationellt uppskattade och anlitade. Den kemiska forskningen i Tyskland har skänkt bekämpandet av sömnsjuka och malaria dess mest effektiva vapen. I åratal hade man stått maktlös inför dessa sjukdomars förhärjningar i Östafrika, Kamerun och Kongo. År 1921 gjordes de första definitiva framstegen genom uppfinningen av germanin (Bayer 205, som framställdes av I. G. Farben, Leverkusen). Då räddades i Hamburginstitutet en av sömnsjuka svårt angripen engelsman. Nu står detta läkemedel främst, och engelsmännen begagna det med stor framgång.

Malarian är icke heller så fruktad som förr. I stället för kinin användes nu det nya tyska preparatet atebrin, som är mycket verksammare. Andra medel äro plasmochin, yatren 105, m. fl. samt det sedan ett par generationer efterlängtade medlet mot tsetsesjuka hos boskapen.

En ståtlig rad av tyska läkare har gjort sig berömda namn inom detta fack, nobelpristagaren Robert Koch är en av dem. Om det numera lyckats att med germanininjektioner på människor och med naganolinjektioner på djur förekomma dödlig infektion genom trypanosomer, så är detta i främsta rummet den tyska forskningens förtjänst.

Under hela världskriget höll general Lettow-Vorbeck stånd med 3.400 vita och 12.000 svarta askaris mot omkring 150.000 engelsmän, indier, sydafrikaner, belgier, portugiser och svarta, ehuru han var totalt avskuren från hemlandet. Naturligtvis hade han aldrig kunnat utföra en dylik, fyraårig bragd om icke hans egen och hans truppers skicklighet stått över allt beröm och om icke den svarta befolkningens trohet tillåtit honom att utan risk för förräderi utföra dessa eviga marscher fram och tillbaka. Endast en trettioårig förvaltning präglad av klokhet, rättrådighet och humanitet förklarar de infödda förtroende för dessa vita män.

Den lön Tyskland skördat för sin banbrytande civilisatoriska verksamhet bland afrikanska folk är den, att det, ensamt av europeiska stormakter och trots sin oerhörda trångboddhet, måste vända sig till andra makter för att fylla sina mest trängande behov av råvaror.

Vad detta innebär belyses av några siffror. England äger 65 % av världsproduktionen av råvaror till kautschuk, 20 % av koppar, 38 % av bly, 27 % av zink, 43 % av tenn, 87 % av nickel, 49 % av ull och 18 % av bomullstillgången. Holland besitter 31 % av kautschukproduktionen i världen. Sin dominerande ställning i detta hänseende ha dessa länder naturligtvis sina kolonier att tacka för. Det ligger i tidens tendens till autarki efter kriget att kolonierna allt fastare och intimare hopknytas med moderlandet. Så ha de brittiska dominions, koloniernas

och protektoratens andel i importen till England under de tolv senaste åren stigit från ca 31 till ca 42 % och exporten från 41 till 49 %. I Frankrike har importen under de senaste tio åren stigit från ca 10 till ca 26 % och motsvarande export från 14 till 32 %. Man behöver blott påminna sig det brittiska imperiets Ottawakonferens år 1931 och de franska guvernörernas kolonialkonferens år 1935 för att kunna förutse utvecklingen av förbindelsen mellan moderland och kolonier i framtiden. De moderna imperierna skapa vittfamnande enhetliga jätteområden i främmande världsdelar.

Kolonialproblemet är icke blott och bart en fråga om förvärvet av råvaror och avsättningen av andra varor, eller vanlig handel. De engelska förslagen att öppna tillträdet till råvarorna gå förbi sakens kärna. Den egna valutan spelar också en roll, ty utan en sådan innebär tillträdet till råvarorna ingen verklig förbättring i den nu rådande ojämna fördelningen av valutareserver och deviser i världen. Om, sedan den öppna dörrens politik blivit genomförd, en stat i Tysklands läge måste köpa sina varor i den ifrågavarande koloniens valutor, så är hela denna så kallade förmån i praktiken en chimär och av noll och intet värde.

Riksbankspresidenten dr Schacht hade därför fullkomligt rätt då han uppställde tre bindande förutsättningar för sådana s. k. råvarukolonier: egen valuta, egen förvaltning och egen polismakt.

Problemet är i lika hög grad nationalekonomiskt som politiskt och moraliskt. Kolonier betyda också en högskola för folkets elit. I Tyskland finns ingen som tänker på att använda kolonier till bosättningsland för en massemigration. Utvandring kan det bli tal om endast i mycket liten skala. Däremot äro kolonierna för de högre ämbetsmännen, ingenjörer, tekniker, köpmän och lantbrukare sedan urminnes tider en högskola för praktisk utbildning av dugande världserfarna män.

Dylika tankar beröras också i principerna för Nationernas förbunds mandat. Enligt artikel 22 i Nationernas förbunds statuter bildar "välfärden och utvecklingen hos kolonialfolken"

"en helig uppgift för civilisationen" och vägen dit är "anförtroendet av förmynderskapet över dessa folk åt framskridna nationer, som bäst äro i stånd och beredda att på uppdrag och i namn av Nationernas förbund åtaga sig att bära ett sådant ansvar".

Om denna vackra tanke icke blott skall bliva en deklamation, så måste även Tyskland upptagas i mandatstaternas krets.

Det är icke svårt att finna anledningarna till den oerhörda spänning som för närvarande råder i Europa och som tar sig uttryck i stormakternas feberaktiga rustningar och i den hotande oro som råder på många håll och i Spanien redan står i full låga.

Freden i Europa och därmed världsfreden hotas framför allt av tre permanenta missförhållanden, om vilka man utan överdrift kan påstå, att, förrän de avlägsnats från den politiska horisonten, lugna och normala tider äro otänkbara i vår världsdel. De tre härdarna för konstant hot mot freden äro: det tyska folkets trångboddhet, de onaturliga gränser i Europa, som skapades i Versailles och den världsrevolution, som eftersträvas av Sovietryssland.

I det föregående ha flera bevis lämnats på tyskarnas förtvivlade försök att till det yttersta utnyttja och förbättra den begränsade del av jordens fasta yta, som tillhör dem.

Lika oförnuftig som jordens fördelning mellan de stora folken är också fördelningen av världens guldbestånd. Ju rikare ett land är på naturprodukter och ju mindre dess beroende av import av råvaror från främmande länder, desto större är den guldmängd det äger. Därför ligger guldet hos västmakterna och i Amerika oanvänt under militär bevakning bakom elektriska pallisader, skyddat med pansarvagnar och maskingevär som fästningar. I källarvalven gör det människorna icke mera nytta än då det slumrade i sina berg och flodbäddar.

I Europas centrala och östra delar lever en mosaik av olika folk. Då självbestämningsrätten icke kan få råda bland dem, måste de liksom det gamla Österrike-Ungern förenas till större,

sammansatta statsbildningar under en gemensam ledning, såsom sker i Schweiz eller Belgien.

I verkligheten skänker oss det moderna Europas karta en helt annan bild. Det största våldet lades genom Trianonfreden på de 11,3 miljoner ungrare, vilka bo på det pannoniska låglandet och vid dess rand och av vilka 3,5 miljoner sletos lösa från sin folkgemenskap och fördelades på grannstaterna. Till de lösslitna delarna höra också städer, som i Ungerns gamla historia spelat en lysande roll och som äro dyrbara för alla ungrare, bland dem den åldriga kröningsstaden Pressburg vilken nu liksom också en stor del av biskopsstiftet Gran lyder under Tjeckoslovakien. Biskopsstaden Gran själv hör däremot ännu till Ungern och gränsen löper omedelbart utmed Donaustranden mitt emot staden. Temesvar, likaledes en urgammal kulturhärd, skänktes till Rumänien.

Ett dylikt våld på ett stolt och frihetsälskande folk kan icke äga bestånd, allraminst om det icke behandlas med klokhet och hänsyn av sina nya herrar. Ty i sådant fall har en draksådd blivit lagd i jorden och den skall uppstå i ett irredenta, en härd av ständigt missnöje, en jäsande folkstämning som blott väntar på sitt tillfälle.

I ett liknande läge befinna sig de 3 ½ miljonerna sudettyskar i Böhmen, vilka steg för steg trängas undan av landets herrar. Före kriget hörde de till de kapitalstarkaste befolkningslagren. Av Böhmens 6,7 miljoner invånare betalade 2,5 miljoner tyskar år 1911 i inkomstskatt 5,7 miljoner Kronen. Nu äro tyskarna genom den s. k. jordreformen på väg till proletarisering. Samma svårigheter möta de i skol- och språkfrågor. I oktober 1935 voro i de tyska områdena 81 på 1.000 arbetslösa, i de tjeckiska 30 på 1.000. Ett bevingat ord talar om "200.000 sudettyska arbetare för mycket".

Att hålla 6½ miljoner tyskar i Österrike skilda från Tyska riket är likaledes ett förhållande, som framkallar en ständig nervositet och ingalunda gagnar lugnet och freden i Europa.

Höjden av absurditet nådde man dock då man tvärs igenom urgammalt tyskt land beredde Polen tillträde till havet. Det

finnes anledning att hoppas att kloka och framsynta män i Tyskland och Polen skola lösa denna absolut ohållbara fråga på fredlig väg. I de stater, som äro sammansatta av olika nationaliteter kunna friktioner uppstå, vilka när som helst kunna ge upphov till krig. Så mycket viktigare är det då att de ansvariga statsmännen behandla minoriteterna med rättvisa och lojalitet.

Den tredje permanenta faran består i den ryska propaganda, vars mål är att genom sönderbrytandet av den sociala ordningen i främmande länder bereda väg för den röda världsrevolutionen. Om genomförandet av bolschevismens principer stannade inom Rysslands gränser, vore det en inre rysk angelägenhet, som icke anginge andra folk. Man kunde till och med ha skäl att vara ryssarna tacksam för att de vågat experimentet och därmed visat världen vart det leder.

Men ryssarna nöja sig icke med sitt eget rike. De sträcka sin politiska aktivitet över hela jorden och eftersträva utbredandet av proletariatets diktatur till alla andra folk. Det mest påtagliga resultatet av kominterns eller den tredje internationalens verksamhet bevittna vi i Spanien.

Alltsedan ett modernt Ryssland tagit fast form har ett av ledmotiven i den tyska politiken varit att upprätthålla vänskapen med detta väldiga rike. För närvarande hyser den tyska ledningen den uppfattningen, att i det ögonblick Moskva uppger sin tanke på världsrevolution, intet hinder står i vägen för ett förnyat vänskapligt förhållande till Ryssland.

Icke sällan hör man talas om vissa påtagliga likheter mellan nationalsocialism och bolschevism. Hos båda är den högsta makten samlad hos en järnhård diktatorisk auktoritet, båda arbeta med fyra- eller femårsplaner, båda uppmuntra de vetenskaper, som äro av inre nationalekonomisk betydelse och båda trygga sin tillvaro med ett mycket starkt försvar. Men olikheterna äro större och av fundamental räckvidd. Den ryska revolutionen avlivade miljoner människor av de maktägande och besuttna klasserna, under det att den tyska genomfördes utan våld och blodsutgjutelse. Den ryska ledningen är likgiltig för massornas, icke minst böndernas välfärd, den tyska vårdar hela folket och

ägnar särskild omsorg åt de mest behövande. Den ryska propagandan omfattar hela världen, medan den tyska är begränsad till det egna landet och folket. I motsats till den tyska ledningen är den ryska en avsvuren fiende till allt vad religion heter. Den som rest i Ryssland och Tyskland har vid varje steg haft tillfälle att lägga märke till de oerhörda olikheterna i alla detaljer, i organisationer till folkets väl, i praktiska företag, i ordning, trygghet, renlighet — i allt.

Så länge de tre här ovan berörda anledningarna till konstant oro och ständiga friktioner existera är ingen varaktig fred i Europa tänkbar. Det är möjligt att de onaturliga gränserna med iakttagande av försonlighet och hänsyn kunna upprätthållas i åratal och det kan tänkas att ryssarna tröttna på sin utländska propaganda. Men om den första frågan, bristen på utrymme för det tyska folkets fysiska och psykiska utveckling, kan man med matematisk säkerhet förutsäga, att den, om ingenting göres, *måste* leda till ett europeiskt krig. Ingen enda tysk önskar ett krig, ingen tänker därpå, alla hata en sådan tanke, vars förverkligande skulle bryta ned allt det, som med möda och arbete nu uppbygges i Tredje riket. Men tyska folket är instängt inom ett alltför snävt område och detta folk växer i styrka, stolthet och antal. En dag kommer, då gränsen för det möjliga är uppnådd, då inga pallisader hålla stånd mot trycket, då kriget bryter ut plötsligt som en naturkatastrof, en jordbävning, en förhärjande storm. Det kommer mot allas vilja — mot en naturkraft lönar det sig inte att spjärna. Det kommer likavisst som att den överhettade ångpannan exploderar då alla dess säkerhetsventiler hållas stängda. Att förebygga en sådan explosion är den europeiska statskonstens första och förnämsta plikt.

FRANKRIKE OCH TYSKLAND

Fluctuat nec mergitur.[1]

Motsättningen mellan Frankrike och Tyskland är av gammalt datum. För 2.000 år sedan skrev Cæsar i sina kommentarer till Galliska kriget: "Det var fordom en tid då gallerna övergingo germanerna i tapperhet och utan given anledning anföllo dem med krig samt för sin stora folkmängd och brist på åkerland skickade kolonier på andra sidan Rhen... Så småningom vanda att duka under och övervunna i flera fältslag, våga de nu icke en gång att jämföra sig med germanerna i tapperhet."

Alltsedan fördraget i Verdun 843 ha fransmän och tyskar haft en gemensam gräns. Genom elva århundraden ha de varit och äro ännu i dag grannar. Dessa båda folk, så olika varandra, det ena älskat och beundrat, det andra av hela världen betraktat med fruktan, avund och oblida ögon, äro av ödet dömda att bygga och bo sida vid sida med varandra. Deras öde är också antingen att leva tillsammans i fred eller att gå under tillsammans i ett förintande krig.

Frankrike och Tyskland, kontinentens båda starkaste stater, äro de grundpelare, på vilka Europas framtid vilar. Då tyskar och fransmän leva i inbördes fiendskap, kan intet av de i det föregående kapitlet nämnda orosämnena utplånas. Fred i Europa är otänkbar utan vänskap och gott samförstånd mellan

[1] "Det gungar men går icke i kvav." Staden Paris valspråk i dess vapensköld: ett skepp bland vågor.

Frankrike och Tyskland. På denna vänskap beror hela världens framtid och den västerländska kulturens fortbestånd.

Efter de erfarenheter fransmännen gjort i fransk-tyska kriget och i världskriget är det helt naturligt, att de med respekt betrakta tyskarnas militära duglighet och deras vapens styrka. De veta att de icke ensamma hade kunnat besegra tyskarna år 1918. Därför måste man förstå deras tankegång då de motse framtiden med oro. De mena att deras läge i ett nytt krig utan bundsförvanter vore mer än vanskligt. Och dock finnes för visso intet folk i Europa som med jämnmod skulle kunna åse hur Frankrike, efter att ha lämnats ensamt, reducerades av en övermakt. Frankrikes orubbade stormaktsställning är absolut nödvändig för den politiska jämvikten i Europa. Den västerländska kulturen kan inte tänkas utan sitt franska inslag. Många av sina yppersta skatter har den Frankrike att tacka för. Omätliga erövringar åt vetenskap och konst ha gjorts av fransmän. En nation som skänkt mänskligheten en Pasteur är värd hela världens tacksamhet; en sådan nation får icke lida någon skada. Från Frankrike härstamma de välgörande färgklickar av smak och esprit, som lysa upp Västerlandets kultur och som vi alla älska.

Ett folk, som spelat en så lysande roll i världshistorien och vars egen historia är så rik på stora bragder och glänsande tapperhet, äger förvisso en framtid av samma mått som dess förflutna. Vid ett besök vid Napoleons grav tror man sig ännu höra ett eko av de franska truppernas jubelrop under segerkrönta fanor och gyllne örnar.

Om jag tänker på mitt eget arbetsfält, upptäcktsgeografien, hur ofta har jag icke i hjärtat av Asien korsat franska router och trängt in i trakter där endast fransmän varit före mig! Hur har jag icke haft anledning att beundra Huc och Gabet, Armand David, Gabriel Bonvalot och prinsen av Orléans, Dutreuil de Rhins, Fernand Grenard, Charles Eudes Bonin, Paul Pelliot för att inte tala om de franska jesuiterna i manchukejsarnas tjänst, som skänkte jordkunskapen de första tillförlitliga kartorna över Kina och Tibet — hela denna här av modiga och

djärva pioniärer och forskare, som krönt trikoloren med oförgängliga lagrar! Och detsamma gäller om alla andra vetenskaper och om konstens olika fält.

Inför minnet av det förgångna kan man endast med vemod och beklagande iakttaga den psykos av fruktan, under vilken detta stora och ädla folk alltsedan 1919 lever i avvaktan på ett plötsligt angrepp från Tyskland. Jag har redan förut berättat vilka intryck jag samlat om det tyska folkets stämning gent emot Frankrike. Ingen vill höra talas om krig. Intet kan stå i skarpare motsats till nationalsocialismens ideal än ett krig, som skulle riva ned och ödelägga allt vad den nya tidens legioner byggt upp av arbete och möda.

Av den tyska ledningens uppfattning har jag fått intrycket, att den sammanfaller med Bismarcks visa politik efter 1871. Den store statsmannen undvek allt som kunde såra den slagna grannen. Hans politik var försoningens. Han understödde Frankrikes förvärv av Tunis och "önskade uppriktigt" att det skulle söka framgångar "i Medelhavsbäckenet dess naturliga utvidgningssfär". På Marockokonferensen i Madrid, sommaren 1880, gick han "hand i hand med Frankrike, vilket, för sina närbelägna algeriska besittningars skull, i Marocko har berättigade intressen att företräda".

Det är icke blott i de tyska akterna (Grosse Politik), utan också i den första serien av Documents Diplomatiques français 1871—1914 man får en bild av Bismarcks sympatiska hållning gent emot Frankrike.

I slutet av mars 1885 störtades Ferry av Clemenceau, emedan han drev "preussisk" politik och emedan han beskylldes för att ha glömt Elsass-Lothringen för kolonierna. Entenen mellan Frankrike och Tyskland sjönk därmed i det nyuppväckta hatets strömvirvlar. Som exponent för denna riktning framträdde Boulanger.

Att försoningspolitiken trots allt utgjorde kärnan och roten i den store kanslerns utrikespolitik bevisas av ett av honom fällt yttrande mitt under den hotande krigsfaran 1887. Den 25 februari detta år skrev han till tyske ambassadören i Petersburg, von

Schweinitz: "Vi ha en gång för alla absolut intet behov av att angripa Frankrike, men om vi efter ett angrepp av Frankrike mot oss skulle segra, så misstar sig herr von Giers, om han förmodar, att vi icke ha samma intresse i upprätthållandet av Frankrikes stormaktsställning som Ryssland. Frankrikes fortbestånd som stormakt är för oss ett lika stort behov som varje annans av stormakterna... Det ryska antagandet att vi för alltid skulle vilja förinta Frankrikes stormaktsställning, är således kortsynt. Vi behöva Frankrike i de politiska konstellationerna, i vissa lägen till och med mer än Ryssland tror sig behöva det. Om vi bleve angripna av Frankrike och segrade, så skulle vi dock icke tro på möjligheten att kunna förinta en nation av fyrtio miljoner europeer av fransmännens begåvning och självkänsla... Men om Frankrike under alla omständigheter förblir starkt eller återhämtar sig efter en kort vila, så att vi alltid ha att räkna med dess grannskap, så skall i nästa krig, om vi segra, en skonsam behandling vara att rekommendera alldeles som gent emot Österrike 1866" (Grosse Politik, VI, s. 177 o. f.). Samma tanke, fast av större omfattning, uttalade Bismarck i sitt stora riksdagstal den 6 februari 1888.

Ännu många brev och uttalanden av Bismarck om förhållandet till Frankrike stå att läsa i Die Grosse Politik der europäischen Kabinette 1871—1914, vars sex digra band ligga framför mig. Men det anförda må vara nog. Den stämning som talar ur dem har jag också funnit hos Tredje rikets statsmän: en uppriktig önskan att försoning och fred måtte råda mellan Frankrike och Tyskland.

Att Frankrike för att känna sig tryggt mot ett tyskt anfall kräver garantier, är fullt begripligt och berättigat. *En* garanti, som vore lika säker som och mycket billigare än en fortsatt forcerad upprustning vore uppoffrandet av en mycket ringa del av dess oerhörda kolonialområde, nämligen de förra tyska besittningarna Togo och Kamerun.

Frankrikes kolonialvälde uppgår till 11.000.000 kvkm. Därav utgör Kamerun 439.000 och Togo 52.000 kvkm eller 1/22 av det hela. Det vore en handling av ridderlighet och klokhet av

Frankrike att återställa de båda mandatområdena till Nationernas förbund. Genom Nationernas förbund skulle de sedan överlämnas som mandat till Tyskland. Därmed skulle en avspänning äga rum i förhållandet mellan Frankrike och Tyskland och mellan Tyskland och Nationernas förbund och den politiska atmosfären skulle rensas och inträda i lugnare banor. Sannolikt skulle Storbritannien följa Frankrikes exempel och avstå en del av sitt omätliga kolonialvälde, nämligen de förut tyska besittningarna i Afrika. Tyskland skulle vinna ett verksamhetsfält utanför sina gränser, säkerhetsventilerna skulle stå öppna, och all fara för en tysk explosion vore för en längre framtid hävd.

För att vinna ett sådant mål, som alla längta efter, krävas andra tag än konferenser, förklaringar, förslag och program inför parlament och banketter, en outredlig härva av tomma ord — det kräves handling och realiteter av verkligt värde och innebärande offer till hela mänsklighetens välfärd. Den statsman, fransman eller engelsman, som tar första steget och blir världsfredens ledare, skall göra sig förtjänt av oförgänglig tacksamhet från alla jordens folk.

Man har att välja mellan en betryggad fred för ett ringa pris — och ett tillintetgörande krig med namnlösa offer i människoliv och egendom.

Om det nya världskrig som hotar, har Paul Valéry inför Franska akademien yttrat följande ord:

"Ingen må tro att ett nytt krig skulle förbättra människosläktets öde.

Och ändå ser det ut som om de senaste erfarenheterna icke vore tillräckliga. Somliga sätta sitt hopp till ett återupprepande av blodbadet. Man finner att det icke var nog av nöd, av missräkningar, icke tillräckligt av skövling och tårar, icke tillräckligt många krymplingar, blinda, änkor och faderlösa. Det ser ut som om fredens svårigheter komma krigets grymheter att förblekna, vilkas rysliga bilder man glömt.

Vilken besynnerlig tid! eller snarare vilka underliga själar, dessa, som bära ansvaret för sådana tankar!... Vid fullt med-

vetande, vid full klarhet, i besittning av fasansfulla minnen, vid randen av tallösa gravar, utanför de laboratorier där tuberkulosens och cancerns gåtor så lidelsefullt angripas — där finnas ännu män, som kunna *tänka* på att leka med döden . . .”

Demain, c'est le cheval qui s'abat blanc d'écume.
Demain, o conquérant, c'est Moscou qui s'allume
La nuit, comme un flambeau.
C'est votre vieille garde au loin jonchant la plaine.
Demain, c'est Waterloo, demain c'est Sainte-Helène!
Demain, c'est le tombeau!

Victor Hugo.

(I morgon — det är hästen som stupar, vit av skum.
I morgon, erövrare, det är Moskva som brinner
i natten som ett bloss.
Det är ert gamla garde som i fjärran spränger över fältet
I morgon — det är Waterloo, i morgon — St. Helena!
I morgon — det är graven!)

STORBRITANNIEN OCH TYSKLAND

Fair is our lot — O goodly is our heritage!
(Humble ye, my people, and be fearful in your mirth!)
For the Lord our God Most High
He has made the deep as dry,
He hath smote for us a pathway to the ends of all the Earth!

Kipling.
(A song of the English).

(Skön är vår lott — O, härlig är vår arvedel!
(Böj dig, mitt folk, och fruktan hys i glädjens stund!)
Ty Vår Herre Hög och Stor
tömt den bädd där havet bor,
Han har sträckt åt oss en kungsväg omkring hela jordens rund!)

På våren 1911 hade jag tillfälle att bevittna de grandiosa förberedelserna till konung Georg V:s kröning. Nu, efter 26 år, rustar sig åter hela den engelska världen till en ny kröningsfest, ett skådespel, som skall slå alla rekord i historien och överträffa det yppersta i kejsartidens Rom, vid Stormoguls hov och glansen kring Napoleons kröning.

Åter samlas alla de män, vilka styra det största rike som någonsin funnits på jorden, under riksstandaret med Englands, Skottlands och Wales' lejon i tre av sina fält och Irlands harpa i det fjärde, unionsstandaret, Kanadas, där de franska liljorna ännu äro kvar, Australiens med Södra korset, Nya Zeelands, Sydafrikas och Indiens standar med The Star of India.

Då bäras framför den kungliga processionen av Englands pärer riksklenoderna, svärdet, spiran, guldäpplet och guldsporrarna.

Under Westminster Abbeys valv brusa de mäktiga tonerna av Händels kröningshymn, medan kompositören själv vilar i

sin grift i den ärevördiga katedralen vid sidan av Newton, Darwin, Dickens, Livingstone och andra engelska stormän.

Konungen tar plats på sitt väldiga rikes ektimrade tron på Sconestenen, där Englands kungar i sex hundra år alltsedan Edward I blivit krönta.

När kronan sättes på hans huvud, dåna kanonerna i alla de länder över vilka Englands flagga svajar och ombord på alla de fartyg, som under engelsk flagg plöja jordens hav. En brusande våg av klingande malm går omkring jorden då klockorna i de brittiska kyrkorna i Kanada, på Bermudasöarna, i Guyana, på Falklandsöarna, Nya Zeeland, Söderhavets öar, i Australien, Nya Guinea, Borneo, Malakka, Indien, Ceylon, Burma, i de afrikanska besittningarna och på St. Helena — förkunna, att en konung stigit upp på Storbritanniens tron. Om invånarna på Mars gått längre än vi i konsten att behärska etervågorna, skola de plötsligt höra en samfälld klang utgå från jorden mot den eviga rymden — en malmtung ton, för natthimlen kungörande, att britternas jordiska arvedel ännu står fast i härlighet och ära.

Och kröningskvällen tändas vårdkasarna alltifrån Duncans udde, Skottlands nordligaste punkt, till Cornwalls yttersta spets längst ut mot havet i söder.

Denna gigantiska kröningsfest har en symbolisk betydelse av imponerande mått. England är både en europeisk makt och en världsmakt. Det är en bro mellan Europa och den övriga världen, en representant för den vita rasen bland färgade folk, ett ansvar som England burit kungligt genom århundraden. Det är icke blott Storbritanniens konung som krönes, det är också härskaren över jordens största imperium, ett rike där solen aldrig går ned, ett välde som sträcker sig över fem världsdelar och vars undersåtar tillhöra alla folk, raser och religioner från eskimåerna i Kanada till maoris på Nya Zeeland, från Afrikas svarta till hinduer och muhammedaner i Indien och otaliga andra folk och stammar.

Just i den tid då mörka moln hota världens vägar skola alla brittiska undersåtar minnas sin samhörighet och sin lydnad under en gemensam herre och konung.

God of our fathers, known of old,
Lord of our far-flung battle-line,
Beneath whose awful Hand we hold
Dominion over palm and pine —
Lord God of Hosts, be with us yet,
Lest we forget — lest we forget! [1]

Tack vare sitt säregna läge på några öar utanför Europas västkust ha engelsmännen redan tidigt lärt sig att behärska havet. Män av Sir Francis Drakes och kapten James Cooks typ ha seglat på alla jordens hav, upptäckt nya länder, tagit öar och kuststräckor i besittning för engelska kronans räkning, hemfört rikedomar, öppnat nya vägar för handeln och givit djärva pioniärer ständigt nya startpunkter för erövringståg mot de okända ländernas inre. Ännu under den victorianska tiden har det brittiska väldets omfattning vidgats till den grad, att det vore tillräckligt att på en världskarta utmärka alla de uddar, öar, sund, kuster, berg, sjöar, floder och städer, som bära segergudinnans och drottningens namn för att man skulle få en klar bild av det brittiska väldets geografiska utbredning.

Och dock var detta enorma imperium blott *en* av de sex stormakter och tjuguen andra stater, som i fyra år måste anstränga sina krafter till det yttersta för att tvinga Tyskland på knä.

Vid världskrigets utbrott var det tyska kolonialväldet en obetydlighet i jämförelse med det engelska.

Under upptäcktsresornas århundraden, då andra makter genom erövringar i främmande världsdelar lade grunden till sina kolonialvälden och sin stormaktsställning, försummade tyskarna att deltaga i denna tävlan och lågo i stället i strid med varandra om konfessionella och dogmatiska frågor. De försvagade sig själva i hemlandet medan de andra vunno i styrka genom att utbreda sitt inflytande över jorden. Tyskarna koloniserade blott

[1] O, våra fäders Gud, av ålder känd,
O, Herre över ändlös front,
under vars väldes Hand är spänd
vår makt kring jordens horisont —
Härskarors Gud, var med oss än,
Förgätom ej — förgätom ej!

i landet öster om Elbe. En utvidgning i breddgrader gör ett land större men icke rikare. I vår tid då lanthushållning och nationalekonomi ständigt är i behov av produkter och råvaror från alla klimat, är utvidgning i longitudinal riktning av oerhörd betydelse. Just i detta hänseende ha äldre tiders tyskar försummat de rätta ögonblicken och därför stå deras efterkommande nu med två tomma händer och tvingas av ogynnsamma omständigheter att förvandla sitt land till en autarki, ett isolerat land utan samband med den yttre världen.

På kejsar Wilhelm I:s tid vaknade tyskarna till insikt om sina försummelser och sökte gottgöra dem, ehuru de bästa bitarna med de rikaste förekomsterna av råprodukter då redan voro tagna av andra. De områden tyskarna lyckades förvärva, berövades dem genom Versaillesfreden. Betraktat från lanthushållningens och nationalekonomiens synpunkt är det nuvarande Tyskland, jämfört med de andra stormakterna, en krympling.

Även i psykologiskt hänseende råder en himmelsvid skillnad mellan Englands och Tysklands världsläge. Engelsk ungdom sprides som ämbetsmän, soldater och köpmän över alla delar av det brittiska imperiet. Efter långa år komma de hem med rika erfarenheter och en vidgad horisont. Engelsmännen äro därför hemmastadda överallt på jorden, och av samma skäl är deras politiska insikt av så hög rang.

Den tyska ungdomen däremot måste stanna hemma och ensidigt utveckla sig i sin nationalekonomiska och psykologiska autarki. För Tysklands framtid är det en livsfråga att dess ungdom beredes tillfälle att i tyska kolonier tillbringa några år i arbete. Även från denna synpunkt är återställandet av de gamla tyska kolonierna av så stor betydelse, icke blott för Tyskland utan för hela världen. Ty om Tyskland återfår sina kolonier, blir det under en följd av år så upptaget av att utveckla dem, öka deras produktion och utnyttja de uppgifter de bjuda till ungdomens uppfostran, att ett moment till världsfredens betryggande skapas.

De tropiska och subtropiska zonerna, där de forna tyska kolonierna låga, ansågos då föga lämpade för europeisk kolonisa-

tion. Nu, sedan särskilt den tyska medicinska forskningen gjort så storartade framsteg inom tropikkunskapen, resa sig icke längre några hinder i vägen för europeernas liv i de heta länderna och därför är dessas värde i ständigt stigande år från år.

I ett tal, nyligen hållet i Leipzig, yttrade ambassadör Ribbentrop, att det i "vår nuvarande värld icke längre är möjligt att några länder flyta av mjölk och honung, medan andra måste kämpa för sitt existensminimum... Tyskland vill varken bedriva en imperialistisk kolonialpolitik eller utbygga sina kolonier till strategiska stödjepunkter. Ett avgörande bevis emot sådana påstådda avsikter är det tysk-engelska flottfördraget."

Efter detta fördrag och sedan rikskansler Hitler förklarat sig villig att sluta en luftpakt borde det icke längre finnas några intressemotsättningar mellan England och Tyskland.

Till en början ställde sig England oförstående inför Tredje rikets befolkningspolitik. Men sedan Sir William Beveridge visat att Englands egna framtidsutsikter i detta hänseende äro kritiska och att det, i fall de nu rådande förhållandena fortfara, om två hundra år skall ha en folkmängd av blott fem miljoner, har man ägnat den tyska befolkningspolitiken uppmärksamhet och följer nu dess föredöme. Flera politiker fordra en omläggning av skattepolitiken, ty England behöver människor både hemma och i kolonier, dominions och protektorat. I slutet av september krävde Times i ett par artiklar att nedgången i födelseantalet måste motarbetas, emedan Englands världsmaktställning eljest stode på spel. Den 11 februari 1937 talade den konservative parlamentsledamoten Cartland om den fara som hotade England, och underhusledamoten Sandys föreslog äktenskapslån och nedsatt skatt för gifta. I avseende på sin befolkning har alltså England samma bekymmer som Tyskland, och dessa två stora och mäktiga folk kunna hjälpa varandra i sitt sökande efter praktiska botemedel mot det onda.

I avseende på kolonialområdenas fördelning är Frankrike liksom England tillfredsställt till övermättnad, båda äga mera land i främmande världsdelar än de behöva och kunna utnyttja. Tyskland har intet. Får Tyskland ett utlopp i longitudinal rikt-

ning, så upphör den latitudinala spänningen och trycket mot Frankrikes östgräns upphör.

Om västmakterna med oförsonlig beslutsamhet vägra att till Tyskland återlämna dess forna afrikanska kolonier — vad sker då?

Man behöver icke vara profet för att besvara den frågan. En rätt ingående kännedom om Tredje rikets frammarsch och utveckling och övertygelsen att dess folk med var dag som går växer i styrka, är alldeles tillräcklig för att förstå, att ett nytt världskrig då är *absolut oundvikligt.*

Om ett sådant krig säger general Ludendorff i sin bok "Der totale Krieg", 1935: "Det kommande kriget skall ställa helt andra fordringar för krigföringen på folkets själsliga, psykiska och materiella krafter än redan världskriget gjorde."

År 1917 skrev Lord Fisher (Records, sid. 231), "Jag rannsakar den mörka horisonten efter en svag glimt av krigets slut. Intet tecken till en glimt! Vad tyskarna beträffar så finnes oemotsäglig auktoritet för påståendet, att Tyskland är vuxet ett sjuårigt krig! Äro vi? Hittills ha vi tyvärr inte haft någon Nelson, ingen Napoleon . . ."

Han hade utan tvivel rätt, men han visste lika litet som någon annan, att dödsstöten till sist skulle tillfogas de tyska arméerna av de upplösande elementen bakom de egna fronterna. Om de själsliga och psykiska krafter, varom Ludendorff talar, hållit stånd mot krigets påfrestningar, så hade Lord Fisher nog fått rätt i sina sju år. Och vad hade då, efter 1918, kunnat hända i Frankrike och England? Lord Fisher tvivlade på att hans eget land vore vuxet ett sjuårigt krig.

Vad som av alla tecken att döma synes säkert, det är, att den svaga och vankelmodiga politik, som i krigets sista månader fördes av Tysklands odugliga rikskanslerer, icke kommer att upprepas nästa gång. Om överhuvudtaget några försök till upplösning och myteri då visa sig i det inre, skola de slås ned med hänsynslös hårdhet. Men efter den uppfostran hela folket nu genomgår är det icke troligt att några dylika försök komma att göras.

Därför är det sannolikt, att Tyskland i ett nytt krig kommer att vara starkare än 1914—18. I lika hög grad som världskriget i krigsmaterielens utveckling, ödeläggelse och förlust av människoliv överträffade fransk-tyska kriget 1870—71, skall nästa krig överträffa världskriget. Det blir vad Ludendorff kallar "Det totala kriget", där allt vad liv och anda har utplånas med giftgaser och där inte sten lämnas på sten av blomstrande storstäder. I ett sådant utrotnings- och förintelsekrig går den västerländska kulturen under. Europas ruinhögar och trasorna efter dess förblödda folk komma sedan att omhändertagas av den ryska kulturen.

När ett i styrka, ambition och självförtroende ständigt växande folk av andra stormakter tvingas att leva på ett existensminimum inom alltför trånga gränser, *måste* en gång det ögonblick komma, då alla dammar brista och kriget, trots människornas önskan och mot deras vilja, plötsligt bryter ut.

Tanken på ett nytt krig väcker fasa och avsky. Efter de grundliga studier och erfarenheter som gjordes i världskriget har man under de sista tjugu åren lärt sig att bringa krigsteknikens helvetesmaskiner till en oanad, en fantastisk fullkomning. Allt vad mänsklig duglighet och flit byggt upp sedan tusen år lägges i grus och aska, och de sår världskriget slog och som voro på väg att långsamt läkas, rivas åter upp för att förblöda. De båda kämpande stormaktsgrupperna ha endast *ett* mål: att tillintetgöra motståndaren — och båda skola lyckas. Ingen skall vinna något på en total kraftmätning, båda förlora allt det yppersta de äga i människor och gods. Tyskland upphör att i hjärtat av Europa tjänstgöra som en vågbrytare mot översvämningen från öster. Frankrike fyller icke längre sin mission att upprätthålla jämvikten på kontinentens fastland. Storbritannien, vars mästerligt hopfogade och beprövade organisation skänkt hela jordens statsstruktur styrka och fasthet — liksom stålkonstruktionen i en skyskrapa av cement — skall splittras och störta tillsammans. Om tolv miljoner soldater stupade i världskriget, skall det troligen icke stanna vid hundra miljoner män,

kvinnor och barn i nästa stora krig, och av männen stupa som vanligt de bästa å ömse sidor.

Far-called our navies melt away;
on dune and headland sinks the fire:
Lo, all our pomp of yesterday
is one with Nineveh and Tyre!
Judge of the Nations, spare us yet
lest we forget — lest we forget![1]

Kipling.

Sådant är det ena alternativet — det andra är att återgiva Tyskland dess ärligt förvärvade och genom svek förlorade afrikanska kolonier, en handling av klokhet och generositet, som skulle medföra en period av lugn och avspänning.

Avgörandet ligger i Storbritanniens och Frankrikes händer. Ett fruktansvärt ansvar vilar hos dessa båda stormakter. Give Gud att deras ledande statsmän fatta beslut, vilka befästa den världsfred hela mänskligheten längtar efter!

[1] I fjärran sjunka våra skepp,
på dyn och udde slockna bål:
Si, all vår pomp ifrån igår
är Tyrus' lik och Ninevehs!
Nationers domare, skona oss än
Förgätom ej — förgätom ej!

E P I L O G

> Starke Regierungen sind eine Bürgschaft für Frieden... Weniger kommt es heutzutage darauf an, ob ein Staat die Mittel besitzt, Krieg zu führen, als darauf, ob seine Leitung stark genug ist, ihn zu verhindern.
>
> *v. Moltke.*
>
> (Starka regeringar äro en borgen för freden... Mindre kommer det i våra dagar därpå an om en stat besitter medlen att föra krig, än därpå om dess ledning är stark nog att förhindra det.)

På lätta och snabba vingar ha vi flugit över Tysklands forntid och senare öden och gjort dess nutid, som dagligen upprullar sina händelser inför våra ögon, till föremål för en mera ingående överblick.

Se vi tillbaka över det skede som förflutit mellan 1914 och 1937, lär det knappast vara en överdrift att påstå, att dessa 23 år inneslutit världshistoriens största drama efter Kristi död. Ty i århundradena före vår tideräkning drogo förvisso stormar över jordens människor, vilka i dramatisk storhet vida överträffade de omstörtningar vi sedan ett par årtionden bevittnat. Vi behöva blott tänka på akemenidernas väldes undergång genom Alexanders härfärd till Indien eller Karthagos utplånande under de puniska krigen. Men förintelsens tragik, som drabbade det gamla Persien och Karthago, saknas i den katastrof som i världskriget skövlade vår kontinent. Tyskland icke allenast överlevde den hårda påfrestningen, det hade efter dess slut så mycken fysisk styrka och andlig vitalitet i reserv, att det efter en, historiskt talat, förvånansvärt kort tidsfrist förmådde slita alla fjättrar och resa sig till ny makt och storhet, för att efter ännu ett par år framstå såsom den medelpunkt kring vilken världspolitikens hopplöst irrande banor kretsa.

Vi ha försökt att följa de nya vägar, på vilka tyska folket under rikskansler Adolf Hitlers kraftfulla och geniala

ledning strävar mot ett i framtiden hägrande mål. Ty detta tyska folk *har*, i motsats till så många andra nationer, ett verkligt mål för sitt liv och sin tillvaro — människornas förädling och jordens förbättring, och på dess uppnående insätter det hela sin fysiska styrka, sin andliga och moraliska kraft.

Låt vara att ögonblickets krav och omständigheternas makt hade berett väg för Führern. Tyskarna skatta sig dock med rätta lyckliga över att han i nödens högsta timme fanns att tillgå. Hemligheten med hans makt över folket ligger i hans redbarhet, hans människokärlek, hans oerhörda själsstyrka och hans orubbliga fredsvilja. På honom kan tillämpas ett visdomsord av den kinesiska filosofen Mencius, som 300 år f. Kr. yttrade:

"Den som med våld undertrycker människorna, han övervinner dem icke i deras hjärtan, utan blott emedan de icke äro honom vuxna i våld. Den som med andlig kraft gör sig människorna underdåniga, mot honom jubla de i sina hjärtan och äro honom i sanning tillgivna. Liksom de sjuttio lärjungarna äro mästaren Konfucius underdåniga."[1]

Det förflutna och det nuvarande kunna vi överblicka, men det tillkommande är oss fördolt. Vi kunna endast i ödmjukhet böja oss inför dess spöklikt skrämmande gestalt. Och åter föresvävar oss Victor Hugos dikt Napoleon II, där han låter Örnungen, efter att ha nått den högsta toppen av mänsklig storhet, i sublim hänförelse utropa:

L'avenir, l'avenir, l'avenir est à moi!

Men en stämma svarar:

Non, l'avenir n'est à personne!
Sire, l'avenir est à Dieu!
A chaque fois que l'heure sonne
Tout ici-bas nous dit adieu.
L'avenir, l'avenir! Mystère![2]

[1] Översatt till tyska av prof. Richard Wilhelm.

[2] Framtiden, framtiden, framtiden tillhör mig!
— Nej, framtiden tillhör ingen!
Sire, framtiden tillhör Gud!
Var gång klockan slår säger oss allt härnere farväl!
Framtiden, framtiden — mystär!

I de tre sista kapitlen av denna bok har jag tillåtit mig att, på grundvalen av en erfarenhet i främmande länder, som sträcker sig över ett halvt århundrade och en ganska ingående kännedom om tysk mentalitet både i krig och fred, ge uttryck åt min egen tro och övertygelse i det problem, vilket framför allting annat upptar vår tids människor, deras tankar, böner och förhoppningar.

Tyska folket genomgår i vår tid en omstöpning av oerhörd omfattning. Ett folk på 67 miljoner människor uppfostras i självtukt och disciplin till en enda homogen och helgjuten massa, en organisation arbetande som ett urverk, där allting går i lås och där intet får klicka, ett folk där varenda man, varenda kvinna och vartenda barn har en uppgift och ett mål som med glädje eftersträvas, och där vars och ens orubbliga vilja är ett troget eko av en genial och klarsynt ledares vilja. Så skapas ett kraftternas parallellogram där resultanten alltid och oföränderligt pekar framåt mot ett gemensamt mål. I Tyskland rinner därför ingen fysisk eller andlig kraft ut i sanden. Man försvagar sig icke genom inre tvister eller partistrider, allt samverkar till det helas styrka och välfärd.

Så uppstår en dubbel front mot väster och öster av 67 miljoner människor, som icke önska något högre än att få göra v. Moltkes maximer till ett rättesnöre för sitt liv och sin framtid. Den gamle fältmarskalken, som var en vis man, säger (Ausgewählte Werke, Bd III, s. 331 och 334):

"Vi skola visa världen, att vi blivit en mäktig nation och att vi förbliva fredsälskande, en nation, som icke behöver kriget för att vinna ära och som icke vill det för att göra erövringar... Lyckliga de tidsåldrar då staterna icke längre skola vara i det läget, att de använda den största delen av sina inkomster endast till tryggandet av sin tillvaro, då icke blott regeringen utan också folken och partierna skola ha övertygat sig om att även ett lyckligt fälttåg kostar mer än det inbringar, ty att köpa materiella ägodelar med människoliv kan icke vara en vinst."

Det fenomenala uppsving Tyskland genomgått från förnedring och splittring till enighet och styrka, har krävt endast fyra

år. Nästa etapp kommer att gå fortare. Jag har redan förut vid flera tillfällen i denna bok framhållit och påminner ännu en sista gång därom, att ett folk, som dagligen växer sig starkare, som genom en kortsynt och fientlig politik tvingas att utveckla sig och sina resurser inom ett för trångt område och som förvägras sina moraliskt och historiskt berättigade krav på besittningar i främmande världsdelar, slutligen når den elasticitetsgräns, där inga dammar, inga bojor längre hålla stånd.

Då bryter det krig, vilket ingen vill och alla avsky, löst och då slår förintelsens timme för Europas folk.

Skänk det hastigt växande och så hermetiskt kringskurna tyska folkets överskott av kraft ett utlopp till den yttre världen, och det ständigt stegrade trycket mot de gränsvallar, som skilja det från grannfolken i väster och öster, skall, åtminstone under nu rådande världsläge, upphöra.

Då skall vår till dödströtthet utpinade Jord äntligen få andas ut och icke längre som en gigantisk kyrkogård fortsätta sin gåtfulla, tysta färd genom rymden. Då skall Jordens barn om dagen i frid och sämja plöja sina åkrar och om natten sova i trygghet under vänligt tindrande stjärnor.

TRYCKTA KÄLLOR

Berber Fritz, Locarno, Eine Dokumentensammlung, Berlin 1936.
Biallas, Hans und Starke, Gerhard, Das Nürnberg der Deutschen Arbeitsfront, München 1935.
Boehm, Max Hildebert, Europa Irredenta, Berlin 1923.
Buchheit, Gert, Das Reichsehrenmal Tannenberg, München 1936.
Burgdörfer, Friedrich, Zurück zum Agrarstaat?, Berlin 1935.
—„— Das nationalsozialistische Deutschland und die Wissenschaft, Heidelberger Reden von Reichsminister Rust und Prof. Krieck, Hamburg 1936.
—„— Der Nordseekrieg, Doggerbank-Skagerrak, Marinearchiv, Oldenburg 1931.
—„— Die Juden in Deutschland, herausgegeben vom Institut zum Studium der Judenfrage, München 1935.
—„— Die Landwirtschaft im nationalsozialistischen Deutschland, herausgegeben vom Reichsnährstand Berlin.
—„— Deutsche Lufthansa 1926—1936, Berlin 1936.
—„— Deutsche Wirtschaftskunde, bearbeitet vom Statistischen Reichsamt, Berlin 1933.
Ehrt, Adolf und Schweikert, Julius, Entfesselung der Unterwelt, Berlin 1933.
Ehrt, Adolf, Der Weltbolschewismus, Berlin 1936.
Fabricius, Cajüs, Positives Christentum im neuen Staat, Dresden.
Forsthoff, Ernst, Deutsche Geschichte seit 1918 in Dokumenten, Leipzig 1935.
Goebbels, Joseph, Vom Kaiserhof zur Reichskanzlei, München 1935.
Gross, Walter, Rassenpolitische Erziehung, Schriften der Deutschen Hochschule für Politik, Berlin.
Gütt, Arthur, Bevölkerungs- und Rassenpolitik, Berlin 1936.
—„— Dienst an der Rasse als Aufgabe der Staatspolitik, Schriften der Deutschen Hochschule für Politik, Berlin.
—„— 100 Jahre Deutsche Eisenbahnen, herausgegeben von der Hauptverwaltung der Deutschen Reichsbahn, Berlin 1936.
Kaufmann, Günther, Der Reichsberufswettkampf, Schriften der Deutschen Hochschule für Politik, Berlin.
Köhler, Bernhard, Das Recht auf Arbeit als Wirtschaftsprinzip, Schriften der Deutschen Hochschule für Politik, Berlin.
Köster, Wilhelm, Der metallische Werkstoff, seine Vervollkommnung durch Technik und Wissenschaft, Deutsches Museum, Abhandlungen und Berichte, Berlin 1935.
Kretzschmann, Hermann und Edel, Fritz, Der Reichsarbeitsdienst in Wort und Bild, Berlin 1936.
Ley, Robert, Durchbruch der sozialen Ehre, Berlin 1935.
Meyer-Benneckenstein, Paul, Dokumente der deutschen Politik, Berlin 1935/36.
Müller, August, Die deutsche Volkswirtschaft, Berlin 1931.
Müller-Brandenburg, Hermann, Jahrbuch des Reichsarbeitsdienstes, Berlin 1936.
—„— Rechenschaftsberichte WHW, herausgegeben vom Reichsbeauftragten für das Winterhilfswerk des deutschen Volkes, Berlin.

Philipp, Hans, Tacitus Germania.
Reinhardt, Fritz, Finanz- und Steuerpolitik im nationalsozialistischen Staat, Schriften der Deutschen Hochschule für Politik, Berlin.
Reischle, Hermann, Die deutsche Ernährungswirtschaft, Schriften der Deutschen Hochschule für Politik, Berlin.
Riebicke, Otto, Was brauchte der Weltkrieg? Berlin 1936.
Rodatz, Johannes, Erziehung durch Leben, der Sinn des deutschen Jugendherbergwerks, Berlin 1936.
Rohan, Prinz von, Schicksalstunde Europas, Graz 1937.
Rohrbach, Paul, Deutschlands koloniale Forderung, Hamburg 1934.
Schirach, Baldur von, Die Hitlerjugend, Idee und Gestalt, Berlin 1934.
Schwendemann, Karl, Versailles nach 15 Jahren, Berlin 1935.
Selzner, Klaus, Die Deutsche Arbeitsfront, Schriften der Deutschen Hochschule für Politik, Berlin.
Sering, Max, Die Deutsche Agrarpolitik, Leipzig 1934.
Sombart, Werner, Die deutsche Volkswirtschaft im 19. Jahrhundert, Berlin 1912.
—„— Volk ohne Raum, Hamburg 1928.
Stieve, Friedrich, Geschichte des deutschen Volkes, München 1934.
Stegemann, Hermann, Weltwende, Stuttgart-Berlin 1934.
Stuckart, Wilhelm, Die Staatsrechtlichen Grundlagen des Reiches, Zeitschrift für Politik, Band 26, Heft I.
—„— Tatsachen und Zahlen aus der Kraftverkehrswirtschaft 1935, Veröffentlichung des Reichsverbandes der Automobilindustrie, Berlin 1936.
Volz, Hans, Daten der Geschichte der NSDAP, Berlin 1935.
Vorbach, Kurt, 200 Tausend Sudetendeutsche zuviel, der tschechische Vernichtungskampf gegen 3.5 Millionen Deutsche, München 1936.
Winkler, Wilhelm, Statistisches Handbuch für das gesamte Deutschtum, Berlin 1927.
Ziegler, Wilhelm, Versailles, Die Geschichte eines missglückten Friedens, Hamburg 1933.
—„— Verdun, Hamburg 1936.
Zimmermann, Alfred, Die Kolonialreiche der Grossmächte, Berlin 1916.

Tidskrifter:

Der Schulungsbrief der Reichsorganisationsleitung der NSDAP, 4. Jahrgang, 3. Folge.
und Sonderheft 1936, 9. Folge, Berlin.
Der öffentliche Gesundheitsdienst, Zeitschrift des Reichsausschusses für Volksgesundheitsdienst, herausgegeben von Arthur Gütt, Berlin.
Die Reichsbahn, Amtliches Nachrichtenblatt der Deutschen Reichsbahngesellschaft und der Gesellschaft Reichsautobahnen, Berlin.
Die Strasse, herausgegeben vom Reichsinspektor, für das gesamte Strassenwesen, Berlin.
Schönheit der Arbeit, herausgegeben von der Deutschen Arbeitsfront in Gemeinschaft mit Kraft durch Freude, Berlin.
Schönheit der Arbeit, Sonderheft der Zeitschrift: Die Front, Berlin 1935.
Zeitschrift für Metallkunde, Vortragsfolge, des Kaiser Wilhelm-Instituts, Berlin, September 1936.

Dessutom har jag rådfrågat en mängd rapporter, tidningsartiklar, broschyrer och andra publikationer, som icke blivit upptagna i denna förteckning.

PERSONREGISTER

Abanchine, Herr 8.
Abel, Professor 16.
Alexander den Store 310, 349.
Andræ, Tor, Biskop 5, 270.
Arbuthnot, Konteramiral 57.

v. Bandel, Konstnär 31.
Bach, Joh. Seb., Tonsättare 22, 135.
Baden-Powell, Robert, Lord, General 159.
v. Baeyer, Adolph, Prof. (Nobelpr.) 257.
Banér, Johan, Fältherre 293.
Bauer, G. A., Socialdemokrat 80.
Bayer, Kemist 209, 328.
Beatty, David, Earl, Amiral 54—56, 58, 63.
v. Beethoven, Ludwig, Tonsättare 17, 168.
Behncke, Paul, Vice Amiral 11, 63, 64.
v. Behring, Emil, Prof. (Nobelpr.) 257.
Beitzen, Kurt, Kaptenlöjtnant 60.
Bergius, Friedrich, Dr. (Nobelpr.) 257.
Bernhard, Georg, Chefredaktör 80.
Bertram, Direktör 215.
Bertram, Kardinal 283.
v. Bethmann-Hollweg, Theobald, Rikskansler 40.
Beveridge, William, Sir 345.
v. Bismarck, Otto, Rikskansler 195, 337, 338.
v. Bismarck, j:or 14.
v. Blücher, Envoyé, Helsingfors 11.
Bonin, Charles, Eudes, Forskningsresande 336.
Bonvalot, Gabriel, Forskningsresande 336.
Borghese, Prins 305.
Bosch, Carl, Prof. (Nobelpr.) 257.
Boulanger, Georges, General 337.
Brandenburg, Ministerialdirektör 219.
Braun, Ferdinand, Prof. (Nobelpr.) 257.
Brockhaus, H. o. F. samt H. o. S. 11, 14, 167.
Brockhusen, Fru, född Hindenburg 14.
Brüning, Dr., Rikskansler 86—88.
Buchner, Eduard, Prof. (Nobelpr.) 257.
Budding, Dr., Regeringspresident 23.
v. Buttlar, Friherre, Major 218.
Böök, Fredrik, Professor 106, 110.

Cæsar, Julius 335.
Carsten, Rektor 136.
Cartland, Senator 345.
Chamberlain-Wagner, Eva, Änkefru 168.
de Champs, Henri, Generallöjtnant 5.
Cholnoky, Professor 15.
Clemenceau, Georges, Fransk statsman 74, 79, 337.
Cohn, Oscar, Doktor 70.
Credner, Wilhelm, Professor 13.

Dahlberg, Gunnar, Professor 5.
Darré, R. Walter, Riksminister 101, 129, 136.
Darwin, Charles, Professor, Zoolog 250, 252, 342.
David, Armand, Forskningsresande 336.
Debye, Professor, (Nobelpr.) 252, 257.
Delbrück, Hans, Prof., Historiker 32, 246.
Dernburg, Bernhard, Doktor, Politiker 69.
Diehn, Doktor 14.
Diem, Dr., Generalsekreterare 6, 300, 301, 304, 305.
Dietrich, Dr., Historiker 246.
v. Dommes, Överste, Hovmarskalk 193.
Dornier, Konstruktör 220.
Dorpmüller, Riksminister 154, 223.
Duisberg, Carl, Doktor 210.
Dutreuil de Rhins, Forskningsresande 336.
Dürer, Albrecht, Konstnär 126.
Dürr, Ludwig, Doktor, Statsråd 21, 218.

Ebner, Impressario 8.
Eckener, Hugo, Dr., Konstruktör 218.
Edward VIII 194, 195, 242.
Egger, Regeringspresident 16.
Ehlers, Lantstallmästare 183.
Ehrlich, Paul, Prof. (Nobelpr.) 257.
Einstein, Albert, Prof. (Nobelpr.) 257.
Eisner, Kurt, Ministerpresident 69, 70.
v. Epp, General, Riksståthållare 225, 235.
Erzberger, Matthias, Centrumpartiets ledare 79, 80.
Eucken, Rudolf, Filosof, Prof. (Nobelpr.) 14, 246, 257
v. Euler-Chelpin, Hans, Prof. (Nobelpr.) 5.
Ewert, Kurt, Chaufför 25, 150.

v. Falkenhayn, Erich, Generalstabschef 44, 45, 49, 51.
Faulhaber, Kardinal 283.
Ferdinand, Tsar av Bulgarien 21.
Ferry, Jules, Ministerpresident 337.
Filip, Prins av Hessen 13.
Fischer, Emil, Prof., Kemist (Nobelpr.) 247, 257.
Fischer, Franz, Professor 207.
Fischer, Hans, Prof. (Nobelpr.) 257.
Fischer v. Poturzin, Kapten 218.
Fisher, John, Lord, Amiral 319, 346.
v. François, General 297.

Franck, James, Prof. (Nobelpr.) 257.
Frank, Walter, Prof., President 248.
Frans I, Tysk Kejsare 37.
Fredrik den Store, Konung av Preussen 37, 120, 125, 260, 286.
Fredrik Wilhelm I, Konung av Preussen 125, 183.
Frick, Riksminister 101.
Friedrich, Regeringspresident 23.
Friedrichssen, Max, Professor 15.
Fugger-Babenhausen, Elisabeth, f. Plessen, Furstinna 11.
Funk, Walter, Statssekreterare 25, 154.

von der Gabelentz, Burghauptmann 21.
Georg V, Konung av England 341.
Glocker, R., Professor 213.
Goebbels, Joseph Paul, Dr., Propagandaminister 101, 150, 151, 154, 178, 229, 230, 235, 239.
Goerdeler, Dr., Överborgmästare 11.
v. Goethe, Joh., Wolfgang 22, 114, 120, 168, 253.
Goschen, William, Sir, Eng. ambassadör 40.
Gotheim, Georg 69.
Greiser, Senatspresident 24.
Grenard, Fernand, Forskningsresande 336.
Grosch, Herr 215.
Grube, G., Professor 213.
Grund, Svensk Konsul 14.
Gunderloch, Clara, Fru 8.
Gustaf II Adolf, Konung av Sverige 13, 16, 21, 24, 36, 125, 242.
Gustaf IV Adolf, Konung av Sverige 15.
Gärtner, Överborgmästare 16.
Göring, Hermann, Generalöverste 11, 20, 25, 101, 119, 150, 154, 219, 255.

Haak, Professor 23.
Haase, Hugo, Socialdemokrat 69, 70, 80.
Haber, Fritz, Prof. (Nobelpr.) 257.
Hamilton, Gilbert, Greve, Överste 193, 194.
Hannibal, Fältherre 293.
Harnack, Adolf, Teolog 246.
Hasslinger, Herr 138, 139.
Haude, Waldemar, Doktor 14.
Hauptmann, Gerhardt, Prof. (Nobelpr.) 257.
Haushofer, Professor 280.
Hedin, Alma 6, 10, 110.
Heim, Arnold, Professor 12.
Heinkel, Konstruktör 219.
Heisenberg, Werner, Prof. (Nobelpr.) 257.
Hellmuth, Gauleiter 138, 139, 142, 143, 145, 235.
v. Helmholtz, Hermann, Professor, Fysiker 247, 250, 252.
Hertz, Gustav, Prof. (Nobelpr.) 257.
Hess, Rudolf, Riksminister 102, 225.
Heyse, Paul, (Nobelpr.) 257.
Hilgenfeldt, Erich, Rikshuvudledare 149.
v. Hindenburg, Paul v. Beneckendorff und, Generalfältmarskalk och Rikspresident 10, 70, 71, 87, 94—96, 180, 182, 291, 293, 294, 296—299.
v. Hipper, Franz, Amiral 54, 56.

Hirsch, Paul, Ministerpresident 69.
Hitler, Adolf, Der Führer, Rikskansler 10, 21, 24, 25, 68, 76, 78, 80, 87. 94—107, 113—119, 136, 144, 149, 155, 159, 161, 176, 178, 197, 200, 206, 221, 222, 226, 227, 233, 240, 256, 274, 297, 314, 318—320, 322, 323, 345, 349, 350.
van't Hoff, Jac. Henr., Prof. (Nobelpr.) 257.
Hood, Konteramiral 57.
Hoyos, Ernst, Greve 13.
Huc, Abbé 7, 336.
Hugo, Victor, Fransk författare 340, 350.
Händel, Georg Friedrich, Tonsättare 135, 140.

Jaeger, Ministerdirektor 280.
Jellicoe, J. R., Engelsk amiral 53, 54, 56, 58, 60, 63.
Joffe, Rysk diplomat, Statssekreterare 70.
Joffre, Joseph, Marskalk av Frankrike 51.
Johanna, Sjuksyster 18.
v. Jungingen, Ulrich, Stormästare 292.
Junkers, Hugo, Professor 218, 219.

Kant, Immanuel, Tysk filosof 23, 314.
Kapp, Wolfgang 83.
Karl den Store, Romersk kejsare 17, 33.
Karl Eugen, Hertig 136.
Karl X Gustaf, Konung av Sverige 24.
Karl XII, Konung av Sverige 125, 182, 242, 293, 307.
Kerrl, Rikskyrkominister 280, 281.
Kirdorf, Emil, Dr., Geheimeråd 208.
Kitchener, H. H., Earl of Khartoum 61.
Klein, Ernst 272.
Koch, Robert, Prof. (Nobelpr.) 257, 329.
Konrad, Doktor 208, 209.
Kopernikus, N., Polsk astronom 281.
Kossel, Albrecht, Prof. (Nobelpr.) 257.
Kreuger, Prof., Rector magnificus 11.
Krieck, Ernst, Professor 245, 246, 248.
Krupp, Alfred, Tysk industriman 207.
Krupp, Friedrich, Tysk industriman 206.
Krupp von Bohlen, Direktör 206.
Krupps verkstäder 205, 211.
Krüger, Walter o. Johannes, Arkitekter 296.
Kukuk, Professor 18.
Kühne, Doktor, Generaldirektör 208, 210.
Köster, W., Professor 213.

Lagerberg, Joen, Svensk minister 12.
Landsberg, Otto, Tysk socialdemokrat 69.
Langhans, Professor 23.
v. Laue, Max, Prof. (Nobelpr.) 257.
Lenard, Phil., Prof. (Nobelpr.) 257.
Lenbach, Konstnär 167.
v. Lettow-Vorbeck, Paul, General 329.
Lewald, Dr., Excellenz, President 301.
Ley, Dr., Riksminister 235.

Lieberath, Ebbe, Major, Författare 159.
v. Liebig, Justus, Prof., Naturforskare 247, 325.
Linder, Borgmästare 218.
v. Liszt, Franz, Tonsättare 168.
Liu Ching Chieh, Kines. ambassadör, 11, 14.
Lloyd George, David, Engelsk statsman 74, 77, 79, 82, 120.
Ludendorff, Erich, Tysk general 66, 70, 71, 95, 180, 182, 276, 277, 291—293, 346, 347.
Lundberg, Erik, Doktor 5.
Luther, Martin, Doktor 21, 22, 36, 174.
Luther, Hans, Dr., Rikskansler, ambassadör i Washington 85.
Luxemburg, Rosa, Spartakist 70.
Lybeck, Otto, Amiral 5.

v. Mackensen, August, Fältmarskalk 14, 151, 180, 297, 302.
Madelin, Louis, av Franska akademien 46.
Malmberg, Bertil, Författare 285.
Manderbach, Chef f. Ordensborgen Vogelsang 172.
Mann, Thomas, Prof. (Nobelpr.) 257.
March, Werner, Prof., Arkitekt 227.
Mauer, Kreisleiter 212, 214.
Meissner, Statssekreterare 154.
Memmel, Borgmästare 13.
Mendelssohn-Bartholdy, Felix, Tonsättare 273.
Meyer, Eduard, Prof., Fornforskare 247.
Meyer, J. R., Prof., Naturforskare 247.
Meyerhof, Otto, Prof. (Nobelpr.) 257.
Miklas, Bundespresident 12.
Milch, Erhard, Flyggeneral 219.
v. Miller, Oskar 205, 211.
Milner, Alfred, Viscount, High Commissioner 327.
v. Moltke, H. C. B., Greve, Generalfältmarskalk 236.
v. Moltke, Hellmut, Generalöverste 40.
Mommsen, Theodor, Prof. (Nobelpr.) 246, 257.
Montell, Gösta, Doktor 10, 14.
Moscheles, Julie, Professor 13.
Murr, Riksståthållare 12.
Müller, Riksbiskop 280.
Münzinger, Professor 136.

Napoleon I, Kejsare 13, 37, 98, 120, 180, 205, 227, 246, 277, 324, 336, 341.
Nernst, Walther, Prof. (Nobelpr.) 257.
Nightingale, Florence 18.
Nilsson-Ehle, Herman, Professor 130.
Nobel, Alfred, Doktor 253, 255, 258.
Nobel, Bröderna 192.
Noé, Generaldirektör 211.

Oberhummer, Eugen, Professor 12, 15.
v. Ossietzky, Carl 253, 254.
Ostermeyer, Svensk konsul 23.
Ostwald, Wilhelm, Prof. (Nobelpr.) 257
Ott, Doktor, Ministerialråd 25.

Oxenstierna, Axel, Rikskansler 36.
Oxenstierna, Johan 16.

Pacelli, Eugenio, Påvlig nuntie 206.
v. Papen, Rikskansler 87.
Pasteur, Louis, Professor 51, 250, 252.
Paul, Johannes, Professor 14.
Peiner, Werner, Professor 171.
Pelliot, Paul, Prof., Sinolog 336.
Penck, Albrecht, Professor 11.
Penner, Lantråd 183.
Pernter, Undervisningsminister 12, 15.
Perthes, Justus, Doktor, 23, 234.
Petermann, A., Doktor, Geograf 234.
Philippsson, Alfred, Professor 16.
Planck, Max, Professor (Nobelpr.) 213, 257.
Plessen, Grevinna 14.
Poechel, Dr., Överborgmästare 19.
Poincaré, Raymond, President 73, 91.
Poncet, François, Fransk ambassadör 97.
Popitz, Prof., Finansminister 250, 251.
v. Poser, Lantråd 180, 182, 294, 295.
Preusz, Doktor 69.
Prittwitz und Gaffron, General 291, 294.

Rautenkrantz, Herr 192.
Redlich, Professor 12.
Reinhardt, Professor 11.
Reissinger, H., Arkitekt 225.
v. Rennenkampf, Paul Georg, General 183, 293.
Renninger, Överborgmästare 13.
Rethel, Alfred, Konstnär 17.
v. Reuter, Konteramiral 64, 211.
Richter, Borgmästare 18.
v. Richthofen, Ferdinand, Friherre, Prof. 9, 11, 234, 249.
Roosevelt, Theodore, President 328.
v. Rosenberg, Frederic, Ambassadör 135.
Ruge, Oberstudienrat 163.
Rupprecht, Kronprins av Bayern 206.
Rust, Dr., Riksminister 157, 244—246, 250.
Röntgen, W. C., Prof., Fysiker (Nobelpr.) 5, 214, 247, 257.

Sagebiel, Professor 225.
Samsonoff, Alexander, Rysk general 292, 294—296.
Sauckel, Riksståthållare 23.
Schacht, Hjalmar, Dr., Riksminister 240, 330.
v. Scheer, Reinhard, Amiral 53, 54, 56—60, 63.
Schefer, Historiker 246.
Schemm, Hans 169.
Schiffer, Eugen, Demokratisk politiker 69.
v. Schirach, Baldur, Riksungdomsledare 158, 159.
Schleicher, Rikskansler 87, 94, 146.
Schlieffen, Greve, Generalstabschef 40, 293.
Schmid, Professor 15.

Schmidt, Professor 147.
Schmidt, Överborgmästare 23, 285.
Schmidt, Sebastian, Missionär fr. Leh 12.
Schnetka, Kreisbaumeister 180.
Scholtz-Klink, Gertrud, Fru 197, 200, 203, 204.
v. Schröder, Joachim, Herr 219.
Schrödinger, Erwin, Prof. (Nobelpr.) 257.
Schulte, Kardinal 283.
Schultze, Stadsbyggnadsråd 211.
Schumann, Robert, Tonsättare 23.
Schuschnigg, Bundeskanzler 12.
Schweinfurth, Georg, Forskningsresande 249.
Schück, Henrik, Professor 255.
Schütz, Adalbert, Storbonde 132, 133.
Scott, Percy, Sir, Amiral 320.
v. Seeckt, Hans, Generalöverste 14, 151.
Simon, Dr., Riksrättspresident 206.
Sofia Albertina, Svensk prinsessa 16.
Sohlman, Ragnar, Kommerseråd 6.
Solf, f. d. Kolonialminister 11.
Sombart, W., Tysk nationalekonom 325.
Spee, Maximilian, Greve, Amiral 53, 62.
Speer, Albert, Prof., Arkitekt 226.
Spemann, Hans, Professor (Nobelpr.) 257.
Stark, Johannes, Professor (Nobelpr.) 257.
Stenbock, Magnus, Fältherre 292.
Stinnes, Hugo, Änkefru 18.
Stubenrauch, Denkmalhauptmann 298.
v. Suttner, Bertha, Författarinna 255.
Swaboda, Professor 13.
Szechenyi, Bela, Greve, Asienfarare 15.

Tann, Kinesisk chargé d'affaires 14.
Taschi Lama 277.
Tegnér, Esaias, Biskop, Skald 98, 166, 176, 229.
Thun, Emerich, Greve 15.
Tiessen, Ernst, Professor 11.
v. Tirpitz, Storamiral 53, 62, 63, 82.
Tjernavin, Michail, Författare 289.
Treitschke, Historiker 246.
Troost, Z., Professor 225, 226.
v. Tschammer und Osten, Rikssportledare 300.

Undén, Envoyé 12, 13.
Unger, General 297.

Valéry, Paul, av Franska akademien 339.
Varus, romersk fältherre 296.
v. Verschürer, Baron 206.
Virchow, Rudolf, Professor 11, 249.
Vogelsang 172—174.

Wagenführ, Dr., Överborgmästare 19.
Wagner, Richard, Tonsättare 167, 168, 231.

Wagner, Winnifred, Fru; Siegfried W:s änka 167.
Wahl, Doktor 212.
Wahl, Hans, Professor 22.
Wallach, Otto, Prof. (Nobelpr.) 257.
Walz, Professor 15.
Wanner, Th., Svensk generalkonsul 12.
Warburg, Otto H., Prof. (Nobelpr.) 251.
Wegener, Georg, Professor 11.
Wessel, Horst, Kompositör 214.
Wied, Prins, Tysk Minister i Stockholm 11.
Wieland, Heinrich, Prof. (Nobelpr.) 257.
Wien, Wilhelm, Professor (Nobelpr.) 257.
Wilamowitz-Möllendorff, Klassisk filolog 247.
Wilhelm I, Kejsare och Konung 207.
Wilhelm II, Kejsare och Konung 10, 31, 38, 151, 193—196, 211, 213, 223, 293, 344.
Willstätter, Richard, Prof. (Nobelpr.) 257.
Wilson, Woodrow, President 74, 75, 79, 195.
Windaus, Adolf, Professor (Nobelpr.) 257.
af Wirsén, Einar, Svensk minister 11.
Wundt, Wilhelm, Filosof 246.
Wysk, Bonde 181.
Wächtler, Gauleiter 169.

v. Zeppelin, Ferdinand, Greve 218.
Zetkin, Klara, Kommun. deputerad 89.
Ziegler, Wilhelm, Dr., Oberregierungsrat 25, 50, 211.
Zimmermann, Standartenführer 163.
Zsigmondy, Richard, Professor (Nobelpr.) 257.
Zur Loye, Överstearbetsledare 188.
Zöllner, D., Generalsuperintendent 280.

ORTREGISTER

Aachen 17.
Adolf Hitlerkoog 185.
Adrianopel 308.
Allenstein 26, 179, 295.
Amiens 67.
Angerburg 26.
Ankara 135.
Arnhem 26.
Athen 305, 307.
Augsburg 11, 12, 26, 35.
Aussig 12.
Austerlitz 13.

Baden-Baden 26, 191.
Bagdad 41.
Baku 309.
Balakhani 192.
Bamberg 11.
Basel 16.
Bayreuth 26, 167—169, 225.
Bayrischer Wald 26.
Belfort 45.
Benares 311.
Bensheim 26.
Berlin 7, 9, 14, 24—26, 44, 70, 87, 89, 90, 92, 107, 109, 111, 126, 135, 151, 152, 167, 193, 194, 197, 199, 211, 213, 219—227, 231, 232, 235, 249, 251, 253, 261, 268, 270, 271, 292, 295, 296, 300—302, 305.
Bern 16.
Beuten 15.
Bielefeld 16.
Bismarck-arkipelagen 75.
Bochum 18.
Bofors 106.
Bonn 16, 26, 138.
Brandenburg 16, 135.
Braunschweig 35, 135, 151, 152.
Bremen, 14, 152.
Breslau 14, 193, 222, 244.
Budapest 15.
Brückenau, Bad 26, 138.
Brünn 13.
Buenos Aires 219.
Bückeberg 135, 136.

Calmuth 160.
Chemnitz 23, 285.
Coronel 53, 62.

Dachau 285, 287.
Dahlem (Berlin) 252.
Danzig 24, 77, 211.
Darmstadt 21.
Deggendorf 26, 189, 190.
Delhi 310.
Dessau 16, 218.
Detmold 21, 31.
Doggerbank 53.
Donaueschingen 12.
Doorn 26, 151, 193, 194.
Dorf Forst 26.
Dorf Riedrode 26, 191.
Dresden 11.
Duisburg 11.
Düsseldorf 13, 18—20, 171, 213.

Eisenach 22.
Elbing 23, 26, 211.
Elsass-Lothringen 75, 76, 321, 337.
Elsterwerder 286.
Emslandet 187, 188, 193, 195.
Erfurt 22, 26.
Ermland 26.
Erserum 309.
Essen 16, 18, 26, 206.
Esztergom 332.
Eupen-Malmédy 75.
Eylau, Preussisch 298.

Firth of Forth 54.
Flensburg 24.
Forst 135, 193.

Fort Douaumont 45, 46, 48, 50.
Fort Souville 48, 49.
Fort Vaux 46, 48, 50.
Frankfurt a. M. 13, 26, 35, 109, 121, 122, 214, 217, 218, 222.
Freiburg 13.
Fürth 21.

Gelsenkirchen 19.
Génève 24, 83, 318.
Gera 23.
Giessen 21, 26.
Godesberg 26, 160, 161.
Goldap 182.
Goslar 16, 26, 35, 136.
Gotha 22.
Graz 13.
Greifswald 14.
Greiz 23.
Gross-Gerau 26.
Gross Piwnitz 294.
Grössin-See 172.
Gumbinnen 183.
Gutenstein 13.
Görlitz 14.
Göttingen 16, 26, 142, 145.

Hagen 19.
Halberstadt 16.
Halle 14.
Hamborn 19, 87.
Hamburg 7, 14, 26, 108, 164, 222, 328.
Hamm 19.
Hankou 312.
Hannover 13, 223, 307.
Hanoi 312.
Harburg 24.
Heidelberg 13, 241, 245, 248.
Heidelstein 143.
Herat 310.
Hermann Göringkoog 185.
Hessischer Vogelsberg 191.
Hildesheim 16, 25, 135.
Hohenheim 26, 136, 137.
Hohenstein 296—298.
Holten 208.
Holzhammerhof 26, 134.
Homburg 26, 31, 194.
Hornsrev 59, 60.
Hultschiner Ländchen 75.
Husum 26, 185, 186.
Innsbruck 12.
Insterburg 23, 26, 183.
Iserlohn 19.

Jena 14, 23.
Jerusalem 307, 308.
Jüterbog 26.
Jägerhöhe 26, 180.

Kabul 310.
Kalkutta 312.
Kamerun 75, 326, 328, 338.
Kanton 7, 312.
Karlsbad 13.
Karlsruhe 13, 26.
Kassel 13, 26.
Kelheim 31.
Kiaotschao 75, 77.
Kiel 24, 26, 64, 163, 321.
Kielkanalen 223.
Koblenz 21, 138.
Koburg 21.
Kolberg 24.
Kongo 328.
Konstantinopel (Istanbul) 44, 308.
Krefeld 19.
Kronenburg 171.
Kut-el-Amara 41.
Köln 11, 13, 20, 21, 35, 87, 160, 222.
Königsberg 23, 26, 180, 298.
Königstein 294.
Köpenhamn 255.
Köthen 16.

Leipzig 11, 14, 26, 88, 90, 167, 273, 345.
Leningrad 163, 232, 337.
Leverkusen 26, 208, 210, 328.
Lichtenburg 287.
Lindau 35.
Lingen 26, 195.
Locarno 314.
Los Angeles 300, 301.
Lübeck 14, 26, 163.
Lützen 14, 36.
Lötzen 26, 180, 293.

Magdeburg 13, 25, 135.
Mainz 13, 35.
Maldanietz 181.
Mandalay 312.
Mannheim 13.
Marburg 26, 251.
Marianerna 75.
Marienburg 24.

Marienwerder 23.
Marne 51.
Masuren 179, 294.
Meissen 26.
Meppen 26.
Meschhed 310.
Metz 45.
Memel 12, 77.
Moskva 73, 232, 233, 241, 273, 285, 322, 333.
Mukden 312.
Mülheim 18, 26, 207.
München 12, 13, 26, 70, 95, 126, 142, 205, 214, 222, 225, 227, 231, 232, 283.
München-Gladbach 19.
Münster 21, 36.

Nanking 10, 151.
Narva 293.
Neustadt, Bad 26, 147.
Nienhagen 135.
Nordhorn 26.
Nordschleswig 75.
Nordstrand 186.
Nya Guinea 75, 326.
Nürnberg 21, 26, 35, 106, 125, 134, 135, 161, 162, 226, 227, 274.

Oberhausen 19.
Obernhaus 134.
Oberschlesien 75.
Offenbach 21.
Offenburg 16.
Oldenburg 87.
Olympia 157, 301, 304—307, 312.
Oppeln 222.
Orkneyöarna 60.
Ortelsburg 26, 180, 294, 295.
Osnabrück 16, 36.

Paderborn 16.
Panama-kanalen 222.
Paris 218, 240, 253, 296, 322.
Passau 26, 134, 135, 320.
Peking 10, 151.
Peshawer 310.
Petersburg (Leningrad) 163, 232, 337.
Pforzheim 16.
Plauen 21.
Plön 26, 163, 164.
Popelken 183.
Potsdam 16, 125, 286.
Prag 12.
Pressburg 332.
Pössneck 23, 285.

Quedlinburg 16.

Recklinghausen 17.
Regen 133.
Regensburg 26, 189.
Reit 18.
Remscheid 18.
Rhön 138 o. följ.
Rodefeld 295.
Rom 33, 34, 222, 341.
Rominter Heide 26, 183.
Rostock 24.
Rosyth 54.
Rothenburg 26, 35.
Rumburg 13.
Rügen 321.

Saalburg 26, 31.
Saar 92, 323.
Sachsenburg 26, 285—289.
Sachsenhausen 287.
Saloniki 308.
Salzburg 15, 183.
Samland 297.
Samoa 75.
Santiago de Chile 220.
Sassnitz 26, 111, 149, 295.
Scapa Flow 54, 64.
Schwarzwald 26.
Serajevo 40.
Shanghai 212, 219.
Shimonoseki 312.
Sierhagen i Holstein 14.
Soest 16.
Solingen 17.
Sonthofen 172.
Speyer 26, 35.
Stahleck 164.
Stettin 14.
S:t Gallen 15.
Stralsund 307.
Straubing 26, 132, 189.
Stuttgart 12, 13, 26, 136, 191, 212—214.
Sulza 287.
Svalöv 130.
Sydvästafrika 75.
Sylt 186.
Söul 312.

Tannenberg 180, 276, 291—295, 298, 299.
Tassenheim 180.
Teheran 309, 310.
Temesvar 332.
Tientsin 312.
Tokio 304—307, 312, 313.
Tollmingkenen 183.
Trakehnen 26, 183.
Trianon 332.
Troppau 15.
Tübingen 328.
Tyska Östafrika 75, 326, 328.
Täbris 309.

Ulm 16, 35.

Vacherauville 50.
Venusberget 17.
Verdun 34, 44, 45, 49—51, 62, 250, 335.
Versailles 24, 62, 64, 67, 72, 73, 75, 77—83, 85, 88, 119, 120, 159, 177, 184, 240, 247, 251, 296, 314, 315, 318, 325, 331, 344.
Vogelsang 26.

Wannsee 25, 135, 286.
Warnemünde 219.
Wartburg 21.
Weimar 22, 23, 87.
Wellenburg 12, 13, 26.
Wien 12, 13, 15, 95.
Wiesbaden 13.
Wilhelmshafen 54, 60.
Willemburg 180.
Wittenberg 36, 167.
Wittstock 293.
Worfengrund 180.
Worms 21, 26, 33, 35.
Wuppertal 13.
Württemberg 89, 102, 212.
Würzburg 13, 26, 138, 139, 145.

Zwickau 23.
Zürich 12.

RÄTTELSER:

Å sid. 50, rad 7 nedifrån står Officiere, skall vara *Offiziere.*
„ „ 52, rad 6 uppifrån i mottot står eel, skall vara *keel.*

I N N E H Å L L

Förord 5
Upptäcktsfärd i ett okänt land 7
Germanernas forntid 28
Världskriget 40
Verdun 44
Skagerak 52
Vapenstilleståndet 66
Versailles 72
Weimarrepubliken 85
Hitler kommer till makten 94
Tredje riket 99
Den nationalsocialistiska statens väsen — Partiets organisation — Sambandet mellan parti och stat — Riket.
Folket och den nya folkordningen 104
Lustresor — Skönhet i arbetet — Badorter för arbetare — Riksyrkestävlan.
Arbetslöshet — Fyraårsplan — "Wirtschaft" — Kamp mot slöseriet 114
Bönderna i tredje riket 128
Rikets folkförsörjningsstånd — En bayersk storbonde — Genom Bayrischer Wald — Passau — Bückeberg, tacksägelsefesten för skörden — Hohenheims lantbruksskola.
Röhnplanen 138
Folkvälfärd och Vinterhjälp 148
Framtidens folk — Hitlerungdomen 156

Bayreuth och Vogelsang 167
Kronenburg — Vogelsang.
Arbetstjänsten och landvinningen 176
"Meliorationerna" i Östpreussen — Kamp mot havet — Landvinning i Emslandet — Donaudammen vid Deggendorf — Landvinning vid Rhen — Borrning efter petroleum — Ett dygn på Doorn.
Kvinnans roll i Tredje riket 197
Industri och syntetiska råvaror 205
Krupps verkstäder — Bensin ur kol — Syntetisk kautschuk — Kolstybb som bränsle — Metallurgiska institutet i Stuttgart — I. G. Farben.
Kommunikationer i luften och på jorden 217
Luftskepp och flygmaskiner — Automobiler — Riksautobanor.
Monumentala byggnadsverk 224
Konst och kultur 229
Pressen i Tredje riket 237
Vetenskapen 244
Nobelpris och politik 253
Rasvården 260
Befolkningsstatistik och sterilisering.
Judarna 266
Kyrka och religion 278
Ett koncentrationsläger 285
Riksmonumentet Tannenberg 291
Olympiska lågor 300
Det nya Tysklands utrikespolitik och fredsvilja 314
Kolonier 324
Frankrike och Tyskland 336
Storbritannien och Tyskland 342
Epilog 350
Tryckta källor 353
Personregister 355
Ortregister 363

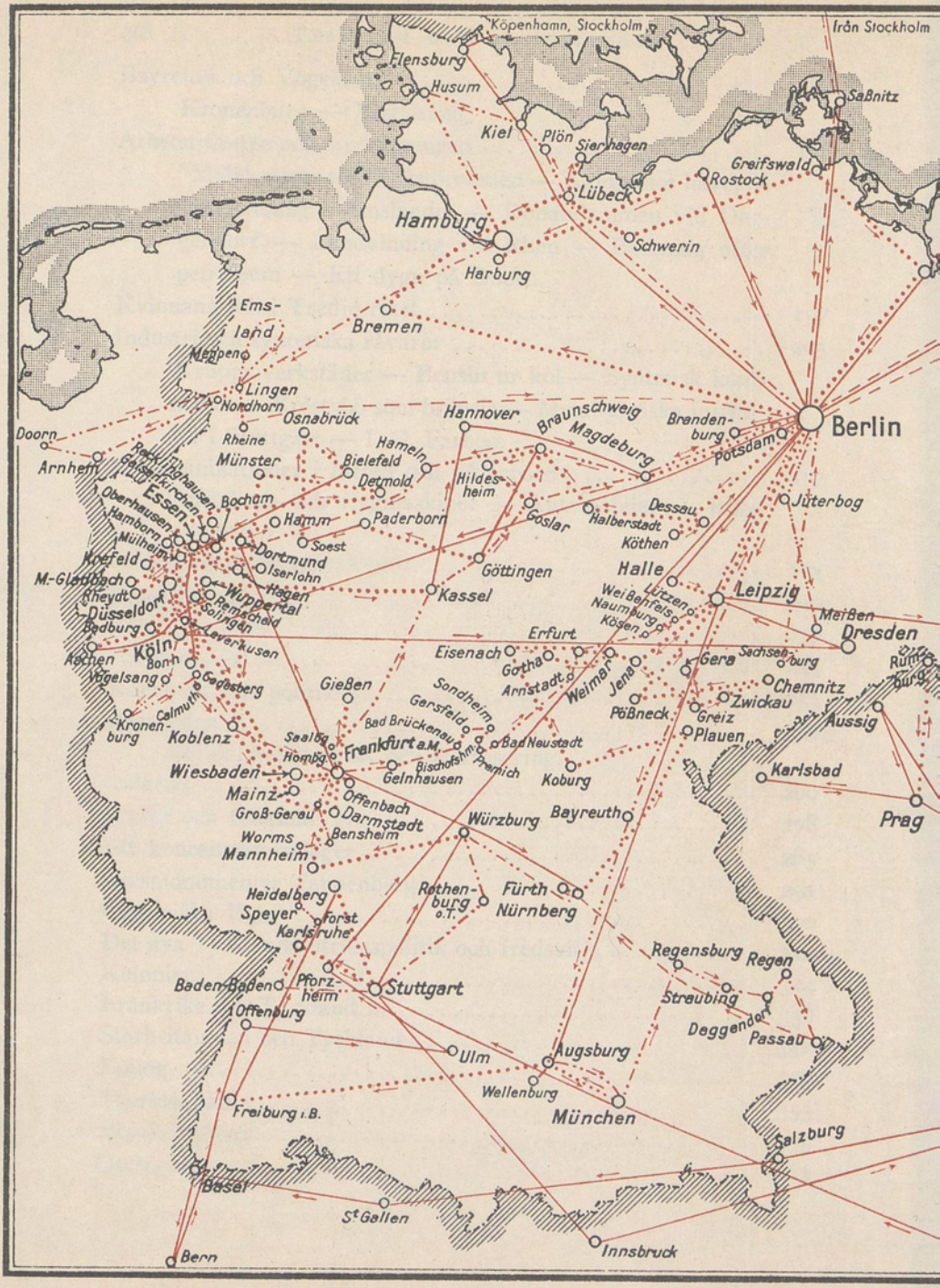
Köpenhamn, Stockholm
från Stockholm
Flensburg
Husum
Kiel
Plön
Sierhagen
Saßnitz
Greifswald
Rostock
Lübeck
Hamburg
Schwerin
Harburg
Bremen
Ems-
land
Meppen
Lingen
Nordhorn
Osnabrück
Hannover
Braunschweig
Magdeburg
Brandenburg
Potsdam
Berlin
Doorn
Arnhem
Rheine
Münster
Hameln
Bielefeld
Detmold
Hildesheim
Jüterbog
Dessau
Halberstadt
Köthen
Goslar
Oberhausen
Hamborn
Mülheim
Essen
Bochum
Hamm
Paderborn
Soest
Dortmund
Iserlohn
Krefeld
M.-Gladbach
Rheydt
Wuppertal
Hagen
Remscheid
Solingen
Düsseldorf
Barmen
Elberfeld
Leverkusen
Köln
Bonn
Aachen
Vogelsang
Gaffelsberg
Calmuth
Kronenburg
Koblenz
Gießen
Kassel
Göttingen
Halle
Leipzig
Weißenfels
Naumburg
Kösen
Lützen
Meißen
Dresden
Erfurt
Eisenach
Gotha
Arnstadt
Weimar
Jena
Gera
Sachsenburg
Chemnitz
Zwickau
Greiz
Plauen
Pößneck
Aussig
Karlsbad
Prag
Sondheim
Gersfeld
Bad Brückenau
Bad Neustadt
Saalburg
Homburg
Frankfurt a.M.
Bischofsheim
Rhenish
Koburg
Wiesbaden
Mainz
Gelnhausen
Offenbach
Groß-Gerau
Darmstadt
Worms
Bensheim
Mannheim
Würzburg
Bayreuth
Heidelberg
Speyer
Forst
Karlsruhe
Rothenburg o.T.
Fürth
Nürnberg
Regensburg
Regen
Straubing
Deggendorf
Passau
Baden-Baden
Pforzheim
Stuttgart
Offenburg
Ulm
Augsburg
Wellenburg
Freiburg i.B.
München
Salzburg
Basel
St Gallen
Innsbruck
Bern

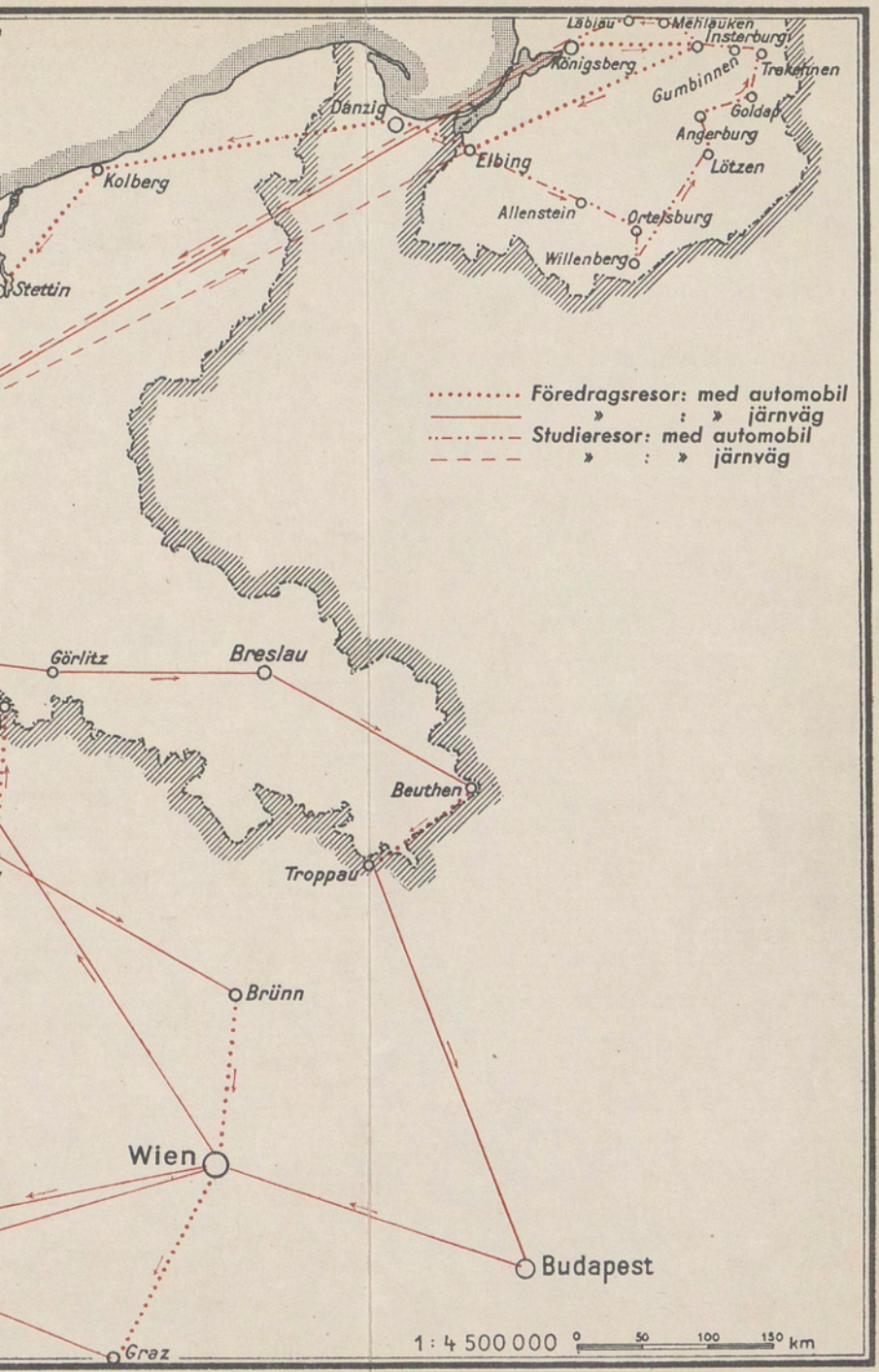
Labiau
Mehlauken
Insterburg
Königsberg
Trakehnen
Gumbinnen
Goldap
Angerburg
Danzig
Elbing
Lötzen
Kolberg
Allenstein
Ortelsburg
Willenberg
Stettin
Föredragsresor: med automobil
» : » järnväg
Studieresor: med automobil
» : » järnväg
Görlitz
Breslau
Beuthen
Troppau
Brünn
Wien
Budapest
Graz
1 : 4 500 000
0
50
100
150 km

a 943.085 H 358 ty

FREDRIKSTAD
FOLKEBIBLIOTEK

BESKADIGES BOKEN i låntagerens besiddelse, uten at beskadigelsen kan henregnes til slitasje, betaler låntageren den påførte skade efter bibliotekarens skjønn.

A. O. 5000-10-35.

TH.C.HENRIKSEN
— Bokbinder —

NBR
Depotbiblioteket
98sd 27 885

a943.085
H358ty

Hedin

Tyskland og världsfreden